AZ.
I

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXIII
E
52
NAPOLI

XXIII
e.
52

Digitized by Google

Digitized by Google

M. FRIDERICI CHRISTIANI

BAUMEISTERI

INSTITUTIONES

PHILOSOPHICÆ

Methodo VVOLFII conſcriptæ

TOMUS QUARTUS,

Continens,

PHILOSOPHIAM

DEFINITIVAM.

XXIII
E
52

Digitized by Google

PHILOSOPHIA
DEFINITIVA
HOC EST
DEFINITIONES.
PHILOSOPHICÆ
EX SYSTEMATE
CELEB. WOLFII
In unum collectæ ſuccinctis obſervationibus exemplisque perſpicuis illuſtratæ, & a nonnullis exceptionibus vindicatæ.

A M. FRIDER. CHRIST. BAUMEISTERO
Auguſti Gymn. Gorlic. RECTORE.

PARS PRIMA.

EDITIO TERTIA VENETA.
Poſt XV. VVITTEMBERGENSEM
AUCTIOR, ET EMENDATIOR.

LUCÆ, MDCCLXXVI
Sed proſtant VENETIIS
TYPIS JACOBI CAROBOLI.

Superiorum Facultate, ac Privilegio.

Digitized by Google

DEFINITIONES
LOGICÆ.

I.

C*Ognitio Hiſtorica* eſt cognitio eorum, quæ ſunt atque fiunt, ſive in mundo materiali, ſive in ſubſtantiis immaterialibus accidant. *Brevius*: *Cognitio hiſtorica* eſt cognitio factorum.

NOT. Sic, ſi vides, Cajum, plenum minarum, deque ſuæ mentis ſtatu deturbatum, iracunde multa, & rabioſe facere, item ſi noſti, exiſtere in nubibus iridem, cognitio tua, quam de Caii ira, deque iride habes, eſt hiſtorica.

II. *Cognitio philoſophica* dicitur cognitio rationis eorum, quæ ſunt, vel fiunt. *Brevius*: eſt cognitio cauſſarum.

EXEMPL. E. gr. Si non noſti modo Cajum, mente e ſede ſua quaſi excita, hic, & nunc furenter iraſci, ſed rationes quoque, & cauſſas habes perſpectas, ex quibus intelligi poteſt, cur adeo commoveatur animo Cajus, & cur ita exardeſcat ille iracundia ac ſtomacho, te, ſcias; gaudere cognitione philoſophica iræ, qua Cajum incenſum vides.

III. *Cognitio Mathematica* eſt cognitio quantitatis rerum.

NOT. Cum gradus, ſive quantitatem (*intenſivam*) iræ, qua hic, & nunc effervescit Cajus, determinare potes, noſtique inſimul, quam multæ quamque vividæ injuriarum repræſentationes debeant concurrere, ſi in hoc nec alio gradu, excitari debeat ira in Cajo, cognitione iræ gaudes Mathematica. De triplici hac cognitione, hiſtorica, philoſophica, mathematica, conferri poteſt Bulfingerus, in diſſertat. de hoc argumento habita 1722. Tubing.

IV. *Philoſophia* eſt ſcientia poſſibilium, quatenus eſſe poſſunt, ſive, cur & quomodo ſint poſſibilia.

Obſerv I. Hæc definitio, quam VVolfius primum Anno 1709. in præfatione ad elementa aerometriæ propoſuit, eſt omnino ejuſmodi, ut, quamvis, regulis attemperata logicis, nihil, mea quidem ſententia, habeat vitii, nihilo minus complures experta ſit adverſarios, nec a paucis identidem impugnata legatur. Pleræque autem, contra ipſam formatæ, objectiones profluxiſſe videntur ex eo, quod multi, quid VVolfius per *ſcientiam*, quidve per *poſſibilia* velit intelligi, aut non potuerunt, aut, quod propius eſt fidem, noluerunt capere. Longum hic eſt, nec inſtituti noſtri fert ratio, omnes percenſere objectiones, quarum nonnullæ ſunt ejuſmodi, ut ſe ipſæ oppido deſtruere videantur, aliæ vero. & in his maxime Cel. Holmanni, exceptiones attentius omnino diligentiusque merentur expendi. Quæ Mullerus, Profeſſor Gieſſenſis, contra hanc definitionem monuit, ea vero, commemini, ſolide a Cramero eleganterque eſſe confutata *in der Anſtoſung der Zweifel herrn Jacob Friedrich Mullers &c.* §. 2. ſeq. Dubia, quæ Cl. Hollmanno contra hanc definitionem ſuborta, ſunt, in lucem prolata deprehendis in diſſertationis poſterioris ſectione priori de vera Philoſophiæ notione.

Obſerv.

Obſerv. II. Ut vero, quæ objecta ſunt, facilius refellere queas, diſtinctiusque hanc ipſam definitionem intelligere, ſequentia obſerva.

(α) Cum VVolfius hic Philoſophiam definit, ſumit vocem *Philoſophiæ generalius, abſtracte, & habitualiter, ſive ſubjective*, ut adeo, qui ex aliis notionibus diſputant contra VVolfium, hic nihil efficere facile videas.

(β Per *poſſibilia* intelligit VVolfius omnia ea, quæ exiſtunt, & quæ exiſtere poſſunt, ut adeo, cum VVolfius Philoſophiam per ſcientiam poſſibilium definit, nihil aliud ſibi velit, quam quidem id: qui Philoſophiam poſſidet, is ejuſmodi habitum, & ejuſmodi perfectionem poſſidet, ut rationem reddere queat, cur, quæ exiſtunt, ita exiſtant, nec aliter, itemque ut ſciat, quomodo poſſibile ſit, ſive, qui fieri potuerit, ur hoc illudque ad exiſtentiam pervenerit, ut hoc, nec alio, modo pervenerit.

(γ) Si tibi diſplicuerit hæc definitio, eam, quam dedit Cicero, retineas. Ita autem Tullius: Philoſophia eſt notitia rerum divinarum & humanarum, & cauſſarum, quibus hæ continentur. Qua quidem definitione, neſcio, an quid VVolfianæ poſſit eſſe ſimilius? Ecquid res divinæ & humanæ aliud ſunt, quam res poſſibiles? Cave enim pro impoſſibilibus illas habeas. Quid ergo, dic ſodes, dicit Cicero aliud, quam id: Philoſophia eſt notitia poſſibilium & cauſſarum, quibus hæc poſſibilia continentur, ſive, quod idem eſt, cur & quomodo poſſibilia ſint. Aut, ſin minus hæc omnia tibi probantur, dic: Philoſophia eſt ſcientia rerum rationis ſufficientis. Conf. hic Kindleri diſſertat. de Philoſophia poſſibilium. Mullerus de veris & falſis Philoſophis. Item Leyſerus in Examine Philoſophiæ VVolfianæ. Et Hollmanni diſſertationes de vera Philoſophiæ notione.

V. *Philoſophus* eſt, qui rationem reddere poteſt eorum, quæ ſunt, vel eſſe poſſunt.

VI. *Theologia naturalis* eſt ſcientia eorum, quæ per Deum poſſibilia intelliguntur.

Obſerv. Hanc definitionem Cel. Hollmanus itidem impugnavit in differt. citata p. 11. Ita ſcilicet ibi, *ipſa anima noſtra*, inquit, *& corpora omnia procul dubio ex illarum numero rerum ſunt, quæ per Deum ſunt poſſibiles, adeoque, & illarum doctrina omnis ad Theologiam naturalem referenda, neque præter Theologiam naturalem ulla alia diſciplina iterum foret opus*. Hæc ut diſtincte enodateque reſponderi queat, primum omnium, quid ſit *per Deum poſſibile* eſſe, exponendum duco. *Per Deum poſſibilia* autem ea dicuntur, quæ eſſentiæ atque attributis divinis non repugnant. Sic productio mundi eſt per Deum poſſibile quid, bonis bene, & malis male facere, eſt aliquid per Deum poſſibile. Hæc enim omnia ſunt ejuſmodi, ut cum eſſentia atque attributis divinis minus pugnent. At concipe tibi corpora, concipe animas humanas, hæc omnia eſſentiæ attributiſque divinis adverſantur. Deum enim eſſe & ſimul corpus eſſe, repugnant ſimplicitati divinæ, Deum eſſe, & ſimul animam humanam eſſe, repugnat infinitati divinæ. Non itaque dixerim, corpora, & animas humanas res eſſe *per* Deum poſſibiles, quamvis productionem corporum, & animarum humanarum per Deum poſſibile quid eſſe largiar. His probe obſervatis, corruit, quam format Cl. Hollmanus, objectio, nec eſt, quod, hac definitione retenta, vereamur ne ita confuſio diſciplinarum, Theologiæ ſcil. naturalis & Phyſices aliarumque ſcientiarum, oriatur. Quæ enim in Phyſica & Pſychologia aliiſque diſciplinis philoſophicis pertractantur, ſunt quidem res *a* Deo poſſibiles, propterea quod, cur poſſibilia ſint, id habent ab intellectu divino, neutiquam vero ſunt res *per* Deum poſſibiles. Per Deum vero poſſibilia ſunt e.g. creatio, providentia &c. atque hinc eſt, ut hæ actiones divinæ in Theologia naturali pertractentur.

VII.

VII. *Pſychologia* eſt ſcientia eorum, quæ per animas humanas poſſibilia ſunt.

NOT. Hic, mutatis mutandis, applices ea, quæ ad definitionem Theologiæ naturalis obſervavimus. Sic ea, quæ & hic objecta ſunt a Cel. Hollmanno, facile dilui poſſe crediderim.

VIII. *Phyſica* eſt ſcientia eorum, quæ per corpora poſſibilia ſunt.

IX. *Logica* eſt ſcientia dirigendi facultatem cognoſcitivam in cognoſcenda veritate.

SCHOL. Per facultatem cognoſcitivam VVolfius intelligit facultatem objecta ſibi repræſentandi, ſive id confuſe fiat, ſive diſtincte. Quod ipſe nominat facultatem cognoſcitivam, id appellabant veteres *intellectum*, voce hac paulo laxius ſumta. Cur autem VVolfius in definitione hac non adhibuerit vocem *intellectus*, ejusquidem rei rationem reddimus copioſius in Inſtitutionibus noſtris Philoſ. ration.

X. *Philoſophia practica* eſt ſcientia dirigendi facultatem appetitivam (*voluntatem*) in eligendo bono, & fugiendo malo.

XI. *Ethica* eſt ſcientia dirigendi actiones liberas in ſtatu naturali, ſeu quatenus ſui juris eſt homo, nulli alterius poteſtati ſubjectus.

XII. *Politica* eſt ſcientia dirigendi actiones in ſocietate civili ſeu republica.

XIII. *Oeconomica* eſt ſcientia dirigendi actiones liberas in ſocietatibus minoribus, quibus etiam extra rempublicam fuiſſet locus.

NOT. In *ſocietatum* autem *minorum* numerum referri ſolet ſocietas, quæ eſt maritum inter & conjugem ejus, ſive *conjugalis* item ſocietas inter parentes & liberos, & denique inter ſervum & herum.

XIV. *Jus naturæ* eſt ſcientia actionum bonarum, & malarum.

SCHOL. In jure naturæ, ſecundum VVolfium, actionum bonarum malarumve natura, & indoles explicatur,

catur, in ceteris vero philoſophiæ practicæ partibus traditur, quid faciendum fugiendumque ſit, ut, ita intelligas, quid ſit, quod VVolfius jus naturæ, ajat, in ipſa ethica, œconomica atque politica tradi poſſe. Conf. §. 68. Prolegom. Log. Lat.

XV. *Philoſophia practica univerſalis* eſt ſcientia affectiva practica dirigendi actiones liberas per regulas generaliſſimas.

Obſerv. I. Per *ſcientiam* autem *affectivam* intelligit VVolfius ejuſmodi ſcientiam, quæ inſimul afficit, quæ flectit, dirigit, determinat voluntatem ad appetendum bonum, & averſandum malum. Dici quoque poterat ſcientia item compoſita, contradiſtincta ſimplici.

Obſerv. II. Ideo vero philoſophia practica univerſalis dicitur *practica*, quia determinare docet, ut inquit auctor, facultatem Locomotivam ad exequendum actiones internas. *Univerſalis* autem dicitur illa philoſophia practica, quia regulæ generaliores atque univerſales in eadem ſuppeditantur, ad quas actiones noſtras, oportet, conformemus.

XVI. *Techica*, ſive *Technologia*, eſt ſcientia artium, & operum artis, ſive: eſt ſcientia eorum, quæ organorum corporis, manuum potiſſimum opera, ab hominibus perficiuntur.

XVII. *Ontologia*, ſive *Philoſophia prima*, eſt ſcientia entis in genere, ſeu quatenus ens eſt.

NOT. Ontologia, ſive doctrina de ente, *generatim*, & *abſtracte* conſiderata, ideo dicitur *philoſophia prima*, quia in ea prima omnis cognitionis noſtræ fundamenta notionesque ſimpliciſſimæ inculcantur. Conf. *Ribovii Præcognoſcenda Ontologiæ*. Plura in prælectionibus ontologicis hic monentur.

XVIII. *Ars inveniendi* eſt ſcientia veritatem latentem inveſtigandi.

XIX. *Phyſica generalis* eſt ſcientia eorum, quæ corporibus, vel omnibus, vel diverſarum ſaltem ſpecierum, competunt.

XX. *Coſmologia* eſt ſcientia mundi, qua talis, &

Coſ-

Coſmologia generalis, *ſive tranſcendentalis* eſt ſcientia mundi in genere.

XXI. *Pneumatica* eſt ſcientia ſpirituum.

XXII. *Metaphyſica* eſt ſcientia entis mundi in genere, atque ſpirituum.

NOT. Ex quo intelligitur, cur VVolfius ad Metaphyſicam referat (1.) Ontologiam, (2.) Coſmologiam, (3.) Pſychologiam, eamque cum empiricam, tum rationalem, (4.) Theologiam denique naturalem.

XVIII. *Meteorologia* eſt ſcientia meteororum, hoc eſt, quæ in atmoſphæra generantur, ut ſunt pluvia, iris, fulgur, aurora borealis, &c.

XXIV. *Oryctologia* eſt ſcientia foſſilium.

NOT. Derivatur Oryctologia a græco vocabulo ρ'ύσσω fodio, & λόγο ſermo.

XXV. *Hydrologia* eſt ſcientia aquarum.

NOT. Ab ὕδ/ω aqua, & λόγοι deduci hanc vocem, facile vides.

XXVI. *Hydrographia* eſt deſcriptio fontium fluviorum, lacuum & maris.

XXVII. *Phytologia* eſt ſcientia vegetabilium.

NOT. Componitur hæc vox ex φυτὸν planata & γόγος.

XXVIII. *Botanica* eſt herbarum deſcriptio, & *Botanologia* eſt illa phyſicæ pars, quæ herbarum proprietates ſpeciales ad rationes revocat. ſ. eſt ſcientia herbarum.

NOT. Ex βοτάνη herba & λόγος hæc vox coagmentata eſt.

XXIX. *Dendrologia* eſt ſcientia arborum, & fruticum.

A Δένδρον arbor & λόγος.

XXX. *Phyſiologia* eſt ſcientia corporis animati. Strictius: eſt ſcientia corporis humani ſani.

XXXI. *Pathologia Phyſica* eſt ſcientia corporis ægroti, qua talis.

XXXII. *Telogia* eſt illa philoſophiæ naturalis pars, quæ fines rerum explicat.

NOT. Derivatur a τέλος, finis & λόγος. Hanc te

leo-

leologiam VVolfius peculiari libro complexus eſt, qui inſcribitur, *Von den Abſichten der naturalichen Dinge.*

XXXIII. *Phyſica experimentalis* eſt ſcientia per experimenta ſtabiliendi principia, unde ratio redditur eorum, quæ in natura rerum fiunt.

XXXIV. *Pſychologia empyrica* eſt ſcientia ſtabiliendi principia per experientiam, unde ratio redditur eorum, quæ in anima humana fiunt.

XXXV. *Methodus Philoſophica* eſt ordo, quo in tradendis dogmatibus uti debet philoſophus.

XXXVI. *Hypotheſis philoſophica* eſt ſumptio eorum, quæ eſſe, nondum demonſtrari poteſt, tanquam eſſent, rationis reddendæ gratia.

SCHOL. Ad hypotheſin itaque philoſophicam requiritur, (α) ut ſumantur quædam, & aſſerantur, tanquam re vera ſint, quamvis nondum demonſtrari queat, illa re vera adeſſe, (β) ut illa ideo ſumantur, ut ad rationem reddendam alicujus rei nobis inſerviant. conf. Cl. Schloſſeri diſſert. de officio philoſophi circa hypotheſes.

XXXVII. *Methodi philoſophica lex ſuprema* eſt hæc propoſitio: ea ſunt præmittenda, per quæ ſequentia intelliguntur, & adſtruuntur.

XXXIII. *Stylus philoſophicus* eſt genus ſcribendi, quo uti debet philoſophus.

XXXIX. *Termini philoſophici* ſunt nomina rerum a philoſopho diſcretarum, ſed quarum vulgo differentia non attenditur.

XL. *Verba propria* ſunt, quæ rebus iſtis, de quibus adhibentur, ſignificandis deſtinantur.

NOT. Conf. Illuſtris Bergeri præfatio diſſertat. ipſius præmiſſa de proprio dicendi genere.

XLI. *Libertas philoſophandi* eſt permiſſio publice proponendi ſuam de rebus philoſophicis ſententiam.

XLII. *Servitus philoſophandi* eſt coactio defendendi aliorum de rebus philoſophicis ſententiam, tanquam veram, utut nobis contrarium videatur.

NOT. Hæ ſunt definitiones ex diſcurſu præliminari VVolfii de philoſophia in genere. Nunc ad

ad ipſam philoſophiam rationalem, ſive Logicam, nos accingemus.

XLIII. *Logica naturalis* eſt illa naturalis diſpoſitio, exercitio communi ad habitum deducta, dirigendi operationes mentis, ſeu facultatem cognoſcitivam in cognoſcenda veritate. Conf. §. 6. Prolegom. Logic.

XLIV. *Logica naturalis connata* eſt diſpoſitio naturalis ad operationes mentis, quibus veritas cognoſcitur.

XLV. *Logica naturalis acquiſita* eſt habitus dirigendi operationes mentis in cognoſcenda veritate, ipſo uſu acquiſitus abſque regulis.

XLVI. *Logica naturalis docens* eſt notitia confuſa dirigendi facultatem cognoſcitivam in veritate cognoſcenda.

XLVII. *Logica naturalis utens* eſt habitus, ſive ars dirigendi facultatem cognoſcitivam in cognitione veritatis ſolo uſu acquiſitus.

XLVIII. *Logica artificialis docens* eſt ſcientia dirigendi facultatem cognoſcitivam in cognoſcenda veritate.

XLIX. *Logica artificialis utens* eſt habitus ſive ars dirigendi facultatem cognoſcitivam in veritate cognoſcenda.

L. *Simplex apprehenſio* eſt attentio ad rem ſenſui vel imaginationi præſentem, ſeu menti quomodocunque repræſentatam.

EXEMPL. E. gr. Si librum quemdam in tabernis conſpicis, eidemque attendis, de eo vero plane non judicas, *ſimpliciter* librum *apprehendere* diceris, aut ſi domi fueris, & librum abſentem tibi repræſentaveris, itidem eundem ſimpliciter apprehendis. In illo caſu attendis ad librum ſenſui præſentem. in hoc attendis ad eundem, imaginationi præſentem.

LI. *Notio* ſive *idea* eſt rerum in mente repræſentatio.

SCHOL. Sic ideam ſive notionem tibi formas libri, quem, abſentem licet, tanquam præſentem tibi

ibi repræſentas. Quæ I. F. Mullerus contra hanc definitionem, monuit, confutavit Cramerus *in der Anſtoſung der Zweifel hern Mullers*. §. 21. Diſtinguit VVolfius ſimplicem apprehenſionem a notione, alium, arbitratus, actum mentis eſſe, quo notio formatur, ſeu idea producitur, alium vero, quo ad notionem formatam, ſeu ideam productam attendimus. conf. Log. Lat. Part. I. Sect. I. Cap. I. §. 35.

LII. *Voces* ſunt ſoni articulati, quibus notiones ſignificantur.

Obſerv. I. Hic obſervari & attendi velim diſcrimen, quod nonnullis voces inter & verba, ajunt, intercedere. Latius patere, putant, verba, quam voces. Hinc *verba*, ſub quibus cum ea, quæ ſcripta ſunt, tum ea, quæ ſono articulato proferuntur comprehendi volunt, ita definiunt: Verba ſunt ſigna, articulato ſono proferri poſſibilia, mentis noſtræ conceptus indicantia. Voces itaque tantum ad ſonos actu prolatos, eoſque articulatos extendunt.

Obſerv. II. VVolfius in Logic. Germanic. cap. 2. *von den Gebrauche der Vorter* hanc definitionem ſuppeditat: *die Vörter ſind nichts anders als Zeichen unſerer Gedanchen daraus nechmilich ein anderer dieſelbe erchernnen Kan*. Quam quidem definitionem, negare non poſſum, eſſe latiorem ſuo definito, cum omnia quidem verba ſint ſigna conceptuum, non vero omnia ſigna conceptuum ſint ſtatim verba, exempl. gr. in mutis obſervamus certa conceptuum ſigna, ſed nulla verba. De vocibus legi interea poteſt VVolfius Metaphyſic. Germanic. §. 295. 315. item Collingii diſputat. de Cautione philoſophica circa voces Vitemberg. habit. 1727. Ejuſdem differt. ſub Præſ. Feverlini habita, de Cognitione ſymbolica atque intuitiva. 1725. Altorf.

LIII. *Termini* ſunt voces, notionem quandam ſignificantes.

LIV.

LIV. *Terminus inanis* eſt, qui notionem deceptricem ſignificat.

SCHOL. Idea deceptrix eſt, ſi proprie & rigoroſe volueris loqui, nulla idea, ſed talis tantum apparet, & cognoſcenti imponit. Sic ſi nonnulli memoriam per *receptaculum* idearum definiunt, putant, cum hæc verba proferunt, aliquid ſe intelligere, ſed re vera, his verbis auditis, nihil cogitant. *Receptaculum* itaque, in relatione ad animam, eſt terminus inanis.

LV. *Judicium* eſt ille actus mentis, quo aliquid a re quadam diverſum eidem tribuimus, vel ab eo removemus. *Brevius*: Judicium eſt connexio vel ſeparatio idearum.

LVI. *Propoſitio* ſive *enunciatio* eſt oratio, qua alteri ſignificamus, quid rei conveniat, vel non conveniat. *Brevius*: eſt judicium verbis expreſſum.

LVII. *Oratio* eſt terminorum combinatio.

LVIII. *Individuum* eſt, quicquid ſenſu percipimus, ſive externo, ſive interno, aut imaginamur.

Obſerv. I. Cum vero ea, quæ ſenſibus percipimus, exiſtant, abſtracta enim non in ſenſus cadunt, ea vero, quæ exiſtunt, ſub omnimodis & variis circumſtantiis conſiderentur, adeoque omnimode ſint determinata, patet, cur *individuum*, ſeu ens *ſingulare* definiatur quoque per ens omnimode determinatum. conf. VVolfii Log. Lat. Part. I. Sect. I. c. II. §. 74. Alii: *individuum* eſt, quod non habet ſui ſimile.

Obſervat. II. Sic exempl. grat. hæc menſa, quam vides, eſt individuum, & hæc roſa, quæ naribus, & viſui obvia eſt, eſt individuum. Sunt enim in hac menſa ita jam omnia determinata, ut non plures determinationes, ſive circumſtantiæ accedere queant, ſi debet manere hæc menſa.

LIX. *Species* eſt ſimilitudo individuorum.

EXEMPL. Sic. e. gr. ſumas Cajum, Petrum, Titium, Sempronium, & plura alia individua, hæc

hæc deprehendes, in multis a ſe invicem differre, in hoc vero perpetuo convenire obſervabis, quod Cajus, Titius, Sempronius, Petrus, homines ſint. Hinc claſſem entium conſtituimus, cui hominis nomen imponimus, atque hinc vides cur homo ſpeciem conſtituat.

LX. *Genus* eſt ſimilitudo ſpecierum.

EXEMPL. E. gr. Homines certam entium ſpeciem conſtituunt, neque minus equi, leones, lupi, canes. Sed ſi homines, equos, leones, lupos, canes, &c. tecum conſideraveris, differre quidem in quamplurimis, obſervabis, in eo tamen convenientiam reperies, quod omnes iſtæ ſpecies vita & ſenſione gaudeant. Id, quod vivit & ſentit, dicimus *animal*, & ſic genus conſtituimus, cui *animalis* nomen imponimus.

LXI. *Genus ſuperius* eſt ſimilitudo generum.

EXEMPL. E gr. Animal, ſpiritus, hoc habent commune, quod exiſtant. Novum adeo genus habes, ſub quo hæc duo genera comprehenduntur, quod *entis* nomine deſignatur.

LXII. *Species infima* dicitur, quæ non niſi individua ſub ſe comprehendit.

EXEMPL. E. gr. homo.

LXIII. *Ratiocinatio* eſt operatio mentis, qua ex duabus propoſitionibus terminum communem habentibus formatur tertia, combinando terminos, in utraque diverſos. *Brevius*: *Ratiocinari* eſt eduobus judiciis elicere tertium.

EXEMPL. E. gr.

O. ſapiens eligit optimum,
DEUS eſt ſapiens,

habes hic duas propoſitiones, habent hæ propoſitiones terminum communem, ſcilicet, *ſapiens*, ſi hinc formaveris tertiam propoſitionem hoc modo,

E. DEUS eligit optimum.

combinas duos terminos, ſcilicet, terminum *DEUM*, & *τό eligere optimum*, qui termini erant in utra-

utraque propoſitione diverſi, *DEUS* enim erat in altera, in altera vero reperiebatur *τὸ eligere optimum*.

LXIV. *Judicium intuitivum* eſt, quo enti cuidam tribuimus, quæ in ipſius notione comprehenſa intuemur.

EXEMPL. Ex.gr. Pluviæ tribuimus humiditatem, idque propterea, quod idea, quam de pluvia nobis formamus, eam humidam, & madidam nobis ſiſtit. Hinc judicium, *pluvia eſt humida*, *ſ. madida*, eſt intuitivum.

LXV. *Judicium diſcurſivum* ſ. dianoeticum eſt, quod per ratiocinium elicitur.

EXEMPL. Ex. gr. Si Cajum videris, tunc ex hoc judicio, *Cajus eſt ebrius*, & alio, quod ope memoriæ tibi ſuccurrit, *ebrius ſua ratione non utitur*, tertium elicis: *Cajus ratione ſua non utitur*. Hoc tertium judjcium dicimus diſcurſivum. Quæ, & hic Mullerus contra diſtinctionem inter judicium intuitivum, & diſcurſivum monuit, ea, una confutationes videbis in Crameri *Anſtoſung der Zweifel* §. 46.

LXVI. *Notiones univerſales* ſunt notiones, quibus ea repræſentantur, quæ rebus pluribus communia ſunt.

EXEMPL. Ex. gr. *Hominis* itemque *ſubſtantia* notio ſunt notiones univerſales. Pluribus enim rebus ſive individuis commune eſt *τὸ eſſe hominem*, & *eſſe ſubſtantiam*.

LXVII. *Eſſentialia* dicuntur ea, quæ conſtanter inſunt, quorum tamen unum per alterum non determinatur.

EXEMPL. Ex. gr. Rationale eſſe, eſt aliquid homini eſſentiale.

LXVIII. *Attributa* ſunt ea, quæ conſtanter inſunt, ſed per eſſentialia ſimul determinantur.

EXEMPL. Sic ex. gr. docilem eſſe, item mortalitatis, & libertatis capacitas ſunt attributa hominis (α). Inſunt hæc hoimni perpetuo (β), deter-

minantur per eſſentialia hominis, ut cauſa per rationalitatem. Quod enim homo ſit docilis, quod ſit libertatis moralitatiſque capax, id efficitur a rationalitate.

KXIX. *Modi*, quos ſcholaſtici *accidentia* appellare ſolent, ſunt mutabilia quæ enti inſunt, nec per eſſentialia determinantur.

EXEMPL. E. gr. Eruditio in homine eſt modus. Eſt enim eruditio (α) mutabile quid in homine, cum poſſit adeſſe, & abeſſe, ſalva hominis eſſentia (β, eruditio non per eſſentialia hominis determinatur, i. e. quod homo eruditus ſit, id non neceſſario fluit ex ipſius eſſentia, ſive rationalitate. Alias enim, qui non eſſet eruditus, non eſſet homo.

LXX. *Principium individuationis* eſt omnimoda determinatio eorum, quæ rebus inſunt, ſive eſt omnium differentiarum, ſive numericæ, ſive ſpecificæ fuerint, complexus.

SCHOL. Conf. Leibnitii diſp. de principio individuationis ſub præſidio Jac. Thomaſ. Lipſ. 1663. habita, item Bulfingerus de origine mali §. 283. ſqq. Omnium ſcilicet determinationum, & circumſtantiarum complexus, per quas Cajus eſt hic potius Cajus, nec alius quiſpiam, conſtituit principium individuationis, ſive, ſtylo veterum ſcholaſticorum, hæcceitatem.

LXXI. *Differentia notionum formalis* eſt illa, quæ a modo cognoſcendi deſumitur.

SCHOL. Sic differentia notionum formalis eſt, cum notiones diſpeſcuntur in claras, & obſcuras, & claræ rurſus in diſtinctas, & confuſas, diſtinctæ vero (α) in completas, & incompletas (β), in adæquatas, & in inadæquatas. Omnes enim hæ diviſiones, quod facile vides, a modo repræſentandi deſumuntur.

LXXII. *Nota* ſunt rebus intrinſeca, unde agnoſcuntur, & a ſe invicem diſcernuntur.

NOT. Sic nota *ſpiritus* eſt conſcientia ſui rerum-

que

que ex tra ſe poſitarum. Eſt enim hæc conſcientia ſui (α) ſpiritui intrinſecum quid (β), hinc agnoſcis, quod ſit ſpiritus (γ) per hanc conſcientiam ſui ſpiritum a corpore diſcernis.

LXXIII. *Notio clara* eſt, quæ nobis notas exhibet ad rem agnoſcendam, atque ab aliis diſcernendam ſufficientes.

EXEMPL. E. gr. cum colorem nigrum intueris eum oppido agnoſcis, & a colore albo, ceteriſque rebus diſcernis, hinc notionem eamque claram tibi de colore nigro formas. Sufficit enim hæc idea, ſive notio ad colorem nigrum ab aliis rebus dignoſcendum.

LXXIV. *Notio obſcura* eſt, quæ notas inſufficientes continent, ſive, quæ non ſufficit ad rem repræſentatam ab aliis rebus diſtinguendam.

SCHOL. Præſentiam perceptionum, ſive notionum obſcurarum plurimarum in animo adſtruxit Bulfingerus in Epiſtolis Amoebæis de Harmonia Præſtabilita §. 6. *Statue te*, inquit vir acutiſſimus, *in medio centum oratorum*, *in ambitu circuli æqualibus intervallis diſtributorum*, *& voce alta*, *ſed æquali*, *ſermones habentium*. *Percipies omnium voces*, *nulla enim ratio eſt*, *cur alteram magis*, *quam alteram*, *percipias*, *& nihil tamen intelliges*, *percipies igitur obſcure*, (Caii enim vocem, & ſermones a Titii voce non poteris diſcernere). *Fac ut unus eorum utatur tubo ſtentorio*, *& reliqui pergant*, *ut antea*, *vel impone reliquis ſilentium*, *aut jube*, *ut ſubmiſſe admodum loquantur*, *centeſimus vero pergat alta*, *ut prius*, *voce*, *percipies clare*, *qua dicet* (diſtinguere enim centeſimi vocem ab aliorum vocibus poteris) *neque tamen in primo caſu reliquorum in aures tuas actio minuitur*, *neque in ſecundo augetur actio centeſimi &c.* Hæc Bulfingerus ad Hollmannum de ideis obſcuris, de quarum in animo præſentia multum diſputatur, ſi de Harmonia præſtabilita ſermo inſtituitur.

LXXV. *Terminus obſcurus* eſt, cui notio obſcura adhæret, *clarus* vero *terminus* eſt, cui notio clara reſpondet.

SCHOL. Ejuſmodi terminorum obſcurorum plena ſunt nonnullorum ſcholaſticorum ſcripta, item libri Bohemiſtici, Paracelſiſtici, myſtici, alii, in quibus ſubinde occurrunt voces, *Microcoſmetor*, *Bithnimalca*, *Gaſteranax*, *Rachammelca &c. &c. vid. VVildii diſſertatio de Lue animarum Boehmiſtica*, *& Sonntagius in Vocabulario Pſeudo-Myſtico*.

LXXVI. *Notio diſtincta* eſt, ſi notas, quas nobis ſiſtit, diſtinguere valemus. Sive: *Notio diſtincta* eſt ejuſmodi repræſentatio, vi cujus non modo objectum repræſentatum ab aliis rebus poſſumus diſcernere, ſed notas quoque characteriſticas, quibus objectum repræſentatum ab aliis rebus dignoſcatur, ſigillatim nobis repræſentare, atque aliis enumerare valemus.

EXEMPL. Ex. gr. De Deo notionem diſtinctam tibi formas. Si notas, quibus diſtinguitur Deus ab aliis rebus, tibi ſigillatim ſiſtis, & cum aliis interrogatus communicare potes. Si noſti ſcilicet, Deum eſſe ens independens, formas tibi de ipſo ideam diſtinctam.

LXXVII. *Notio ſ. idea confuſa eſt*, ſi notas diſtinguere non poſſumus, *ſive*, ſi objectum repræſentatum poſſumus quidem ab aliis rebus diſcernere, non autem valemus notas, & criteria, quibus dignoſcatur objectum ab aliis, ſigillatim nobis ſiſtere.

EXEMPL. Ex. gr. noſti colorem album a nigro diſcernere, itemque potes ſonum unius campanæ a ſono alterius cujuſdam campanæ diſtinguere. At ſigillatim ſiſte tibi notas, quibus color albus a nigro diſtinguatur, enumera quæſo cæco, qui inde ab utero neque nigrum neque album vidit, notas, quibus nigrum ab albo, & album rurſus a nigro differat. Nihil profecto efficies, ut adeo videas, te confuſam tibi notionem formare de colore

re albo, & nigro. Quod idem obtinet in ceteris rebus, in ſenſus incurrentibus. Quæ Hoheiſelius hic monuit, videas refutata in Schiofferi diſſertat. epiſtolica ad Hoheiſelium de Ideis §. 8. Straehlerus definitionem auctoris emendare voluit Part. II. Exam. §. 2. ſed quo ſucceſſu, id vero fuſius commonſtrabo in commentationibus Logicis.

LXXVIII. *Notio completa* eſt, quæ notas ſufficientes exhibet ad rem in *ſtatu quolibet* agnoſcendam, & ab aliis diſtinguendam.

EXEMPL. Ex.gr. De Deo formas tibi notionem completam, ſi Deum tibi repræſentaveris, tanquam ſpiritum independentem. Hæ enim notæ, quas allegas de Deo, ſufficiunt ad Deum ab omnibus aliis rebus in omni caſu, ſtatu, & tempore diſtinguendum.

LXXIX. *Notio incompleta* eſt, quæ notas inſufficientes continet.

EXEMPL. Ex. grat. Notionem habes Dei incompletam, ſi has de Deo notas allegaveris, Deus eſt ſpiritus, omni corruptione liber. Notionem item de immortalitate animæ incompletam formas, ſi eam collocaveris unice in perſeverantia poſt mortem corporis. Plura enim requiri ad immortalitatem, oſtendit Thummigius in diſſertat. de immortalitate animæ.

NOT. Notionem incompletam de homine tibi formas, ſi has de ipſo cum Platone enumeraveris notas: *eſt animal bipes implume*. Hæ enim notæ non ſufficiunt ad hominem ab omnibus aliis rebus in quovis ſtatu dignoſcendum.

LXXX. *Notio abundans* eſt, quæ plures continet notas, quam quæ ad rem agnoſcendam, & ab aliis diſcernendam ſufficiunt.

SCHOL. Ejuſmodi notiones abundantes identidem reperio in nonnullis veterum ſyſtematibus, & compendiis. Hic enim, cum definitiones lego, ita notas rei definitæ coacervari

video, ut plura omnino adſint, quæ poterant abeſſe. Huc refero quoque nonnullas Cel. Rudigeri definitiones.

LXXXI. *Notio adæquata* eſt notio diſtincta in notiones diſtinctas notarum, quæ eam ingrediuntur, a cognoſcente reſolubilis. Sive; *Notio adæquata* eſt, cum notarum characteriſticarum rurſus notiones diſtinctas formo.

EXEMPL. EX. grat. Si dixeris, *invidia* eſt tædium ob felicitatem alterius, recenſes notas quaſdam characteriſticas de invidia; adeoque formas tibi de invidia notionem diſtinctam (per defin. LXXVI.) notæ characteriſticæ notionem invidiæ ingredientes ſunt *tædium*, & *felicitas*. Si itaque de his notis characteriſticis rurſus tibi formas notiones diſtinctas, i. e. ſi notas characteriſticas, ideam *tædii*, & *felicitatis* conſtituentes, ſigillatim tibi ſiſtere, & enumerare vales, ſi noſti ſcilicet, quid ſit tædium, quid ſit felicitas, tunc de *invidia* tibi formas notionem adæquatam.

LXXXII. *Notio inadæquata* eſt, cum notarum characteriſticarum nullas notiones diſtinctas poſſideo.

LXXXIII. *Primus gradus notionis adæquatæ* eſt prima reſolutio notionis diſtinctæ in notiones diſtinctas notarum.

EXEMPL. E. gr. Si definiveris *Invidiam* per tædium ob felicitatem alterius, tunc notionem diſtinctam invidiæ poſſides. Si hanc notionem diſtinctam reſolvere potes in notionem diſtinctam notarum, i. e. ſi de notis, invidiæ notionem ingredientibus, quæ ſunt *tædium*, & *felicitas*, rurſus notas characteriſticas enumeras, habes primum gradum adæquatæ notionis.

LXXXIV. *Gradus ſecundus notionis adæquatæ* eſt ſecunda reſolutio notionum diſtinctarum notarum, quæ datam notionem ingrediuntur, in notiones diſtinctas notarum, quæ illas ulterius ingrediuntur.

EXEMPL. E. gr. Definias invidiam per tædium ob

ob infelicitatem alterius. Hic nullum adhuc habes gradum adæquatæ notionis. Definias porro *tædium* per ſenſum imperfectionis, & *felicitatem* per ſtatum durabilis gaudii. Hic habes primum gradum adæquatæ notionis. Si porro definiveris *ſenſum* per repræſentationem rerum nobis præſentium, & *imperfectionem* per contradictionem variorum in uno, item ſi evolveris ulterius quid ſit gaudium, quid ſit gaudium durabile, habes ſecundum gradum adæquatæ notionis, & ſic porro.

LXXXV. *Differentia notionum materialis* eſt, quæ a materia earundem, ſeu re repræſentata deſumitur.

NOT. Huc referri ſolent ideæ rerum præſentium & abſentium, ideæ ſubſtantiarum & modorum, maxime vero ideæ univerſales & ſingulares.

LXXXVI. *Notio ſimplex* eſt, quæ ſolis notis conſtat.

EXEMPL. E. gr. qui ſibi ſpiritum ſiſtit, ut ſubſtantiam intelligentem, notionem ſpiritus habet ſimplicem; ſi quis ſibi hominem, ut hominem repræſentat, gaudet notione ſimplici.

LXXXVII. *Notio complexa* eſt, quæ præter notas alia, ſive rei intrinſeca, ſive extrinſeca, complectitur.

EXEMPL. E. gr. Si hominem ſub multiplicibus circumſtantiis, & determinationibus omnimodis tibi ſiſtis, ſi ipſum conſideras, quatenus his illiſve parentibus eſt progenitus, ſi ipſius patriam, veſtem, ſtudia, mores, divitias, ſtaturam, ponderaveris, complexa eſt notio. Multa enim hic occurrunt, quæ ad notas, hominem conſtituentes, non pertinent.

LXXXVIII. *Terminus ſimplex ſeu incomplexus* eſt, qui notionem ſimplicem ſeu incomplexam ſignificat.

LXXXIX. *Terminus complexus* eſt, qui notionem complexam ſignificat.

EXEMPL. E. gr. Lapis rotundus.

XC. *Notio abſtracta* eſt, quæ aliquid, quod rei cuidam ineſt, vel adeſt, repræſentat abſque ea re, cui ineſt, vel adeſt.

EXEMPL. E. gr. Pietatis notio ſiſtit tibi ejuſmodi quid, quod alicui rei ineſt, non autem determinatur res, ſive ſubjectum, cui ineſt, vel adeſt.

XCI. *Notio concreta* eſt, quæ aliquid, quod alteri ineſt, vel adeſt, repræſentat, ut eidem inexiſtens.

EXEMPL. E. gr. Si ſubjectum aliquod conſideratur, ut pium, eſt notio concreta.

XCII. *Terminus abſtractus* eſt, qui notionem abſtractam ſignificat.

EXEMPL. E. gr. Pietas.

XCIII. *Terminus concretus* eſt, qui notionem concretam ſignificat.

EXEMPL. E. gr. Pius.

XCIV. *Notio communis* eſt, quæ pluribus communia exhibet.

EXEMPL. E. gr. notio *ſubſtantiæ* eſt notio communis, pluribus enim individuis competit.

XCV. *Notio ſingularis* eſt, quæ rem ſingularem, ſeu individuum repræſentat.

EXEMPL. E. gr. notio huius mundi.

XCVI. *Terminus communis* eſt, qui notionem communem deſignat.

EXEMPL. E. gr. homo, vitium, &c.

XCVII. *Terminus ſingularis* eſt, qui individuum ſignificat.

EXEMPL. E. gr. Paulus, Cajus.

XCVIII. *Alterius mentem intelligimus*, ſi, audita alterius voce, eandem in nobis notionem excitare poſſumus, quam cum ea voce conjungit alter.

EXEMPL. E. gr. Si Cajus dixerit, *hic mundus eſt optimus*, tunc ſi eundem conceptum cum voce *mundi*, & cum voce *optimi* conjungo, quem Cajus con-

conjungit, intelligo mentem Caji. Sed fac, Cajum, alium conceptum cum voce *mundi* & cum voce *optimi* combinare, quam quem tu conjungis, tunc non intelligis Caii mentem. conf. Hanſchii diſſertat. de eo, quod obſervandum, ut nos perfecte intelligamus.

XCIX. *Notio determinata* eſt, quæ nec plures nec pauciores habet notas, quam quæ rei repræſentandæ ſufficiunt, quæ ipſi reſpondet.

EXEMPL. E. gr. Si *ſpem* tibi repræſentaveris tanquam gaudium ob bonum futurum, determinatam de ſpe notionem tibi formas. Non enim plures, nec pauciores hæc notio exhibet notas, quam quæ ad ſpem requiruntur. Alias dicitur notio fixa.

C. *Terminus fixus ſeu fixi ſignificatus* eſt, cui notio invariata conſtanter reſpondet.

EXEMPL. E. gr. Spes, invidia, &c.

CI. *Terminus vagus* eſt, cui non conſtanter invariata reſpondet notio.

EXEMPL. E. gr. Terminus *ſenſus*, *ingenium*, *jus*, *intellectus*, *Politicus*. &c.

CII. *Terminus* nobis dicitur *familiaris*, quem nos intelligere putamus, etſi ad notionem, quæ eodem denotatur, non attendamus.

EXEMPL. E. gr. Multi, cum dicunt, hic eſt *un galant homme*, ſe putant, quid dicant, intelligere, cum vero interrogaveris, quid ſibi velint hac locutione, obmuteſcent.

CIII. *Significatus proprius* eſt notio, qua repræſentatur res, cui indigitandæ terminus aliquis deſtinatur.

EXEMPL. E. gr. *Luminis* ſignificatus proprius eſt, ſi voce *luminis* ejuſmodi notio in te excitatur, qua per lumen intelligis ejuſmodi quid, quod efficit, ut circumjecta corpora diſtinguere poſſimus. Ad hoc ipſum enim ſignificandum deſtinatus eſt terminus *luminis*.

CIV. *Terminus proprie ſumi* dicitur tamdiu, quamdiu eidem notio illa attribuitur, cui indigitandæ deſtinatus eſt.

EXEMPL.

EXEMPL. E. gr. tamdiu terminus *luminis proprie ſumi* dicitur, quamdiu hoc termino ejuſmodi quid ſignificatur, quod circumjecta corpora diſtinguere facit.

CV. Significatus vocum in communi ſermone proprius conſtituit id, quod vocamus *uſum loquendi*. *Uſum* itaque *loquendi obſervat* ille, qui terminis eas tribuit notiones, quibus res repræſentantur, iis in communi ſermone indigitatæ.

EXEMPL. E. gr. In communi ſermone ſumimus *lumen* pro omni eo, quod efficit, ut circumjecta corpora diſtinguere queamus, uſus igitur loquendi exigit, ut voci *luminis* notionem tribuamus, qua id quod circumjecta corpora diſtinguit, repræſentatur.

CVI. *Receptus terminorum ſignificatus* eſt eorum ſignificatus in diſciplinis ac arte proprius.

NOT. Hæc definitio ex iis, quæ jam præmiſſæ ſunt, facillime intelligitur.

CVII. *Definitio* eſt oratio, qua ſignificatur notio completa atque determinata, termino cuidam reſpondens. *Brevius*: definitio eſt idea diſtincta completa.

EXEMPL. E. gr. Si dixeris, *invidia* eſt tædium, ob felicitatem alterius, (1.) notas characteriſticas recenſes, quibus invidia ab aliis rebus poteſt diſcerni, adeoque habes invidiæ ideam diſtinctam (per def. LXXVI.) (2) ejuſmodi notas recenſes, quæ ſufficiunt ad invidiam ab omnibus aliis rebus in *quovis caſu* diſcernendam, adeoque ideam tibi formas de invidia completam (per def. LXXVII.) habes itaque definitionem invidiæ accuratam.

CVIII. *Definitum* eſt ipſe terminus, ſive res definitione indigitata.

EXEM. E. gr. in caſu priori definitum erat *invidia*.

CIX. *Circulus in definiendo* eſt vitium, quo in definitionem admittitur terminus, cujus definitionem ingreditur definitum, *Brevius*: Circulus eſt, cum ideam partialem rurſus per ideam totalem definio.

EXEMP.

EXEMP. Si quis e. gr. *Senſationes* definiret per repræſentationes rerum corpori noſtro præſentium, *res* autem *corpori noſtro præſentes* diceret illas, quæ ſub ſenſus cadunt, ſeu quod idem eſt, quas *ſenſationis* ope percipimus, committeret circulum. Hic enim idea totalis eſt *ſenſatio*. Definitum enim ſemper conſideratur, ut totum. Ideæ partiales ſunt α *repræſentatio* (β) *res corpori noſtro præſentes*. Notæ enim characteriſticæ, definitum conſtituentes, conſiderantur, ut partes. Jam vero cum idea partialis, ſcilicet *res corpori noſtro præſens*, definiatur per ideam totalem, ſcilicet per *ſenſationem*, facile vides circulum in definiendo.

CX. *Definitio realis* eſt, quæ modum exponit, quo aliquid fieri poteſt.

EXEMPL. E. gr. Si VVolfius cum Carteſio definit voluptatem per ſenſum, ſive cognitionem intuitivam perfectionis, tum definitio hæc explicat modum, quo voluptas generatur, adeoque realis eſt.

CXI. *Definitio genetica* eſt, quæ rei geneſim ſeu modum, quo ea fieri poteſt, exponit.

NOT. Cur dicatur genetica, ratio eſt in promtu. Γένεσιν enim ſive originem rei tradit. Eſt hæc definitio eadem cum reali.

CXII. *Definitio nominalis* eſt, per quam non patet, rem definitam eſſe poſſibilem. Sive: *Definitio nominalis* eſt enumeratio notarum, quibus res definita ab omnibus aliis rebus in quovis ſtatu diſcerni poteſt.

EXEMPL. E. gr. Definitio *Spiritus*, qua definitur per ſubſtantiam intelligentem, eſt nominalis. Non enim hic geneſis, & ortus ſpiritus exponitur, ſed criterium aliquod diſtinctivum, per quod ſpiritus ab aliis rebus diſcernitur, tantum allegatur.

CXIII. *Subjectum* eſt illud, de quo judicatur.

CXIV. *Prædicatum* eſt illud, quod rei cuidam tribuitur, vel ab ea removetur.

CXV.

CXV. *Copula* eſt vocula illa, quæ nexum prædicati, & ſubjecti ſignificat.

EXEMPL. E. gr. Vocula EST in hac propoſitione: mundus *eſt* contingens; eſt copula.

CXVI. *Judicium affirmativum* eſt notionum conjunctio.

CXVII. *Judicium negativum* eſt notionum ſeparatio.

CXVIII. *Propoſitio*, ſeu *enunciatio affirmativa* eſt, in qua prædicatum tribuitur ſubjecto.

CXIX. *Propoſitio*, ſeu *enunciatio negativa* eſt, in qua prædicatum removetur a ſuo ſubjecto.

EXEMP. E. gr. mundus non eſt ens abſolute neceſſarium.

CXX. *Affirmare* eſt prædicatum aliquod tribuere cuidam ſubjecto.

CXXI. *Negare* eſt prædicatum aliquod removere a ſuo ſubjecto.

NOT. Hæ definitiones omnes nemini non claræ eſſe poſſunt.

CXXII. *Propoſitio infinita* eſt, quæ ſpeciem negativæ habet, ſed re vera affirmativa eſt.

EXEMPL. E. gr. Adam potuit *non peccare*, Adam potuit *non mori*. Quæ propoſitiones ſunt infinitæ, & veræ. Sed aliæ ſunt propoſitiones ſequentes: Adam non potuit peccare, Adam non potuit mori. Quæ propoſitiones negativæ ſunt, & falſæ.

CXXIII. *Notio poſitiva* eſt, quæ conſtat notis realitates denotantibus.

EXEMPL. E gr. Corpus, ſubſtantia, homo &c. ſunt notiones poſitivæ.

CXXIV. *Notio negativa* eſt, quæ a re repræſentata removet realitates, ſeu earum abſentiam tanquam notas rei exhibet.

EXEMPL. E. gr. In notione τοῦ *immaterialis* carentia, & abſentia partium, tanquam nota entis immaterialis, per quam ab aliis rebus dignoſcitur

ſcitur nobis ſiſtitur. Hinc notionem *τῆ immaterialis*, vides eſſe negativam.

CXXV. *Propoſitio identica* eſt, ſi ſubjecto & prædicato eadem reſpondet notio.

EXEPL. E. gr. Si dixeris: Anima eſt anima.

CXXVI. *Terminus poſitivus* eſt, qui notionem poſitivam denotat.

CXXVII. *Terminus negativus* eſt, qui notionem negativam denotat.

EXEMPL. E. gr. immateriale.

CXXVIII. *Propoſitio categorica* eſt, in qua prædicatum abſolute, ſeu nulla adjecta conditione, de ſubjecto enunciatur.

EXEMPL. E. gr. Sapiens eligit optimum.

CXXIX. *Propoſitio hypothetica* eſt, in qua prædicatum tribuitur ſubjecto, ſub adjecta conditione.

EXEMPL. E. gr. Si Deus eſt ſapiens eligit optimum.

CXXX. *Determinatio ſubjecti* eſt id, quod ſubjecto adjicitur ad determinandum ejus ſtatum, in quo prædicatum ei tribui poteſt.

EXEMPL. Si e. gr. hanc habueris propoſitionem: Affectus, imperium rationis reſpuentes hominem in exitium detrudunt. Affectus in ſe conſiderati, non nocent, adeoque hoc prædicatum, *in exitium detrudunt*, affectibus per ſe tribui non poteſt. Quare adjicitur ad ſubjectum, *τὸ reſpuere rationis imperium*. Quo ipſo determinatur ſtatus, in quo affectibus tribui poteſt, quod noceant. *τὸ reſpuere ergo imperium rationis* eſt hic determinatio ſubjecti.

CXXXI. *Determinationes ſubjecti æquivalentes* ſunt, quarum una alteri, ſalvo prædicato, ſubſtitui poteſt.

EXEMPL. Si e. gr. dixeris: Affectus, *niſi diſtinctis dirigantur repræſentationibus*, hominem in exitium detrudunt, & ſi hanc formaveris propoſitionem: Affectus *imperium rationis reſpuentes*, detrudunt hominem in exitium: determinationes ſubjecti æquivalentes adhibes.

CXXXII.

CXXXII. *Determinationes ſubjecti non æquivalentes ſeu diverſæ* ſunt illæ, quarum una alteri, ſalvo prædicato, ſubſtitui nequit.

CXXXIII. *Judicium ſingulare* eſt, cujus ſubjectum eſt individuum.

EXEMPL. E. gr. hæc menſa, quam vides, eſt quadrata, hic mundus eſt optimus, Petrus eſt doctus, &c.

CXXXIV. *Propoſitio ſingularis* eſt, cujus ſubjectum eſt terminus ſingularis, ſeu individuum determinatum.

NOT. Tales ſunt propoſitiones, modo allegatæ.

CXXXV. *Judicium univerſale* eſt, cujus ſubjectum eſt notio communis, ſpecies nempe vel genus: prædicatum autem convenit ſingulis ſpeciei individuis, vel ſingulis generis ſpeciebus, harumque individuis, ſive abſolute, ſive ſub data determinatione.

EXEMPL. E. gr. Judicium univerſale habes, ſi dixeris, omnis ſubſtantia vi agendi prædita eſt, omnis homo eſt ens liberum. Subjectum enim hic eſt notio communis, nempe in illa propoſitione genus, *ſubſtantia*, in hac ſpecies, *homo*, & prædicatum in illa ſingulis generis ſpeciebus, in hac ſingulis individuis competit. Poſſum enim dicere, Cajus, Titius, Sempronius, ſunt entia libera. Sic itidem hæc propoſitio, *omnis affectus, imperium rationis reſpuens, nocet*, eſt judicium univerſale, prædicatum enim, ſub adjecta determinatione, omnibus affectus ſpeciebus convenit.

CXXXVI. *Propoſitio univerſalis*, eſt, qua ſubjecto præfigitur ſignum univerſalitatis.

NOT. Signum autem univerſalitatis in propoſitione affirmativa eſt vox *omnis*, in propoſitione negativa *nullus*.

CXXXVII. *Judicium particulare* eſt, cujus ſubjectum eſt terminus communis, ſpecies nempe vel genus, prædicatum vero non convenit, niſi quibuſdam ſpeciei vel generis individuis.

EXEM-

EXEMPL. Ex. grat. Quidam homo eſt pius.

CXXXVIII. *Propoſitio particularis* eſt, cujus ſubjecto præfigitur ſignum particularitatis.

NOT. Signum autem particularitatis eſt vox *quidam*.

CXXXIX. *Propoſitio definita* eſt, cujus ſubjecto additur ſignum quantitatis, nempe vel univerſalitatis, vel particularitatis; vel ſingularitatis.

NOT. Tales ſunt propoſitiones, modo allatæ. *Signum ſingularitatis* eſt vox *hic*.

CLI. *Propoſitio indefinita* eſt, cujus ſubjectum eſt terminus communis, ſive abſolute poſitus, ſive cum certa determinatione, ſed abſque ſigno quantitatis.

EXEMPL. E. gr. Spiritus eſt incorruptibilis.

CXLI. *Propoſitio indemonſtrabilis* eſt, cujus ſubjecto convenire, vel non convenire prædicatum, terminis intellectis, patet.

EXEMPL. E. gr. bis duo faciunt quatuor, impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe. Hæ dicuntur per *terminos manifeſta*.

CXLII. *Demonſtrativa propoſitio* eſt, cujus ſubjecto convenire vel non convenire prædicatum, intellectis terminis, nondum patet.

EXEMPL. E. gr. Anima eſt immortalis. Obſervatio legis naturalis hominem felicem reddit. &c.

CXLIII. *Propoſitio* dicitur *theoretica*, in qua aliquid, quod ſubjecto ineſt vel abeſt, de eodem affirmatur vel negatur.

EXEMPL. E. gr. Omne ens ſimplex caret figura.

CXLIV. *Propoſitio practica* eſt, qua aliquid fieri poſſe affirmatur, vel fieri debere poſtulatur.

EXEMPL. Sic exempl. gr. propoſitio practica eſt, qua voluntatem emendari poſſe affirmatur, vel qua emendari jubetur.

TXLV. *Axioma* eſt propoſitio theoretica indemonſtrabilis.

EXEMPL. Sic e. gr. *Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe*, eſt propoſitio axiomatica. Eſt enim

(1) propoſitio theorica, (2) indemonſtrabilis. Ex quo patet, veterum philoſophorum proverbia minus recte dici axiomata, cum multis illa ſint exceptionibus obnoxia, & demonſtratione adhuc indigeant. Conf. Bulfingeri diſſertat. de Axiomat. Philoſoph. Tubing. habita, item Muller. de veris & falſis Philoſophis §. 29.)

CXLVI. *Poſtulatum* eſt propoſitio practica indemonſtrabilis.

EXEMPL. E.gr. Faciendum id eſt, quod nos noſtrumque ſtatum, vel internum, vel externum perfectiorem reddit.

CXLVII. *Theorema* eſt propoſitio theoretica demonſtrativa.

SCHOL. Sic hæ propoſitiones: *Ens ſimplex oritur in inſtanti*, *anima eſt immortalis*, *Deus eligit optimum*, ſunt theoremata. Sunt enim (1) propoſitiones theoreticæ, (2) indigent demonſtratione, Cel. Syrbius vocat *theoremata* propoſitiones, nude aliquid affirmantes, vel negantes, & axiomata non minus, quam poſtulata in eorum numerum referenda eſſe, opinatur; Sed quo fundamento, & quo jure, alii judicent. confer. ejus Philoſoph. Prima pag. 102.

CXLVIII. *Problema* eſt propoſitio practica demonſtrativa.

SCHOL. Sic propoſitio, qua docemur affectus recte dirigere, & generatim voluntatem emendare, eſt *problema*. Alias vocatur *problema* propoſitio inevidens, de qua in utramque contradictionis partem cum aliqua veritatis ſpecie diſputari poteſt.

CXLIX. *Corollaria*, alias *conſectaria*, ſunt propoſitiones, quæ non multa ratiociniorum ambage ex definitionibus vel propoſitionibus aliis reſeruntur.

Obſerv. I. Si exempl. grat. hanc habueris propoſitionem, *mundus eſt contingens*, & ex ea deduxeris hanc: *E. alii mundi præter hunc ſunt poſſibiles*, ulti-

ultimam hanc propoſitionem, tanquam conſectarium, conſiderare potes.

Obſerv. II. Singulis his propoſitionum generibus addi ſolent *ſcholia*, quæ explicant, quæ adhuc obſcura videri poterant, uſum indicant propoſitionum, & vel ex hiſtoria exemplum, vel aliud quid commemorabile adjiciunt. Annotari hic denique merentur *Lemmata*, quæ dicuntur propoſitiones, ex aliena diſciplina deſumtæ, & in ſubſidium adductæ, ad demonſtrationem alicujus propoſitionis in diſciplina, quam tractamus, obviæ, abſolvendam, exempl. grat. Si theorema metaphyſicum præmittitur demonſtrationibus moralibus.

CL. *Propoſitiones æquipollentes* ſunt, ſi de definito prædicatur notio eidem in definitione attributa, & de hac notione definitum.

EXEMPL. Ex. gr. Omnis ſapiens eligit optimum, & omnis qui eligit optimum eſt ſapiens, ſunt propoſitiones æquipollentes.

CLI. *Converti* dicitur *propoſitio*, ſi prædicatum fiat ſubjectum, & ſubjectum prædicatum.

CLII. *Converſa* dicitur *propoſitio*, quæ per ejusmodi converſionem prodit.

EXEMPL. Propoſitionis: Si Deus eſt ſapiens, eligit optimum, converſa eſt hæc altera, ſi Deus eligit optimum, eſt ſapiens.

CLIII. *Propoſitiones oppoſitæ* ſunt, quarum una negatur, quod altera affirmatur.

EXEMPL. Sic ex. gr. Omnis ſpiritus cogitat, omnis ſpiritus non cogitat, ſunt propoſitiones oppoſitæ.

CLIV. *Propoſitiones contradictoriæ* dicuntur, quibus idem ponitur ſimul eſſe, & non eſſe.

EXEMPL. Ex. gr. Sol lucet, & ſol non lucet.

CLV. *Propoſitiones contrariæ* ſunt, quarum una univerſaliter negatur, quod in altera univerſaliter affirmatur de eodem ſubjecto.

EXEMPL. Ex. gr. Omnis ſapiens eligit optimum, nullus ſapiens eligit optimum.

CLVI. *Propoſitiones ſubcontrariæ* ſunt propoſitiones particulares, in quibus idem affirmatur, & negatur de diverſis inferioribus ad idem genus, vel eandem ſpeciem relatis.

EXEMPL. EX. gr. *Quidam* homines eligunt optimum, *quidam* homines non eligunt optimum.

CLVII. *Propoſitio ſubalternans* eſt propoſitio particularis, in oppoſitione ad ſuam univerſalem, ſub qua continetur.

EXEMPL. EX. gr. Omnis ſapiens eligit optimum, & quidam ſapiens eligit optimum.

CLVIII. *Subjecto repugnare* dicuntur ea, quæ ſalvis eſſentialibus, aut attributis, vel iis, quæ per modum attributorum inſunt, conſequenter definitione ſalva, ſubjecto convenire nequeunt.

EXEMPL. Ex. gr. *Ens ſimplex* ex ſua natura eſt corruptibile. Hic prædicatum τὸ *corruptibile eſſe ex ſua natura* convenire ſubjecto non poteſt, ſalva entis ſimplicis eſſentia, ſalviſque ceteris ejus attributis, adeoque *repugnat* hoc prædicatum ſubjecto.

CLIX. *Repugnare hypotheſi* dicuntur, quæ ſubjecto in data hypotheſi, ſeu ob adjectam determinationem convenire nequeunt.

EXEMPL. Ex. gr. Affectus, quatenus imperium rationis admittunt, in exitium detrudunt, hic prædicatum ſubjecto non in ſe repugnat, repugnat tamen eidem ob hypotheſin, ſeu adjectam determinationem.

CLX. *Propoſitiones crypticæ* ſunt, quarum genuina forma non apparet.

NOT. Hæ propoſitiones dicuntur a κρύπτω, occulto, abſcondo, quia in illis forma legitima occulta eſt.

EXEMPL. Ex. gr. in quolibet ordine debet adeſſe ſimilitudo variorum. Hic latet ſubjectum, neque, niſi attendenti, apparet, quodnam illud ſit.

CLXI. *Propoſitiones ſimplices* ſunt, quæ unum habent ſubjectum atque prædicatum.

EXEMPL.

EXEMPL. E. gr. Mundus eſt contingens.

CLXII. *Propoſitiones compoſitæ* ſunt, quæ ex pluribus ſimplicibus coaleſcunt.

EXEMPL. E. gr. Mundus eſt eiuſmodi, ut, & poſſit eſſe aliter, & ut finibus divinis ſit convenientiſſimus. Hæ propoſitiones ex his duabus propoſitionibus coaluit (1), Mundus poteſt eſſe aliter (2), mundus finibus divinis eſt convenientiſſimus.

CLXIII. *Propoſitio compoſita copulativa* eſt, ſi ſubjectum, & prædicatum conjunguntur, ita, ut utrique ſubjecto, ſigillatim poſſit tribui idem prædicatum, vel eidem ſubjecto poſſint tribui ſingula prædicata, aut in negativis ab eo removeri.

EXEMPL. E. gr. Spiritus, & intellectu, & voluntate præditus eſt. Cajus, & Titius gaudent libertate. In illa propoſitione uni ſubjecto ſingula prædicata tribui poſſunt, in hac utrique ſubjecto idem prædicatum ſigillatim poteſt tribui.

CLXIV. *Propoſitio compoſita disjunctiva* eſt, ubi ex pluribus prædicatis unum tribuendum eſſe ſubjecto affirmatur, ſed quodnam eorum tribui debeat, non determinatur.

EXEMPL. E. gr. *Aut anima eſt ſubſtantia ſimplex, aut compoſita*. Hic alterutrum prædicatum tribuendum eſſe animæ affirmatur, ſed quodnam ſit ex his ipſi tribuendum, non determinatur, ſed in dubio relinquitur.

CLXV. *Propoſitiones determinatæ* ſunt, quas nec plures nec pauciores ingrediuntur voces, quam ad judicium determinatum ſignificandum ſufficientes.

CLXVI. *Judicium determinatum* eſt, quod ſervat formam a Logica præſcriptam, nempe, ut ſubjectum repræſentetur, ſub ea notione, ut in ea contineatur ratio, cur eidem conveniat prædicatum, ſeu id, per quod determinatur prædicatum.

EXEMPL. E. gr. Propoſitio determinata eſt, ſi dixeris: *Omnis, qui ratione ſua utitur, cum præ-*

 ſenti-

ſentibus futura connectit, *Deus eſt omnipræſens*, ex notione enim ſubjecti ſtatim colligi poteſt, cur hoc prædicatum, nec aliud competat.

CLXVII. *Judicium vagum* eſt, quod ſubjectum ita non exhibet, ut notio ejus includat id, per quod prædicatum determinatur.

CLXVIII. *Propoſitio vaga* eſt, qua judicium vagum ſignificatur.

EXEMPL. E. gr. Propoſitio vaga eſt: *qui neceſſitatem eventuum in ſcriptis philoſophicis ſtatuunt, Spinoziſmo patrocinantur*, *Vel*: *Affectus ſunt eradicandi*. Multæ enim hic adjiciantur, oportet, determinationes prius, quam veritas harum propoſitionum poſſit perſpici.

CLXIX. *Homonymia* ſ. *æquivocatio* eſt diverſus ejuſdem vocis ſignificatus.

CLXX. *Homonyma*, ſive *æquivoca* ſunt res diverſæ eodem termino denotatæ.

CLXXI. *Homonymus* ſ. *æquivocus terminus* eſt terminus res diverſas denotans.

EXEMPL. Ex. gr. Vox *ratio* æquivoca eſt, mox enim ſumitur pro *fundamento* alicujus rei, & tunc ſignificat omne id, ex quo intelligi poteſt, cur res aliqua potius ſit, quam non ſit, cur ſit hoc modo, & non alio, mox denotat *illam mentis facultatem*, qua nexum rerum, & veritatem poſſumus diſtincte introſpicere, mox ſumitur pro *ipſa veritatum connexione*, quo ſenſu Leibnitius rationem, *objective* ſcilicet ſumtam, definit per catenam veritatum. De quo infra verboſius.

CLXXII. *Synonymia* eſt terminorum, ſive vocum ſignificatus idem.

CLXXIII. *Synonyma*, ſive *termini ſynonymici* ſunt termini diverſi eundem ſignificatum habentes.

EXEMPL. E. g. Affectus, Affectiones, commotiones, item perturbationes animi, πάθη ſunt ſynonyma.

CLXXIV. *Syllogiſmus* eſt oratio, qua ratiocinium ſiu diſcurſus diſtincte proponitur. *Brevius*, Syllogiſmus eſt ratiocinium verbis expreſſum.

CLXXV.

CLXXV. *Præmiſſa* dicuntur duæ propoſitiones, ex quibus tertia formatur, combinando duos terminos in iſtis obvios.

EXEMPL. Proponamus nobis, exempli loco, ſequentem ſyllogiſmum.

O. homo gaudet ratione,
Atqui Cajus eſt homo, E.
Cajus gaudet ratione.

Propoſitiones duæ priores ſunt præmiſſæ, ex his enim tertia propoſitio, E. *Cajus gaudet ratione* formatur, & quidem ita, ut combinentur in hac tertia propoſitione, duo termini, qui in præmiſſis erant diverſi. A nonnullis *ſumtiones* vocantur.

CLXXVI. *Concluſio* vocatur propoſitio tertia, quæ ex iis dicta ratione formatur.

EXEMPL. E. gr. In Syllogiſmo adducto eſt hæc propoſitio.

E. *Cajus gaudet ratione.*

CLXXVII. *Illatio* eſt ipſa propoſitionis tertiæ formatio per combinationem terminorum, in duabus aliis terminum communem habentibus diverſorum.

EXEMPL. E. gr. Tertia propoſitio in ſyllogiſmo jam allato E. *Cajus gaudet ratione* ex duabus prioribus, ſeu præmiſſis, *inferri* dicitur.

CLXXVIII. *Terminus medius* eſt terminus præmiſſarum communis.

EXEMPL. E. gr. In exemplo propoſito eſt terminus medius *homo*. Hic enim eſt præmiſſarum terminus communis.

CLXXIX. *Extremi termini* dicuntur termini in præmiſſis diverſi.

EXEMPL. E. gr. *Cajus τὸ gaudere ratione.*

CLXXX. *Terminus major* eſt terminus extremus, qui ſubit vicem prædicati in concluſione.

EXEMPL. E. gr. In noſtro ſyllogiſmo eſt terminus major *τὸ gaudere ratione.*

CLXXXI. *Terminus minor* eſt terminus extremus, qui in eadem tuetur locum ſubjecti.

EXEMPL. E. gr. In Syllogiſmo adducto terminus minor eſt *Cajus*. Terminus major ideo dicitur *major*, quia eſt majoris extenſionis, & latitudinis, quam terminus minor. Prædicatum enim latius patet, quam ſubjectum, &, τὸ *gaudere ratione* majoris eſt extenſionis, i. e. ad plura poteſt extendi, & applicari, quam idea *Caii*. Terminus ideo dicitur minor, quia eſt minoris latitudinis, & extenſionis, quam terminus major. Subjectum tam late non patet, quam prædicatum.

CLXXXII. *Propoſitio major* eſt præmiſſa, in qua terminus major conſtruitur cum termino medio.

EXEMPL E. gr. In Syllogiſmo adducto propoſitio major eſt hæc: *Omnis homo gaudet ratione*; hic enim terminus major ſcilicet τὸ *gaudere ratione* cum termino medio, nempe voce *hominis* combinatur. Hæc propoſitio itidem ideo dicitur *major*, quia eſt majoris extenſionis & latitudinis, quam propoſitio minor. Sine dubio enim hæc propoſitio, *Omnis homo gaudet ratione*, latius extendi poteſt, quam hæc: *Cajus eſt homo*.

CLXXXIII. *Propoſitio minor* eſt, in qua terminus minor conſtruitur cum medio.

EXEMPL. E. gr. In Syllogiſmo allegato hæc eſt propoſitio minor: *Cajus eſt homo*. Hac enim terminus minor, ſc. *Cajus* conſtruitur cum medio, videlicet cum termino *hominis*. Cur dicatur hæc propoſitio minor, ex dictis conſtare poteſt.

CLXXXIV. *Syllogiſmus affirmans* eſt, cujus concluſio eſt affirmans.

NOT. Talis eſt ſyllogiſmus, ſupra adductus.

CLXXXV. *Syllogiſmus negans* eſt, cujus concluſio eſt negans.

CLXXXVI. *Syllogiſmus univerſalis* eſt, cujus concluſio eſt univerſalis.

CLXXXVII. *Syllogiſmus particularis* eſt, cujus concluſio eſt particularis.

EXEMPL. E. gr. Omne compoſitum eſt menſurabile,

rabile, quoddam ens eſt compoſitum, E. quoddam ens eſt menſurabile.

CLXXXVIII. *Figura prima ſyllogiſmorum* eſt, in qua medius terminus eſt ſubjectum propoſitionis majoris, prædicatum minoris.

CLXXXIX. *Figura ſecunda* eſt, in qua medius terminus eſt utriuſque præmiſſæ prædicatum.

CXC. *Figura tertia* eſt, in qua medius terminus eſt utriuſque præmiſſæ ſubjectum.

NOT. *Figura autem Syllogiſmorum in genere* eſt diſpoſitio trium terminorum, h. e. medii cum duobus terminis concluſionis. *Quarta* denique *figura* eſt, ubi medius terminus in majori eſt prædicatum, & in minori ſubjectum.

CXCI. *Modi ſyllogiſmorum* ſunt ſpecies ſyllogiſmorum, quæ in ſingulis figuris per diverſitatem quantitatis, vel qualitatis propoſitionum conſtituuntur.

CXCII. *Dictum de Omni* dicitur propoſitio: *Quidquid de genere, vel ſpecie omni affirmari poteſt, illud etiam affirmatur de quovis, ſub illo genere, vel ſpecie contento.*

CXCIII. *Dictum de Nullo* eſt hæc propoſitio: *Quidquid de genere, vel ſpecie omni negatur, illud etiam de quovis, ſub illo genere, vel illa ſpecie contento negari debet.*

CXCIV. *Propoſitiones propriæ* ſunt propoſitiones ſingulares, in quibus prædicatum eſt ſubjecto ſingulari proprium.

EXEMPL. E. gr. VVolfius Coſmologiam generalem in artis formam redegit, eamque ſyſtematico ordine propoſuit.

CXCV. *Pars debilior* dicitur præmiſſa particularis aut negativa.

EXEMPL. E. gr. *Quidam homo eſt doctus, N. mendacium eſt licitum.*

CXCVI. *Syllogiſmus ſimplex* ſ. *categoricus* eſt, qui ex meris propoſitionibus categoricis conſiſtit.

NOT. Talis eſt ſyllogiſmus, ſupra a nobis propoſitus.

CXCVII. *Subſumi* dicitur propoſitio minor ſub majore, ſi hæc primo ponitur loco.

EXEMPL. E.gr. Si quis adſtruxerit, *nullum invidum eſſe mente tranquilla*, & alter adjecerit, *Atqui tu es invidus*, hanc propoſitionem *ſubſumere* dicitur.

CXCVIII. *Aſſumi* dicitur propoſitio major, ſi minor primo loco ponitur.

EXEMPL. E.gr. Si quis dixerit, *Cajum eſſe invidum*, tunc major, *omnis invidus ob alterius felicitatem contriſtatur*, dicetur *aſſumi*. Et inde demum infertur, *E. Cajus ob felicitatem alterius contriſtatur*.

CXCIX. *Syllogiſmus crypticus* eſt, cujus genuina forma non apparet.

EXEMP. E.g. *Nullus invidus eſt mente tranquilla, Cajus invidia corripitur, & pœne tabeſcit, E. Fieri nequit, quin tranquillitas mentis ipſius diſturbetur.*

CC. *Figura perfecta* eſt, in qua omnes propoſitiones inferri poſſunt.

NOT. Talis eſt figura prima, in qua omnis quantitatis, & qualitatis propoſitiones inferuntur.

CCI. *Figura imperfecta* eſt, in qua non omnes inferre licet.

NOT. Tales ſunt figuræ reliquæ.

CCII. *Syllogiſmus compoſitus* eſt, cujus vel una, vel utraque præmiſſa non eſt propoſitio categorica.

EXEMPL. E.gr. *Si ira eſt affectus, cum odio aliorum ſemper conjunctus, ſequitur, iram eſſe affectum per ſe malum; Atqui ira eſt affectus cum odio aliorum ſemper conjunctus, E. ira eſt affectus per ſe malus.* Major propoſitio hæc, quod facile vides, non eſt categorica, ſive ſimplex.

CCIII. *Syllogiſmus hypotheticus*, ſive *conditionalis* eſt, in quo major propoſitio eſt hypothetica.

NOT. Talis eſt Syllogiſmus, modo allatus.

CCIV. *Antecedens* in propoſitione categorica dicitur propoſitio, quæ particulam conditionalem habet,

bet, ſeu, quæ conditionem de ſubjecto enunciat, ſub qua ipſi prædicatum tribuitur, vel ab eodem removetur.

EXEMPL. E. gr. In Syllogiſmo præcedenti eſt antecedens, *ira eſt affectus, cum odio aliorum ſemper conjunctus*.

CCV. *Conſequens* eſt propoſitio, in qua prædicatum ſubjecto ipſi tribuitur.

EXEMPL. Ex. gr. In Syllogiſmo noſtro conſequens eſt hæc propoſitio: *Ira eſt affectus in ſe malus*.

CCVI. *Poni* dicitur membrum aliquod præmiſſæ, quod ita reperitur, ut in eadem habeatur.

EXEMPL. Ex. gr. Poni in Syllogiſmo dato antecedens dicitur, ſi affirmamus, *Atqui ira eſt affectus, cum odio perſonarum conjunctus*.

CCVII. *Removeri* autem membrum aliquod præmiſſæ dicitur, cujus contradictorium aſſeritur.

EXEMPL. Ex. gr. *Si anima eſt corruptibilis, ſequitur, quod ſit ens materiale, ſed non eſt ens materiale*, (hic vides contradictorium ejus, quod antea aſſertur, aſſeri) *E. non eſt corruptibilis*.

CCVIII. *Syllogiſmus disjunctivus* eſt, cujus propoſitio major eſt disjunctiva.

EXEMPL. E. gr. *Mundus aut eſt ens neceſſarium, aut ens contingenes, ſed non eſt ens neceſſarium, E. eſt ens contingens*.

CCIX. *Propoſitio disjunctiva imcompleta* eſt, cum prædicata in propoſitione disjunctiva enumerata ita fuerit comparata, ut omnia ſimul a ſubjecto abeſſe poſſint.

EXEMPL. E. gr. Si dixeris *aut peccatum eſt ens increatum, aut creatum, ſed non eſt ens increatum. E. eſt ens creatum*, falſo hic infertur ob propoſitionem disjunctivam incompletam.

CCX. *Enthymema* eſt Syllogiſmus mutilus, cujus alterutra præmiſſa deficit.

EXEMPL. E. gr. *Cogito. E. ſum.* Major propoſitio hic deeſt: *quicumque cogitat, ille eſt*.

CCXI. *Conſequentia immediata* eſt modus ratiocinandi,

handi, quo una propoſitione poſita ſimul poni alteram per rationes Logicas manifeſtum eſt.

EXEMPL. E. gr. Conſequentia immediata eſt, ſi argumentaris: *Nullus Philoſophus eſt Atheus. E. nullus, qui eſt Atheus eſt Philoſophus.*

CCXII. *Sorites categoricus* eſt iſtiuſmodi Syllogiſmus, quo ex pluribus propoſitionibus categoricis, quarum ſequentis ſubjectum eſt prædicatum proxime antecedentis, infertur concluſio.

EXEMPL. E. gr.

Quicunque alterum amat, ex alterius felicitate voluptatem capit,

Quicunque ex alterius felicitate voluptatem capit, alterius felicitatem promovet,

Quicunque alterius felicitatem promovet, alterius gaudium promovet, (per def. felicitatis,)

Quicunque alterius gaudium promovet, alterius voluptatem promovet, (per def. gaudii,)

Quicunque alterius voluptatem promovet, alterius ſenſum perfectionis promovet, (per def. voluptat.)

Quicunque alterius ſenſum perfectionis promovet, alterius quoque perfectiones promovet,

Quicunque alterius perfectiones promovet, agit id, quod legi naturæ eſt conforme,

E. Quicunque alterum amat, agit id, quod legi naturæ eſt conforme.

CCXIII. *Sorites hypotheticus* eſt Syllogiſmus hypotheticus, quo ex pluribus propoſitionibus hypotheticis, ita inter ſe connexis, ut antecedens proxime ſequentis ſit idem cum conſequente antecedentis, infertur concluſio.

EXEMPL. E. gr. *Si obligati ſumus ad aliorum felicitatem promovendam, obligati quoque ſumus ad id, ut ex aliorum felicitate voluptatem capiamus, ſi obligati ſumus, ad id, ut ex aliorum felicitate voluptatem capiamus, obligati quoque ſumus ad alios amandos,* (per def. amoris,) *ſi obligati ſumus ad alios amandos, obligati quoque ſumus ad id, ut aliis ſimus*

ſimus amici, (per def. amici,) *E. ſi obligati ſumus ad aliorum felicitatem promovendam, obligati ſumus quoque ad id, ut aliis ſimus amici.*

CCXIV. *Sorites in genere* eſt Syllogiſmus, quo ex pluribus præmiſſis, ita invicem junctis, ut continuo conſequens antecedentis propoſitionis ſit antecedens propoſitionis conſequentis, infertur concluſio.

CCXV. *Sorites crypticus* eſt Syllogiſmus, qui conſtat propoſitionibus crypticis, veluti oblique univerſalis; indefinitis, infinitis; & aliis, quæ hypotheticis æquipollent.

EXEMPL. E. gr. Ubi tibi ſpiritum concipis, ibi locum habeat, oportet, cogitatio, ubi cogitationi locus relinquitur, ibi non potes, quin admittas immaterialitatem, ubi immaterialitas firma ſtat, ibi ad incorruptibilitatem recte concludis. E. ubi ſpiritum tibi concipis, ibi locum habet incorruptibilitas.

CCXVI. *Inferiora* dicuntur individua reſpectu ſpeciei, ſub qua comprehenduntur, ſpecies reſpectu generis, quod eas ſub ſe continet, & genera inferiora reſpectu ſuperiorum; quæque per modum individuorum, ſpecierum, & generum inferiorum concipiuntur, reſpectu eorum, quæ per modum ſpecierum, generum proximorum, & generum ſuperiorum concipimus.

NOT. Inferiora ſunt e. gr. *Cajus* & *Titius* reſpectu hominis, *Homo* & *Leo* reſpectu animalis. *Subſtantia* & *accidens* reſpectu entis, quæ etiam in Metaphyſicis *inferiora entis* appellantur.

CCXVII. *Superiora* appellari ſolent ſpecies reſpectu individuorum ſuorum, genera reſpectu ſpecierum, ſub iis contentarum; & genera ſuperiora reſpectu inferiorum, quæ comprehenduntur, quæque per modum ſpecierum, generum proximorum, & generum ſuperiorum concipiuntur; reſpectu eorum, quæ per modum individuorum, ſpecierum & generum inferiorum concipiuntur.

EXEMPL. E. gr. Animal reſpectu hominis, & Leonis, *homo* reſpectu *Caii & Titii* &c.

CCXVIII.

CCXVIII. *Inductio* eſt modus argumentandi, quo de ſuperiori univerſaliter infertur, quod de ſingulis inferioribus affirmatur, vel negatur.

EXEMPL. E. gr. Per inductionem argumentaris: *Si David, ſi Abraham, ſi Iſaac, & Jacob ſunt per fidem juſtificati, nec inventus quiſpiam eſt, qui non per fidem ſit juſtificatus, omnes homines per fidem juſtificantur.*

CCXIX. *Inductio completa* eſt, ſi omnia inferiora recenſentur.

CCXX. *Inductio incompleta* eſt, ſi quædam inferiora deficiunt.

CCXXI. *Dilemma* eſt ſyllogiſmus hypotheticus, cujus conſequens eſt propoſitio disjunctiva, & totum tollitur.

EXEMPL. E. gr. *Si Deus eſt ens limitatum, aut ratio hujus limitationis eſt in Deo, aut extra Deum. Sed ratio hujus limitationis neque eſt in Deo, neque extra Deum, E. Deus non eſt ens limitatum.*

CCXXII. *Syllogiſmus categoricus multiplex* eſt Syllogiſmus categoricus, quem ingrediuntur propoſitiones compoſitæ.

EXEMPL. E. gr. Quicunque eligit optimum, ille & poteſt, & vult illud eligere; atqui Deus eligit optimum, E. Deus, & poteſt, & vult optimum eligere.

NOT. Hic ſyllogiſmus eſt (α) *categoricus*, una enim præmiſſarum eſt categorica, nempe hæc propoſitio, *Deus eligit optimum*, (β) eſt ſyllogiſmus *multiplex*. Poteſt enim in duos categoricos ſimplices reſolvi hoc modo.

(1.) *Quicunque optimum eligit, ille poteſt eligere optimum, Atqui Deus eligit optimum, E. Deus poteſt optimum eligere.*

(2.) *Quicunque eligit optimum, ille vult optimum eligere, atqui Deus eligit optimum, E. Deus vult optimum eligere.*

CCXXIII. *Syllogiſmus biformis* eſt is, quo poſita determinatione ſubjecti atque prædicati, ſub qua

præ-

prædicatum jungi poteſt ſubjecto, prædicatum ſubjecto tribuitur.

EXEMPL. E. gr. *Omnis Theologus, qui & pure incorrupteque docet, & pie vivit, melior eſt illo theologo, qui pure incorrupteque docet, minus autem pie vivit. Atqui Sempronius eſt theologus, qui pure incorrupteque docet, minus pie vivit, Titius vero eſt Theologus, qui tantum pure docet, minus autem pie vivit, E. Sempronius eſt melior Titio.*

CCXXIV. *Syllogiſmi* dicuntur *concatenati*, ſi ſyllogiſmi antecedentis concluſio fit præmiſſa ſequentis, vel plurium concluſiones conſiderantur inſtar notionis complexæ, ac formata inde enunciatio ingreditur tanquam præmiſſa ſyllogiſmum ſequentem.

EXEMPL. E. gr. In ſequentibus ſyllogiſmis videbis concatenationem.

(1) *Quicunque ex alterius felicitate voluptatem capit, ille alterius felicitatem promovet*, (eſt hæc propoſitio axioma) *Atqui, qui alterum amat, ex alterius felicitate voluptatem capit*, per def. amoris Ergo, qui alterum amat, alterius felicitatem promovet.

(2) *Quicunque alterius felicitatem promovet, ille alterius gaudium durabile promovet*, (per def. felicitatis,) Atqui, qui alterum amat, alterius felicitatem promovet, per ſyllogiſm. I.) *E. qui alterum amat, alterius gaudium durabile promovet.*

(3) *Quicunque alterius gaudium durabile promovet alterius quoque voluptatem promovet*, (per def. gaudii,) Atqui, qui alterum amat, alterius gaudium durabile promovet, (per ſyllogiſm. II.) *E. qui alterum amat, alterius quoque voluptatem promovet.*

(4 *Quicunque alterius voluptatem promovet, alterius ſenſum perfectionis promovet* (per def. voluptatis.) Atqui, qui alterum amat, alterius voluptatem promovet (per ſyllogiſm. III.) *Ergo qui alterum amat, alterius ſenſum perfectionis promovet.*

(5) *Qui-*

(5) *Quicunque alterius ſenſum perfectionis promovet, alterius quoque ipſas perfectiones promovet*, eſt hæc propoſ. Axioma. Atqui qui alterum amat, alterius ſenſum perfectionis promovet, (per ſyllogiſm. IV. (*E. qui alterum amat, alterius quoque perfectiones promovet*.

(6) *Quicunque alterius perfectiones promovet, agit id, quod legi naturæ eſt conforme* (per def. leg. natur.) Atqui qui alterum amat, alterius perfectiones promovet, (per ſyllogiſm. V.) E. qui alterum amat, agit id, quod legi naturæ eſt conforme.

NOT. Vides hic, ſemper concluſionem præcedentis ſyllogiſmi fieri præmiſſam ſequentis. Concluſio primi ſillygiſmi eſt hoc in exemplo minor propoſitio IIdi, & concluſio IIdi ſyllogiſmi eſt minor propoſitio tertii, & ſic porro. Et hoc eſt *concatenare* ſyllogiſmos.

CCXXV. *Proſyllogiſmus* eſt ſyllogiſmus, cujus concluſio eſt præmiſſa alterius ſyllogiſmi.

EXEMPL. gr.

(1) *Quicunque alterius perfectiones promovet, agit id, quod legi naturæ eſt conforme*; *Atqui, qui alterum amat, alterius perfectiones promovet*; *E. qui alterum amat, agit id, quod legi naturæ eſt conforme*.

NOT. Hic minorem propoſitionem probaturus, ita argumentaris,

(2) *Quicunque alterius ſenſum perfectionis promovere ſtudet, alterius quoque perfectiones promovet*; *Atqui, qui alterum amat, alterius ſenſum perfectionis promovere ſtudet, E. qui alterum amat, alterius quoque perfectiones promovet*, tunc facile vides, concluſionem hujus ſyllogiſmi eſſe præmiſſam, ſcilicet propoſitionem minorem primi ſyllogiſmi. Adeoque hic ſyllogiſmus eſt proſyllogiſmus.

CCXXVI. *Epiſyllogiſmus* eſt ſyllogiſmus, cujus præmiſſa eſt concluſio alterius ſyllogiſmi.

NOT. Sic ſyllogiſmus primus, in exemplo antecceden-

cedenti, eſt epiſyllogiſmus. Præmiſſa enim, ſive minor propoſitio illius ſyllogiſmi eſt concluſio ſubſequentis ſyllogiſmi.

CCXXVII. *Ratiocinatio polyſyllogiſtica* eſt ſeries ſyllogiſmorum inter ſe concatenatorum.

NOT. Talis ratiocinatio eſt illa, quam numero ccxxiv. deprehendis.

CCXXVIII. *Ratiocinatio mixtim compoſita* eſt ſeries quorumcunque argumentandi modorum, inter ſe concatenatorum.

NOT. Talis ratiocinatio Mathematicis eſt familiaris, ubi concatenatur immediata conſequentia cum ſyllogiſmo, & ſyllogiſmus rurſus cum immediata conſequentia.

CCXXIX. *Probatio propoſitionis* eſt ſyllogiſmus, aut ſyllogiſmorum inter ſe concatenatorum ſeries, quibus ea ex aliis, tanquam notioribus colligitur.

NOT. Sic cum propoſitio, *nihil eſt ſine ratione ſufficiente* ex propoſitione notiori, ſcilicet ex illa, *impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe*, colligitur, *probatio* ea dicitur.

CCXXX. *Probatio ſimplex* eſt, quæ unico ſyllogiſmo abſolvitur.

EXEMPL. E. gr. Quicunque ſibi, ſui, rerumque extra ſe poſitarum eſt conſcius; ille exiſtit, (eſt hæc propoſitio axioma) atqui nos noſtrum & rerum extra nos poſitarum nobis ſumus conſcii (per ſenſ. commun.) E. exiſtimus.

CCXXXI. *Probatio compoſita* eſt, quæ pluribus inter ſe concatenatis ſyllogiſmis conſtat.

NOT. Taliseſt probatio, ſupra CCXXIV. tradita, ubi hanc propoſitionem, *quicumque alterum amat, ille id agit, quod legi naturæ conforme eſt*, probabamus per plures ſyllogiſmos, inter ſe concatenntos.

CCXXXII. *Demonſtratio* eſt ejuſmodi probatio, ſi in ſyllogiſmis, quos inter ſe concatenamus, non utamur præmiſſis, niſi definitionibus, experientiis indubitatis, axiomatibus, & propoſitionibus jam

ante

ante demonſtratis. *Brevius*: eſt probatio principiis certis nixa.

NOT. Ejuſmodi demonſtratio eſt illa probatio, numero CCXXIV. adducta, utpote quæ nititur definitionibus & axiomatibus. Patet hinc, non omnem probationem eſſe demonſtrationem, quamvis omnis demonſtratio ſit probatio. conf VVolfius in Lexico Mathematico, voce: *Demonſtratio.*

CCXXXIII. *Veritas* (*Logica*) eſt conſenſus judicii noſtri cum objecto ſeu re præſentata.

CCXXXIV. *Propoſitio vera* eſt, ſi prædicatum ſubjecto abſolute, vel ſub data conditione, convenit.

EXEMPL. E. gr. Propoſitio hæc: *Deus eſt æternus*, vera eſt, prædicatum enim *æternum eſſe* ſubjecto abſolute convenit. Et ſi indicaveris, quod Deus ſit æternus, tunc adeſt conſenſus judicii tui cum objecto, adeoque adeſt veritas.

CCXXXV. *Falſitas* eſt diſſenſus judicii noſtri ab objecto.

CCXXXVI. *Conceptibile* dicitur, cujus formari poteſt notio.

CCXXXVII. *Inconceptibile* eſt, cujus nulla poteſt formari notio.

EXEMPL. E. gr. *Theologus impius* eſt conceptibile quid, quia ejus formari poteſt notio, ſeu menti tanquam præſens repræſentari. Sed Theologus ſine omni ſacrarum litterarum intelligentia eſt inconceptibile quid, quia Theologum eſſe, & ſacras tamen litteras non noſſe & intelligere, ſunt *ἀσύςατα*, & notio hic nulla formari poteſt.

CCXXXVIII. *Criterium veritatis* eſt propoſitioni intrinſecum, unde agnoſcitur, eam eſſe veram.

EXEMPL. E. gr. propoſitio hæc: *Deus eſt æternus*, vera eſt. Sed unde noſti, veram illam eſſe? reſpondebis ex notione ſubjecti, per quam prædicatum hoc modo determinari poteſt & non alio.

CCXXXIX. *Criterium falſitatis* eſt propoſitioni intrinſecum, unde agnoſcitur, eam eſſe falſam.

Io eo

NOT. In eo ſc. criterium falſitatis conſiſtit, quod prædicatum notioni ſubjecti repugnet.

CCXL. *Demonſtratio oſtenſiva*, ſive *directa* eſt, qua ex notione ſubjecti colligitur, prædicatum convenire ſubjecto.

NOT. Talis eſt demonſtratio numero CCXXIV. allata, ubi ex notione ſubjecti, ſcilicet *amoris* collegimus, *το agere legi naturali conformiter* amori convenire.

CCXLI. *Demonſtratio apogogica*, ſive *indirecta* eſt, qua, poſito contrario ejus, quod probari debet, tanquam vero, colligitur, quod propoſitioni veræ, vel notioni ſubjecti contradicit.

Obſerv. I. Dicitur alias hæc demonſtratio *deductio ad abſurdum*, vel *impoſſibile*. E. gr. Si hanc propoſitionem, *nihil ſemetipſum poteſt producere*, velles demonſtrare, poteras illam apogogice ita demonſtrare: *ponamus*, *aliquid ſemetipſum producere*, (hic contrarium ejus propoſitioni, quam probare vis, tanquam verum ponis) *tunc illud*, *quod ſemetipſum producit*, *exiſtet*, *& non exiſtet ſimul*. *Exiſtet*, *alias enim non poſſet ſemetipſum producero: non exiſtet*, *quia demum ſe producere atque ad exiſtentiam perducere debet*. *Cum vero abſurdum*, *& impoſſibile ſit*, *aliquid ſimul exiſtere*, *& non exiſtere*, *abſurdum quoque*, *& impoſſibile eſt*, *aliquid ſemetipſum producere*. Hic colligitur id, quod propoſitioni veræ contradicit), *Oppoſita itaque propoſitio erit vera*, *nihil ſemetipſum poteſt producere*.

Obſerv. II. Gundlingius, & alii hanc demonſtrationem clarius probare veritatem negarunt, ſed vid. Mullerus, de veris, & falſis Philoſ. §. 65. Feverlinus de methodo mathematica §. 11. VVeidlerus in vindic. Mathematum §. 15.

CCXLII. *Principia demonſtrandi* ſunt præmiſſæ ſyllogiſmorum, qui in demonſtratione concatenantur, vel ex notione ſubjecti derivatæ, vel aliunde aſcitæ.

CCXLIII. *Propoſitio* dicitur nobis eſſe *certa*, ſi agnoſcimus, propoſitionem eſſe veram, vel falſam. *Incerta*, ſi non agnoſcitur, eam eſſe veram, vel falſam.

EXEMPL. Ex. gr. Ex definitione Dei intelligimus, quod ipſe ſit omnipotens. E. hæc propoſitio nobis dicitur eſſe certa.

CCXLV. *Requiſita ad veritatem* ſunt ea, per quæ prædicatum, ſubjecto tribuendum, determinatur.

EXEMPL. E. gr. Ad invidiam requiruntur tædium, alterius felicitas. Hæc itaque ſunt requiſita ad veritatem definiti, ſc. invidiæ.

CCXLV. *Propoſitio probabilis* eſt, ſi prædicatum ſubjecto tribuitur ob rationem inſufficientem.

EXEMPL. Sic EX. gr. qui in puero aliquo ingenii vigorem, ardorem diſcendi, fidelem inſtitutionem, ſubſidiorum copiam, deprehendit, & inde judicat, hunc puerum olim doctum, & illuſtrem evaſurum, is probabiliter judicat, cum neſciat, num diligentiam puer ſit continuaturus, num ingenii vigor, vel morbo quodam, vel languore, vel aliis cauſſis, exoleſcere poſſit, &c.

CCXLVI. *Probatio probabilis* eſt, ſi ſyllogiſmos, qui concatenantur, ingrediuntur præmiſſæ probabiles.

EXEMPL. EX. gr. Quicunque domi perpetuo ſcribit, ille diligenter literarum ſtudiis operatur, Atqui Cajus &c. E.

CCXLVII. *Probatio inſufficiens* eſt, ſi ſyllogiſmos, qui concatenantur, ingrediuntur præmiſſæ, de quarum veritate nondum certo conſtat, ſive, quæ nititur principiis nondum certis.

EXEMPL. Ex. gr. Probatio exiſtentiæ Dei, a conſenſu gentium deſumta, eſt inſufficiens, præmiſſæ enim ſunt adhuc non adeo certæ, quod facile vides, ſi hoc modo argumentaris *quodcumque omnes gentes dicunt, illud verum eſt: Atqui omnes gentes dicunt, exiſtere Deum, E. verum eſt, exiſtere Deum.*

CCXLVIII.

CCXLVIII. *Principia precaria* ſunt, quæ omni ratione deſtituta ſunt; vel ſine probatione ſumuntur.

EXEMPL. Ex. gr. Si quis ſine probatione ſumeret, *omnem ſpiritum eſſe loco coextenſum*, & hac propoſitione tanquam principio, in demonſtranda hac propoſitione: *E. omnis ſpiritus eſt extenſus*, uteretur, tum probationem principio precario ſuperſtruere, dicerem.

CCXLIX. *Opinio* eſt propoſitio inſufficienter probata.

EXEMPL. Ex. gr. *Datur harmonia præſtabilita* Hæc enim propoſitio ſuffulta eſt principiis, quorum veritas nondum certa eſt, & ad liquidum perducta.

CCL. *Opinio probabilis* eſt, ſi probatio eſt probabilis. (conf. num CCXLVI.)

CCLI. *Opinio preccaria* eſt, ſi probatio nititur principiis precar. (n. CCXLVIII.)

CCLII. *Fides* (*philoſophica* ſcil.) eſt aſſenſus, quem præbemus propoſitioni, propter auctoritatem dicentis.

EXEMPL. E. gr. Si huic propoſitioni *Julius Cæſar eſt confeſſus*, adſentiris, idque propter teſtimonium, & auctoritatem, vel Livii, vel alterius hiſtorici fidem ipſi adhibere diceris.

CCLIII. *Teſtis oculatus* eſt, qui narrat, quæ præſens ſenſu duce aſſecutus eſt.

CCLIV. *Teſtis auritus* eſt, qui narrat, quæ ab altero audivit.

CCLV. *Errare* dicitur, ſi quis propoſitionem falſam pro vera habet, & *Error* eſt aſſenſus propoſitioni falſæ datus.

EXEMPL. E. gr. Falſa eſt propoſitio: *Anima eſt complexus multorum punctorum*, ſi quis hanc propoſitionem pro vera habet, errat.

CCLVI. *Vitium materiæ* in ſyllogiſmo eſt falſitas præmiſſæ, quæ eundem ingreditur.

EXEML. Ex. gr. Quicunque bona opera patrat,

ſalvatur, Atqui Cajus bona opera patrat, E. Cajus ſalvatur. Syllogiſmus in forma eſt legitimus, ſed major eſt falſa, adeoque vitio materiæ laborat.

CCLVII. *Vitium formæ in ſyllogiſmo* eſt repugnantia cum regulis logicis.

EXEMPL. E. gr. *Quidquid eſt ſui rerumque extra ſe poſitarum ſibi conſcium, illud exiſtit: Atqui hac menſa non eſt ſibi ſui rerumque extra ſe poſitarum conſcia: E. hac menſa non exiſtit.* Repugnat hic ſyllogiſmus regulæ illi: *minor propoſitio in prima figura non debet eſſe negativa*, adeoque vitio formæ laborat.

CCLVIII. *Sophiſma* eſt ſyllogiſmus, cujus forma vitioſa crypſi tegitur.

EXEMPL. E. gr. Fides ſine bonis operibus juſtificat.

Fides ſine bonis operibus eſt res mortua, E. res mortua juſtificat.

CCLIX. *Paralogiſmus* eſt is ſyllogiſmus, cujus forma vitioſa crypſi nulla tegitur.

NOT. Talis paralogiſmus eſt ille num. CCLVI. traditus.

CCLX. *Ignoratio elenchi* eſt ignorantia veræ contradictionis, adeoque requiſitorum ad contradictionem.

NOT. Ita ignorationem elenchi committere ille ſolet, qui ideo *moderamen inculpatæ tutelæ* defendi poſſe, negat, quia hoc modo contradicatur ſervatori, qui malo reſiſti non vult, alteramque maxillam etiam offerre jubet, ſi alteri alapa infligatur.

CCLXI. *Experiri* dicimur, quidquid ad perceptiones noſtras attenti cognoſcimus.

CCLXII. *Experientia* eſt cognitio eorum, quæ ſola attentione ad perceptiones noſtras patent.

EXEMPL. E. gr. per experientiam cognoſcimus, *aquam madefacere*, ubi non modo percipimus, aquam madefacere, ſed requiritur, maxime, ut

ut ſimul ad hanc noſtram perceptionem attendamus.

CCLXIII. *Vitium ſubreptionis in experiundo* eſt error in experiundo commiſſus, quo nobis videmur experiri, quod, minime experimur. *Brevius*: eſt judiciorum diſcurſivorum cum intuitivis confuſio.

EXEMPL. Ex. gr. Experimur, ad certas cogitationes, & decretum animæ ſequi determinatos motus in corpore, non vero experimur, animam vero, & reali influxu motum iſtum in corpore producere, ſed id demum ex experientia inſtituta concluditur. Qui itaque experiri ſe putant, animam influxu aliquo phyſico, & effectivo producere motus in corpore, cum tamen non experiantur id ipſum, ii committunt *vitium ſubreptionis in experiundo*.

CCLXIV. *Libri hiſtorici* ſunt, qui facta recenſent.

CCLXV. *Veritates hiſtoricæ* ſunt propoſitiones ſingulares, ſi fuerint veræ.

CCLXVI. *Hiſtoriæ naturales* ſunt libri, qui recenſent facta naturæ.

CCLXVII. *Hiſtoria artium* ſunt, quæ deſcribunt opera artis, & artes ipſas.

CCLXVIII. *Hiſtoria in genere* ſunt, quæ recenſent facta hominum.

CCLXIX. *Liber dogmaticus* eſt, qui dogmata, ſive veritates univerſales proponit.

NOT. Tales ſunt e. gr. libri philoſophici.

CCLXX. *Libri dogmatici hiſtorici* ſunt, qui dogmata tantum recenſent, & ad ſummum argumenta, quibus probantur, indicant.

CCLXXI. *Libri dogmatici ſcientifici* ſunt, qui dogmata demonſtrant, aut probant.

CCLXXII. *Demonſtratio naturalis* ſeu *ordinata* eſt, ſi propoſitiones eo ordine ſe invicem excipiunt, quo in ratiociniorum ſerie, in quam demonſtratio reſoluta abit, continentur. In caſu oppoſito habes *inordinatam*. Demonſtrationis ordinatæ exemplum jam ſupra ſuppeditatum legis.

CCLXXIII. *Opus*, ſive *ſcriptum completum* eſt, ſi in eo omnia traduntur, quæ de argumento, quod tracto, fuere reperta.

CCLXXIV. *Scriptum nimis prolixum* eſt, quod plura continet, quam quæ ſcopo auctoris inſerviunt.

NOT. Superflua vero dicuntur ea, quæ, in ſcripto tradita, ad ſcopum auctoris non faciunt.

CCLXXV. *Liber perſpicuus* eſt, in quo ſinguli termini (niſi iiſdem vulgo reſpondeat notio confuſa quidem, ſed fixa tamen) definiuntur, & fixus ſignificatus in condendis propoſitionibus conſtanter retinetur.

CCLXXVI. *Liber obſcurus* eſt, in quo terminis vagis, & nondum definitis utitur auctor.

NOT. Tales ſunt libri Boehmiani, & nonnullorum myſticorum. Judicari hinc poteſt; num recte Libri philoſophici Celeb. VVolfii obſcuritatis accuſentur. Termini omnes in iis, niſi qui jam per experientiam, & ſenſum communem ſatis fixi ſunt, definiuntur, propoſitiones determinatæ adhibentur, unde, quæſo, obſcuritas? Cave itaque, ea obſcura eſſe credas, quæ tu non ſtatim intelligis, quæque tibi, minus attendenti, non adeo familiaria ſunt.

CCLXXVII. *Scriptum dogmaticum utile* eſt quod talia tradit, quæ, vel in ſcientiis aliis, tamquam demonſtrandi principia adhiberi, vel ad caſus vitæ humanæ commode applicari poſſunt.

NOT. Quo ipſo patet, quid ſit ſcriptum *inutile*.

CCLXXVIII. *Scriptum ſcientificum ordine conſcriptum* dicitur, ſi unumquodque eo loco collocetur, quo ſequentibus intelligendis, & demonſtrandis inſervit.

CCLXXIX. *Ordo ſcholæ* eſt, quo ad idem ſubjectum ſpectantia in eundem locum congeruntur, nulla habita ratione, quomodo cognitio unius dependeat a cognitione alterius.

NOT. Hoc ordine pleraque compendia Metaphyſica veterum conſcripta eſſe, novimus.

CCLXXX.

CCLXXX. *Ordo naturalis* eſt, quo præmittuntur, quæ ſequentibus intelligendis, & demonſtrandis inſerviunt.

NOT. Hoc ordine recentiorum Philoſophorum, maxime Illuſtr. VVolfii ſcripta confecta eſſe, conſtat.

CCLXXXI. *Ordo mixtus* eſt, cum ea quidem conſtanter præmittuntur, quæ ſequentinbus intelligendis, & demonſtrandis inſerviunt, hoc tamen non obſtante eodem in loco pertractantur ad idem ſubjectum ſpectantia, quantum regula anterior permittit. *Brevius*, Eſt ordo naturalis cum ordine ſcholæ conjunctus.

CCLXXXII. *Demonſtratio completa* eſt, in qua omnia principia demonſtrandi, vel explicite, vel implicite continentur.

NOT. In caſu oppoſito eſt *incompleta*. *Explicite* autem propoſitiones in demonſtratione continentur, quæ diſertis verbis enunciantur, uti in demonſtratione, ſupra allata. *Implicite* vero propoſitiones continentur in eadem, quæ vel per eas, quæ adſunt, vel per citationes in memoriam revocantur. Tales ſunt pleræque demonſtrationes, in ſcriptis VVolfianis obviæ.

CCLXXXIII. *Demonſtratio conſummata* eſt demonſtratio ordinata completa. In caſu oppoſito *inconſummata*.

CCLXXXIV. *Veritates inter ſe connexæ* ſunt, ſi cognitio unius pendet a cognitione alterius.

NOT. Ita in ſyſtemate VVolffii ſunt veritates connexæ, cum ſubſequentes ſemper ex antecedentibus intelligantur.

CCLXXXV. *Circulus in demonſtrando* eſt vitium, quo quis ad demonſtrandam propoſitionem aliquam utitur alia, quæ independenter ab illa demonſtrari nequit, ſive, cum quis propoſitionem A. probat per propoſitionem B. & propoſitionem B. rurſus per propoſitionem A.

SCHOL. Ejuſmodi circulum committeres, ſi hanc

propoſitionem, *ens ſimplex non eſt figuratum*, per hanc probares, *quia ens ſimplex non eſt extenſum*, interrogatus autem, *cur ens ſimplex non eſt extenſum?* reſponderes, *quia non eſt figuratum*. *Cl. Strachlerus*, principium contradictionis a priori demonſtraturus, circulum apertum commiſit, de quo videatur *Carpzov. diſſert. de principio Rat. ſuff.* §. 6. Ceterum non attinet hic, multis diſquirere, num argumentum, quo exiſtentia Dei ex finibus rerum probatur, circuli incuſari queat. *conf. interim VVolfii commentatio de differ. nexus fatalis & ſapientis, item Cantzii uſus philoſophiæ VVolfſianæ, & Leibnitianæ in Theologia T. I. Cap. II. diſcurſu præliminari p. 53. & ſect. II. c. I. de exiſtentia Dei p. 115.*

CC LXXXVI. *Methodus analytica* eſt, qua veritates ita proponuntur, prout vel inventæ fuerunt, vel minimum inveniri potuerunt.

NOT. Hæc methodus in recentiorum mathematicorum diſſertationibus, & ſchediaſmatis, quæ diariis Eruditorum inſeri ſolent, obvia eſt,

CCLXXXVII. *Methodus ſynthetica* eſt, qua veritates ita proponuntur, prout una ex altera facilius intelligi, & demonſtrari poteſt.

NOT. Hac methodo utitur VVolfius in ſcriptis ſuis philoſophicis, maxime latinis.

CCLXXXVIII. *Methodus mixta* eſt, quæ ex utriuſque combinatione reſultat.

CCLXXXIX. *Compilator* dicitur, qui, quæ ea de re, quam ſibi pertractandam ſumſit, per alios libros ſparſa reperit, in unum cogit, inſuper habita veritatum connexione, vel in ſcripto dogmatico hiſtorico, finis ac ordinis nulla habita ratione.

CCXC. *Syſtema* eſt veritatum inter ſe & cum principiis ſuis connexarum congeries.

CCXCI. *Syſtematis conditor* eſt, qui veritates apud alios auctores obvias ſuoque fini accommodatas eligit, & inter ſe connectit.

CCXCII. *Plagiarius* eſt, qui, quæ ex aliorum ſcri-

ſcriptis hauſit, vel aliunde didicit, a ſe inventa eſſe, affirmat.

NOT. Prodiit ante aliquot annos Lipſiæ diſſertatio de *obligatione philoſophi ad religionem*. cujus auctor, dici vix poteſt, quam grave commiſerit plagium. Quæ enim profert, ſunt ex *Sidelli* diſputatione, non ita multo ante Jenæ habita, *de obligatione hominis ad religionem*, deſumpta, paucis tantum verbis mutatis. Præclarum vero hominem!

CCXCIII. *Epitomator* dicitur, qui ex ſcripto majore ea ſeligit, quæ dato fini inſerviunt, & exinde minus componit.

EXEMPL. E. gr. Florus eſt epitomator Livii.

CCXCIV. *Pertractatio ſolida* eſt, quæ regulis methodi ad amuſſim reſpondet.

CCXCV. *Pertractatio ſuperficiaria* eſt, quæ ab iiſdem aberrat.

CCXCVI. *Æquus in interpretando* dicitur, qui verbis auctoris non alium tribuit ſenſum, quam quem iiſdem convenire, demonſtrare, aut, ubi minime erroneus fuit, probabiliter adſtruere valet.

CCXCXII. *Iniquus in interpretando* dicitur, qui verbis auctoris tribuit ſenſum erroneum, quem iiſdem convenire, demonſtrare nequit.

NOT. Si, quid ſit iniquitas in interpretando, diſtinctius noſſe vis, evolvas, nonnullorum adverſariorum VVolfii, ſcripta, miraberis ipſorum æquitatem ſcil.) in interpretando.

NOT. *Interpretatio* (generatim ſpectata) eſt actus mentis, judicans ex legitimis principiis de ſenſu ſermonis, vel ſigni, ab alio prolati.

CCXCVIII. *Convincere* dicimur alterum, dum efficimus, ut propoſitio ipſi certa evadat.

NOT. Hic convicti dicimur, cum propoſitio aliqua nobis certa eſt.

CCXCIX. *Perſuaſio* (paſſive ſumpta) eſt aſſenſus, qui præbetur propoſitioni nondum ſufficienter explicatæ ac probatæ.

CCC.

CCC. *Præcipitantia in judicando* eſt actus aſſentiendi propoſitioni nondum ſufficienter probatæ ac explicatæ.

CCCI. *Rationes aſſenſus intrinſecæ* ſunt, quæ ex notione ſubjecti deſumtæ ſunt.

CCCII. *Rationes aſſenſus extrinſecæ* ſunt, quæ aliunde petuntur.

NOT. Sic, ſi huic propoſitioni: *Deus eſt ſumme intelligens*, aſſenſum præbueris, idque ideo, quia natura & indoles ſubjecti, ſcilicet Dei, ad aſſenſum illum movet, ratio intrinſeca adeſt. Si vero hanc propoſitionem pro vera habueris, quia alii id ipſum affirmant, tunc aſſentiris ob *rationem extrinſecam*.

CCCIII. *Præjudicium* eſt judicium erroneum per præcipitantiam latum.

EXEMPL. E. gr. Si quis judicaret, Religionem Romanenſium eſſe optimam, (α) quia ſit antiquiſſima, (β) quia pars maxima Chriſtianorum ipſi dedita ſit, (γ) quia homines ad ſecuritatem perducat, tunc præjudicio illum occpatum eſſe dicerem. Iudicat enim per præcipitantiam, quia ob rationes plane inſufficientes huic propoſitioni aſſentitur: Religio Romanenſium eſt optima.

CCCIV. *Præjudicium auctoritatis* eſt judicium, quo vera eſſe ſtatuimus, quæ ab altero affirmantur, vel falſa, quæ ab eodem negantur, propterea, quod nobis conſtet, ipſum eadem affirmare, vel negare.

CCCV. *Præjudicium nimiæ confidentiæ* eſt judicium erroneum de viribus propriis ad veritatem cognoſcendam ſufficientibus.

CCCVI. *Refutare alterum* idem eſt, ac demonſtrare falſitatem propoſitionis, quam alter pro vera habet.

NOT. Conf. *Richovii* diſſertat. de Controverſiis eruditorum generatim ſpectatis. Helmſtadii 1727. habitis.

CCCVII. *Alterum impugnare* dicitur, qui inſufficienter probat falſitatem propoſitionis, quam alter pro vera habet.

CCCVIII. *Refutatio directa*, ſive *oſtenſiva* eſt, quæ utitur demonſtratione directa, ſive oſtenſiva.

CCCIX. *Refutatio indirecta*, ſive *apogogica* eſt, quæ abſolvitur demonſtratione indirecta, ſive apogogica.

NOT. Conferas ea, quæ ſupra num. CCXL. & LI. dicta ſunt.

CCCX. *Refutatio a priori* eſt, ſi demonſtratio falſitatis eſt a priori, ſi a poſteriori, dicitur *refutatio a poſteriori*.

NOT. *Demonſtratio* autem *a priori* eſt, quæ nititur definitionibus & axiomatibus, tanquam ſuis principiis. *Demonſtratio* autem *a poſteriori* eſt, quæ nititur experientiis indubitatis.

CCCXI. *Logomachia* eſt impugnatio propoſitionis, cui reſpondentem notionem veram agnoſcit impugnans, ſed quam ipſe aliis verbis exprimit.

EXEMPL. Si quis e. gr. impugnat hanc propoſitionem: datur *nexus in hoc univerſo*, & tamen concedit, *omnes eventus habere ſuas cauſſas efficientes & finales*, quod ipſum *nexus* appellatur, ejus impugnatio eſt logomachia; conf. *VVerenfelſ.* de Logomachiis.

CCCXII. *Conſequentia* eſt propoſitio falſa, quæ ex alia, quæ pro vera venditatur, infertur.

SCHOL. Sumit *VVolfius* vocem *conſequentia* hic paulo ſtrictius, pro iis ſcilicet ridiculis & periculoſis conſequentiis, quas alter, animo nocendi, format & cumulat.

CCCXIII. *Conſequentiarii* dicuntur, qui conſequentiis alio fine utuntur, quam animo refutandi.

NOT. Conf. *Hollmanni* diſſert. de Jure conſequentiarum.

CCCXIV. *Argumentum ab invidia ductum* vocantur rationes, quibus in aliorum placita odium concitatur, quo opprimantur.

NOT. Legi hic, & expendi meretur *Clerici* diſſertatio de argumento theologico ab invidia ducto, nuper admodum a pereruditо quodam Academiæ

Academiæ noſtræ Magiſtro ſeparatim edita, & ſuccinctis obſervationibus locupletata.

CCCXV. *Perſecutor* eſt, qui ſub prætextu veritatis defendendæ diſſentientes in diſcrimen famæ, fortunæ, immo vitæ adducere conatur.

CCCXVI. *Defendere ſeſe* (nempe in certamine erudito) nihil eſt aliud, quam demonſtrare, nos ab altero non fuiſſe refutatos.

CCCXVII. *Tentamen defenſionis* eſt, ſi quis inſufficienter probat, propoſitionem, quam pro vera vel probabili habet, ab altero non fuiſſe refutatam.

CCCXVIII. *Scripta polemica* ſive *eriſtica* ſunt, quibus errores refutantur, aliorumque ſententiæ impugnatæ vel defenduntur, vel earum defenſio tentatur.

CCCXIX. *Scripta Apologetica* vocantur, quibus continentur defenſiones adverſus imputationes errorum ridiculorum & periculoſorum, nec non adverſus perſecutores.

CCCXX. *Diſputatio* eſt mutua propoſitionis alicujus impugnatio ac defenſio in loco publico facta.

CCCXXI. *Theſis* eſt propoſitio ad diſputandum propoſita.

CCCXXII. *Opponens* eſt, qui theſin impugnat vel refutat.

CCCXXIII. *Reſpondens* eſt, qui theſin contra impugnationem defendit.

CCCXXIV. *Præſes* eſt, qui partes reſpondentis ſuſcipit.

CCCXXV. *Propoſitio reſtricta* eſt, in qua determinatio ſufficiens ſubjecti adeſt.

EXEMPL. E. gr. *Homo*, *qua corpus*, *eſt corruptibilis*. Determinatio autem illa ſubjecti *reſtrictio* appellari ſolet.

CCCXXVI. *Propoſitio irreſtricta* ſive *reſtringenda*, dicitur propoſitio, in qua ſubjecti, vel prædicati notio non ſufficienter determinatur.

EXEMPL. E. gr. *Quæ rara*, *ſunt cara*, eſt propoſitio irreſtricta, quia in omni caſu vera non eſt, adeoque indiget reſtrictione.

CCCXXVII.

CCCXXVII. *Propoſitio limitata* eſt, ſi determinatio ſubjecti, vi cujus prædicatum eidem competit, ſit vel aliqua ejus pars, vel modus.

CCCXXVIII. *Diſtinguere reſpondens* dicitur, cum ipſe præmiſſam ſyllogiſmi vel reſtringit, vel limitat, hoc eſt, determinationem omiſſam ſupplet, ſub qua prædicatum ſubjecto convenit.

CCCXXIX. *Docere* eſt rerum, alteri incognitarum, notitiam verbis, viva voce prolatis, ejus animo ingenerare.

DE-

Digitized by Google

DEFINITIONES
ONTOLOGICÆ.

CCCXXX.

Ontologia naturalis* eſt complexus notionum confuſarum, terminis abſtractis, quibus generalia de ente judicia exprimimus, reſpondentium, communi facultatum mentis uſu aquiſitarum.

NOT. Quid ſit *Ontologia in genere*, indicat definitio XVII. Sic vi Ontologiæ naturalis novimus confuſe, quid ſit ſpatium, tempus, ordo &c.

CCCXXXI. *Ontologia artificialis* eſt diſtincta explicatio Ontologiæ naturalis.

CCCXXXII. *Principium contradictionis* dicitur hæc propoſitio: Fieri non poteſt, ut idem ſimul ſit & non ſit.

SCHOL. Vid. *Bulfingerus* diluc. Sect. I. c. III. Demonſtrare conatus eſt *Strachlerus* hoc principium a priori, in diſſertat. I. de exiſtentia Dei, §. 321. ſed quo ſucceſſu, oſtendit Cl. *Carpovius* in diſſertat. de principio rationis ſuff. §. VI. & *Mulier.* in demaſquirten. Philoſ. §. 3.

CCCXXXIII. *Contradicere aliquis ſibimet ipſi* dicitur, ſi idem ſimul eſſe & non eſſe pronunciat.

CCCXXXIV. *Contradictio* eſt ſimultanea ejuſdem affirmatio & negatio.

EXEMPL. E. gr. Contradictio eſt, ſi affirmas, *mundi eventus eſſe per cauſſas efficientes & finales inter ſe connexos*, & ſimul negas, *mundi, eventus per cauſſas efficientes & finales eſſe connexos*.

CCCXXXV.

CCCXXXV. *Ratio ſufficiens* eſt id, unde intelligitur, cur aliquid ſit.

EXEMPL. E. gr. Si cera, ſoli expoſita, liqueſit, ratio ſufficiens liquefactionis eſt calor ſolis. Ex præſentia enim caloris ſolis intelligitur, cur cera potiùs liquefiat, quam non dura maneat.

CCCXXXVI. *Nihilum* eſt, cui nulla reſpondet notio.

SCHOL. In Metaphyſica germanica §. 28. *VVolfius* definit *nihil* per id, quicquid nec eſt, nec eſſe poteſt, ſive, quod idem eſt, quicquid impoſſibile eſt. Quæ definitio eadem eſt cum præſenti. Quicquid enim impoſſibile & contradictorium eſt, id cogitari nequit, adeoque ipſi nulla reſpondet notio.

CCCXXXVII. *Aliquid* eſt, cui aliqua notio reſpondet.

CCCXXXVIII. *Principium rationis ſufficientis* eſt propoſitio: Nihil eſt ſine ratione ſufficiente, cur potius ſit quam non ſit.

SCHOL. De hoc principio, recentiori ætate a permultis in controverſiam vocato, videatur *Bulfingerus* dilucid. Sect. I. cap. 3. item *Strachlerus* in tract. de ſenſu atque uſu Principii rationis ſuffic. *Hagmeyeri* diſſertat. de Princ. Rat. ſuff. & *Carpou*. in diſput. de Principio Ration. ſuffic. & *Hagen*. in Commentat. de Methodo Mathem. p. 13. ubi novam hujus principii demonſtrationem concinnare voluit, quam tamen uberius examinare, non eſt hujus loci. Quæ Langius, aliique contra hoc principium monuerunt, dudum confutata ſunt.

CCCXXXIX. *Impoſſibile* eſt, quicquid contradictionem involvit.

CCCXL. *Poſſibile* eſt, quod nullam contradictionem involvit.

Obſerv. I. Sumitur τὸ *poſſibile* a *VVolfio* latius, pro omni ſcil. eo, quod exiſtit, & exiſtere poteſt. Quo ſenſu non contradiſtinguitur τῷ *actuali*, ſed τῷ im-*poſſibili*. Cf. *Kindler*, de Philoſophia poſſibilium.

Obſerv.

Obſerv. II. Cave hanc definirionem cum nonnullis ideo improbes, quod negativa eſt. Conſtat enim ex regulis Logicis, quod definitiones negativæ locum habere queant, ſi alterutrum contradictoriorum poſitive fuerit definitum, & unum contradictorie oppoſitum negetur de altero. Quam quidem regulam facile applicabis, ſi poſti, poſſibile atque impoſſibile ſibi opponi tanquam contradictoria. Conf. *Schloſſeri* diſſert. de Cautione philoſoph. circa definitiones §. 32. ſeqq. *Hagen* de Methodo Mathematica pag. 160.

Obſerv. III. Suppeditatur a nonnullis τὰ poſſibilis definitio poſitiva. *Poſſibile* definiunt per id, cujus exiſtentiæ præſtandæ ſufficiunt vires alicujus rei exiſtentis. Conf. *Bulfinger.* in Dilucid. §. 8. ſeqq. item in tract. de Origine mali § 127. ſeqq. *Scloſſeri* diſſertat. Epiſtolica ad Hoheiſelium de Ideis §. 9. ſeqq. & *Frobeſius* in comment. de Philoſophiæ indole & fatis.

CCCXLI. *Indeterminatum* eſt, de quo adhuc affirmari poteſt, etſi de eo quid affirmari poſſe non repugnet.

NOT. Sic voluntas noſtra ratione appetitionis, vel averſationis actualis conſideratur, ut *indeterminatum quid*. Nondum enim de voluntate, ſi ſpectatur ut facultas mentis, affirmatur, quod appetat bonum, aut malum averſetur, quamvis ejuſmodi quid, accidentibus aliis circumſtantiis, affirmari non repugnet.

CCCXLII. *Notio imaginaria* eſt, qua ob quandam ſimilitudinem fingitur, quod non eſt, ut per imaginem quandam veluti oculis præſens ſiſtere queamus, quod in eos non incurrit.

EXEMPL. E. gr. in Logica notio ſyllogiſmi imaginaria eſt, ſi eam nobis imaginamur tanquam ædificium. Quæ enim ad ædificium pertinent, ea ad ſyllogiſmum transferimus. Requirit ædificium (α) fundamentum, cui ſuperſtruatur, ita quoque ſyllogiſmus. (β) Materiam, ex qua conficiatur.

ciatur, poſtulat ædificium, ita etiam ſyllogiſmus (α). Materiæ coagmentationem, & diſpoſitionem aptam, ſic quoque ſyllogiſmus (β). Requirit denique ædificium regulas, ad quas extruatur, pars modo ſyllogiſmus &c.

CCCXLIII. *Notio realis* eſt, quæ omne fictitium excludit.

CCCXLIV. *Determinatum* eſt, de quo aliquid affirmari debet.

NOT. Sic conceptus *ſpiritus* determinatus eſt, cum (α) affirmas, quod ſit ens ſimplex (β), intellectu gaudeat (γ), voluntate præditus ſit.

Obſerv. II. Ut diſtinctam τὸ determinati, & indeterminati notionem acquiras, expende, quæ adponam, verba *Bulfingeri* in Dil. §. 82. *Penſitatis caſibus*, inquit vir acutus, *quibus aliquid determinatum dicitur, vel indeterminatum, deprehendo in prioribus rem ita eſſe comparatam, ut una propoſitionum de ea re contradictoriarum vera ſit, & altera ſit falſa. In poſterioribus, id non adeſſe deprehendo*). *An Titius eſt dives? dic: Titius eſt dives, non eſt dives. Altera propoſitio eſt vera, altera falſa. An homo eſt dives? dic: Homo eſt dives, homo non eſt dives: Non eſt altera vera, & altera falſa; poteſt utraque eſſe falſa, & utraque vera, prout ſubjectum homo vel univerſaliter ſumitur, vel particulariter pro his, aut illis. Prioris dicitur determinata veritas, poſterioris indeterminata*

CCCXLV. *Determinari* C dicitur per B, ſi de ipſo A affirmatur B, atque ideo de eodem quoque affirmari debet C.

EXEMPL. Ex. gr. Si de anima affirmatur, quod ſit ens ſimplex, de eadem quoque affirmari debet, quod ſit incorruptibilis. *Incorruptibilitas* adeo animæ determinatur per *ſimplicitatem* animæ. *Cantzius* in T. II. tr. de uſu philoſ. Leibnit. in Theol. pag. 354. *Id nos*, inquit, *determinamus, quod quomodo ab aliis rebus diſtinctum ſit, accurate*

explicamus. Conf. *Bulfingerus* diluc. §. 82. ſeqq. & tr. de orig. mali §. 180.

CCCXVI. *Determinantia* dicuntur ea, per quæ determinantur alia. *Determinata* vero ſunt, quæ per alia determinantur.

CCCXLVII. *Determinationes* ſunt ea, quæ in aliquo ſubjecto certo reſpectu determinata ſumuntur.

EXEMPL. EX. gr. *Spiritus* determinationes abſolvunt 1) *ſimplicitas* (2), *intellectus* (3), *voluntas*.

CCCXLVIII. *Ens* dicitur, quod exiſtere poteſt ſe i cui exiſtentia non repugnat.

SCHOL. *VVolfius* in Metaphyſ. Germanica §. 16. definit ens per id, quod eſt poſſibile ſive jam actu exiſtat, ſive non. Quæ definitio non diverſa eſt a præſenti, qua ens, quatenus, cum actuale, tum potentiale, ſub ſe comprehendit, explicatur. Quicquid enim exiſtit, etiam exiſtere poteſt, ut adeo non habeas, quod putes, VVolfium hic tantum ens in potentia definire. Cf. *Strahleri Prufung*. §. 4. ſeqq. & *Mullerus* in demaſquirten Philoſopho §. 8.

CCCXLIX. *Non Ens* dicitur, quod exiſtere nequit, conſequenter, cui exiſtentia repugnat.

CCCL. *Ens fictum* dicitur id, cui exiſtentiam non repugnare ſumimus, ut ut revera eidem repugnet.

EXEMPL. Ex. gr. Reſpublica cœcorum.

CCCLI. *Ens imaginarium* eſt, quod notione imaginaria exhibetur.

NOT. Ita memoria, cum concipitur ut idearum receptaculum, eſt ens imaginarium. De notione imaginaria vid. definit. CCCXLII.

CCCLII. *Entia externa* ſunt illa entia, quæ ab alio ente dato diverſa ſunt.

CCCLIII. *Eſſentia* eſt id, quod primum de ente concipitur, & in quo ratio continetur ſufficiens, cur cetera, vel actu inſint, vel ineſſe poſſint.

EXEMPL.

EXEMPL. Ex. gr. *Rationalitas* eſt eſſentia hominis (1), quia nihil prius in homine, quatenus homo eſt, concipi poteſt (2), quia ex rationalitate reliqua omnia fluunt, quæ homini, ut homini, conſtanter inſunt.

CCCLIV. *Exiſtentia* ſ. *actualitas* eſt complementum poſſibilitatis.

SCHOL. *Complementum* autem *poſſibilitatis* dicitur id, quod poſſibile poteſt habere præter poſſibilitatem ſuam. *Bulfingerus* definit exiſtentiam §. 270. diluc. per illum eſſentiæ ſtatum, quo apta eſt ad agendum, vel patiendum. Quæ definitio idem dicit, quod *VVolfii*. Cum enim complementum poſſibilitatis ſit id, quod poſſibile poteſt habere præter poſſibilitatem ſuam, poſſibile autem præter poſſibilitatem ſuam poſſit habere ſtatum, quo aptum eſt ad agendum, vel patiendum, ſive exiſtentiam, apparet, ſtatum illum ſ. exiſtentiam eſſe complementum poſſibilitatis. Conf. *Mulleri* demaſquirten Phil. §. 7. & *Straehleri* differt. I. de Exiſtent. Dei §. 329.

CCCLV. *Ens actuale* eſt ens, quod exiſtit.

CCCLVI. *Ens potentiale* eſt ens, quod ad alia exiſtentia relatum in iis habere poteſt rationem ſufficientem exiſtentiæ ſuæ.

EXEMPL. Accipe exemplum a *VVolfio* prolatum *Arbor*, inquit, *in ſemine delitefcens, quatenus per entia alia exiſtentia ad actum deduci poteſt, eſt ens potentiale*. Conf. ipſe *VVolf.* Ontol. Lat. p. 143. & 144.

CCCLVII. *Ens in potentia proxima* dicitur, ſi ens potentiale rationem ſufficientem exiſtentiæ ſuæ habet in entibus actualibus.

EXEMPL. Ex. gr. Arbor latens in ſemine fœcundo eſt ens in potentia proxima. Conf. *VVolf.* Ontol. p. 145.

CCCLVIII. *Ens in potentia remota* dicitur, ſi ens potentiale rationem ſufficientem exiſtentiæ ſuæ in entibus potentialibus habet.

EXEMPL. Ex. grat. Munus eccleſiaſticum Caii, adhuc in cunis vagientis.

CCCLIX. *Affectiones entis* ſunt quævis ipſius prædicata, ſive ea enti intrinſeca, ſive extrinſeca fuerint.

CCCLX. *Eadem* dicuntur, quæ ſibi invicem ſubſtitui poſſunt, ſalvo quocunque prædicato, quod uni eorum, vel abſolute, vel data ſub conditione, convenit. Sive: *Eadem* ſunt, quorum quodlibet continet omne id, quod eſt in altero.

SCHOL. Sumas duo pondera, quorum unum loco alterius ſubſtitui poteſt, ita, ut, ſubſtitutione facta, nulla eveniat mutatio, tunc habebis pondera eadem. Quæ *Straehlerus*, &hic monuit, refutavit *Mullerus* in demaſquirten Philoſ. §. 9.

CCCLXI. *Numero idem* eſt, quod de ſe ipſo affirmari poteſt in ſingulari, ſeu quod bis exiſtere repugnat.

EXEMPL. E. gr. Individua, Paulus, Titius &c.

CCCLXII. *Diverſa* ſunt, quæ ſibi invicem ſubſtitui nequeunt, ſalvo omni prædicato, quod uni eorum vel abſolute, vel ſub data conditione tribuitur.

CCCLXIII. *Numero diverſa* ſunt, quorum unum de altero affirmari nequit, ſeu quorum unumquodque propriam ſibi habet exiſtentiam.

EXEMPL. Ex. gr. Titius, & Sempronius conſiderentur ut perſonæ duæ. Unde patet Titium non dici poſſe Sempronium, & Sempronium non Titium. Quo ipſo intelligitur, Titium eſſe a Sempronio, & Sempronium a Titio diverſum, & quidem numero.

CCCLXIV. *Similia* ſunt, in quibus ea eadem ſunt, per quæ a ſe invicem diſcerni debebant. Sive *Similia* ſunt, quæ eaſdem habent notas characteriſticas.

CCCLXV. *Similitudo* eſt identitas eorum, per quæ entia a ſe invicem diſcerni debebant. Sive; eſt identitas notarum characteriſticarum.

NOT.

NOT. Sic in duobus libris deprehendis ſimilitudinem, ſi notæ characteriſticæ, e. gr. ligatura, forma &c. quibus alter ab altero libro debebat diſcerni, fuerint eædem.

CCCLXVI. *Eandem eſſentiam* habent, quæ eandem definitionem geneticam habent. Sive: A & B *eandem eſſentiam* habent, ſi modus, quo fieri poſſe concipitur A, etiam convenit in B.

CCCLXVII. *Similem eſſentiam* habere dicuntur A & B. ſi eſſentialium, per quæ determinatur A, quantitates eandem ad ſe invicem rationem habent, quam habent eſſentialium iiſdem reſpondentium quantitates, per quæ determinatur B.

CCCLXVIII. *Diverſam eſſentiam* habent, quæ definitionem geneticam diverſam habent, ſive: A & B diverſam habere dicuntur eſſentiam, ſi modus, quo fieri poſſe concipitur A, non convenit in B.

CCCLXIX. *Diſſimilem eſſentiam* habent A & B. ſi eſſentialium, per quæ determinatur A, quantitates diverſam a ſe invicem habent rationem, quam quantitates eſſentialium iiſdem reſpondentium, per quæ determinatur B.

CCCLXX. *Similitudo entium eſſentialis* eſt, quæ per ſimilitudinem eſſentialium ineſt, ſive: quæ in ſimilitudine eſſentialium & eorum, quæ per eſſentialia determinantur, conſiſtit.

EXEMPL. E. gr. In Cajo & Titio datur ſimilitudo eſſentialis, in eo enim ſunt ſimiles, quod uterque ratione præditus ſit.

CCCLXXI. *Similitudo accidentalis entium* eſt, quæ non conſiſtit in ſimilitudine eſſentialium, ſed quæ aliunde iis ſuperaccedit.

EXEMPL. Ex. gr. Similitudo ratione facierum, & morum.

CCCLXXII. *Diſſimilia* ſunt, in quibus ea diverſa ſunt, per quæ a ſe invicem diſcerni debent, ſive: in quibus notæ characteriſticæ ſunt diverſæ: *Diſſimilitudo* hinc eſt diverſitas notarum characteriſticarum.

CCCLXXIII. *Ens omnimode determinatum* dicitur, in quo nihil concipitur indeterminatum, quo nondum determinato cetera, quæ inſunt, actu eſſe nequeunt.

NOT. Huc referimus omne id, quod exiſtit, vel actu eſt.

CCCLXXIV. *Ens univerſale* eſt, quod omnimode determinatum non eſt, ſive: quod tantummodo continet determinationes intrinſecas communes pluribus ſingularibus, excluſis iis, qui in individuis diverſa ſunt.

EXEMPL. E. gr. *Spiritus*, ut ſpiritus eſt ens univerſale, item homo, quatenus non conſideratur, ut hoc, vel illud individuum.

CCCLXXV. *Determinationes genericæ* ſunt illæ, quæ notionem generis ingrediuntur.

EXEMPL. E. gr. In notione *animalis*, quod genus eſt hominis, continetur, quod vivat & ſentiat. *Vita* itaque & *ſenſio* ſunt determinationes genericæ.

CCCLXXVI. *Determinationes ſpecificæ* ſunt, quæ notionem ſpeciei ingrediuntur.

EXEMPL. Ex. gr. Determinatio hominis ſpecifica eſt *rationalitas*.

CCCLXXVII. *Determinationes communes* ſunt, quæ individuis & ſpeciebus, vel ſpeciebus, & generi, vel generibus inferioribus & generi ſuperiori ſimul inſunt, ſeu: quæ ſimul inſunt inferioribus & ſuperiori, ſub quo continentur.

EXEMPL. Ex. gr. *Vivere* & ſentire ſunt determinationes communes, inſunt enim ſpeciebus, e. gr. homini & bruto &c. & generi ſcilicet animali.

CCCLXXVIII. *Determinationes propriæ* ſunt, quæ inferioribus tantum inſunt, non autem ſuperiori, ſub quo eadem continentur.

EXEMPL. E. gr. Determinationes individuorum, veluti, hæc ſtatura, ætas, ſexus, &c.

CCCLXXIX. *Differentiæ numericæ* ſunt determinationes individuis propriæ.

CCCLXXX.

CCCLXXX. *Differentia ſpecifica* ſunt determinationes ſpeciebus propriæ.

EXEMPL. E. gr. *Rationalitas* eſt differentia ſpecifica hominis.

CCCLXXXI. *Res* eſt id, quod eſt aliquid.

NOT. Quid vero ſit *aliquid*, vide in definitione CCCXXXII.

CCCLXXXII. *Oppoſita* ſunt, quorum unum involvit negationem alterius.

EXEMPL. E. gr. Limitatum eſſe & non limitatum eſſe.

LXXXIII. *Privatio* eſt defectus alicujus realitatis, quæ eſſe poterat.

EXEMPL. E. gr. Notitia eſt realitas, quæ homini ineſſe poterat. Defectus adeo notitiæ, ſive ignorantia eſt privatio.

CCCLXXXIV. *Ens privativum* dicitur defectus realitatis inſtar entis conſideratus.

EXEMPL. E. gr. *Mors* eſt privatio, cum vero illa privatio, ſive ille defectus vitæ per modum entis conſideretur, mors dicitur, ens privativum.

CCCLXXXV. *Ens poſitivum* dicitur, quod eſt aliquid.

NOT. Res & ens poſitivum ſunt unum idemque Quid vero *res* ſit, quid ſit *aliquid*, docent defin. CCCLXXXI. & CCCLXXXVII.

CCCLXXXVI. *Privative oppoſita* ſunt ens poſitivum, &, quod ei reſpondet, privativum.

EXEMPL. E. gr. *Imago DEI & peccatum*.

CCCLXXXVII. *Neceſſarium* eſt, cujus oppoſitum eſt impoſſibile, ſive: contradictionem involvit.

EXEMPL. Sic. e.gr. exiſtentia DEI eſt neceſſaria, quia oppoſitum, exiſtentiæ, ſcilicet *non exiſtentia* eſt impoſſibilis, & involvit contradictionem, Deum non exiſtere. De definitione τȣ͂ neceſſarii vid. *Thummigius* in diſſertat. de genuina, & completa neceſſarii notione, Caſſellis hab. 1724. *Bulfinger*. Dilucid. S. I. cap. II. §. 42, item in tr. de Origine mali §. 151.

CCCLXXXVIII. *Unicum* dicitur id, cui ſimile non datur, vel quod ſui ſimile non habet.

EXEMPL. E. gr. Deus hoc modo eſt unicus.

CCCLXXIX. *Mutabilitas* eſt poſſibilitas ſubſtitutionis alterius pro eo, quod eſt, vel acceſſionis ejus, quod non eſt, ceteris, quæ ſunt, manentibus iiſdem.

EXEMPL. Ex. gr. Si homo fuerit pius, impius fieri poteſt. Quatenus itaque impietas pietati ſuccedere poteſt, eatenus pietas mutabile quid eſt, homo ipſe mutari poteſt. Mutabilitas igitur pietatis atque hominis in eo deprehenditur, quod ceteris, quæ homini inſunt, ſalvis, pietati ſubſtitui poteſt impietas.

CCCXC. *Immutabilitas* eſt impoſſibilitas ſubſtitutionis alterius pro eo, quod ſimul eſt, vel acceſſionis ejus, quod non eſt, ceteris, quæ ſimul ſunt, manentibus iiſdem.

NOT. Hinc homo, quatenus gaudet rationalitate, immutabilis eſt. Fieri enim non poteſt, ut homo, rationalitate ſalva, ſit brutum.

CCCXCI. *Contingens* eſt, cujus oppoſitum nullam involvit contradictionem, ſeu quod aliter eſſe poteſt.

SCHOL. Contingens recte definiri negative ex iis patet, quæ ad definitionem τȣ̃ *poſſibilis* p. 70. annotavimus e. gr. mundus eſt contingens, poterat enim non eſſe, poterat enim alio modo eſſe,

CCCXCII. *Abſolute neceſſarium* eſt id, cujus *in ſe*, ſive abſolute ſpectati, oppoſitum impoſſibile eſt.

EXEMPL. E. gr. Exiſtentia Dei eſt abſolute neceſſaria.

CCCXCIII. *Hypothetice neceſſarium* eſt illud, cujus oppoſitum non niſi in hypotheſi data, ſeu *ſub data quadam conditione* impoſſibile eſt.

EXEMPL. Sic E. gr. quando pluit, neceſſarium o, terram madefieri, ſed ſub hac tantum condie. ne id neceſſarium eſt, ſi pluit.

CCCXCIV. *Ens neceſſarium* eſt, cujus exiſtentia

eſt

eſt abſolute neceſſaria, ſive: quod rationem ſufficientem exiſtentiæ ſuæ in eſſentia ſua habet.

EXEMPL. Ex. gr. Deus.

CCCXCV. *Ens contingens* eſt, quod exiſtentiæ rationem ſuffic. in eſſentia ſua non habet, ſive: quod rationem ſuæ exiſtentiæ extra ſe in ente alio, aut in ente a ſe diverſo; habet.

EXEMPL. E. gr. Mundus.

CCCXVI. *Unitas entis* (*Metaphyſica*) eſt inſeparabilitas eorum, per quæ ens determinatur.

EXEMPL. Ita e.g. hæc menſa eſt unum quid, quatenus ea, per quæ hæc menſa determinatur, i.e. per quæ efficitur, ut hæc menſa ſit hęc menſa, nec alia, ita ſunt conjuncta, ut, quamdiu menſa hæc debet manere hæc menſa, ſeparari nequeant.

CCCXCVII. *Multa* ſunt A, B, C & D, ſi A ſit unum, B ſit unum, C ſit unum, D ſit unum, nec tamen A, B, C & D ſint idem.

CCCXCVIII. *Numerus vulgaris* ſ. *rationalis integer* eſt unitatum multitudo. *Numerus* autem *in genere* eſt id, quod ad unitatem eam habet relationem, quam recta quædam data ad rectam datam aliam habere poteſt.

CCCXCIX. *Totum* eſt unum, quod idem eſt cum multis. *Partes* vero *totius* ſunt multa, quæ ſimul ſumpta idem ſunt cum uno.

EXEMPL. E. gr. Conſidera corpus humanum. Pedes, manus, truncus, & caput ſimul ſumpta conſtituunt corpus humanum, quod unum eſt, corpus vero humanum idem eſt cum manu, pede, trunco, & capite ſimul ſumptis. Unde corpus humanum eſt totum. Conſ. *Mulleri* demaſquirten Philoſoph. §. 13.

CCCC. *Quantitas* eſt diſcrimen internum ſimilium, h.e. quo ſimilia, ſalva ſimilitudine, intrinſece differre poſſunt,

SCHOL.

SCHOL. *Straehleri* contra hanc definitionem monita vide in *Mülleri* demaſquirten Philoſ. pag. 35. Conf. Cl. *Frobeſii* Specimen Math. I. ubi notionem quantitatis diſtincte voluit. it. Cel. *Haſius* in diſſert. de notione quantit. Vitemb. 1733. habit.

CCCCI. *Æqualia* ſunt, quæ ſalva quantitate ſibi mutuo ſubſtitui poſſunt, ſive, quod idem eſt, quæ eandem habent quantitatem. *Inæqualia* ſunt quorum unum alteri, ſalva quantitate, ſubſtitui nequit, ſcil. quæ diverſam habent quantitatem.

NOT. Hinc *æqualitas*, in abſtracto, eſt quantitatis identitas, & *inæqualitas* quantitatis diverſitas.

CCCCII. *Majus* eſt, cujus pars alteri toti æqualis eſt.

CCCCIII. *Minus* eſt, quod (*tanquam totum*) parti alterius æquale eſt.

EXEMPL. Sumamus e.gr. has duas lineas, quarum altera, altera major eſt,

A E B

C D

NOT. Hic linea A B eſt ſine dubio major linea C D. Ratio: quia pars lineæ A B, (quam partem AE. vocabimus) eſt æqualis, quod vides clariſſime, toti lineæ C D. Sic contra ea linea C D. eſt minor quam linea AB. quia linea CD, tanquam totum, æqualis eſt parti lineæ AB.

CCCCIV. *Pars aliquota* eſt, quæ aliquoties repetita toti ſit æqualis.

CCCCV. *Pars aliquanta* eſt, quæ aliquoties repetita, vel major ſit toto, vel eodem minor eſt, ſeu, quæ repetita aliquoties toti æqualis fieri nequit.

CCCCVI. *Quantitates homogeneæ* ſunt, quarum una aliquoties ſumpta alteram ſuperare poteſt.

CCCCVII. *Quantitates heterogeneæ* ſunt, qua-

rum

rum una aliquoties ſumta alteram ſuperare nequit.

NOT. Exempla ex Matheſi deſumpta deprehendes in *Wolf.* Ontol. Latin. p. 281.

CCCCVIII. *Duplex* dicitur B ipſius A, ſi eidem A bis ſumto fuerit æquale. *Triplex*, ſi ter ſumto fuerit æquale. Et ſic porro.

CCCCIX. *Dimidium* alterius dicitur, quod bis ſumtum alteri ſit æquale.

CCCCX. *Numerus determinatus* eſt, qui refertur ad unitatem datam. *Numerus* vero *indeterminatus* eſt, qui refertur ad unitatem vagam, pro qua aſſumi poteſt, quodcunque viſum fuerit.

CCCCXI. *Augeri* dicitur, quod homogeneo adjecto efficitur majus.

CCCCXII. *Imminui* dicitur, quod homogeneo ab eodem ablato, efficitur minus.

CCCCXIII. *Magnitudo* eſt multitudo partium, totum conſtituentium.

CCCCXIV. *Magnitudo determinata* eſt, ſi numerus partium aſſignari poteſt. *Indeterminata* eſt, ſi numerus partium non eſt aſſignabilis.

CCCCXV. *Magnum* dicitur, quod plures partes habet reſpectu alterius. *Parvum*, quod pauciores habet reſpectu alterius totius.

CCCCVI. *Metiri magnitudinem dicimur*, ſi magnitudinem aliquam pro unitate aſſumimus, & alterius magnitudinis rationem ad eam determinamus, *Menſura* dicitur magnitudo, quæ pro unitate aſſumitur. *Menſuratum* autem eſt magnitudo altera, cujus ad menſuram ratio inveſtigatur.

CCCCXVII. *Qualitas* eſt determinatio rei intrinſeca, quæ ſine alio aſſumto intelligi poteſt.

SCHOL. Hac ex definitione pateſcit, quomodo a quantitate differat qualitas. Quantitatem ſine alio aſſumto intelligere non poſſumus, quod ex eo manifeſtum eſt, quod, cum notionem quantitatis ope verborum alterius animo ingenerare vis, id fieri nequeat alia ratione, quam ubi aliam quan-

quantitatem aſſumis, & ad hujus rationem eam, cujus notionem cum altero communicari vis, exigis. Qualitatis vero notio ita animo ingeneratur, ut, quamvis confuſa ſit, tamen ſolis verbis queat rurſum produci. Sic e. gr. licet de eo, quod amarum eſt, non niſi formemus nobis confuſam ideam, nihilo ſecius, ſi alteri dixerimus, nos amarum cibum nobiſcum ſumſiſſe, intelliget, qualis ille ſit, idque ſine alio dato cibo vel potu, ad quem cibus guſtatur referri debeat. Amaritudo itaque, quæ cibo ineſt, eſt ejus qualitas. Hinc in oppoſitione ad qualitatem definit *VVolfius* §. 453. Ontol. *quantitatem* per determinationem intrinſecam, quæ tantum dari, ſine alio autem aſſumto intelligi nequit.

CCCCXVIII. *Qualitates primitivæ* ſunt, quibus aliæ priores in ente concipi nequeunt, unde ratio reddi poſſit, cur eidem inſint.

EXEMPL. E. gr. Rationalitas in homine.

CCCCXIX. *Qualitates derivativæ* ſunt, quarum redi poteſt ratio ex qualitatibus aliis, quæ ſimul inſunt, cur ipſæmet vel actu inſint, vel ineſſe poſſint.

EXEMPL. E. gr. Pietas, eruditio.

CCCCXX. *Congruentia* eſt æqualitas ſimilium.

EXEMPL. Sic e.gr. duo libri congruunt ſibi invicem, ſi & ejuſdem fuerint quantitatis, & ceteræ quoque notæ characteriſticæ fuerint eædem.

CCCCXXI. *Terminus*, ſive *limes* eſt id, ultra quod nihil amplius in re concipere licet ad eandem pertinens.

CCCCXXII. *Ordo* eſt ſimilitudo obvia in modo, quo res juxta ſe invicem collocantur, vel ſe invicem conſequuntur.

Obſervat. I. Hanc definitionem, quæ cum Cel. *VValchii* definitione, in Lexico philoſoph. ſub tit. Ordnung tradita, fere eadem eſt, intelliges plenius, ſi ad caſum ſpecialem, in quo ordo deprehenditur attenderis. Sic in bibliotheca, quod exemplum, definitioni illuſtrandæ perquam accommodatum, ab

ipſo

ipſo *VVolfio*, legimus, adhibitum, varii libri ſibi invicem coexiſtunt. Si in modo, quo juſta ſe invicem collocantur, ſimilitudinem obſervamus, id eſt, ſi ita ipſos reperimus diſpoſitos, ut ii, qui ejuſdem ſunt argumenti, item qui ejuſdem ſunt formæ, ejuſdem denique ligaturæ, eodem loco reponantur, ordinis, in diſponendis libris, rationem habitam fuiſſe, dicimus.

Obſervat. II. *Rudigerus In der Gegenmeinung fon dem veſen Der Scele und des Geiſtes* pag. 128. & ſeqq. nonnulla contra hanc definitionem monuit α) phraſin, quam *VVolfius* in Metaphyſic. Germanic. hac definitione adhibuit: *neben einander erfolgen*, falſe perſtringit. Quam tamen loquendi formulam, unico exemplo proceſſionis alicujus, defendere liceret, niſi rem, hac loquendi formula indicatam, potius reſpicere debere philoſophum, exiſtimarem. Illud *neben einander erfolgen* optime a *VVolfio* latine per *collocari juxta ſe invicem*, expreſſum eſt (β) putat *Rudigerus*, in eo omnia ſibi eſſe ſimilia, quod ſint entia, adeoque nullam eſſe poſſe confuſionem in mundo. Nulla, fateor, *abſolute talis* confuſio locum habere poteſt. Si entia ſibi coexiſtentia, vel ſuccedentia in eo ſunt ſimilia, quod ſint entia, hoc reſpectu adeſt ordo, quamvis multis aliis reſpectibus poſſit adeſſe ſumma confuſio (γ). Confundere *VVolfium*, putat vir celeberrimus ordinem cum ſucceſſione vel ſubordinatione. Sic ſi ſucceſſive collocavero, & abſque certa diſtantia exhibuero vas atramentarium, unam Pippam, Aſciam, Tubum opticum, & (Terentium *elegans profecto combinatio!*) nullus ſane dicere poterit, hunc eſſe bonum diſpoſitionis ordinem, deberet autem eſſe juxta opinionem Domini A. definitionem. Quandoquidem plura ſimul ſumuntur adinſtar unius conſideranda inter quæ, quædam reperiuntur pulchra ſimilitudinis ſpecie ſibi ſuccedentia;

ſunt

ſunt enim omnia ſolida, & etiam arte facta. Reſp. Et hoc reſpectu in iis rebus, quæ ſibi ſuccedere finguntur, adeſt ordo, quatenus omnes ſunt opera artis. Regulas ordinis *Rudigerus* ante oculos non habuiſſe videtur. Conſtat, quo plures adſuerint regulæ ordinis, eo major eſt ordo, quo vero pauciores regulæ, eo minor ordo. Poteſt hinc in una eademque re adeſſe ordo, & eodem tempore confuſio, diverſo tamen reſpectu. Sic diſpoſitio librorum in biblioth. poteſt eſſe ordinata, ſi formam librorum, & externam figuram reſpexeris, quamvis adſit ſumma ſimul confuſio, ſi materiarum habeatur ratio. Eodem modo in iis, quæ per fictionem *Rudiger*, juxta ſe invicem collocantur, aut ſibi ſuccedunt, adeſt ordo, quatenus (α) in eo ſimilia ſunt, quod ſint entia (β), quod ſint entia compoſita (γ), quod ſint arte facta, quem ordinem vocamus internum, quamvis aliis reſpectibus adſit confuſio. Conf. de ordine *VVolf.* in annotat. ad Metaphyſic. §. 43. ſqq. & *Hagen.* de Methød. Mathem. p. 18. ſqq.

CCCCXXIII. *Regula* eſt propoſitio enuncians determinationem rationi conformem. Clarius: *Regula* eſt propoſitio, juxta quam actiones determinantur, vel inſtitui debent.

SCHOL. *VVolfius* in philoſoph. morali German. §. 146. inquit: Regula eſt quoddam Præceptum, ſive ordo, juxta quem noſtras actiones dirigimus. Sic hæc propoſitio: *Minor propoſitio in prima figura ſemper ſit affirmans*, eſt regula, quia ſecundum hanc propoſitionem in ratiocinando nos conformare debemus.

CCCCXXIV. *Defectus* eſt determinatio regulæ contraria.

EXEMPL. Ex. gr. Regulæ ſtyli exigunt, ut ſtylus ſit perſpicuus, ſi itaque adfuerit in ſtylo determinatio huic regulæ contraria, i. e. ſi obſcuritas adeſt, defectus in ſtylo comparet.

CCCCXXV. *Confuſio*, ſive *inordinatio* eſt diſſimilitudo

litudo obvia in modo, quo res juxta ſe invicem collocantur, vel ſe invicem conſequuntur.

EXEMPL. E. gr. Si libros ita collocatos vides in bibliotheca, ut, cum ratione materiarum, tum ratione formæ, nulla appareat ſimilitudo, adeſt confuſio.

CCCCXXVI. *Veritas* (*tranſcendentalis* ſ. *Metaphyſica*) eſt ordo eorum, quæ enti conveniunt.

Obſerv. I. Hæc definitio veritatis Metaphyſicæ convenit cum illa Metaphyſicorum communi, qua *veritatem tranſcendentalem* explicant *per habitudinem entis ad debitam eſſentiam*, ſive per ejuſmodi affectionem, quam res habet, quæ ipſius eſſentiæ & naturæ debentur. *Res enim*, ſunt verba Clar. *Schloſſeri* in diſſertat. epiſtolica ad Hoheiſel. de ideis p. 23. *tum habet eſſentiam debitam, ſi is tibi obſervatur ordo, ut principio rationis ſufficientis omnia conformiter fiant, atque adeo ſecundum hanc ſimilitudinem, omnia ordine ſuo ex natura entis ſequantur, ita, ut ex conceptu quodam primario concipere poſſis, attributa reliqua, & modorum etiam adſit ratio, in aliis quippe rebus extraeſſentialibus.*

Obſerv. II. Objicit. Cl. *Hoheiſelius* (1.) in ſomnio etiam res ſatis bono ordine ſiſti. *Reſp.* in ſomnio, quatenus eſt operatio imaginationis, conceditur, ſed hoc reſpectu ſomnium actum nanciſcitur, in ſomnio vero, *materialiter* conſiderato, negatur. Namque in rebus, de quibus ſomnio non adeſt nexus, non adeſt ordo, ita, ut unum ex altero ſecund. Princ. rat. ſuff. poſſit explicari. Conf. *V.Wolf.* Metaphyſ. Germ. 142. & 143. (2.) Objicit *Hoheiſelius*, etiam illum, qui cum judicio mentitur ordinem ſervare poſſe exactiſſime. *Reſp.* confunditur hic veritas ethica cum metaphyſica. De illa non eſt ſermo. (3.) Excipit idem, dari propoſitiones veriſſimas, in quibus tamen nullus obſervatur ordo. *Reſp.* confunditur hic veritas logica cum Metaphyſica. Conf. *Schloſſer.* in citat. diſſertat. pag. 22. ſeqq. *Straehleri* diſſertat. I. de exiſtentia Dei p. 4. &

4. & ipſius examen philoſophiæ *Wolf.* §. 85. *Mulleri* demaſquirter Philoſophus p. 166. & *Wolffius* ipſe in annotat. ad Metaphyſ. p. 73.

CCCCXXVII. *Ens verum* eſt, in quo datur veritas.

SCHOL. Videri poterat hæc definitio eſſe ſynonymica, at legitima illa eſt, & bona. Conſtat enim ex regulis Logicis, quod, ſi conjugatum, ſive ſynonymia in antecedentibus fuerit explicata, ejuſmodi definitio formari poſſit. Jam vero cum *Wolffius* §. antecedenti definiverit, quid ſit *veritas*, facile vides, hanc definitionem non eſſe identicam.

CCCCXXVIII. *Perfectio* eſt conſenſus in varietate, ſeu eſt conſenſus plurium a ſe invicem differentium in uno. *Conſenſus* eſt tendentia ad idem aliquod obtinendum.

Obſerv. I. Conſideres ex. gr. vitam ſtudioſi, in academia commorantis. Complectitur hæc multas actiones liberas, adeoque varia. Finis, & ſcopus ſive unum illud, ad quod actiones ſtudioſi, in academia degentis, tendere debent, eſt eruditio, & pietas. Si itaque omnes actiones ſtudioſi ita inter ſe conſentiunt, & totus complexus actionum eo tendit, ut eruditio, & pietas obtineatur, tunc propter hunc conſenſum actionum ſtudioſi ad finem præſtitutum tribuimus ipſius vitæ academicæ perfectionem. Aliis exemplis, a corpore, a republica &c. deſumtis hæc perfectionis definitio, multarum profecto concluſionum feraciſſima illuſtrari poteſt. Vides interim, ad omnem perfectionem requiri (α) varia (β), conſenſum variorum (γ), finem, & ſcopum, ad quem iſta varia collineent.

Obſerv. II. Multa contra hanc definirionem monuerunt *Langius*, *Straehlerus*, alii. Nunc latiorem illam eſſe ſuo definito, clamitant, nunc eodem anguſtiorem. Objicit vener. *Langius in der Endeckung* pag. 374. ſecundum hanc definitionem etiam

etiam vitæ hominis Epicuræi, & diſſoluti poſſe, tribui perfectionem. Cum enim homo *ἄσωτος* ſingulis diei horis certum voluptatis genus eligat, idque vitæ genus dies noctesque ad vitæ uſque finem continuet, conſenſus adeſt, & uniformitas actionum. Annon hæc eſt, ſecundum definitionem *VVolfii*, perfectio? Hic non tam meis, quam *Bulfingeri* verbis reſpondebo. *Falleretur*, inquit vir profunde doctus, *qui perfectum diceret ſtatum hominis per omnem vitam ſceleſti, quia conſentiunt actiones. Primo enim nec omnes conſentiunt, quærit enim felicitatem, & agit felicitati etiam temporali externæ, & internæ.* (h. e. *conſervationi* (1) *opum, ſive facultatum externarum, tum* (2 *corporis, &* (3) *culturæ, atque* (4) *tranquilitati mentis*) *contraria! Num ille conſenſus eſt? Tum vero diſſentiunt acta, & deſtinatio hominis divina etiam naturaliter cognoſcibilis, & ex noſtris præcipue dogmatibus facile demonſtrabilis. Diſſentiunt porro ipſius actiones, & ſalus atque commodum ſocietatis. Diſſentit denique ſtatus præſens a futuro. Egregia ſc. perfectio!* Conf. *Diluc. p.* 124.

Obſerv. III. *Straehlerus* in Examen. Metaphyſ. *VVolf.* P. I. §. 87. & in diſp. I. de exiſtentia Dei §. 60. putat, *VVolfium pulchritudinis* conceptum cum notione *perfectionis* confundere. At nulla hic confuſio apparet. Ipſe *VVolfius* in element. Latin. Architect. civil. §. 9. diſtinctum *pulchritudinis* conceptum formavit. Ad pulchritudinem requiritur non modo (1) ut adſint varia (2), adſit varietatis, *συμμετρεῖν*, & conſenſus, ſed maxime quoque (3) requiritur, ut ille variorum conſenſus *ſenſibus percipiatur*. Ut adeo *pulchritudo* nihil aliud ſit, quam perfectio ſenſibus percepta. Conf. de pulchritudine *Crouſaz* in traitè du beau; item Illuſtr. *Berger.* de naturali pulchritudine orationis. *Buddeus* in comment. de eo, quod pulchrum eſt in Theol. & *Reuſchii* diſp. de eo,

 quod

quod pulchrum eſt in eloquentia. Jen. 1724. (β) Putat *Straehlerus*, ſecundum hanc definitionem in Deo nullas dari perfectiones, quia in ipſo non dantur varia, adeoque nullus variorum conſenſus. *Reſp.* Non dantur varia *extenſa* in Deo, non dantur in ipſo partes extra partes, neque, *VVolfium* ejuſmodi varia in data definitione velle intelligi, probari poteſt. At an non in Deo concipi poſſunt *plura*, & an non in ipſo, ſecundum noſtrum concipiendi modum, varia adſunt, quæ, ob meliorem ordinem, a nobis diſcernuntur? Quæ quidem plura in Deo, ex. gr. Juſtitia, & bonitas, ſapientia, & omnipotentia, optime inter ſe conſentiunt, qui conſenſus perfectionem in Deo præſtat. Conf. de perfectione *Bulfinger.* Diluc. §. 122. item ejuſdem tract. de Orig. mali §. 78. *Schloſſer.* in diſp. de Caut. phil. circa defin. §. 25. & Generoſiſſimi Dn. de *Steinvvehr*, philoſophi acutiſſimi, & ſolide doct. theſ. de perfectione.

CCCCXXIX. *Imperfectio* eſt diſſenſus in varietate, ſive: eſt diſſenſus plurium a ſe diſſentientium in uno. *Diſſenſus* vero eſt contrarietas tendentiarum ad commune aliquod obtinendum.

EXEMPL. E. gr. Vitæ academicæ ſtudioſi tribuimus imperfectionem, ſi ſtudioſus ejuſmodi actiones ſuſcipit, quæ fini ipſius, & ſcopo, qui eſt eruditio, & pietas, adverſantur. Si Cajus quotidie comeſſatur, in utramque aurem ſtertit, pro libris chartulas luſorias tractat, imperfectionem adeſſe vides. Cf. auctores modo citati.

CCCCXXX. *Ratio determinans perfectionis* eſt ratio illa generalis, per quam intelligitur, cur ea, quæ perfecto inſunt, ita ſe potius habeant, quam aliter.

EXEMPL. Ex. gr. Ratio determinans perfectionis vitæ academicæ Caji, eſt finis vitæ academicæ ſc. eruditio. Si enim ex Cajo quæſiveris, cur in academia libros potius, quam alia ludicra, tractet, cur plus olei, quam vini, conſumat, cur nuſquam,

niſi

niſi in muſeo, & in doctoris auditorio, compareat, reſpondebit, quia eruditus evadere percupio. Atque hinc intelliges, cur has potius, quam alias, actiones ſuſcipiat Cajus. Eruditio itaque eſt ratio determinans perfectionis vitæ academicæ Caii. Alias hæc ratio determinans perfectionis vocatur quoque *regula ſeu principium perfectionis*.

CCCCXXXI. *Perfectio ſimplex* eſt, ſi ratio determinans, perfectionis fuerit unica. *Perfectio* vero *compoſita* eſt, ſi rationes determinantes fuerint plures.

EXEMPL. Ex.gr. Si ſtudioſus ita tantum actiones ſuas inſtituit, ut eruditionem acquirat, *perfectio* vitæ academicæ ipſius eſt *ſimplex*, ſin autem ſimul actiones eo diriguntur, ut probitas morum, & elegantia obtineatur, perfectio adeſt compoſita.

CCCCXXXII. *Perfectio primaria* dicitur, quæ a ratione determinante primaria pendet, ſeu per eam intelligitur, *ſecundaria* vero eſt, quæ per rationem determinantem ſecundariam intelligitur.

EXEMPL. Ex.gr. Si partes ædificii ita fuerint coagmentatæ, ut ipſum ædificium inhabitantes ab injuriis tempeſtatis defendat, habes *perfectionem ædificii primariam*, ſi vero inſimul per aptam partium coagmentationem obtinetur commodus proſpectus, itemque delectatio innocens domini inhabitantis, perfectio adeſt ſecundaria.

CCCCXXXIII. *Regulæ perfectionis* dicuntur *collidi*, ſi plures regulæ, ex diverſis rationibus perfectionis compoſitæ fluentes, ſibi mutuo repugnant.

EXEMPL. Sic E.gr. ſi ædificium ita fuerit exſtructum, ut ab injuriis tempeſtatis defendat quidem inhabitantes, amœnus vero ſimul proſpectus obtineri nequeat, regulæ perfectionis ædificii colliduntur.

CCCCXXXIV. *Exceptio* eſt determinatio regulæ

contraria, ob regularum ſimul obſervandarum colliſionem facta.

EXEMPL. Fac E. gr. mercatoris navim, mercibus, & multis onuſtam opibus, procellis hinc inde jactari, ipſiuſque adeo mercatoris vitam in diſcrimen adduci. Quid tunc mercator? Novit regulam juris naturæ: *Vitam tuam conſerva*. Sed novit quoque alteram: *Opes tuas ſalvas ſervato*. Si itaque, maris exagitatus æſtu, vitam, ſine opum jactura ſervari non poſſe, videt, oppido in mare projicit, quibus oppleta eſt navis merces, tantummodo, ut vitam ſervet. Exceptionem hinc facit a regula poſteriori, cum ipſius actiones, & determinationes huic regulæ: *Conſerva tuas opes*; plane ſunt contrariæ, idque ob regularum ſimul obſervandarum colliſionem.

CCCCXXXV. *Defectus apparens* eſt, qui evitari non poteſt. *Defectus* autem *verus* eſt, qui evitari poteſt.

NOT. Exemplum defectus apparentis habes in mercatore, qui merces projicit in mare, & exceptionem facit ab hac regula: *Conſerva tuas opes*.

CCCCXXXVI. *Magnitudo perfectionis* eſt multitudo convenientiarum determinationum entis cum regulis, per quas perfectio explicatur.

EXEMPL. Sic E. gr. Si partes ædificii inter ſe ita conſenſerint, ut (1) ædificium dominum ſuum a tempeſtatis injuriis defendat (2), commodum exhibeat proſpectum (3), ob συμμετρίαν ſuam, & aptam coagmentationem omnibus delectationem afferat, & quæ alia hic adferri poſſunt, tunc multitudinem perfectionis habebis.

CCCCXXXVII. *Perfectio eſſentialis* eſt, quæ continetur conſenſu determinationum eſſentialium.

CCCCXXXVIII. *Perfectio accidentalis* eſt, quæ dicit conſenſum determinationum accidentalium cum eſſentialibus.

EXEMPL. Ex. gr. Omne ens debet gaudere perfe-

fectione eſſentiali, debet enim habere eſſentiam ſibi debitam, adeoque etiam determinationes eſſentiales. Exemplum perfectionis accidentalis eſt vita ſtudioſi academica, in qua actiones ejuſdem cum fine ipſius conſentiunt.

CCCCXXXIX. *Ens compoſitum* eſt, quod ex pluribus a ſe invicem diſtinctis partibus conſtat.

NOT. Talia entia ſunt omnia ea, quæ ſub ſenſus cadunt.

CCCCXL. *Ex nihilo oriri* quid dicitur, ſi exiſtere incipit, cum nihil antea ejus actu eſſet.

CCCCXLI. *Annihilari* ens dicitur, ſi quod exiſtit, ita exiſtere deſinit, ut nihil ejus amplius actu ſuperſit.

CCCCXLII. *Oriri ſimpliciter* dicitur, quod exiſtere incipit, cum antea non exiſteret.

CCCCXLIII. *Interire ſimpliciter* dicitur, quod exiſtere deſinit, cum antea exiſteret.

CCCCXLIV. *Extra nos aliquid repræſentamus*, ſi id percipimus, tanquam a nobis diverſum.

CCCCXLV. *Extra ſe invicem repræſentamus ea*, quæ tanquam a ſe invicem diſtincta percipimus.

CCCCXLVI. *Inter nos repræſentamus id*, quod percipimus, tanquam tale, quod in numero determinationum eſt, notionem noſtri conſtituentium.

CCCCXLVII. *Intra rem repræſentamus ea*, quæ agnoſcimus eſſe in numero determinationum, notionem entis conſtituentium.

CCCCXLVIII. *Extenſio* eſt multorum, extra ſe invicem exiſtentium coexiſtentia in uno.

CCCCXLIX. *Continuum compoſitum* dicitur, ſi in compoſito partes eo ordine juxta ſe invicem collocentur, ut aliæ inter ipſas ordine alio interponi abſolute impoſſibile ſit.

NOT. Sic via dicitur continua a termino A uſque ad alterum B, ſi nullis foſſis, rivis, agris, pratis interſecetur.

CCCCL. *Interruptum* dicitur, ſi partes in compoſito

o ordine juxta ſe invicem collocentur, ut aliæ inter ipſas ordine alio interponantur, vel interponi poſſint.

NOT. Exemplum, a via deſumptum, rem manifeſtam reddit. Si hinc inde foſſæ, rivi, agri, prata interjecta comparent, via dicitur interrupta.

CCCCLI. *Contigua* appellantur, quorum ſuperficies ſe mutuo contingunt, ita ut ipſa duo maneant, minime autem unum efficiant extenſum.

EXEMPL. E. gr. duo globi, quorum unus alterum tangit, dicuntur contigui.

CCCCLII. *Pars actualis* eſt, quæ ſuis propriis terminis continetur. *Poſſibilis* vero, cui termini pro arbitrio conſtitui poſſunt.

NOT. In corpore humano partes ſunt actuales, quia unaquæque propriam ſibi habet figuram, ſed in maſſa plumbi partes nonniſi poſſibiles ſunt, cum figuram iis pro lubitu tribuere poſſimus, eaſdem a ſe invicem ſeparantes.

CCCCLIII. *Diſtare a ſe invicem* dicuntur, ſi inter duo extenſa A, & B extenſum tertium actu interpoſitum eſt, vel ſaltem iis immotis interponi poteſt. *Diſtantia* eſt linea breviſſima inter duo contenta.

NOT. In ſerie ex. grat. hominum ſex primus a ſexto diſtat, quia inter primum, & ſextum ſecundus, tertius, quartus, & quintus actu interponuntur.

CCCCLIV. *Uniri* dicuntur, ſi A, & B ſint duo, ex iis tamen fiat unum.

CCCCLV. *Cohærere inter ſe* dicuntur A, B, C, ſi A, B, C ita jungantur, ut ſimul quidem unum ens compoſitum conſtituant, ipſamet tamen plura maneant.

CCCCLVI. *Simultanea*, ſive *coexiſtentia* dicuntur, A, B, C, D, ſi, dum A exiſtit, etiam B, C, D exiſtunt.

EXEMPL. Ex. gr. Cœlum, & terra ſunt ſimultanea.

CCCCLVII.

CCCCLVII. *Succeſſiva* dicuntur, A, B, C ſi, dum A exiſtit, B non exiſtit, ipſo autem A exiſtere deſinente, B exiſtere incipit, & ſimiliter ſi, dum B exiſtit, C non exiſtit, ipſo autem B exiſtere deſinente, C exiſtere incipit, ac ita porro.

NOT. Sic ſi hac hora ſcribis, altera legis, tertia meditaris, actiones iſtæ dicuntur ſucceſſivæ.

CCCCLVIII. *Ens permanens* dicitur cujus determinationes eſſentiales ſunt ſimultaneæ.

CCCCLIX. *Ens ſucceſſivum* appellatur, cujus determinationes eſſentiales ſunt ſucceſſivæ.

EXEMPL. Ex. gr. Corpus humanum eſt ens permanens, omnes enim partes, ex quibus illud coagmentatum eſt, exiſtunt ſimul. Vita autem academica eſt ens ſucceſſivum, componitur enim illa ex partibus ſucceſſivis, quarum una ſequitur alteram.

CCCCLX. *Tempus* eſt ordo ſucceſſivorum in ſerie continua.

SCHOL. Quæ, & hic *Straehlerus* in examine ſuo contra notionem hanc monuit, confutavit *Mullerus* in demaſquirten Philoſ. §. 62.

CCCCLXI. *Durare* dicitur ens A, ſi coexiſtit ſucceſſivis in continua ſerie a, b, c, &c. *Duratio* itaque eſt exiſtentia, qua rebus pluribus ſucceſſivis quid coexiſtit.

CCCCLXII. *Tempus præſens* eſt, quod deſignatur per exiſtentiam rei actu exiſtentis.

CCCCLXIII. *Tempus præteritum* eſt, quod deſignatur per exiſtentias rerum, quæ exiſtere deſierunt, ſeu ab actu in ſtatum poſſibilitatis reciderunt.

CCCCLXIV. *Tempus futurum* eſt, quod deſignatur per exiſtentias rerum exiturarum, quæ ut a potentia in actum traducenda conſiderantur.

CCCCLXV. *Spatium* eſt ordo ſimultaneorum, quatenus ſcilicet coexiſtunt.

SCHOL. Hanc definitionem perpulchre demonſtratam leges in *VVolf.* Ontolog. Lat. §. 590. *Spatii* ideam mente noſtra concipimus, ſimulac res, quæ coexiſtunt, extra nos atque extra ſe invicem

conſtitutas nobis repræſentamus. Conf. *Straehler. in der Prufung* §. 21. ſqq. & *Muller*. in demaſquirten Philoſopho §. 22. Conf. Cel. *Hollmann*. Metaphyſ. edit. noviſſ. §. 124. ſeqq.

CCCCLXVI. *Extenſum uniforme* dicitur, in quo non datur, niſi numero differentia. *Difforme* eſt, in quo dantur, quæ intrinſece differunt, ſeu inter ſe diſſimilia ſunt.

EXEMPL. E. gr. In plumbo ſupponitur extenſio uniformis, in corpore humano difformis.

CCCCLXVII. *Locus* eſt determinatus modus, quo A ſimultaneis B, C, D &c. coexiſtit. Conſ. *Muller*. in demaſqu. Philoſ. §. 23.

CCCCLXVIII. *Situs* eſt ordo ſimultaneorum non continuorum ſeu interruptorum, quatenus coexiſtunt.

EXEMPL. E. gr. Si ſunt plures homines in conclavi quodam, quos omnes ſimul vides, & ſumimus unum eorum tanquam primum, tribuimus unicuique ſitum reſpectu illius, quatenus eidem non eſt continuus.

CCCCLXIX. *Figura* eſt limes extenſi.

NOT. Conſideres menſam, tanquam extenſum quid. Ipſa non eſt in infinitum extenſa, ſed extenſio ſuis limitibus eſt circumſcripta. Atque hi limites conſtituunt figuram menſæ, qui ſi variantur, variatur ipſa figura.

CCCCLXX. *Propiora* dicuntur, quorum minor eſt diſtantia. *Remotiora* ſunt, quorum diſtantia major eſt.

CCCCLXXI. *Compoſitum diviſibile* eſt, ſi pars una compoſiti exiſtere poſſit, etiamſi altera annihilari ponatur.

CCCCLXXII. *Motus* eſt continua loci mutatio.

CCCCLXXIII. *Quies* eſt perſeverantia in eodem loco.

CCCCLXXIV. *Mobile* dicitur illud coexiſtentium, quod movetur.

CCCCLXXV.

CCCCLXXV. *Spatium mobilis* eſt linea, quam mobile inſtar puncti conſideratum toto illo tempore deſcribit, quo motus durat.

CCCCLXXVI. *Mobile* dicitur *celerius moveri*, quod minore temporis intervallo ſpatium percurrit. *Tardius* autem *movetur*, quod majore temporis intervallo idem ſpatium percurrit.

CCCCLXXVII. *Celeritas* eſt id, quo mobile aptum redditur ad datum ſpatium dato tempore percurrendum.

CCCCLXXVIII. *Motus æquabilis* dicitur vid. p. 70. *motus inæquabilis*.

NOT. Hæ quidem definitiones ſunt ejuſmodi, ut exemplis non indigeant, cum earum veritas coram optime commonſtrari queat, interim, de motu, quæ omni ætate diſputata ſunt, uberius enarrata leges in *VValchii* Lex. Philoſoph. ſub Titul *Beregung*.

CCCCLXXIX. *Ens ſimplex* eſt, quod partibus caret.

CCCCLXXX. *Motus inteſtinus* eſt, quo ea, quæ ſunt in ente aliquo, ſitum ſuum erga ſe invicem mutant.

EXEMPL. Ex. gr. Sanguis intra hominem movetur, ſive homo quieſcat, ſive ipſe moveatur. Motus ille reſp. totius hominis eſt inteſtinus.

CCCCLXXXI. *Producere* ſive *facere aliquid* idem eſt ac eidem exiſtentiam impertiri.

CCCCLXXXII. *Ex nihilo producere* idem eſt, ac exiſtentiam impertiri ei, quod ex nihilo oriri debebat.

CCCCLXXXIII. *Inſtans* (quatenus contradiſtinguitur ſucceſſivo) eſt quod præteriti, præſentis ac futuri expers eſt, *Ortus itaque inſtantaneus* eſt, qui non fit in tempore.

NOT. Sic in inſtanti omnes oriuntur ſpiritus finiti, propterea quod in ipſorum ortu partes non ita ſucceſſive combinari poſſunt, uti in entibus compoſitis. Spiritus enim, cum ſint entia ſimplicia, deſtitui partibus, palam eſt.

CCCCLXXXIV.

CCCCLXXXIV. *Modificatio rei* eſt variatio modorum, ſive ſucceſſio modi unius in locum alterius, a ſe diverſi.

NOT. Sic pietas, eruditio, divitiæ, paupertas &c. ſunt modificationes hominis.

CCCCLXXXV. *Status* eſt determinatio mutabilium.

NOT. Sic cum eruditus eſt homo, & virtuoſus in alio verſari ſtatu dicitur, quam ille, qui ignarus omnium rerum, & vitioſus eſt. Eruditio, & virtus ſunt in homine mutabilia quædam, poſſunt adeſſe & abeſſe. Si vero adſunt, mutabilia illa determinata ſunt, dum enim adſunt, impoſſibile eſt, ut ſimul non adſint, adeoque ad eſſentiam eruditionis, & pietatis certum hominis ſtatum conſtituunt.

CCCCLXXXVI. *Status rei internus* eſt, qui conſtituitur mutabilibus intrinſecis, nempe modis ſcilicet accidentibus.

NOT. Talis ſtatus eſt, cum quis eſt virtuoſus.

CCCCLXXXVII. *Status rei externus* eſt, qui conſtituitur mutabilibus extrinſecis, exempl. gr. ſtatus, quo quis eſt dives.

CCCCLXXXVIII. *Subjectum* eſt ens, quatenus conſideratur, ut habens eſſentiam, & præter eam aliorum capax eſt.

NOT. Dicitur alias *ſubjectum inhæſionis*, ſcilicet, *Metaphyſicum*, quale eſt homo reſpectu eruditionis & virtutis.

CCCCLXXXIX. *Adjuncta* dicuntur illa, quæ eſſentiam conſequuntur, ſive ſint attributa, ſive modi.

CCCCXC. *Actio* eſt mutatio ſtatus, cujus ratio continetur in ſubjecto, quod eundem mutat.

Obſerv. I. Dum librum ſumo, illumque a capite uſque ad calcem pervolvo, *agere* quid dicor. Accidit enim in me mutatio. Debet, vi principii ration. ſuffic. hujus mutationis ratio adeſſe. Illa vero ratio, cum in me ipſo contineatur, (non enim mutatio, dum librum ſumo & evolvo, ab

alio

alio in me producitur, ſed ipſe memet ad librum ſumendum, & evolvendum determino, id quod ſenſu communi condoceor, facile vides, in hoc caſu; ideo me dici aliquid *agere*, quia (1) mutatio adeſt, (2) quia ratio hujus mutationis in me ipſo, tanquam ſubjecto mutato, eſt. Ut adeo intelligatur, hanc definitionem ad caſus ſpeciales optime poſſe applicari.

Obſerv. II. Contra hanc definitionem nonnulla ab iis, qui *Wolfii* philoſophiam impugnarunt, objecta memini. (α) Hanc definitionem putant eſſe anguſtiorem ſuo definito. Cum enim Deo adſcribamus actionem, in Deo autem non deprehendatur mutatio, ſequitur, ut hæc definitio actionis applicari nequeat ad actiones Dei, adeoque anguſtior ſit ſuo definito; Reſp. (1) quamvis nulla adſit in DEO mutatio revera talis, concipi tamen nulla actio poteſt in DEO ſine mutatione, (2) Hanc definitionem, uti ceteras ontologicas aliquas, ad entia finita tantum voluit extenſam *Wolfius*, idque ideo; quia in ontologia nondum demonſtrata eſt exiſtentia entis alicujus infiniti, id quod *Wolfius* ſubinde paſſimque monuit, e. gr. §. 34. & 39. annot. Metaphyſ.

CCCCXCI. *Paſſio* eſt mutatio ſtatus, cujus ratio continetur extra ſubjectum, quod ſtatum ſuum mutat.

EXEMPL. Si e. gr. fungum comprimis, in fungo accidit mutatio, debet ratio mutationis hujus adeſſe, illa non eſt in fungo compreſſo, ſed extra fungum. E. vides hic fungum aliquid *pati*.

CCCCXCII. *Potentia activa* ſcil. *facultas* eſt poſſibilitas agendi. *Potentia paſſiva* eſt poſſibilitas patiendi.

CCCCXCIII. *Vis* eſt id, quod in ſe continet rationem ſufficientem actualitatis actionis, ſeu: eſt conatus vel niſus continuus agendi.

SCHOL. Probe hinc diſtinguenda eſt vis a mera poſſibilitate agendi, ſive facultate. Ex vi con-
ſtan-

ſtanter ſequitur actio, niſi eidem reſiſtatur, quod exemplo arcus tenſi clarius fit, ex mera autem facultate non item. Conf. acta erudit. Anno 1694. p. 112. item *Bulfingeri* Diluc. p. 243. §. 252. *Hanſchii* principia philoſ. *Leibnitiana* p. 32. & 154.

CCCCXCIV. *Impedimentum* eſt id, quod in ſe continet rationem, cur aliquid non exiſtat, cujus exiſtentiæ ratio ſufficiens ponebatur.

EXEMPL. E. gr. Ignavia continet rationem, cur eruditio in Cajo non ad exiſtentiam perveniat, hinc dicitur impedimentum eruditionis.

CCCCXCV. *Actio ſimplex* eſt, quæ in alias reſolvi nequit. *Actio* vero *compoſita* eſt, quæ in alias ſimpliciores, vel eaſdem, vel diverſas reſolvi poteſt.

CCCCXCVI. *Gradus* eſt diſcrimen internum qualitatum earundem.

SCHOL. Sic cognitio rei in duobus ſubjectis eadem qualitas eſt, ſed differre in iiſdem nequit, niſi gradu. Conf. *Carpzovii* diſſert. de Gradatione virtutum moralium Jenæ 1733. habita.

CCCCXCVII. *Intenſio* ſive *intenſitas* eſt graduum multitudo.

CCCCXCVIII. *Determinationes conſtantes* ſunt, quæ ſemper eædem manent, dum aliæ interea, ſive continuo, ſive per intervalla mutantur. E. gr. vis repræſentativa in anima.

CCCCXCIX. *Determinationes variabiles* ſunt, quæ mutari poſſunt, ſive continuo, ſive per intervalla, aliis manentibus ſemper, hoc eſt, quamdiu ens durat, iiſdem.

EXEMPL. Ex. gr. Scientia in homine.

D. *Modificabile* dicitur, quod ſucceſſive aliarum determinationnm intrinſecarum capax eſt.

NOT. Cera modificabilis eſt quatenus nunc fieri poteſt mollis, nunc dura.

DI. *Perdurabile* dicitur ſubjectum, quod per aliquod tempus durare aptum eſt.

EXEMPL. E. gr. Anima eſt perdurabile quid, quatenus eaſdem retinet facultates.

DII.

DII. *Subſtantia* eſt ſubjectum perdurabile & modificabile.

SCHOL. Hanc definitionem *ſubſtantiæ* itidem auctor ad res tantum finitas voluit extenſam, id quod de definitionibus omnibus in ontologia obſervari debet. *Leibnitius* definit ſubſtantiam per ens, quod principium mutationum in ſe continet. Conf. *Hanſchii* princip. Philoſ. Leibn. p. 31. & acta erudit. ann. 1694. p. 110. Ipſe quoque *VVolfius* ſubſtantiam ita definit in Metaphyſic. §. 114. his uſus verbis: ſubſtantia ea eſt, quæ virtutem ſuæ mutationis in ſe continet. Contra quam definitionem quæ excipit *Straehlerus*, confutavit *Mullerus* in demaſqu. Phil. §. 75.

DIII. *Accidens* (*Prædicamentale*) eſt, quod modificabile non eſt.

DIV. *Accidentia extrinſeca* ſunt, quæ ſunt determinationes intrinſecæ, ſubjecto inexiſtentes.

DV. *Subſtantia compoſita* eſt ſubſtantiarum ſimplicium aggregatum. *Subſtantia* autem *ſimplex* eſt proprie ſubſtantia, quam num. DII. definivimus.

DVI. *Infinitum* (in Matheſi) eſt, in quo nulli aſſignari poſſunt limites, ultra quos augeri amplius nequeat.

DVII. *Finitum dicimus* in Matheſi, cui aſſignari poſſunt termini, unde incipit, & ubi definit.

DVIII. *Infinite parvum* eſt, cui nullus aſſignari poteſt limes, ultra quem imminui amplius nequit.

DIX. *Ens finitum* eſt ens, in quo omnia ſimul ineſſe nequeunt, quæ eidem actu ineſſe poſſunt.

DX. *Modi analogum* eſt, cujus oppoſitum enti infinito abſolute non repugnat, quod tamen rationem ſufficientem in eodem non agnoſcit, cur actu unquam inſit.

DXI. *Per eminentiam* ens eſſe dicitur, quod proprie loquendo non eſt, ubi tamen quid habet in ſe, quod vicem ejus ſupplet, quod proprie eidem tribui repugnat.

SCHOL.

SCHOL. Ita ens infinitum eſt per eminentiam modificabile, id quod *VVolfius* demonſtravit, §. 846.

DXII. *Ens* unum A dicitur *dependens* ab altero, B, quatenus ejus, quod ipſi A inexiſtit, ratio in hoc altero B continetur.

DXIII. *Ens* A dicitur *independens* ab alio B, quatenus ejus, quod ipſi tribuitur, ratio extra ipſum in alio B. non continetur.

NOT. Definitio clarior reddetur exemplo mundi, tanquam entis a Deo dependentis, & ſummi Numinis, tanquam entis plane independentis.

DXIV. *Relatio* dicitur id, quod rei abſolute non convenit, ſed tum demum intelligitur, quando ad alterum refertur.

NOT. *Referri* autem ens A ad alterum B dicitur, ſi entia duo A & B. conſideramus, atque ea, quæ ipſis in ſe ſpectatis, ſeu abſolute conveniunt, perpendentes porro inquirimus, an inter ea, quæ ipſi B conveniunt abſolute, quidpiam occurrat, per quod aliquid de A intelligi poſſit, quod abſque eo intelligi non poterat, adeoque nonniſi præſuppoſito B.

DXV. *Relata* dicuntur entia, quæ ad ſe invicem referuntur. *Fundamentum relationis* eſt ratio relationis, ſeu id, unde intelligitur, relationem adeſſe.

EXEMPL. E. gr. *Pater* & *filius* ſunt relata, & fundamentum relationis eſt *generatio*.

DXVI. A dicitur *Antiquum*, ſi A intervallo temporis longiori, veluti aliquot ſeculorum, B præceſſit. B autem dicitur recens ſive novum.

DXVII. *Subjectum relationis* dicitur unum relatorum, quod ad alterum refertur. *Terminus* autem *relationis* dicitur alterum, ad quod aliud refertur. *Correlata* ſunt duo relata, quorum unum alterius terminus eſſe poteſt.

DXVIII. *Principium* dicitur id, quod in ſe continet rationem alterius.

EXEMPL.

EXEMPL. Sic, cur hæc propoſitio ſit vera, *nihil eſt ſine ratione ſufficiente*, rationem in ſe continet hæc propoſitio: *Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe*. E. hæc propoſitio eſt principium hujus propoſitionis: *nihil eſt ſine ratione ſuff.*

DXIX. *Principiatum* eſt, quod rationem ſui in altero habet.

DXX. *Principium eſſendi* dicitur, cum principium continet rationem poſſibilitatis alterius.

DXXI. *Principium* autem *fiendi* appellatur, ſi rationem actualitatis alterius in ſe continet.

DXXII. *Principium cognoſcendi* eſt propoſitio, per quam intelligitur veritas propoſitionis alterius.

NOT. Exemplum luculentum dedimus defenſ.

DXXIII. *Principium internum* eſt, quod in principiato exiſtit.

NOT. Tale eſt principium eſſendi.

DXXIV. *Principium externum* eſt, quod extra principiatum exiſtit.

NOT. Faber lignarius reſpectu domus.

DXXV. *Cauſa* eſt principium, a quo exiſtentia, ſive actualitas entis alterius ab ipſo diverſi dependet, tum quatenus exiſtit, tum quatenus tale exiſtit.

DXXVI. *Cauſatum* dicitur principiatum, cujus exiſtentia, ſive actualitas ab ente altero, a ſe diverſo, dependet, tum quatenus ipſum exiſtit, tum quatenus tale exiſtit.

DXXVII. *Cauſalitas* eſt ratio illa in cauſa contenta, cur cauſatum, vel ſimpliciter exiſtat, vel tale exiſtat.

DXXVIII. *Concauſæ* ſunt, ſi plures fuerint cauſæ ejuſdem cauſati, hoc eſt, ſi exiſtentia alicujus rei, vel ſimpliciter, vel ut talis conſideratæ, a rebus pluribus aliis dependet.

NOT. Ita architectus & materia ſunt concauſæ ædificii.

DXXIX.

DXXIX. *Cauſa efficiens ſolitaria* eſt, ſi effectus dati cauſa efficiens non niſi unica fuerit.

DXXX. *Cauſa efficiens* principalis eſt, ſi actio cauſæ efficientis proficiſcitur a vi, quæ eidem ineſt, nec in ipſa actione aliunde pendet.

DXXXI. *Cauſa efficiens inſtrumentalis* dicitur, ſi actio proficiſcitur a vi aliunde pendente.

DXXXII. *Inſtrumentum* eſt ens, quod potentia agendi inſtructum, ſed vi agendi deſtituitur ad effectum requiſita.

DXXXIII. *Cauſæ* dicuntur *ſubordinatæ*, ſi cauſa proxima & remota a ſe invicem dependent in cauſalitate ſua.

DXXXIV. *Cauſa efficiens ſufficiens* eſt, quæ continet rationem ſufficientem effectus alicujus dati. *Inſufficiens* ea eſt, quæ rationem effectus dati inſufficientem continet.

DXXXV. *Effectus continuus cauſæ* dicitur, ſi inter eum, & cauſæ actionem nulla alia cauſa principalis interponitur.

DXXXVI. *Cauſa efficiens immediata* eſt cauſa, cui effectus continuus eſt. *Cauſa* vero *efficiens mediata* appellatur, cui effectus non eſt continuus.

DXXXVII. *Cauſa adminiſtra* dici ſolet ens illud activum, quo cauſa efficiens principalis per modum inſtrumenti utitur.

DXXXVIII. *Cauſæ efficientes ejuſdem ordinis* ſunt, quæ eandem habent definitionem.

DXXXIX. *Cauſæ ſociæ* ſunt cauſæ efficientes plures ejuſdem ordinis, conſtituentes cauſam efficientem ſufficientem.

DXL. *Cauſa ſocia* dicitur *auxiliaris*, quæ ſupplet defectum virium ceterarum, vel alterius principalis.

DXLI. *Effectus plenus* dicitur, qui a tota actione cauſæ efficientis pendet. *Partialis* vero *effectus* eſt, qui non ſolus ab eadem actione cauſæ efficientis pendet.

DXLII. *Effectus remotus* dicitur, qui mediante

alia

alia cauſa principali, vel pluribus mediantibus, a cauſa efficiente pendet.

D LIII. *Effectus proximus* eſt, qui a cauſa proxima, nulla alia cauſa principali interveniente, quod proficiſcitur.

DXLIV. *Finis* ſ. *cauſa finalis* eſt id, propter cauſa efficiens agit.

DXLV. *Medium* vocatur, quidquid rationem continet, cur finis actum conſequatur.

DXLVI. *Cauſa impulſiva* ſunt rationes voluntatem determinantes, ut propter hunc finem agere velimus.

DXLVII. *Cauſa impulſiva interna* vocatur, ſi rationes iſtæ in agente continentur. *Externa*, ſi eædem a rebus externis deſumuntur.

DXLVIII. *Finis principalis* eſt, propter quem quis ita agit, ut, ſi nullum alium ſibi propoſitum haberet, ob hunc ſolum ageret.

DXLIX. *Finis ſecundarius* ſ. *minus principalis* eſt, propter quem quis ita agit, ut, ſi non præterea alium ſibi propoſitum haberet, non ageret.

DL. *Finis proximus* dicitur, qui nullo alio mediante intenditur. *Remotus finis* eſt, qui non, niſi alio, vel aliis mediantibus, obtinetur.

DLI. *Finis ultimus* eſt, in quem tandem ceteri omnes reſolvuntur, ſeu propter quem ſunt ceteri omnes.

D II. *Finis intermedius* eſt, qui inter duos alios in ſerie ſibi invicem ſubordinatorum interjacet.

DLIII. *Forma*, ſive *cauſa formalis* ſunt determinationes eſſentiales.

DLIV. *Materia* eſt illud, quod determinatur in ente compoſito, ſc. ex quo conſtat ens compoſitum.

DLV. *Objectum*, ſive *materia circa quam* eſt ens, in quo actiones agentis terminantur.

DLVI. *Signum* eſt ens, ex quo alterius præſentia, vel adventus, vel præteritio colligitur, ſ. eſt id, cujus idea excitat ideam alterius.

DLVII. *Signatum* eſt id, cujus, vel præſentia, vel adventus, vel præteritio ex altero colligitur.

DLVIII. *Signum demonſtrativum* dicitur cujus ſignatum eſt præſens.

DLIX. *Signum prognoſticum* eſt, cujus ſignatum futurum eſt. *Signum rememorativum* eſt, cujus ſignatum præteritum eſt.

DLX. *Signa naturalia* dicuntur, ſi ſignificatus ratio in ipſis rerum notionibus continetur.

DLXI. *Signa artificialia* ſunt, quorum vis ſignificandi pendet ab arbitrio entis cujuſdam intelligentis, ex. gr. hominum. *Signa arbitraria* ſunt, quæ nullum habent nexum neceſſarium cum re ſignata.

DLXII. *Signa primitiva* ſunt, quæ ab aliis ſignis ſe prioribus ortum non trahunt.

DE-

DEFINITIONES COSMOLOGICÆ.

DLXIII.

Coſmologia generalis ſcientifica eſt, quæ theoriam generalem de mundo ex Ontologiæ principiis demonſtrat.

DLXIV. *Coſmologia generalis experimentalis* eſt, quæ theoriam in ſcientifica ſtabilitam, vel ſtabiliendam ex obſervationibus elicit.

NOT. Quid ſit Coſmologia, generatim ſpectata, vid. defin. Logices, ſtatim ſub initium.

DLXV. *Connexa* ea inter ſe dicuntur, quorum unum continet rationem ſufficientem coexiſtentiæ, vel ſucceſſionis alterius.

DLXVI. *Inconnexa* autem ſunt, quorum unum non continet rationem ſufficientem coexiſtentiæ, vel ſucceſſionis alterius.

SCHOL. Sic e. gr. vita tua academica, bene ordinateque acta, & futura felicitas ſunt connexa, ratione ſucceſſionis, cum vita academica, bene inſtructa, contineat rationem ſuff. futuræ felicitatis. Hinc intelligis quid ſit *nexus*. *Nexus* ſcilicet eſt mutua rerum ad ſe invicem, relatio, qua altera ſufficientem alterius rationem continet. Conf. hic *VVolf.* in Commentat. luculenta de Differentia ſapientis rerum nexus, & fatalis, p. 67. & in monito ad commentat. p. 14. item *Bulfinger.* in Dilucid. §. 143.

DLXVII. *Mundus* eſt ſeries entium finitorum tam ſimultaneorum, quam ſucceſſivorum, inter ſe connexorum.

Obſerv. I. Poterit hæc definitio, vel ideo nemi-

ni eſſe obſcura, quia in ipſa nullus terminus occurrit, niſi qui jam in antecedentibus §§. ſyſtemati *VVolfiani* ſit ſufficienter definitus. Complectitur Auctor voce *mundi* omnes res creatas, tum quæ ſimul extiterant, & nunc ſimul exiſtunt, tum quæ ſe invicem ſequuntur, & plane convenit cum *Leibnitio*, qui Part. I. §. 8. Theodic. inquit: Mundum voco, omnium rerum creatarum, & exiſtentium ambitum.

Obſerv. II. Quæ contra definitionem hanc excepta ſunt a VVolfii adverſariis, potiſſimum huc redeunt (1). Ajunt, cauſſarum, cum efficientis, tum finalis nullam fieri in hac definitione mentionem. *Reſp.* neque id in definitione philoſophica, quæ principium demonſtrandi eſſe debet, ſemper vid. p. 110. data nexu legitimo deduci poſſunt. c. *Schloſſeri diſſertat.* de caut. philoſ. circa definitiones §. 21. (2) objiciunt, hanc definitionem eſſe ejuſmodi, ut etiam ab Atheo admitti queat, propterea, quod non adjectum ſit, a quo mundus ortus ſit. Sed hic belliſſime cl. *Schloſſerus*: *Bonum eſt & utile veritati, ſi principia, ex quibus demonſtratur, tam manifeſta ponantur, qua nec infringere poteſt adverſarius. Sufficit, ſi pro adverſariis inde legitime concludere non licet, & praſtat omnino, ſi contra eoſdem argumentari inde poſſis. Admittat ergo definitionem, quicunque volet. Non enim neceſſarium puto, ut omnes errores habeant communes, qui forte in definitione nominali conſentiunt* (3). Excipiunt definitionem hanc eſſe latiorem ſuo definito, cum dari poſſit ſeries plurium globorum, qui ſunt entia finita, ſe invicem excipientium, & connexorum, quæ tamen ſeries non dicatur mundus. *Reſp.* Res eſt in vado. *VVolfius* indefinite ponit voces: *entium finitorum*, ſub quibus non aliqua tantum entia, ſed omnia omnino vult intelligi. Series vero globulorum non eſt ſeries omnium entium finitorum. Conf. *Langii Theolog. Facultat.* Annotationes ſuper VVolfii *Metaph.*

Cap.

Cap. II. Lang. item in detectionibus *p.* 58. *Feverlinius in ſpecim. Coſmolog.* §. 2. *Bulfing. in Dilucidat. & in tr. de Origine mali* §. 51.

DVXIII. *Mundus adſpectabilis* appellatur mundus hic, qui exiſtit.

DLXIX. *Machina* eſt ens compoſitum, cujus mutationes modo compoſitionis convenienter beneficio motus, conſequuntur. Sive: *Machina* eſt ejuſmodi ens compoſitum, cujus mutationes e ſtructura per regulas motus conſequuntur.

EXEMPL. Ex.grat. Molendinum, & horologium ſunt machinæ. Omnes enim mutationes, cum in molendino, tum in horologio, obvenientes, ita conſequuntur, ut earum ratio ſemper in ſtructura lateat. Quæſitus enim, cur in molendino non tales eveniant mutationes, quales in horologio, reſpondebis, quia ſtructura molendini a ſtructura horologii plane diverſa eſt. Conf. *Richter. diſſertat. de Machina & Spiritu Lipſ. habita.*

DLXX. *Obſervabilia* dicimus, quæ ſenſu percipi poſſunt, ſive nudo, ſive armato. *Inobſervabilia* appellamus ea, quæ ne armato quidem ſenſu, nedum nudo percipere valemus.

DLXXI. *Progreſſus in infinitum* eſt ſeries rerum contingentium interminata, in qua nec primum datur, nec ultimum.

DLXXII. *Progreſſus in infinitum rectilineus* eſt, in quo a termino quocunque in eodem aſſumto continuo receditur.

DLXXIII. *Progreſſus in infinitum circularis* eſt, in quo ad terminum, a quo receditur, rurſus cauſæ rerum reſtituuntur.

DLXXIV. *Caſus purus* dicitur actualitas, ſive exiſtentia, deſtituta ratione ſufficiente.

NOT. Cum vero nihil ſit ſine ratione ſufficiente, intelligis, caſum purum eſſe impoſſibile quid.

DLXXV. *Veritatem determinatam* habere dici-

tur id, de quo alteram contradictionis partem affirmari, alteram negari oportet.

NOT. Ita veritas determinata eſt, quod actu ſcribas. Falſa enim eſt propoſitio contradictoria, quod, dum ſcribis, non ſcribas.

DLXXVI. *Neceſſitas phyſica*, ſive *naturalis* eſt ſpecies illa neceſſitatis hypotheticæ, quæ a conſtitutione univerſi, & cauſſarum ſerie, ſeu a præſente rerum ordine pendet.

DLXXVII. *Intrinſece poſſibile* eſt, quod in ſe ſpectatum contradictionem nullam involvit.

DLXXVIII. *Extrinſece poſſibile* eſt, quod determinatam cauſam in mundo adſpectabili habet.

DLXXIX. *Corpora* dicuntur entia compoſita, ex quibus tanquam partibus componitur mundus.

DLXXX. *Vis inertiæ* ſ. *vis paſſiva* eſt principium reſiſtentiæ motus in corporibus.

NOT. Omne corpus vi inertiæ ſ. reſiſtendi eſſe præditum, primus ex experientia cognoviſſe dicitur *Keplerus*. Cur e. gr. maſſam plumbi non ita movere potes, ut plumam? An non ſentis vim reſiſtendi in plumbo?

DLXXXI. *Vis motrix* dicitur vis activa corporum, ſive eſt principium mutationum in corporibus, quatenus nempe ſine vi motrice nulla accideret in extenſo mutatio.

DLXXXII. *Materia* eſt extenſum, vi inertiæ præditum.

DLXXXIII. *Natura* eſt vis corporum activa, agendi patiendive potentiæ ac vi inertiæ juncta.

SCHOL. Diſtinguit itaque *VVolfius* naturam ab eſſentia corporis; quam quippe ponit in modo compoſitionis. In anima vero natura atque eſſentia unum idemque eſt.

DLXXXIV. *Directio mobilis* dicitur linea recta, juxta quam in dato momento progreditur, vel progredi nititur mobile, quatenus ea poſitione datur.

DLXXXV.

DLXXXV. *Terminus a quo* dicitur locus, a quo mobile recedere conatur.

DLXXXVI. *Terminus ad quem* dicitur locus, ad quem mobile accedere conatur.

DLXXXVII. *Elementa* dicuntur principium internum corporum irreſolubile in alia, ſ. primum.

SCHOL. Elementa (Metaphyſica) corporum putat *VVolfius* eſſe ſubſtantias ſimplices, ſive monades, de quibus recentiori ætate ultro citroque diſputatum eſſe, conſtat. Conf *Bulfinger. in Dilucidationibus ſect. I. c. 1. Hanſchius in princip. philoſ. Leibnit. p. 64. Creilingius in duabus diſſertat. quibus principia Philoſ. Leibn. examinavit, Tubing. 1722. habit. p. 4. Langhanſius in diſſ. Dubia circa monades Leibnit. quatenus ipſæ pro elementis corporum venditantur. Andala in diſſertat. de quatuor fictis entium ſimplicium ſpeciebus*, pluresque alii, quos citatos vide in *Frobeſii* delin. Syſtem. *VVolf.* p. 21. in Syſtem. Metaph. delin. & p. 49.

DLXXXVIII. *Atomus Naturæ* dicitur, quod in ſe indiviſibile eſt, adeoque partibus deſtituitur, in quas reſolvi poſſit.

DLXXXIX. *Atomus materialis* eſt, quod in ſe diviſibile, ſed cui dividendo non ſufficiunt aliquæ cauſæ, in rerum natura exiſtentes.

DXC. *Qualitas occulta* dicitur ea, quæ ſufficiente ratione deſtituitur, cur ſubjecto inſit, vel ſaltem ineſſe poſſit.

SCHOL. Talis qualitas occulta eſt figura atomi materialis, id quod demonſtratum dedit *VVolf.* in Coſmol. Lat. pag. 149.

DXCI. *Punctum Zenonicum* dicitur ens ſimplex, quod præter carentiam partium nullam aliam determinationem intrinſecam admittit.

SCHOL. Appellatur punctum a Zenone, propterea quod *Zenoni* tribui ſoleat ſententia, quaſi rerum elementa ſint puncta, in quibus præter partium carentiam nihil concipere liceat. Vid. *VVolf.* Coſm. Lat.

DXCII. *Phænomenon* dicitur, quidquid ſenſui obvium confuſe percipitur.

DXCIII. *Corpuſcula* dicuntur entia compoſita per ſe inobſervabilia, ſive adeo exilia, ut omnem viſum effugiant.

DXCIV. *Corpuſcula primitiva* ſunt, in quibus nulla compoſitionis ratio aſſignari poteſt, præterquam in elementis.

DXCV. *Corpuſcula derivativa* ſunt, quæ rationem compoſitionis in aliis ſe minoribus agnoſcunt.

DXCVI. *Philoſophia corpuſcularis* dicitur, quæ phænomenorum rationem corpuſculis deſumit.

DXCVII. *Principia mechanica* appellantur figuræ, magnitudo ſive moles, motus, & ſitus.

DXCVIII. *Principia phyſica* dicimus phænomena, quatenus reddendis rationibus aliorum phænomenorum inſerviunt.

DXCIX. *Qualitates mechanicæ* ſunt, quæ immediate per principia mechanica ſunt explicabiles.

DC. *Qualitates phyſicæ* ſunt, quæ per principia phyſica explicabiles ſunt.

DCI. *Qualitates mixtæ* ſunt, quæ partim per principia mechanica, partim per phyſica v. p. 115. principia redditur.

DCII. *Principium indiſcernibilium* (*Leibnitianum*) abſolvitur hac propoſitione: Impoſſibile eſt, exiſtere in hoc univerſo duas res prorſus ſibi mutuo ſimiles, ſive, non dantur duo individua, quæ non niſi numero differunt.

SCHOL. Obſerv. Hujus principii veritatem primum *Leibnitius* ex principio rat. ſuff. diſtincte eruit, & utiliter applicavit. Facit hoc principium ad ſtupendam rerum varietatem cognoſcendam, itemque ad intellectus divini immenſitatem conſiderandam, unitatem Dei demonſtrandam, ad cultum denique divinum nos perducit. *Vid. hic ipſe Leibnitius in epiſtolis. Merckwirdige Streit Schrifften. Conf. Bulfinger. in Diluc.* §. 94. *VVolf. in Annotat.* §. 207. *Hanſchii Princip. philoſoph. Leibn.*

Theorem. 29. *Canzius in Uſu phil. Leibnit.* & *VVolf.* *in Theolog. pag.* 156.

DCIII. *Maſſa ſimilaris* dicitur, quæ componitur ex corpuſculis non niſi numero differentibus.

SCHOL. Maſſas ſimilares in rerum natura non dari eleganter ex principio indiſcernibilium demonſtrat *VVolf.* Coſmol. Lat. §. 250.

DCIV. *Maſſa diſſimilaris* appellatur, quæ componitur ex corpuſculis diſſimilibus.

DCV. *Miſceri* materiæ duæ A & B dicuntur, quæ in particulas, exiles admodum, diviſæ corpuſcula gignunt ex combinatione duarum vel plurium particularum pro numero miſcibilium reſultantia, ex quibus deinde componitur maſſa quædam a materiis mixtis differens qualitatibus.

DCVI. *Commiſceri* autem dicuntur ea, quorum particulæ, in quas diviſa ſunt, ſe mutuo tangunt.

SCHOL. VVolfius diſtinguit, ut vides, mixtionem a commixtione, idque non ſine ratione. Exemplum ex ipſo *VVolfio* deſumere potes §. 252. Coſmolog. Latin.

DCVII. *Miſcibilia* dicuntur materiæ quæ miſcentur.

DCVIII. *Corpuſcula mixti* dicuntur corpuſcula, quæ ex combinatione particularum miſcibilium prodeunt.

DCIX. *Corpus autem mixtum* appellatur, quod ex his corpuſculis componitur.

DCX. *Perfecte mixtum* dicitur, ſi in corpuſculis mixti ſingulis, vel in quavis parte mixti eadem ſit miſcibilium proportio, quæ in toto mixto.

DCXI. *Imperfecte mixtum* eſt, ſi in data qualibet mixti portione, vel in ſingulis mixti corpuſculis non eadem fuerit proportio quam in toto mixto.

CD II. *Mixtum* dicitur *ſolvi*, ſi miſcibilium particulæ a ſe invicem ſegregerentur, ut non amplius mixti corpuſcula conſtituant.

NOT. Ita pulvis pyrius ſolveretur, ſi particulæ nitri a particulis ſulphuris, & carbonum ac particulæ

culæ ſulphuris a particulis carbonum ſepararentur, ut non amplius mixtum conſtituerent.

DCXIII. *Solutio immediata* dicitur, qua miſcibile ſolvitur in ſua miſcibilia. *Solutio mediata* vocatur, qua particulæ miſcibilium ſolvuntur in particulas miſcibilium, ex quibus ipſæ conſtant.

NOT. Exemplum ſolutionis mediatæ eſt, dum pulvis pyrius accenſus ſolvitur in flammam, quæ per auram diſpergitur. Solutio mediata eſt, dum auri faber argentum a cupro ſeparat, cui permixtum fuerat. vid. Coſmol. §. 267.

DCXIV. *Corpus* dicitur *organicum*, quod vi compoſitionis ſuæ ad peculiarem quandam actionem aptum eſt.

EXEMPL. E. gr. Oculus.

DCXV. *Corpus organicum ſimplex* eſt, quod ex nullis aliis partibus organicis componitur. *Organicum compoſitum* eſt, cujus partes ſunt organicæ.

DCXVI. *Structura* eſt compoſitio corporis organici.

NOT. Sic oculi compoſitionem ſtructuram appellamus.

DCXVII. *Cohæſio* corporum vel corpuſculorum eſt iſtiuſmodi coexiſtentia, vi cujus unum abſque altero moveri nequit.

NOT. Sic partes globi plumbei cohærent, fieri enim non poteſt, ut pars una globi moveatur, niſi ſimul moveantur ceteræ omnes.

DCXVIII. *Firmius cohærere* dicuntur corpora A & B, quam C & D, ſi major requiratur vis ad illa a ſe invicem ſeparanda, quam ad hæc a ſe invicem divellenda requiritur.

DCXIX. *Phænomenon ſubſtantiatum* dicitur, quod ſubſtantiæ inſtar apparet.

DCXX. *Regulæ motus* dicuntur illæ regulæ, juxta quas vis motrix in conflictu corporum modificatur.

DCXXI. *Leges motus* appellantur principia generalia regularum motus.

DCXXII. *Reactio* dicitur actio patientis in agens.

EXEMPL. Ex. gr. dum lapidem, alteri extremo funis alligatum, trahis, lapis te viciſſim trahit. Dum tu trahis lapidem, in lapidem agis, & lapis a te patitur. Quare cum lapis te viciſſim trahit, adeoque in te agit, a quo patitur, Actio ejus dicitur reactio.

DCXXIII. *Actio* dicitur *contraria* actioni alterius corporis, quæ fit per contrariam directionem.

NOT. Unde vides, reactionem eſſe actioni contrariam.

DCXXIV. *Actio in diſtans* dicitur, quæ abſque corporum contactu fieri ponitur.

NOT. Talis eſſe dicitur actio magnetis in ferrum, propterea, quod putarunt veteres, ferrum trahi a magnete ſine contactu corporum.

DCXXV. *Conflictus corporum* dicitur eorum ſtatus, quo in ſe invicem agunt & reagunt.

EXEMPL. E. gr. Si duo globi occurrunt ſibi mutuo pari celeritate agunt & reagunt.

DCXXVI. Corpus unum dicitur *incurrere* in alterum, ſi vel in quieſcens, vel motum ad eandem partem impingit.

DCXXVII. Corpus unum dicitur *occurrere* alteri, ſi ambo moveantur in partes contrarias, & in ſe invicem impingant.

DCXXVIII. Corpus unum *impingit* in alterum *directe*, ſi linea directionis impingentis tranſit per centrum gravitatis alterius, in quod impingit.

NOT. Hinc, vi oppoſitorum, intelligis, quid ſit *indirecte impingere*.

DCXXIX. *Directe incurrere* corpus dicitur, ſi corpus unum, in alterum incurrens, directe impingit.

DCXXX. Corpora *directe* ſibi mutuo *occurrere* dicuntur, ſi corpora in ſe invicem directe impingunt, dum ſibi mutuo occurrunt.

DCXXXI. *Impellere* corpus unum dicitur alterum, ſi

ſi ita movet, ut ipſum libere progrediatur; ſive illud poſt conflictum quieſcat, ſive moveri pergat.

DCXXXII. *Progredi* dicitur corpus, ſi motum in linea, ſive recta, ſive curva, ita continuet, ut a termino, unde motus inchoatur, ſeu in quo tempore dato hæret, continuo longius diſtet.

DCXXXIII. *Corpus* dicitur *retrogredi*, ſi vel in linea recta, vel in linea curva ita movetur, ut, cum antea diſtantiæ a termino dato, continuo creſcerent, ſeu majores fierent, nunc eædem iterum decreſcant, ſeu continuo minores evadant.

DCXXXIV. *Corpus trudere* dicimur, ſi continua actione moventis moveatur cum eodem eadem celeritate verſus eandem partem, ita tamen, ut mobile præcedat movens.

DCXXXV. *Corpus trahere* dicimur, ſi continua actione moventis movetur cum eodem eadem celeritate verſus eandem partem, ita tamen, ut mobile ſequatur, movens præcedat.

NOT. Has definitiones per quam facili negotio intelliges, ſi ad caſus ſpecialiores attenderis, in quibus dicimur *trahere*, *trudere* &c. corpora.

DCXXXVI. *Corpus* dicitur *deſcendere*, ſi, dum movetur, ad tellurem, vel aliud corpus mundi totale continuo accedit propius.

DCXXXVII. *Corpus* dicitur *aſcendere*, ſi, dum movetur, a tellure continuo magis magiſque recedit, vel etiam ab alio quocunque corpore mundi totali continuo diſtantia ejus augetur.

DCXXXVIII. *Gyrari* ſive *rotari* dicitur corpus, ſi circa lineam quieſcentem ita movetur, ut quodlibet punctum extra eam aſſumtum circuli peripheriam deſcribat.

NOT. *Motus rationis* dicitur etiam *motus vertiginis*.

DCXXXIX. Corpus rotundum dicitur *volutari*, ſi, dum progreditur, ſimul rotatur.

DCXL. *Vehi* dicitur corpus A corpore B, ſi ad motum B movetur, quia ipſi, vel incluſum, vel affixum eſt, vel quomodocunque adhæret.

NOT.

NOT. Ita homo vehitur curru, in quo ſedet, dum movetur, quia currus movetur.

DCXLI. *Vis mortua* ſcil. *elementaris* dicitur, quæ in ſolo conatu ad motum ſubſiſtit.

NOT. Ejuſmodi vis mortua eſt gravitas, quamdiu grave ex filo ſuſpenſum deſcendere nititur, deſcendere tamen actu nequit.

DCXLII. *Vis viva* dicitur, quæ cum motu locali conjuncta, & ad motum localem porro producendum tendit.

NOT. Ejuſmodi vis viva eſt in gravi cadente, ubi jam aliquem celeritatis gradum acquiſivit.

DCXLIII. *Vis primitiva* eſt, quæ omni corpori per ſe ineſt, ſeu: cujus non alia datur ratio, præterquam in elementis.

SCHOL. *Leibnitius vim primitivam* in actis Erudit. A. 1695. pag. 146. definit per eam, quæ per ſe corpori ineſt.

DCXLIV. *Vis derivativa* eſt, quæ per modificationem vis primitivæ reſultat.

NOT. Sic vis derivativa eſt, quæ a pulvere pyrio globo ex tormento explodendo imprimitur.

DCXLV. *Corpus elaſticum* eſt, quod ictu, vel alia quacunque ratione compreſſum, ceſſante ictu, vel actione comprimentis, in ſtatum priſtinum reſtituitur.

NOT. Tale corpus eſt aer, fungus, item enſis, qui compreſſus incurvatur, ſed ceſſante compreſſione in figuram priſtinam reſilit.

DCXVLI. *Vis elaſtica* eſt niſus ille, quo compreſſa a vi comprimente, liberata in ſtatum priſtinum reſtituuntur.

NOT. Talem niſum, in ſtatum priſtinum ſe reſtituendi, ſatis manifeſto vides, cum vel fungum, vel gladium compreſſeris.

DCXLVII. *Corpus perfecte durum* eſt, quod ab ictu figuram non mutat, e. gr. Lapis.

DCXLVIII. *Corpus molle* dicitur, quod ab ictu figuram mutat, ſed vi propria in eandem non rurſus reſtituitur.

NOT.

NOT. Exemplum habes in globulo ex argilla non prorſus exſiccata confecto, qui, ſi ictum ſenſerit, figuram mutat, nec vi propria, uti corpora elaſtica, in eandem reſtituitur.

DCXLIX. *Impetum habere* dicitur corpus in motu actuali, quatenus maſſa ipſius, ſive materia cohærens dato celeritatis gradu movetur.

NOT. *Major* hinc *impetus* dicitur, quando majore celeritate movetur, *minor* autem ſi idem corpus minore celeritate fertur.

DCL. *Natura univerſa* ſcil. *Natura ſimpliciter dicta* eſt principium mutationum in mundo eidem intrinſecum.

SCHOL. Vox naturæ diverſo modo accipitur a philoſophis, de quo vid. *Schelhammer* de Natura ſibi & medic. vindicata l. ib. I. c. 1. *Ferdris* in phyſic. pag. 5. & 6. Auctoris definitio eſt communi loquendi uſui admodum conformis. Alii, quod idem eſt, definiunt eam per principium actuoſum, ſc. per vim activam cujuſque rei. Conf. *Hanſchi* princ. philoſoph. Leibnit. p. 51. item *Koeheleri* diſſertat. de Natura humana morali.

DCLI. *Naturale in genere* dicitur, cujus ratio in eſſentia & natura entis continetur.

NOT. Sic *τὸ concoquere* eſt ſtomacho naturale. Quæſitus enim, cur ſtomachus concoqueat, rationem reddes ex ejus ſtructura, ſive modo compoſitionis, & euſdem vi activa, divinitus ſibi inſita.

DCLII. *Naturale in mundo aſpectabili materiali* eſt, cujus ratio in eſſentia, & natura corporum continetur.

NOT. Sic *τὸ urere* eſt igni naturale, quia ratio uſtionis redditur ex ſtructura & vi activa ignis.

DCLIII. *Supernaturale*, ſive *miraculum* eſt cujus ratio ſufficiens in eſſentia, & natura entis non ontinetur.

Obſervat. I. Si ignis non adurit corpora adverſus vim ipſius non munita, quæ ab eodem naturaliter conſumuntur, effectus hic dicitur ſupernaturalis

ralis ſive miraculoſus. Reſpectus autem corporum in hoc mundo adſpectabili, & ipſius mundi *ſupernaturale* appellatur, cujus ratio ſufficiens in eſſentia, & natura corporum non continetur.

Obſerv. II. De Spinozæ, Clarkii, Malebranchii, Vanini, Lokii definitionibus videatur *Bulfinger* in dilucidat. §. 212. Ceterum hanc definitionem VVolfii improbarunt nonnulli ideo, quod mentio nulla *cauſa efficientis*, & *finalis* miraculorum fiat. Sed obſervari hic debebat id, quod jam ſupra de definitione mundi ſubmonuimus, non opus eſſe, ut in definitione philoſophica cauſæ efficientis fiat mentio, modo ipſa ex definitione, facili nexu, deduci poſſit. Id quod, quoad hanc definitionem, feliciter præſtiterunt cum *VVolfius*, tum *Bulfinger*, *ille* in Coſmol. Lat. §. 524. *hic* in diluc. §. 216. ſeqq. De miraculis vid. *Hollmanni* comment. de miraculis Frf. 1727. 8. item *Veerportennius* in diſſert. recentius controverſa circa doctrinam de miraculis Gedan. hab. 1723. *VValchii* Lex. ſub tit. *VVnder*.

DCLIV. *Ordo naturæ* eſt ille ordo, quem natura in agendo obſervat.

NOT. Hinc dicimus fieri ſecundum ordinem naturæ, quod naturaliter fieri obſervamus.

DCLV. *Contra naturæ ordinem fieri* dicitur, quod ordini naturæ contrariatur, ſeu, eodem ſalvo, fieri nequit.

NOT. Ita, quod Balaami aſina articulato ſono loquebatur, erat contra ordinem naturæ.

DCLVI. *Secundum naturæ ordinem fieri* dicitur, quod ordini naturæ convenit, ſeu, eodem ſtante, fieri debet.

DCLVII. *Curſus naturæ* appellatur conſecutio eventuum, eſſentiis corporum atque naturæ eorundem conformis.

DE

DEFINITIONES PSYCHOLOGICÆ.

DCLVIII.

Anima eſt ens iſtud, quod in nobis ſibi ſui & & aliarum rerum extra nos conſcium eſt.

Obſervat. I. Hac definitione, quæ nominalis eſt, *VVolfius* characteres quoſdam indicare & ſuppeditare voluit, quibus anima noſtra ab aliis rebus queat dignoſci. Definitio autem, qua, quid ſit anima, plenius indigitabitur, infra in ſychologia rationali occurret. Hic tantum Auctor paucis, quid per vocem *Animæ* ſibi velit, indicat ut intelligat lector, de quo ſibi ſermo ſit.

Obſervat. II. Objectiones, contra notionem animæ *VVolfianam*, infra, cum definitio plenior ſuppeditabitur, recenſebuntur atque diluentur.

DCLIX. *Cogitare* dicimur, quando nobis conſcii ſumus eorum, quæ in nobis contingunt, & quæ nobis, tanquam extra nos, repræſentantur. *Cogitatio* igitur eſt actus animæ, quo ſibi ſui rerumque extra ſe aliarum conſcia eſt.

SCHOL. Hanc acceptionem vocis *cogitationis* uſui loquendi eſſe conformem, uberius probat *VVolfius* pſycholog. empir. §. 23. Conſtat enim, quando nobis nihil conſcii ſumus ut in ſomno, tunc nos dicere, nos non cogitaſſe de hoc illove objecto. Diſcedit itaque hic *VVolfius* ab his, qui cogitationes ad omnes mentis humanæ mutationes etiam eas, quarum ſibi conſcia non eſt, extenſas volunt. Conf. *Kobeler* in commentat. *De Lumine naturæ* Monadolog. Leibnit. annexa.

DCLX. *Percipere mens* dicitur, quando ſibi objectum

jectum aliquod repræſentat. *Perceptio* itaque eſt actus mentis, quo objectum, quodcunque ſibi repræſentat.

DCLXI. *Apperceptio mentis* eſt actus, quo mens perceptionis ſuæ ſibi conſcia eſt.

SCHOL. Vocabulum hoc, a *Leibnitio* adhibitum, idem exprimit, quod Carteſianorum conſcientia (Logica). Sic, dum audis Muſicam, eam *percipere* diceris, ſed *appercipis*, dum tibi conſcius es, te percipere Muſicam. Conf. *Hanſchii* princip. Leibnit. philoſ. pag. 3. & 4. & pag. 35.

DCLXII. *Facultates animæ* dicuntur potentiæ activæ animæ.

NOT. Quid ſit facultas in genere, ſupra expoſuimus.

DCLXIII. *Lumen animæ* dicitur claritas perceptionum.

SCHOL. Conf. *Kechleri* commentat. de lumine naturæ.

DCLXIV. *Illuminari* dicitur *anima*, quatenus acquirit facultatem res clare percipiendi, ut ſibi conſcia ſit ejus, quod percipit, atque ea, quæ percipit, probe a ſe invicem diſtinguat.

EXEMPL. Ex. gr. Cum in objecto aliquo, vel philoſophico, vel theologico, vel alio quocunque plura quotidie diſtinguimus, atque clariores in dies acquirimus ideas, dicere ſolemus: Me illuminavi hac in re, clarum lumen acquiſivi.

DCLXV. *Tenebræ in animo* dicuntur obſcuritas atque defectus perceptionum.

NOT. Quid ſit obſcura, quid clara, quidve diſtincta perceptio, ſive repræſentatio, in definitionibus logicis, ſtatim ſub initium dictum eſt.

DCLXVI. *Perceptio partialis* eſt, quæ in perceptione rei alterius contenta eſt.

DCLXVII. *Perceptio compoſita* dicitur, quæ ex pluribus partialibus conſtat.

EXEMPL. E. g. Cum humanum corpus percipimus

truncum, caput, pedes, manus, percipimus. Humani igitur corporis perceptiones trunci, capitis, pedum &c. ſunt partiales.

DCLVIII. *Perceptio totalis* appellatur ea, quæ complectitur eas omnes (perceptiones,) quæ dato aliquo momento ſimul habemus.

EXEMPL. Ex. gr. Si pratum cum omnibus ſuis floribus contueor, habeo perceptionem totalem.

DCLXIX *Cognoſcere* rem eſt ejus notionem, vel ideam ſibi acquirere.

DCLXX. *Cognitio* eſt actio animæ, qua notionem, vel ideam rei ſibi acquirit.

DCLXXI. *Pars inferior facultatis cognoſcendi* dicitur, qua ideas, & notiones obſcuras atque confuſas nobis comparamus.

NOT. Huc referimus ſenſationes, imaginationem, memoriam, &c.

DCLXXII. *Pars ſuperior facultatis cognoſcendi* eſt, qua ideas, & notiones diſtinctas acquirimus.

NOT. Huc referuntur intellectus, ratio, facultas abſtrahendi, attendendi, reflectendi, comparandi, &c.

DCLXXIII. *Corpus* illud dicimus *noſtrum*, a quo dependent perceptiones rerum materialium in mundo adſpectabili, quas habemus.

SCHOL. *Bulfingerus* in Dilucidat. §. 243. hos duos characteres *corporis noſtri* ſuppeditat (1). illud corpus noſtrum dici, ait, pro cujus ſitu, & relatione perceptiones, & repræſentationes ſiunt (2), in quo deprehendimus fieri mutationes ad imperium voluntatis noſtræ.

DCLXXIV. *Corpora* in mundo adſpectabili *nobis præſentia* dicuntur, quæ mutationem corpori noſtro inducere valent, niſi ſcilicet ullum ſuper accedat obſtaculum accidentale.

NOT. Sic menſa mihi eſt præſens, cum ipſa mutationem in organis meis ſenſoriis, ſc. in organo viſus, producit.

DCLXXV. *Corpus* aliquod dicitur *præſens* in aliquo

quo loco, ſi intra terminos conſiſtit, quibus locum iſtum definimus.

EXEMPL. Ex. gr. Conclave terminatur parietibus, quidquid itaque intra horum ambitum continetur, in conclavi præſens eſt.

DCXXVI. *Abſens* dicitur, quod præſens non eſt.

Obſerv. I. Ridebis definitionem, cum quod negativa, tum quod identica eſt. Sed cave rideas, & te turpiter des. Negativa eſt, quia alterutrum terminorum immediate, & contradictorie oppoſitorum negative definiri poteſt, id quod ſupra jam monitum a nobis eſt. Synonymica ideo non eſt, quia, quid *præſens* ſit, jam antea eſt definitum.

Obſerv. II. Intelligis hinc quoque, quid ſit *abſens* in dato quodam loco, ſi intra terminos iſtos non conſiſtit, quibus locum iſtum definimus.

DCLXXVII. *Senſationes* ſunt perceptiones, quarum ratio continetur in mutationibus, in organis corporis noſtri, qua talibus, contingentibus.

Obſerv. I. *VVolfius* eodem loco *ſenſationem* ita quoque definit, eſt perceptio, per mutationem, quæ fit in organo aliquo corporis noſtri, qua tali, intelligibili modo explicabilis. Brevius, & fortaſſe etiam clarius ita quoque poterat definiri: *Senſatio* eſt perceptio ſ. repræſentatio rerum corpori noſtro præſentium.

Obſerv. II. Ad omnem ſenſationem requiruntur duo momenta, *phyſicum* alterum, alterum *pneumaticum*. Illud in eo conſiſtit, quod in omni ſenſatione debeat mutatio in aliquo organo corporis noſtri evenire. Hoc requirit, ut, quoties quid ſentimus, toties etiam adſit repræſentatio in anima, quæ mutationi, in organis ſenſoriis factæ, conformis eſt. Conf. *VVolf.* in annot. §. 56. ſeqq. *Bulfing.* Diluc. Sect. III. c. 2. §. 246.

DCLXXXIII. *Organum ſenſorium* appellatur organon ſ. pars organica corporis, in cujus mutatio-

tibus continentur rationes perceptionum rerum materialium in mundo adſpectabili.

NOT. Talia organa ſunt oculus, naſus, auris, lingua, fibrillæ nerveæ.

DCLXXIX. *Facultas ſentiendi ſ. ſenſus* eſt facultas percipiendi objecta externa, mutationem organis ſenſoriis, qua talibus, inducentia convenienter mutationi in organo factæ.

SCHOL. Cur adjiciat *VVolfius, qua talibus*, rationem hanc reddit. *Poſſunt*, inquit, *accidere organo ſenſorio a cauſis extrinſecis mutationes, quæ a ſtructura* organica minime pendent, veluti ſi oculo vulnus infligitur, vel idem contunditur. Cf. pſych. emp. p. 38.

DCLXXX. *Facultas videndi ſ. viſus* eſt facultas percipiendi objecta, convenienter mutationi, vel luminis in oculo factæ.

DCLXXXI. *Facultas audiendi ſ. auditus* eſt facultas percipiendi ſonum convenienter mutationi, per eundem in aure factæ.

DCLXXXII. *Facultas olfaciendi ſ. olfactus* eſt facultas percipiendi odores rerum, convenienter mutationi, vel effluviorum, a corporibus odoriferis exhalatorum, in naribus factæ.

DCLXXXIII. *Facultas guſtandi ſ. guſtus* eſt facultas percipiendi ſapores, convenienter mutationi, quam objecta ſapida, dentibus comminuta, in lingua producunt.

DCLXXXIV. *Facultas tangendi ſ. tactus* eſt facultas percipiendi qualitates, & quantitatem corporum, convenienter mutationi, quam per contactum corporis noſtri in eodem producunt.

DCLXXXV. *Senſatio* una *fortior* dicitur *altera*, quæ majorem claritatis gradum habet, ſeu: cujus nobis magis conſcii ſumus, quam alterius.

EXEMPL. Ex. gr. Cum loqueris cum Cajo in conclavi tuo, interea vero tympana pulſantes prætereunt conclave, nihil ejus, quod loqueris, Cajus audiet, quia ſenſatio tympanorum fortior eſt, ma-

giſque

giſque organon auditus afficit, quam quidem ſermo, quem cum Cato confers.

DCXXXVI. *Senſatio* una *debilior* eſt altera, quæ minorem claritatis gradum habet, ſeu: cujus nobis minus conſcii ſumus, quam alterius.

NOT. Ita, cum, ſole ſplendente, lucem in conclavi accenderis, minor eſt claritas in lumine lampadis, quam luminis ſolaris.

DCLXXXVII. *Objectum ſenſibile* dicitur, quod ſenſu percipi poteſt, ſeu: quod in organo ſenſorio aliquo efficere poteſt mutationem, per quam eadem in mente reſpondens perceptio explicari poteſt.

DC XXXVIII. *Regula perceptionum* dicuntur, quas anima obſervat in percipiendo.

DCLXXXIX. *Regulæ ſenſationum* ſunt, juxta quas ſenſationes in anima explicari poſſunt.

NOT. Tales ſunt hæ propoſitiones: *Senſatio fortior obſuſcat debiliorem. Si objectum ſenſibile in organ. ſenſorium rite conſtitutum agit, neceſſario ſentimus &c*

DCXC. *Facultas imaginandi* ſ. *imaginatio* eſt facultas reproducendi perceptiones rerum ſenſibilium abſentium, ſive: eſt facultas reproducendi ſenſationes jam olim habitas.

EXEMPL. E. gr. muſicam, heri vel nudius tertius, vel aliquot jam ante dies, perceptam, rurſus tibi repræſentas, operatio eſt phantaſiæ, ſive imaginationis.

DCXCI. *Phantaſma* dicitur idea ab imaginatione producta.

EXEMPL. E. gr. muſica, heri, vel nudius tertius audita.

DCXCII. *Ideæ ſenſuales* appellantur, quæ vi ſenſationis in anima exiſtunt, ſ. quæ iam actu inſunt, quia jam illa in organo ſenſorio mutatio accidit.

EXEMPL. Ex. gr. Si ſonum campanæ percipis, idea ſoni ſenſualis eſt, quia, in aurem illapſus, mutationem quandam organo auditus inducit.

DCXCIII. *Regula imaginandi*, vel *imaginationis*

item *phantaſmatum* dicuntur, per quas phantaſmata explicari poſſunt, ſeu: quas anima in imaginando obſervat, aut, *quod perinde* eſt, juxta quas phantaſmata oriuntur.

DCXCIV. *Lex imaginationis ſ. phantaſmatum* dicitur principium generale regularum ſenſationum.

SCHOL. Lex imaginationis, ſecundum quam imaginatio operatur, abſolvitur hac propoſitione: *Si qua ſemel percepimus, & unius perceptio denuo producitur, imaginatio producit, & perceptionem alterius.* Fac, te audire duos colloquentes de certa quadam urbe, fac vero porro, te multas ærumnas multaque perpeſſum eſſe mala in hac ipſa urbe. Mox, audito urbis nomine, imaginatio producet omnes illas, quas ibi exantlaſti, calamitates. Conſ. *Buddeus* in inſtitut. theol. moral. par. I. c. I ſect. 5. *VVucherer* diſſ. de connexione idearum. *Lockius* de intellectu humano.

DCXCV. *Somniare* dicimur, ſi per tractum aliquem temporis nonniſi res abſentes percipientes, nullius præſentis nobis conſcii ſumus, ſeu: quando res in ſomno appercipimus.

DCXCVI. *Somnium* (*ſubjective acceptum*) eſt ſtatus ille mentis, quo nonniſi res ablentes clare percipimus, ſeu earum nobis conſcii ſumus.

NOT. Sumitur ſomnium quoque *objective*, pro iis rebus, quæ in ſomnio ſibi ſuccedunt, atque hoc reſpectu ſomnium contradiſtinximus ſupra veritati metaphyſicæ.

DCXCVII. *Somnium ſimplex* dicitur, quod in eadem ſerie phantaſmatum continuatur. *Somnium* vero *compoſitum* appellatur, quod in diverſis ſpeciebus phantaſmatum continuatur.

DCXCVIII. *Clarum ſomnium* eſt, quando agnoſcimus, quid ſomniemus. *Obſcurum* vero *ſomnium* eſt, quando, quid ſomniemus, non ſatis agnoſcimus, etſi actus percipiendi nobis conſcii ſimus.

DCXCIX. *Diviſio phantaſmatum* eſt ſeparatio perceptionum partialium a compoſitis.

EXEM-

EXEMPL. Ex. grat. Cum ignem tibi imagináris, nec tamen calorem ſimul tibi repræſentas, cum caput Caii tibi, ope imaginationis, ſiſtis, a ceteris vero partibus corporis ipſius abſtrahis, diceris *phantaſmata dividere*.

DCC. *Compoſitio phantaſmatum* eſt combinatio perceptionum partialium ad conſtituendam unam compoſitam.

EXEMPL. Ex. grat. alas, & cornua percepiſti, corpus quoque humanum percepiſti; ſi itaque has partiales perceptiones ita combinaveris ut unum compoſitum, ſcilicet corpus humanum alatum, & cornutum conſtituatur, diciturr *phantaſmata componere*.

DCCI. *Facultas fingendi* eſt facultas phantaſmatum diviſione ac compoſitione producendi phantaſma rei, ſenſu nunquam perceptæ.

NOT. Sic fingis, cum tibi hominem alatum repræſentas, corpus enim humanum, & alas, tanquam perceptiones partiales, conjungis, & inde oritur phantaſma rei, ſenſu nunquam perceptæ. Num enim unquam vidiſti hominem alatum, vel cornutum? conf. *Koeheleri* diſſert. de Fictionibus heuriſticis, Jen. hab.

DCCII. *Significatus hieroglyphicus* appellatur, quo res quædam ad denotandam aliam transfertur.

NOT. Sic *Comenius* in orbe picto, cum animam pingere non poſſet, ad artem hieroglyphicam confugit, & condidit phantaſma, cui ſignificatum hieroglyphicum indidit. Animam enim repræſentat per puncta in talem figuram diſpoſita, qualem exhibet umbra corporis humani.

DCCIII. *Figuræ hieroglyphica* appellantur, quas phantaſmata, ſignificatum hieroglyphicum habentia, repræſentant.

NOT. Talis figura eſt illa imago animæ, per quam puncta hoc pacto diſponuntur.

DCCIV. *Notæ irreſolubiles* appellantur eæ, quæ a cognoſcente in alias ſimpliciores non amplius re-

ſolvuntur, ſive, quod in ſe tales ſint, ſive, quod cognoſcens eas amplius reſolvere non poſſit. *Notæ reſolubiles* ſunt, quæ a cognoſcente reſolvi poſſunt aut debent.

SCHOL. Si definiveris, quid ſit *triſtitia*, & eam explicaveris per tædium inſigne ob malum præſens, tunc ideam triſtitiæ in ſuas notas reſolvis. Si porro ideas partiales e. gr. *tædium*, *malum &c.* definiveris, eaſdemque notas, ideam triſtitiæ conſtituentes, in alias ſimpliciores noſti reſolvere, habes adhuc *notas reſolubiles*. Si vero eo uſque in reſolvendis notis perveneris, ut nihil amplius diſtinguere valeas, notaſque, & conceptus habeas, qui per experientiam fixi ſunt, perque ſenſum communem determinati, ita, ut in analyſi ulterius progredi nequeas, adſunt *notæ irreſolubiles*.

DCCV. *Figmentum* eſt phantaſma, quod ens fictum repræſentat.

NOT. Exemplum adeo figmenti præbet homo cornutus, & alatus.

DCCVI. *Ideam reproductam recognoſcere* dicimur quando nobis conſcii ſumus, nos eam jam ante habuiſſe.

EXEMPL. E. gr. occurrit nobis flos peregrinus, jam ante viſus. Dum eum aſpicimus, conſcii nobis ſumus, nos eum jam ante vidiſſe. Atque hoc in caſu ideam floris reproductam recognoſcimus.

DCXVII. *Memoria* eſt facultas ideas reproduct. (conſequenter, & res per eas repræſentatas) recognoſcendi.

SCHOL. Definitio hæc, communi loquendi uſu fundata, ſine dubio melior eſt illa veterum, qua memoriam explicabant *per receptaculum idearum*, in quo conduntur, & unde rerum uſu exigente, denuo promuntur. Plerumque autem confunditur imaginatio cum memoria, cum definitur memoria per facultatem, ideas jam olim habitas reproducendi. Aliud enim eſt ideas reproducere, aliud vero ideas reproductas recognoſcere. Quæ autem

tem in ſe, tanquam diverſa, repræſentantur, debent quoque diverſis terminis enunciari.

DCCVIII. *Memoria mandare* dicimur illud, cujus ideam reproducendi facilitatem nobis comparamus.

DCCIX. *Memoria retinere* dicimur id cujus ideam reproductam recognoſcendi facilitatem conſervamus.

DCCX. *Cito memoria quid mandare* dicitur, qui minus diuturna contemplatione, objecti paucioribuſque actibus iteratis id faciat, quatenus actus pauciores ceteris paribus minus temporis ſpatium exigunt.

DCCXI. *Facile quid memoria mandare* dicitur, qui paucioribus iteratis actibus id facit. vel etiam minus diuturna objecti contemplatione, quatenus ea pauciores operationes mentis continet.

DCCXII. *Diu memoria quid retinere* dicitur, qui ideam ejus reproducere, & reproductam adhuc recognoſcere valet, etiamſi longo tempore eandem non reproduxerit.

DCCXIII. *Bonam memoriam habere* dicitur, qui cito, & facile quid eidem mandat, diuque retinet.

DCCXIV. *Magnam memoriam habere* dicitur, qui multarum rerum ideas reproducere, & reproductas recognoſcere, longam quoque rerum ſeriem memoria retinere valet.

DCCXV. *Imaginatio* dicitur *extendi*, ſi plures ideas ſimul producere, & per longum temporis ſpatium productas conſervare apta redditur.

DCCXVI. *Artificium memoriæ* dicimus actionem, qua quid aptum efficitur, ad idearum reproductionem & recognitionem juvandam, quod per ſe eandem juvare non poterat.

NOT. Ita ſi nobis imaginamur verba quædam januæ adſcripta. Hoc ipſo efficimus, ut, conſpecta janua, verborum iſtorum idea in nobis reproducatur, & reproducta recognoſcatur.

DCCXVII. *Ars mnemonica* ſc. *ars memoriæ* dicitur

ſi ita movet, ut ipſum libere progrediatur; ſive illud poſt conflictum quieſcat, ſive moveri pergat.

DCXXXII. *Progredi* dicitur corpus, ſi motum in linea, ſive recta, ſive curva, ita continuet, ut a termino, unde motus inchoatur, ſeu in quo tempore dato hæret, continuo longius diſtet.

DCXXXIII. *Corpus* dicitur *retrogredi*, ſi vel in linea recta, vel in linea curva ita movetur, ut, cum antea diſtantiæ a termino dato, continuo creſcerent, ſeu majores fierent, nunc eædem iterum decreſcant, ſeu continuo minores evadant.

DCXXXIV. *Corpus trudere* dicimur, ſi continua actione moventis moveatur cum eodem eadem celeritate verſus eandem partem, ita tamen, ut mobile præcedat movens.

DCXXXV. *Corpus trahere* dicimur, ſi continua actione moventis movetur cum eodem eadem celeritate verſus eandem partem, ita tamen, ut mobile ſequatur, movens præcedat.

NOT. Has definitiones per quam facili negotio intelliges, ſi ad caſus ſpecialiores attenderis, in quibus dicimur *trahere*, *trudere* &c. corpora.

DCXXXVI. *Corpus* dicitur *deſcendere*, ſi, dum movetur, ad tellurem, vel aliud corpus mundi totale continuo accedit propius.

DCXXXVII. *Corpus* dicitur *aſcendere*, ſi, dum movetur, a tellure continuo magis magiſque recedit, vel etiam ab alio quocunque corpore mundi totali continuo diſtantia ejus augetur.

DCXXXVIII. *Gyrari* ſive *rotari* dicitur corpus, ſi circa lineam quieſcentem ita movetur, ut quodlibet punctum extra eam aſſumtum circuli peripheriam deſcribat.

NOT. *Motus rationis* dicitur etiam *motus vertiginis*.

DCXXXIX. Corpus rotundum dicitur *volutari*, ſi, dum progreditur, ſimul rotatur.

DCXL. *Vehi* dicitur corpus A corpore B, ſi ad motum B movetur, quia ipſi, vel incluſum, vel affixum eſt, vel quomodocunque adhæret.

NOT.

NOT. Ita homo vehitur curru, in quo ſedet, dum movetur, quia currus movetur.

DCXLI. *Vis mortua* ſcil. *elementaris* dicitur, quæ in ſolo conatu ad motum ſubſiſtit.

NOT. Ejuſmodi vis mortua eſt gravitas, quamdiu grave ex filo ſuſpenſum deſcendere nititur, deſcendere tamen actu nequit.

DCXLII. *Vis viva* dicitur, quæ cum motu locali conjuncta, & ad motum localem porro procedendum tendit.

NOT. Ejuſmodi vis viva eſt in gravi cadente, ubi jam aliquem celeritatis gradum acquiſivit.

DCXLIII. *Vis primitiva* eſt, quæ omni corpori per ſe ineſt, ſeu: cujus non alia datur ratio, præterquam in elementis.

SCHOL. *Leibnitius vim primitivam* in actis Erudit. A. 1695. pag. 146. definit per eam, quæ per ſe corpori ineſt.

DCXLIV. *Vis derivativa* eſt, quæ per modificationem vis primitivæ reſultat.

NOT. Sic vis derivativa eſt, quæ a pulvere pyrio globo ex tormento explodendo imprimitur.

DCXLV. *Corpus elaſticum* eſt, quod ictu, vel alia quacunque ratione compreſſum, ceſſante ictu, vel actione comprimentis, in ſtatum priſtinum reſtituitur.

NOT. Tale corpus eſt aer, fungus, item enſis, qui compreſſus incurvatur, ſed ceſſante compreſſione in figuram priſtinam reſilit.

DCXVLI. *Vis elaſtica* eſt niſus ille, quo compreſſa a vi comprimente, liberata in ſtatum priſtinum reſtituuntur.

NOT. Talem niſum, in ſtatum priſtinum ſe reſtituendi, ſatis manifeſto vides, cum vel fungum, vel gladium compreſſeris.

DCXLVII. *Corpus perfecte durum* eſt, quod ab ictu figuram non mutat, e. gr. Lapis.

DCXLVIII. *Corpus molle* dicitur, quod ab ictu figuram mutat, ſed vi propria in eandem non rurſus reſtituitur.

NOT.

NOT. Exemplum habes in globulo ex argilla non prorſus exſiccata confecto, qui, ſi ictum ſenſerit, figuram mutat, nec vi propria, uti corpora elaſtica, in eandem reſtituitur.

DCXLIX. *Impetum habere* dicitur corpus in motu actuali, quatenus maſſa ipſius, ſive materia cohærens dato celeritatis gradu movetur.

NOT. *Major* hinc *impetus* dicitur, quando majore celeritate movetur, *minor* autem ſi idem corpus minore celeritate fertur.

DCL. *Natura univerſa* ſcil. *Natura ſimpliciter dicta* eſt principium mutationum in mundo eidem intrinſecum.

SCHOL. Vox naturæ diverſo modo accipitur a philoſophis, de quo vid. *Schelhammer* de Natura ſibi & medic. vindicata lib. I. c. 1. *Ferdris* in phyſic. pag. 5. & 6. Auctoris definitio eſt communi loquendi uſui admodum conformis. Alii, quod idem eſt, definiunt eam per principium actuoſum, ſc. per vim activam cujuſque rei. Conf. *Hanſchi* princ. philoſoph. Leibnit. p. 51. item *Kochelers* diſſertat. de Natura humana morali.

DCLI. *Naturale in genere* dicitur, cujus ratio in eſſentia & natura entis continetur.

NOT. Sic *τό concoquere* eſt ſtomacho naturale. Quæſitus enim, cur ſtomachus concoqueat, rationem reddes ex ejus ſtructura, ſive modo compoſitionis, & ejuſdem vi activa, divinitus ſibi inſita.

DCLII. *Naturale in mundo aſpectabili materiali* eſt, cujus ratio in eſſentia, & natura corporum continetur.

NOT. Sic *τό urere* eſt igni naturale, quia ratio uſtionis redditur ex ſtructura & vi activa ignis.

DCLIII. *Supernaturale*, ſive *miraculum* eſt cuus ratio ſufficiens in eſſentia, & natura entis non ontinetur.

Obſervat. I. Si ignis non adurit corpora adverſus vim ipſius non munita, quæ ab eodem naturaliter conſumuntur, effectus hic dicitur ſupernaturalis

ralis ſive miraculoſus. Reſpectus autem corporum in hoc mundo adſpectabili, & ipſius mundi *ſupernaturale* appellatur, cujus ratio ſufficiens in eſſentia, & natura corporum non continetur.

Obſerv. II. De Spinozæ, Clarkii, Malebranchii, Vanini, Lokii definitionibus videatur *Bulfinger* in dilucidat. §. 212. Ceterum hanc definitionem VVolfii improbarunt nonnulli ideo, quod mentio nulla *cauſæ efficientis*, & *finalis* miraculorum fiat. Sed obſervari hic debebat id, quod jam ſupra de definitione mundi ſubmonuimus, non opus eſſe, ut in definitione philoſophica cauſæ efficientis fiat mentio, modo ipſa ex definitione, facili nexu, deduci poſſit. Id quod, quo ad hanc definitionem, feliciter præſtiterunt cum *VVolfius*, tum *Bulfinger*, *ille* in Coſmol. Lat. §. 524. *hic* in diluc. §. 216. ſeqq. De miraculis vid. *Hollmanni* comment. de miraculis Frf. 1727. 8. item *Veerportennius* in diſſert. recentius controverſa circa doctrinam de miraculis Gedan. hab. 1723. *VValchii* Lex. ſub tit. *VVunder*.

DCLIV. *Ordo naturæ* eſt ille ordo, quem natura in agendo obſervat.

NOT. Hinc dicimus fieri ſecundum ordinem naturæ, quod naturaliter fieri obſervamus.

DCLV. *Contra naturæ ordinem fieri* dicitur, quod ordini naturæ contrariatur, ſeu, eodem ſalvo, fieri nequit.

NOT. Ita, quod Balaami aſina articulato ſono loquebatur, erat contra ordinem naturæ.

DCLVI. *Secundum naturæ ordinem fieri* dicitur, quod ordini naturæ convenit, ſeu, eodem ſtante, fieri debet.

DCLVII. *Curſus naturæ* appellatur conſecutio eventuum, eſſentiis corporum atque naturæ eorundem conformis.

DE

DEFINITIONES PSYCHOLOGICÆ.

DCLVIII.

A*Nima* eſt ens iſtud, quod in nobis ſibi ſui & & aliarum rerum extra nos conſcium eſt.

Obſervat. I. Hac definitione, quæ nominalis eſt, *VVolfius* characteres quoſdam indicare & ſuppeditare voluit, quibus anima noſtra ab aliis rebus queat dignoſci. Definitio autem, qua, quid ſit anima, plenius indigitabitur, infra in ſychologia rationali occurret. Hic tantum Auctor paucis, quid per vocem *Animæ* ſibi velit, indicat ut intelligat lector, de quo ſibi ſermo ſit.

Obſervat. II. Objectiones, contra notionem animæ *VVolfianam*, infra, cum definitio plenior ſuppeditabitur, recenſebuntur atque diluentur.

DCLIX. *Cogitare* dicimur, quando nobis conſcii ſumus eorum, quæ in nobis contingunt, & quæ nobis, tanquam extra nos, repræſentantur. *Cogitatio* igitur eſt actus animæ, quo ſibi ſui rerumque extra ſe aliarum conſcia eſt.

SCHOL. Hanc acceptionem vocis *cogitationis* uſui loquendi eſſe conformem, uberius probat *VVolfius* pſycholog. empir. §. 23. Conſtat enim, quando nobis nihil conſcii ſumus ut in ſomno, tunc nos dicere, nos non cogitaſſe de hoc illove objecto. Diſcedit itaque hic *VVolfius* ab his, qui cogitationes ad omnes mentis humanæ mutationes etiam eas, quarum ſibi conſcia non eſt, extenſas volunt. Conf. *Koheler* in commentat. *De Lumine naturæ* Monadolog. Leibnit. annexa.

DCLX. *Percipere mens* dicitur, quando ſibi objectum

jectum aliquod repræſentat. *Perceptio* itaque eſt actus mentis, quo objectum, quodcunque ſibi repræſentat.

DCLXI. *Apperceptio mentis* eſt actus, quo mens perceptionis ſuæ ſibi conſcia eſt.

SCHOL. Vocabulum hoc, a *Leibnitio* adhibitum, idem exprimit, quod Carteſianorum conſcientia (Logica). Sic, dum audis Muſicam, eam *percipere* diceris, ſed *appercipis*, dum tibi conſcius es, te percipere Muſicam. Conf. *Hanſchii* princip. Leibnit. philoſ. pag. 3. & 4. & pag. 35.

DCLXII. *Facultates animæ* dicuntur potentiæ activæ animæ.

NOT. Quid ſit facultas in genere, ſupra expoſuimus.

DCLXIII. *Lumen animæ* dicitur claritas perceptionum.

SCHOL. Conf. *Kechleri* commentat. de lumine naturæ.

DCLXIV. *Illuminari* dicitur *anima*, quatenus acquirit facultatem res clare percipiendi, ut ſibi conſcia ſit ejus, quod percipit, atque ea, quæ percipit, probe a ſe invicem diſtinguat.

EXEMPL. Ex. gr. Cum in objecto aliquo, vel philoſophico, vel theologico, vel alio quocunque plura quotidie diſtinguimus, atque clariores in dies acquirimus ideas, dicere ſolemus: Me illuminavi hac in re, clarum lumen acquiſivi.

DCLXV. *Tenebræ in anima* dicuntur obſcuritas atque defectus perceptionum.

NOT. Quid ſit obſcura, quid clara, quidve diſtincta perceptio, ſive repræſentatio, in definitionibus logicis, ſtatim ſub initium dictum eſt.

DCLXVI. *Perceptio partialis* eſt, quæ in perceptione rei alterius contenta eſt.

DCLXVII. *Perceptio compoſita* dicitur, quæ ex pluribus partialibus conſtat.

EXEMPL. E. g. Cum humanum corpus perci[illegible]

truncum, caput, pedes, manus, percipimus. Humani igitur corporis perceptiones trunci, capitis, pedum &c. ſunt partiales.

DCLVIII. *Perceptio totalis* appellatur ea, quæ complectitur eas omnes (perceptiones,) quæ dato aliquo momento ſimul habemus.

EXEMPL. Ex. gr. Si pratum cum omnibus ſuis floribus contueor, habeo perceptionem totalem.

DCLXIX *Cognoſcere* rem eſt ejus notionem, vel ideam ſibi acquirere.

DCLXX. *Cognitio* eſt actio animæ, qua notionem, vel ideam rei ſibi acquirit.

DCLXXI. *Pars inferior facultatis cognoſcendi* dicitur, qua ideas, & notiones obſcuras atque confuſas nobis comparamus.

NOT. Huc referimus ſenſationes, imaginationem, memoriam, &c.

DCLXXII. *Pars ſuperior facultatis cognoſcendi* eſt, qua ideas, & notiones diſtinctas acquirimus.

NOT. Huc referuntur intellectus, ratio, facultas abſtrahendi, attendendi, reflectendi, comparandi, &c.

DCLXXIII. *Corpus* illud dicimus *noſtrum*, a quo dependent perceptiones rerum materialium in mundo adſpectabili, quas habemus.

SCHOL. *Bulfingerus* in Dilucidat. §. 243. hos duos characteres *corporis noſtri* ſuppeditat (1), illud corpus noſtrum dici, ait, pro cujus ſitu, & relatione perceptiones, & repræſentationes fiunt (2), in quo deprehendimus fieri mutationes ad imperium voluntatis noſtræ.

DCLXXIV. *Corpora* in mundo adſpectabili *nobis præſentia* dicuntur, quæ mutationem corpori noſtro inducere valent, niſi ſcilicet ullum ſuper accedat obſtaculum accidentale.

NOT. Sic menſa mihi eſt præſens, cum ipſa mutationem in organis meis ſenſoriis, ſc. in organo viſus, producit.

DCLXXV. *Corpus* aliquod dicitur *præſens* in aliquo

quo loco, ſi intra terminos conſiſtit, quibus locum iſtum definimus.

EXEMPL. Ex. gr. Conclave terminatur parietibus, quidquid itaque intra horum ambitum continetur, in conclavi præſens eſt.

DCXXVI. *Abſens* dicitur, quod præſens non eſt.

Obſerv. I. Ridebis definitionem, cum quod negativa, tum quod identica eſt. Sed cave rideas, & te turpiter des. Negativa eſt, quia alterutrer terminorum immediate, & contradictorie oppoſitorum negative definiri poteſt, id quod ſupra jam monitum a nobis eſt. Synonymica ideo non eſt, quia, quid *præſens* ſit, jam antea eſt definitum.

Obſerv. II. Intelligis hinc quoque, quid ſit *abſens* in dato quodam loco, ſi intra terminos iſtos non conſiſtit, quibus locum iſtum definimus.

DCLXXVII. *Senſationes* ſunt perceptiones, quarum ratio continetur in mutationibus, in organis corporis noſtri, qua talibus, contingentibus.

Obſerv. I. *VVolfius* eodem loco *ſenſationem* ita quoque definit, eſt perceptio, per mutationem, quæ fit in organo aliquo corporis noſtri, qua tali, intelligibili modo explicabilis. Brevius, & fortaſſe etiam clarius ita quoque poteſat definiri: *Senſatio* eſt perceptio ſ. repræſentatio rerum corpori noſtro præſentium.

Obſerv. II. Ad omnem ſenſationem requiruntur duo momenta, *phyſicum* alterum, alterum *pneumaticum*. Illud in eo conſiſtit, quod in omni ſenſatione debeat mutatio in aliquo organo corporis noſtri evenire. Hoc requirit, ut, quoties quid ſentimus, toties etiam adſit repræſentatio in anima, quæ mutationi, in organis ſenſoriis factæ, conformis eſt. Conf. *VVolf.* in annot. §. 56. ſeqq. *Bulfing.* Diluc. Sect. III. c. 2. § 246.

DCLXXXIII. *Organum ſenſorium* appellatur organon ſ. pars organica corporis, in cujus mutatio-

tibus continentur rationes perceptionum rerum materialium in mundo adſpectabili.

NOT. Talia organa ſunt oculus, naſus, auris, lingua, fibrillæ nerveæ.

DCLXXIX. *Facultas ſentiendi ſ. ſenſus* eſt facultas percipiendi objecta externa, mutationem organis ſenſoriis, qua talibus, inducentia convenienter mutationi in organo factæ.

SCHOL. Cur adjiciat *VVolfius*, *qua talibus*, rationem hanc reddit. *Poſſunt*, inquit, *accidere organo ſenſorio a cauſis extrinſecis mutationes, quæ a ſtructura* organica minime pendent, veluti ſi oculo vulnus infligitur, vel idem contunditur. Cf. pſych. emp. p. 38.

DCLXXX. *Facultas videndi ſ. viſus* eſt facultas percipiendi objecta, convenienter mutationi, vel luminis in oculo factæ.

DCLXXXI. *Facultas audiendi ſ. auditus* eſt facultas percipiendi ſonum convenienter mutationi, per eundem in aure factæ.

DCLXXXII. *Facultas olfaciendi ſ. olfactus* eſt facultas percipiendi odores rerum, convenienter mutationi, vel effluviorum, a corporibus odoriferis exhalatorum, in naribus factæ.

DCLXXXIII. *Facultas guſtandi ſ. guſtus* eſt facultas percipiendi ſapores, convenienter mutationi, quam objecta ſapida, dentibus comminuta, in lingua producunt.

DCLXXXIV. *Facultas tangendi ſ. tactus* eſt facultas percipiendi qualitates, & quantitatem corporum, convenienter mutationi, quam per contactum corporis noſtri in eodem producunt.

DCLXXXV. *Senſatio* una *fortior* dicitur *altera*, quæ majorem claritatis gradum habet, ſeu: cujus nobis magis conſcii ſumus, quam alterius.

EXEMPL. Ex. gr. Cum loqueris cum Cajo in conclavi tuo, interea vero tympana pulſantes prætereunt conclave, nihil ejus, quod loqueris, Cajus audiet, quia ſenſatio tympanorum fortior eſt, ma-

giſque

giſque organon auditus afficit, quam quidem ſermo, quem cum Cato confers.

DCXXXVI. *Senſatio* una *debilior* eſt altera, quæ minorem claritatis gradum habet, ſeu: cujus nobis minus conſcii ſumus, quam alterius.

NOT. Ita, cum, ſole ſplendente, lucem in conclavi accenderis, minor eſt claritas in lumine lampadis, quam luminis ſolaris.

DCLXXXVII. *Objectum ſenſibile* dicitur, quod ſenſu percipi poteſt, ſeu: quod in organo ſenſorio aliquo efficere poteſt mutationem, per quam eadem in mente reſpondens perceptio explicari poteſt.

DC XXXVIII. *Regula perceptionum* dicuntur, quas anima obſervat in percipiendo.

DCLXXXIX. *Regulæ ſenſationum* ſunt, juxta quas ſenſationes in anima explicari poſſunt.

NOT. Tales ſunt hæ propoſitiones: *Senſatio fortior obſuſcat debiliorem. Si objectum ſenſibile in organ. ſenſorium rite conſtitutum agit, neceſſario ſentimus &c*

DCXC. *Facultas imaginandi* ſ. *imaginatio* eſt facultas reproducendi perceptiones rerum ſenſibilium abſentium, ſive: eſt facultas reproducendi ſenſationes jam olim habitas.

EXEMPL. E. gr. muſicam, heri vel nudius tertius, vel aliquot jam ante dies, perceptam, rurſus tibi repræſentas, operatio eſt phantaſiæ, ſive imaginationis.

DCXCI. *Phantaſma* dicitur idea ab imaginatione producta.

EXEMPL. E. gr. muſica, heri, vel nudius tertius audita.

DCXCII. *Ideæ ſenſuales* appellantur, quæ vi ſenſationis in anima exiſtunt, ſ. quæ jam actu inſunt, quia jam illa in organo ſenſorio mutatio accidit.

EXEMPL. Ex. gr. Si ſonum campanæ percipis, idea ſoni ſenſualis eſt, quia, in aurem illapſus, mutationem quandam organo auditus inducit.

DCXCIII. *Regula imaginandi*, vel *imaginationis*

item *phantaſmatum* dicuntur, per quas phantaſmata explicari poſſunt, ſeu: quas anima in imaginando obſervat, aut, *quod perinde* eſt, juxta quas phantaſmata oriuntur.

DCXCIV. *Lex imaginationis* ſ. *phantaſmatum* dicitur principium generale regularum ſenſationum.

SCHOL. Lex imaginationis, ſecundum quam imaginatio operatur, abſolvitur hac propoſitione: *Si qua ſemel percepimus, & unius perceptio denuo producitur, imaginatio producit, & perceptionem alterius.* Fac, te audire duos colloquentes de certa quadam urbe, fac vero porro, te multas ærumnas multaque perpeſſum eſſe mala in hac ipſa urbe. Mox, audito urbis nomine, imaginatio producet omnes illas, quas ibi exantlaſti, calamitates. Conſ. *Buddeus* in inſtitut. theol. moral. par. I. c. I ſect. 5. *VVucherer* diſſ. de connexione idearum. *Lockius* de intellectu humano.

DCXCV. *Somniare* dicimur, ſi per tractum aliquem temporis nonniſi res abſentes percipientes, nullius præſentis nobis conſcii ſumus, ſeu: quando res in ſomno appercipimus:

DCXCVI. *Somnium* (*ſubjective acceptum*) eſt ſtatus ille mentis, quo nonniſi res abſentes clare percipimus, ſeu earum nobis conſcii ſumus.

NOT. Sumitur ſomnium quoque *objective*, pro iis rebus, quæ in ſomnio ſibi ſuccedunt, atque hoc reſpectu ſomnium contradiſtinximus ſupra veritati metaphyſicæ.

DCXCVII. *Somnium ſimplex* dicitur, quod in eadem ſerie phantaſmatum continuatur: *Somnium* vero *compoſitum* appellatur, quod in diverſis ſpeciebus phantaſmatum continuatur.

DCXCVIII. *Clarum ſomnium* eſt, quando agnoſcimus, quid ſomniemus. *Obſcurum* vero *ſomnium* eſt, quando, quid ſomniemus, non ſatis agnoſcimus, etſi actus percipiendi nobis conſcii ſimus.

DCXCIX. *Diviſio phantaſmatum* eſt ſeparatio perceptionum partialium a compoſitis.

EXEM-

EXEMPL. Ex. grat. Cum ignem tibi imaginaris, nec tamen calorem ſimul tibi repræſentas, cum caput Caii tibi, ope imaginationis, ſiſtis, a ceteris vero partibus corporis ipſius abſtrahis, diceris *phantaſmata dividere.*

DCC. *Compoſitio phantaſmatum* eſt combinatio perceptionum partialium ad conſtituendam unam compoſitam.

EXEMPL. Ex. grat. alas, & cornua percepiſti, corpus quoque humanum percepiſti, ſi itaque has partiales perceptiones ita combinaveris ut unam compoſitam, ſcilicet corpus humanum alatum, & cornutum conſtituatur, diceris *phantaſmata componere.*

DCCI. *Facultas fingendi* eſt facultas phantaſmatum diviſione ac compoſitione producendi phantaſma rei, ſenſu nunquam perceptæ.

NOT. Sic fingis, cum tibi hominem alatum repræſentas, corpus enim humanum, & alas, tanquam perceptiones partiales, conjungis, & inde oritur phantaſma rei, ſenſu nunquam perceptæ. Num enim unquam vidiſti hominem alatum, vel cornutum? conf. *Koeheleri* diſſert. de Fictionibus heuriſticis, Jen. hab.

DCCII. *Significatus hieroglyphicus* appellatur, quo res quædam ad denotandam aliam transfertur.

NOT. Sic *Comenius* in orbe picto, cum animam pingere non poſſet, ad artem hieroglyphicam confugit, & condidit phantaſma, cui ſignificatum hieroglyphicum indidit. Animam enim repræſentat per puncta in talem figuram diſpoſita, qualem exhibet umbra corporis humani.

DCCIII. *Figuræ hieroglyphicæ* appellantur, quæ phantaſmata, ſignificatum hieroglyphicum habentia, repræſentant.

NOT. Talis figura eſt illa imago animæ, per quam puncta hoc pacto diſponuntur.

DCCIV. *Notæ irreſolubiles* appellantur eæ, quæ a cognoſcente in alias ſimpliciores non amplius re-

tem in ſe, tanquam diverſa, repræſentantur, debent quoque diverſis terminis enunciari.

DCCVIII. *Memoria mandare* dicimur illud, cujus ideam reproducendi facilitatem nobis comparamus.

DCCIX. *Memoria retinere* dicimur id cujus ideam reproductam recognoſcendi facilitatem conſervamus.

DCCX. *Cito memoria quid mandare* dicitur, qui minus diuturna contemplatione, objecti paucioribuſque actibus iteratis id faciat, quatenus actus pauciores ceteris paribus minus temporis ſpatium exigunt.

DCCXI. *Facile quid memoria mandare* dicitur, qui paucioribus iteratis actibus id facit. vel etiam minus diuturna objecti contemplatione, quatenus ea pauciores operationes mentis continet.

DCCXII. *Diu memoria quid retinere* dicitur, qui ideam ejus reproducere, & reproductam adhuc recognoſcere valet, etiamſi longo tempore eandem non reproduxerit.

DCCXIII. *Bonam memoriam habere* dicitur, qui cito, & facile quid eidem mandat, diuque retinet.

DCCXIV. *Magnam memoriam habere* dicitur, qui multarum rerum ideas reproducere, & reproductas recognoſcere, longam quoque rerum ſeriem memoria retinere valet.

DCCXV. *Imaginatio* dicitur *extendi*, ſi plures ideas ſimul producere, & per longum temporis ſpatium productas conſervare apta redditur.

DCCXVI. *Artificium memoriæ* dicimus actionem, qua quid aptum efficitur, ad idearum reproductionem & recognitionem juvandam, quod per ſe eandem juvare non poterat.

NOT. Ita ſi nobis imaginamur verba quædam januæ adſcripta. Hoc ipſo efficimus, ut, conſpecta janua, verborum iſtorum idea in nobis reproducatur, & reproducta recognoſcatur.

DCCXVII. *Ars mnemonica* ſc. *ars memoriæ* dicitur

tur artis memoriam extendendi artificiisque juvandi.

SCHOL. De *arte mnemonica* ſcil. *memorativa* conf. *Paſchius* de Inventis novis & antiquis, & *Walchii* Lexic. philoſ. Tit. *Gedaechnifr. Kunſt*.

DCCXVIII. *Memoria naturalis* dicitur, quæ homini abſque ulla exercitatione prævia & ullis artificiis ineſt. *Memoria acquiſita* appellatur, quæ prævia exercitatione & artificiorum ope in nobis datur.

NOT. Huc pertinet quoque artificioſa, quæ non niſi artificiorum ope in nobis datur.

DCCXIX. *Memoria* dicitur *labi*, ſi ideam reproductam habemus pro eadem, quam ante nos habuiſſe conſcii nobis ſumus, etſi immutata fuerit, ſeu corrupta.

DCCXX. *Memoria nos fallere* dicitur, quatenus in cauſa eſt, ut diverſa habeamus pro iisdem.

DCCXXI. *Memoria* hinc dicitur *labilis*, quatenus fieri poteſt, ut labatur.

DCCXXII. *Oblivio* eſt impotentia ideas reproductas recognoſcendi.

DCCXXIII. *Idea rei*, *quæ percipitur*, *ſocia* dicitur, idea tota compoſita, quæ vi ideæ rei, quæ jam percipitur, ab imaginatione producitur.

SCHOL. Fac tibi occurrere Cajum in auditorio, quem ante videras in convivio, fac porro, ope imaginationis, produci ideam Caji, tanquam ſaltantis & ritantis cum Sempronio in convivio, una cum urbe, domo, in qua convivium apparatum erat, aliisque circumſtantiis, & partialibus convivii. Dicimus ideam totam compoſitam ex ideis urbis, ædis, in qua convivium erat inſtructum, aliarumque rerum, in convivio præſentium, *ideam ſociam Caji*, quatenus jam in Collegio ipſum videmus.

DCCXXIV. *Rei meminiſſe* dicimur, quando ideam ejus reproductam recognoſcere valemus, conſequenter nobis conſcii ſumus, nos eam jam antea habuiſſe.

EXEM. E. gr. Occurrit tibi Cajus in nundinis Lipſienſibus, & narrat tibi, quod tecum aliquot annos in academia vixerit, & ad ſingulares quoque circumſtantias provocat. Si horum, quæ narrat Cajus tibi conſcius fueris, quod ita olim evenerint, te omnium probe *meminiſſe* dicis. Attende itaque, quid in mente tua accidat, cum *meminiſti* eorum, quæ narrantur a Cajo. Reproducit ſcilicet Cajus ideas rerum, jam antea factarum, quas tum cum fierent, percepiſti. Dum tibi conſcius es te illa olim percepiſſe, ideas reproductas recognoſcis. Dicis itaque, te eorum *meminiſſe*, quia ideam eorum reproductam adhuc recognoſcis.

DCC XV. *Rei non meminiſſe* dicimur, quando nobis videmur eam ante hac nondum percepiſſe.

DCCVXVI. *Rei obliti* dicimur, quando nobis conſcii ſumus, nos Ideam ejus percepiſſe, eam vero nunc reproducere non poſſumus.

DCCXXVII. *Reminiſcentia* (*Recordatio*) dicitur facultas perceptiones præteritas *mediate* reproducendi & recognoſcendi.

NOT. Meminiſti, te Cajum, quem jam in nundinis Lipſienſibus vides, in academia vidiſſe, idque meminiſti tunc, cum te Cajus hujus rei admonet. Vides, mediante narratione Caji, ideam iſtius reproduci.

DCCXXVIII. *Attentio* eſt facultas efficiendi, ut in perceptione compoſita partialis una majorem claritatem ceteris habeat, ſive: *Attentio* eſt facultas efficiendi, ut unius rei magis nobis ſimus conſcii, quam alterius.

EXEMPL. E. g. Dum verbis oratoris declamantis attendis, deprehendis te illius ſermonis & verborum magis conſcium eſſe, quam alterius cujuſdam rei, cujus æque tibi poteras eodem tempore eſſe conſcius; conf. *Hilligeri* diſſert. de attentionis ſubſidiis, falſo, & merito ſuſpectis Vitemb. habit.

DCCXXIX. *Reflexio* eſt ſucceſſiva ad plures percepti-

DCCXXXVI. *Cognitio intuitiva* dicitur, quæ ipſo idearum intuitu abſolvitur, *Intuitive* autem *rem cognoſcere* dicimur, quatenus ideæ ejus, quam habemus, nobis ſumus conſcii.

EXEMPL. E. gr. dum ædificium præſens intueris, tibique inſimul conſcius es eorum, quæ in eodem, uno obtutu, comprehendis, intuitivam ædificii habes cognitionem.

DCCXXXVII. *Cognitio ſymbolica* dicitur, ſi cognitio noſtra terminatur actu, quo verbis tantum enunciamus; quæ in ideis continentur, vel aliis ſignis eadem repræſentamus, ideas autem ipſas verbis aut aliis ſignis indigitatas non intuemur.

EXEMPL. E. gr Habes cognitionem ſymbolicam iræ, ſi cogitas, ipſam eſſe affectum tædioſum ex injuriæ ab aliis illatæ, repræſentatione ortum. Conf. *Feverlini* diſput. de Cognitione Symbol. & intuitiva. Et *Bulfinger*. Dilucid. §. 280.

DCCXXXVIII. *Ars characteriſtica* appellatur ea, quæ explicat ſignorum in rebus aut earundem perceptionibus denotandis uſum.

SCHOL. Hanc artem in deſideratis adhuc eſſe, monuit *VVolfius* §. 965. Ontol.

DCCXXXIX. *Ars characteriſtica combinatoria* (a Leibnitio etiam vocata *ſpecioſa generalis* eſt ars illa, quæ quæ docet ſigna ad inveniendum utilia, & modum eadem combinandi, eorundemque combinationem certa lege variandi.

DCCXL. *Calculis in genere* eſt inventio alicujus ſigni ſeu characteris derivati ex aliis ſive primitivis, ſive derivativis per continuam æquivalentium ſubſtitutionem.

DCCXLI. *Lingua univerſalis* dicitur, quam omnes omnium linguarum gentes intelligere poſſunt.

DCCXLII. *Scriptura univerſalis* eſt, quam omnes omnium linguarum gentes intelligere poſſunt.

DCCXLIII. *Lingua philoſophica* dicitur, in qua vocabula ſignificatum eſſentialem habent.

DCCXLIV. *Vocabula eſſentialiter ſignificantia* ſunt

fundamentum, & cauſſas allegari, eſſentiam autem intrinſecam reticeri, quid inde? Num ideo definitionem falſam pronunciamus? Non puto. Dantur enim definitiones genericæ, & cauſſales.

DCCLI. *Analyſis notionum* dicitur, qua notio rei abſolvitur in notiones eorum, quæ ipſas ingrediuntur, & notiones horum ſingulæ denuo in alias ſimpliciores ac ita porro.

NOT. Quæ de *analyſi notionum* ſciri hic merentur, repeti poſſunt ex iis, quæ ſupra de ideis adæquatis dicta ſunt in Definitionibus Log.

DCCLII. *Profunditas intellectus* dicitur facultas notiones diſtinctas in alias ſimpliciores continuo reſolvendi, prouti ſcilicet analyſis notionum requirit.

SCHOL. *S. R. VValchius* in Lex. tit. *Dieſſinnigkeit*, ita hanc profunditatem definit: Profunditas intellectus eſt illa perfectio, ſeu intellectus humani dexteritas, & præcipue Judicii, cum ex una veritate plurimæ aliæ deduci, & cognoſci poſſunt hanc perfectionem rectius vocari *ſoliditatem*, ſuo loco monebitur.

DCCLIII. *Definitio rei convenire* dicitur, ſi eidem inſint ſingulæ notæ definitionem ingredientes.

DCCLIV. *Status præſens* dicitur *gravidus futuri*, quatenus ex eo, & vi ejus futurus ſequitur. *Status præſens* dicitur *impregnari a præterito*, quatenus mediante præterito aptus efficitur, ut inde ſequi poſſit futurus, ſeu: quatenus, accedente præterito, ex eo ſequitur futurus.

NOT. Has locutiones ideo expoſuit *VVolfius*, ut intelligi poſſit, quid ſibi velit, cum hæ loquendi formulæ ad animam transferuntur.

DCCLV. *Natura* nobis *Ineſſe* dicitur, quidquid menti ſine prævio exercitio inexiſtit.

DCCLVI. *Acquiri* dicitur id, quod non inexiſtit, niſi prævio exercitio.

NOT. Sic facultas edendi bibendi, eſt homini natu

in Definitionibus Logicis dictum eſt. Definitio *Wolfii* cum *Walchii* definitione exacte convenit, cum hic in Lex. tit. *Grundlichkeit*, inquit, ſi quis miſſus cum fundamento res agit, illaſque cum ſuis principiis, connexione perfecta connectere valet; is res prudenter agere dicitur.

DCCLXV. *Diſtincte ratiocinatur*, qui ſucceſſive ſingula judicia format, prout ratiocinium ingrediuntur.

DCCLXVI. *Solida doctrina* dicitur, quæ conſtat propoſitionibus ſufficienter probatis ſeu demonſtratis adeoque, & ſufficienter explicatis.

DCCLXVII. *Obſervatio* eſt experientia, quæ verſatur circa facta naturæ, ſine opera noſtra contingentia.

SCHOL. Cl. *Hagen* in libro de Methodo Mathematica hanc obſervationis ſuppeditat definitionem: *Eſt propoſitio, ſiſtens mutationem, in mundo obviam, ad cujus ortum nihil contulit attendentis opera. Ita*, inquit porro, *ſine mea etiam actione fit, ut hieme nonnunquam tonitrua oriantur: obſervatio autem ejuſdem conſiſtit in enarratione antecedentis tempeſtatis, ſolito calidioris, annotatione temporis, quo contingit, v. gr. veſpertini poſt ſolis occaſum, deſcriptione loci, plaga nimirum occidentalis, determinatione durationis, concomitantium, & ſubſequentium*, cf. tract. cit. p. 114. ſqq.

DCCLXVIII. *Ars obſervandi* eſt, qua veritates ex obſervationibus eruuntur.

DCCLXIX. *Ars experimentandi* eſt, qua ex experimentis veritates eruuntur.

DCCLXX. *Artificia heuriſtica* dicuntur regulæ, quibus mens apta efficitur, per principia, ipſi perſpecta, veritatem incognitam eruendi, quam, ſolo ratiocinandi habitu adjuta, per ea eruere non poteſt.

DCCLXXI. *Principium reductionis* appello artificium, quo objectum aliquod, de quo quid quæritur,

reduco ad aliud, notionem quamdam communem habens, ut ea, quæ de hoc nobis innotuere, vi notionis communis ad illud quoque applicari poſſint.

SCHOL. *Principium reductionis*, quod a *VVolfio* Germanice vocatur profunditas reductionis Metaphyſ. German. §. 364. brevius ita quoque poteſt definiri: *Principium reductionis* eſt regula, vi cujus incognitum quoddam mutamus in æquipollens cognitum. Permutamus autem incognitum in cognitum propter ſimilitudinem, & relationem, quæ eſt inter cognitum, & incognitum. Proſtant vero permulta exempla in philoſophia, ubi veritates hoc modo ſunt inventæ. Quo ſpectat, quando integra ſocietas ſpectatur, ut perſona individua, & ſic officia ſocietatis demonſtrantur ex Jure naturæ ſingulorum. Pertinet huc etiam, quando jubemur ita conſiderare in philoſophia morali inimicum, quaſi nos non læſiſſet. Plura vide in diſſertat. Cel. *Kolberi* de fictionibus heuriſticis, Jen. 1724. hab.

DCCLXXII. *Ars inveniendi generalis* eſt, quæ circa quodlibet objectum verſatur. *Ars* vero *inveniendi ſpecialis* eſt, quæ circa quoddam determinatum objectum verſatur.

DCCLXXIII. *Ingenium* vocatur facilitas obſervandi rerum ſimilitudines.

DCCLXXIV. *Ingenioſus* eſt, qui ingenio pollet, id eſt: qui ſimilitudines rerum facile obſervat.

SCHOL. Vox ingenii ſumitur (α) *latius* pro complexu omnium mentis humanæ facultatum (β) *ſtrictius* pro facultate comparationes rerum facile, & feliciter detegendi. Atque hoc ſenſu ſumit *VVolfius*, cum præſentem *ingenii* ſuppeditat definitionem. Quam quidem notionem *ingenii* uſui loquendi eſſe conformem, id vero perquam facili negotio commonſtrari poteſt. Conſtat, poetis præ ceteris tribui ingenium, idque ideo, quia, tropica dicendi ratione uſi, allegorias frequentius, & metaphoras,

ras, quæ in ſimilitudine rerum fundantur, adhibent. Conf. ipſe *VVolfius* Pſychol. Lat. §. 477. Alii ita ingenium definiunt: *ingenium* eſt facultas poſſibilitates pro arbitratu combinandi. Conf. *VValch.* Lexic. phil. ſub tit. Ingenium.

DCCLXXV. *Imaginatio vivax* eſt, qua phantaſmata adeo clara producuntur, ut tibi probe conſcius ſis eorum, quæ in iiſdem continentur.

DCCLXXVI. *Ratio* eſt facultas nexum veritatum univerſalium intuendi ſeu perſpiciendi.

Obſervat. I. Minus probari hanc *rationis* definitionem nonnullis, vel ideo non miror, quod novi, citius mille horologia inter ſe convenire poſſe, quam conſentiant philoſophi in determinanda notione *rationis*, ad quam tamen omnes, tanquam ad cogitationis ſuæ principium, provocant. Ex omnibus tamen philoſophorum definitionibus, quas de ratione ſuppeditant, optima videtur *VVolfii*, quæ quippe uſui loquendi apprime conformis eſt. id quod comprobat *VVolfii* Pſychol. empyr. Lat. §. 484.

Obſerv. II. *Leibnitius* in diſcur. de conformitate rationis ac fidei Theodiceæ præmiſſo §. 23. definit *rationem per catenam veritatim*. Sed ſumit hic vocem *rationis objective*, pro veritatibus connexis *VVolfius* autem definit rationem ſubjective, quatenus eſt facultas mentis humanæ nexum veritatum univerſalium diſtincte perſpiciendi.

Obſerv. III. Cel. *VValchius* putat in Lexico philoſ. ſub tit. *Vernunfft* hanc *VVolfii* definitionem nimis arctis circumſcribi limitibus. Plures enim dari operationes, ait, quæ ad rationem pertineant, quam ſolum nexus rerum perſpicientiam. At facilis eſt reſponſio. Aut illa plures operationes ex definitione noſtra explicantur, aut alias ſupponunt facultates. Vellem, allegatæ fuiſſent operationes plures, quæ ex noſtra definitione excludantur. Vid. interim de rationis definitione *Cantzius* in uſu philoſ. *Leibnit.* in Theologia T. I. c. I. §. 4. ſeq.

DCCLXXVII. *Rationi conforme*, ſive *conſentaneum* eſt, quod cum veritatibus cognitis ſeu propoſitionibus univerſalibus veris connectitur.

EXEMPL. E. gr. Hæc propoſitio: *anima eſt incorruptibilis*, connectitur cum hac propoſitione: *anima eſt ens ſimplex*; fluit enim illa propoſitio ex hac propoſitione. E. propoſitio: *Anima eſt incorruptibilis*, eſt rationi conſentanea.

DCCLVIII. *Rationi contrarium* eſt, quod veritatibus univerſalibus contradicit.

DCCLXXIX. *Ratio pura* eſt, ſi in ratiocinando non admittimus, niſi definitiones ac propoſitiones a priori cognitas.

DCCLXXX. *Ratio* autem *pura* non eſt, ſi in ratiocinando præterea admittuntur, quæ a poſteriori cognoſcuntur.

DCCLXXXI. *Connubium rationis, & experientia* dicitur concurſus rationis, & experientiæ in cognoſcendo.

DCCXXXII. *Empirici* dicuntur *homines in actionibus ſuis*, qui ſecundum experientiam actiones ſuas moderantur.

DCCLXXIII. *Rationales* autem dicuntur *eſſe in ſuis actionibus*, qui ſecundum rationem eaſdem moderantur.

DCCLXXXIV. *Expectatio caſuum ſimilium* eſt modus dirigendi actiones per olim facta in caſu ſimili.

NOT. Conferri hic poteſt diſſertat. mea de fallaci caſuum ſimilium expectatione, Vit. 1732. hab. Hæc ipſa caſuum ſimilium expectatio eſt id, quod alias philoſphis *analogum rationis* dici ſolet.

DCCLXXV. *Voluptas* eſt intuitus ſeu cognitio intuitiva perfectionis.

SCHOL. Hanc definitionem, quam *VVolfius* cum *Carteſio* communem habet, quamque uſui loquendi conformem eſſe demonſtrat, impugnat itidem *VValchius* ex hoc capite, quia hac definitione, non *quid ſit voluptas*, ſed unde oriatur illa, explicetur.

tur. At dudum monuerunt alii, hanc definitionem eſſe *geneticam*, ſive *realem*, qua tradi debet modus poſſibilitatis, ſive ortus, & geneſis alicujus rei. Quales definitiones, tantum abeſt, ut improbari debeant, ut potius ipſæ maximum in philoſophicis uſum nobis præbeant. Vid. *VValchii* Lexicon ſub titul. *Straehel.* Exam. P. II. §. 81. ſeqq. collato *Mullero* in demaſqu. Philoſ. ad h. l. add. *Feuerlin.* Specim. III. pſycholog. §. 5. 6. conf. diſputat. mea de obligatione naturali ad amorem erga inimicos. §. 21.

DCCLXXXVI. *Voluptas vera* eſt, quæ ex vera perfectione oritur; *Apparens* vero, quæ oritur ex apparenti.

DCCLXXXVII. *Tædium* eſt intuitus, ſeu cognitio intuitiva imperfectionis.

Obſerv. I. Sic ſi ſenſeris tuas imperfectiones ex. gr. ſi craſſam adhuc in multis rebus deprehenderis in te ignorantiam, tædium in te ſuborietur. Eſt itidem hæc definitio genetica.

Obſer. II. Hic annotari velim adhuc differentiam inter *voluptatem ſimplicem*, & *mixtam*. Illa oritur ex ſenſu unius tantum perfectionis, hæc ex ſimultanea plurium perfectionum repræſentatione. Idem teneto de tædio.

DCCLXXXVIII. *Voluptas* dicitur *prædominari*, ſi tanta fuerit, ut tædium, ſi quod adfuerit, non appercipiatur.

DCCLXXXIX. *Dolor* (*corporis ſcilicet*) eſt ſolutio continui in corpore.

NOT. Eſt hæc definitio itidem genetica, id quod ideo notes, quia Cel. *VValchii* exceptio hoc modo corruit.

DCCXC. *Placere* dicitur nobis id, ex quo voluptatem capimus. *Diſplicere* vero dicitur id, ex quo tædium percipitur.

CCXCI. *Pulchrum* dicitur id, quod placet.

DCCXCII. *Deforme* dicitur id, quod diſplicet.

DCCXCIII. *Pulchritudo* eſt rei aptitudo producen-

di in nobis voluptatem, ſive: eſt perfectio ſenſibus percepta.

NOT. Conf. ea, quæ in ontologicis ad definitionem *perfectionis* monuimus.

DCCXCIV. *Pulchritudo vera* eſt, quæ ex perfectione vera oritur; *Pulchritudo apparens* eſt, quæ oritur ex apparente.

DCCXCV. *Deformitas rei* eſt aptitudo in nobis tædium producendi, ſive: eſt imperfectio ſenſibus percepta.

DCCXCVI. *Voluptates ſenſuum*, ſive *delectationes ſenſuales* dicuntur, quæ ex ſenſationibus ortum trahunt.

DCCXCVII. *Bonum* eſt, quidquid nos noſtrumque ſtatum perficit.

EXEMPL. Medicina Ex. grat. bonum quid eſt, quatenus ſtatum corporis perficit, i. e. illud ſanum reddit, & ſanum conſervat.

DCCXVIII. *Bonum internum* eſt, quod ſtatum internum perficit.

DCCXCIX. *Bonum verum* eſt, quod revera nos ſtatumque noſtrum perficit, *Bonum* autem *apparens* eſt, quod nos ſtatumque noſtrum tantummodo perficere videtur.

DCCC. *Malum* eſt, quidquid nos ſtatumque noſtrum imperfectiorem reddit. Si ſtatum internum imperfectiorem reddit, dicitur *malum internum*; *externum*, ſi ſtatum externum imperfectiorem reddit.

NOT. Intelligis quoque hic, quid ſit malum verum, & apparens.

DCCC. *Ex A ſequitur B per ſe*, ſi in A ratio ſufficiens continetur, cur inde ſequatur B.

DCCCII. *Ex A ſequitur B per accidens*, ſi in A non continetur ratio ſufficiens, cur inde ſequatur B, ſed potius in alio, quod eidem aliunde ſuper accedit, non tamen neceſſario.

DCCCIII. *Appetitus in genere* eſt inclinatio animæ ad objectum, pro ratione boni in eadem percepti.

SCHOL.

SCHOL. Poterat hic nonnullos vox Metaphorica *inclinatio*, offendere, cum proprie animæ nulla unquam tribui poſſit inclinatio. At ſi, quod *Wolfius* intelligi velit per inclinationem in relatione ad animam, noveris, nihil, quod improbes, habebis. Eſt ſcilicet *inclinatio reſpectu animæ* conatus novas ſenſationes habendi. *Reclinatio* autem eſt conatus ſenſationes impediendi.

DCCCIV. *Appetitus ſenſitivus* dicitur, qui oritur ex idea boni confuſa.

NOT. Sic cum in ludo grata multa ſenſeris, appetitu ſenſitivo rapieris poſthac ad ludum, quem tibi, tanquam bonum quid, confuſe repræſentas.

DCCCV. *Averſatio in genere* eſt inclinatio animæ ab objecto, pro ratione mali, in eodem percepti.

DCCCVI. *Averſatio ſenſitiva* eſt, quæ oritur ex idea mali confuſa.

EXEMPL. Ex. gr. ſi Cajus medicamentum amarum guſtaverit, tunc averſabitur illud. Quæ averſatio eſt ſenſitiva, ex repræſentationibus ſenſualibus orta.

DCCCVII. *Facultatis appetitivæ pars inferior* eſt appetitus ſenſitivus cum averſatione ſenſitiva.

DCCVIII. *Indifferentes* eſſe dicimur, ſi nec appetimus, nec averſamur objectum cognitum.

EXEM. E. gr. Si Cajus, qui Theologiæ operam dat, in tabernam librariam ingreſſus fuerit, ibique deprehenderit librum chymicum, indifferens erit, cum nec appetat illum librum, nec averſetur.

DCCCIX. *Affectus* ſunt actus animæ, quibus quid vehementer appetit, vel averſatur, vel ſunt actus vehementiores appetitus ſenſitivi, & averſationis ſenſitivæ. Vid. *diſſert. noſtra de ſtatu ſervit. moralis*, Vit. 1733. habita §. 39.

DCCCX. *Affectus jucundi* ſunt, qui in appetendo conſiſtunt, ſive: qui cum magno voluptatis gradu conjunguntur.

NOT. Talis affectus eſt affectus gaudii, item affectus acquieſcentiæ in ſemet ipſo.

DCCCXI. *Affectus moleſti* ſunt, qui in averſando conſiſtunt, ſeu cum inſigni tædii gradu conjunguntur.

NOT. Talis eſt affectus pænitentiæ, metus, terroris, &c.

DCCCII. *Affectus mixti* ſunt, qui ex jucundis & moleſtis conſtant, ſeu: in quibus voluptas ac tædium invicem permiſcentur.

NOT. Qualis eſt affectus amoris item iræ.

DCCCXIII. *Gaudium* dicitur voluptatum inſigne prædominium.

NOT. Fac, Cajum comperire, ſibi ſpartam honorificam, & lauream a ſuperioribus, poſt diuturnam expectationem, collatam eſſe, fac porro, eo temporis articulo, quo ſe dignitati admotum comperit, admodum contriſtari ob judicia ſiniſtra, a Sempronio de ipſo lata, tunc, ob collatam dignitatem, tanta perfundetur voluptate, ut omnis tædii obliviſcatur. In quo caſu prædominari vides voluptatem, adeoque *gaudere* tunc dicitur Cajus.

DCCCXIV. *Triſtitia* eſt prædominium inſigne tædii. Sive genetice ita definire triſtitiam poteris: Eſt affectus, qui in nobis oritur ex opinione rei præſentis, quam nobis confuſe, tanquam magnum malum, repræſentamus.

DCCCXV. *Amor* eſt diſpoſitio animæ ad percipiendam voluptatem ex alterius felicitate.

SCHOL. Eſt hæc definitio ejuſmodi, ut multis concluſionibus ſit fœcundiſſima, id quod commonſtravi in diſſert. de Obligatione naturali ad amorem erga inimicos §. 38. Cur vero *VVolfius* utatur voce *diſpoſitionis*, ejus quidem rei rationem reddit in Pſych. Lat. Empyr. §. 633. *Fert*, inquit, *uſus loquendi, ut ipſam diſpoſitionem amoris nomine indigitemus, cum amorem tribuamus illi, qui non actu commovetur, niſi ubi ſentit alterius felicitatem.* *VVolfius* §. 649. realem adhuc ſive geneticam amoris definitionem tradit, cum amorem, ratione ortus ſui conſideratum, ita definit: *Amor* eſt affectus,

qui oritur ex eo, quod quia in altero obſervamus, quod nobis placet.

DCCCXVI. *Felicitas* eſt ſtatus ille, quo voluptas vera perdurat.

NOT. Definimus hic *felicitatem veram*, & qualis eſſe debet, ad differentiam *apparentis*, quæ eſt ſtatus, quo quis voluptate apparente fruitur.

DCCCXVII. *Infelicitas* eſt ſtatus, quo tædia perdurant.

DCCCXVIII. *Odium* eſt diſpoſitio animæ ad voluptatem percipiendam ex alterius infelicitate.

NOT. Definitio hæc eſt nominalis. Realiter ſive genetice odium ita definiri poteſt: *Odium* eſt affectus, qui oritur ex eo, quod quid in altero obſervamus, quod nobis diſplicet, ſeu ſi quid in altero nobis repræſentamus, tanquam malum, præſertim reſpectu noſtri.

DCCCXIX. *Commiſeratio* eſt triſtitia ex alterius infelicitate percepta.

NOT. Cum Titium gravi conflictari morbo, percipis, & ideo contriſtaris, *commiſeratione* tangi diceris. *Commiſerationis* definitio realis, ſive genetica hæc eſt: *Commiſeratio* eſt affectus, qui oritur, ſi alterum indignum judicamus malo, quo affligitur.

DCCCXX. *Invidia* eſt triſtitia ex alterius felicitate percepta.

SCHOL. Sic, cum Cajus percipit, Titium, quem odit, peramplam ſpartam eſſe conſecutum, contriſtabitur ob ejus felicitatem. Quo in caſu Cajus dicitur corripi invidia. *Invidia* genetice & realiter ita definitur: Eſt affectus, qui oritur, ſi alterum indignum judicamus bono, quo potitur, vel fruitur. Conf. de hoc affectu *Curgmanni* diſſertat. de invidentia eruditorum licita.

DCCCXXI. *Irriſio* eſt gaudium, ex eo perceptum, quod opinione noſtra alteri vitio verti poteſt, vel famam ejus quomodocumque lædit.

NOT. Genetice & realiter *irriſio* ita definitur: *Irriſio* eſt affectus, qui oritur ex eo, quod alterum iis di-

dignum exiſtimamus, quæ opinione noſtra famam ejus lædunt, aut ei quomodocumque adverſantur.

DCCCXXII. *Riſus* naſcitur ex iis, quæ noſtra opinione abſurda ſunt.

DCCCXXIII. *Acquieſcentia in ſeipſo* eſt gaudium ob bonum, quod patravimus.

DCCCXXIV. *Pœnitentia* eſt triſtitia ex eo quod à nobis male, vel minus recte factum exiſtimamus, ortum, vel ſaltem tædium inde perceptum. Brevius: *Pœnitentia* eſt triſtitia ob malum, quod patravimus.

DCCCXXV. *Gloria* eſt gaudium, quod percipitur ex aliorum de nobis noſtriſque benigno judicio.

DCCCXXVI. *Pudor* eſt triſtitia, quæ percipitur ex ſiniſtro aliorum de nobis noſtriſque judicio.

NOT. Definitio realis, ſive genetica pudoris hæc eſt: *Pudor* eſt affectus, qui oritur, ſi mala, quæ fecimus, vel in nobis ſunt, aliis innoteſcere, ac ab iis agnoſci, nobis repræſentamus.

DCCCXXVII. *Gratitudo* ſ. *Animus gratus* eſt amor benefactoris ob beneficia.

NOT. Gratitudo, ut virtus, conſiderata, ad philoſophiam moralem pertinet. In pſychologicis conſideratur illa, ut amoris quædam ſpecies, adeoque ut affectus. Definitio realis, ſive genetica gratitudinis hæc eſt: affectus, qui oritur, ſi beneficium, ab altero in nos collatum, quatenus id alter in nos contulit, placet.

DCCCXXVIII. *Favor* eſt amor alterius ob bonum, quod ipſi tanquam ſingulare conſideramus, in primis ob mores ac habitus animæ nobis acceptos.

DCCCXXIX. *Spes* eſt voluptas ex bono obtinendo (ſive futuro) percepta.

DCCCXXX. *Fiducia* eſt inſignior gradus ſpei.

NOT. Spei definitio realis ſequens eſt: *Spes* eſt affectus, qui oritur, ſi quod bonum nobis repræſentamus, tanquam obtentu poſſibile. *Fiducia* vero eſt affectus, qui oritur, ſi bonum aliquod nobis repræſentamus, tanquam obtentu admodum facile.

DCCCXXXI.

DCCCXXXI. *Cupiditas* eſt prægustus voluptatis vel gaudii ex bono abſente, quod nobis præſens eſſe mallemus.

EXEMPL. E. gr. Si vides librum, qui tibi placet, tibique inſimul repræſentas voluptatem, ex hoc libro percipiendam, mox affectu fereris in librum, qui affectus dicitur *cupiditas*.

DCCCXXII. *Fuga mali*, vel *fuga ſimpliciter* eſt prægustus tædii, vel triſtitiæ, ex malo abſente percipiendæ, ſi nobis præſens fieret.

EXEMPL. E. gr. Si medicamentum oblatum ingratum Titio eſt, tunc Titius tædium præſentit, quod inde percepturus eſſet, ſi medicamentum ſecum ſumeret, hinc medicamentum fugit.

DCCCXXXIII. *Metus* eſt tædium ex malo adventuro perceptum.

DCCCXXXIV. *Deſperatio* eſt triſtitia ex opinione mali adventantis, præſertim intolerabilis viſi, percepta; ſive: eſt triſtitia intolerabilis ſuper malo imminente.

SCHOL. Metus definitio realis eſt hæc: *Metus* eſt affectus, qui oritur, ſi quod malum nobis, tanquam eventu poſſibile, repræſentamus. Diſtinguit *VVolfius metum a timore*, & *timorem*, vocat tædium ex malo appropinquante, vel ex opinione mali appropinquantis ortum. *Deſperatio* genetice ita definitur: eſt affectus, qui oritur, ſi nobis malum repræſentamus, tanquam inevitabile, inprimis, ubi ſimul idem nobis repræſentamus, tanquam intolerabile.

DCCCXXXV. *Terror* eſt nimia triſtitia ex adventu mali improviſo orta.

DCCCXXXVI. *Vacillatio*, ſive *Fluctuatio animi* eſt alternatio voluptatis atque tædii ſuper bono, quod an obtentu poſſibile ſit, reperire non poſſumus.

SCHOL. Denitio realis hæc eſt: *Fluctuatio animi* eſt affectus, qui oritur ex ignorantia mediorum, vel electionis aut executionis eorundem. E. gr. offertur munus, multæ autem adhuc adſunt difficul-

tates

tates ex parte altera, quæ metum in Cajo excitant, ex parte autem altera rationes comparent, quæ ſpem rurſus excitant in Cajo, fore, ut obtineat munus. Hoc in caſu, quo inter ſpem & metum verſatur Cajus, tribuitur Cajo *fluctuatio animi*.

DCCCXXXVII. *Horror* eſt metus, qui oritur ex repræſentatione mali, tanquam ingentis.

DCCCXXXVIII. *Puſillaminitas* eſt triſtitia, orta ex difficultate boni, quod cupimus, obtinendi.

DCCCXXXIX. *Animoſitas* eſt prædominium cupiditatis ac ſpei vincentis metum, ex difficultate boni obtinendi ortum.

SCHOL. Definitio genetica, ſive realis animoſitatis ſequens eſt: *Animoſitas* eſt affectus, qui oritur, ſi difficultates obtinendi boni, quod cupimus, perpendentibus videantur ſuperabiles, aut ſuperatu non prorſus impoſſibiles.

DCCCXL. *Deſiderium* eſt tædium ex mora boni venturi, quod ſperatur, perceptum.

DCCCXLI. *Hilaritas* eſt gaudium, ortum ex eo, quod malum ſit præteritum.

EXEMPL. E. gr. Cum liberatus fueris magno morbo, dicis: *Gratulor, quod morbus evanuerit*. Hoc gaudium, ex malo finito ortum, dicit *VVolfius hilaritatem*.

DCCCXLII. *Faſtidium* eſt tædium, perceptum ex eo, ex quo ante voluptatem percipiebamus.

DCCCXLIII. *Ira* eſt tædium inſigne, ortum ex injuria, nobis vel aliis illata, conjunctum cum odio ejus, qui eam intulit.

SCHOL. *VVolfius* notionem iræ ita determinat, ut ad eam conſtituendam requirat *odium perſonæ*. Ex quo infertur, iram ſemper eſſe affectum per ſe malum. Conſ. elegans diſſertat. Cl. *Schloſſeri* de morali æſtimatione iræ, Vitemb. 1727. habit.

DCCCXLIV. *Cupiditas vindictæ* eſt cupiditas mali alterius, propterea quod ipſum conſideramus tanquam cauſam mali, nobis præſentis. Sive: eſt cupiditas malum malo compenſandi.

DCCCXLV.

DCCCXLV. *Indignatio*, eſt affectus, qui oritur, ſi tædium quidem percipimus ex injuria nobis ab altero illata, a vindictæ tamen cupiditate alienum habemus animum.

DCCCXLVI. *Appetitus rationalis* (*voluntas ſtricte ſic dicta*) eſt inclinatio animæ ad objectum, orta ex diſtincta boni repræſentatione.

DCCCXLVII. *Averſatio rationalis* (*Noluntas*) eſt reclinatio animæ ab objecto, orta ex diſtincta mali repræſentatione.

DCCCXLVIII. *Volitio* eſt ipſe actus volendi.

DCCCXLIX. *Nolitio* eſt ipſe actus nolendi.

NOT. Hic opponitur volitio voluntati, ut actus potentiæ, ſive facultati. Voluntas enim, ut potentia ſpectata, eſt facultas appetendi bonum.

DCCCL. *Motivum* eſt ratio ſufficiens actuum volitionis & nolitionis.

EXEMPL. Ingreſſus e. gr. in tabernam librariam, hunc potius cupis & appetis librum, quam alium quemcunque. Debet adeſſe ratio ſuff. ex qua inintelligi, & explicari queat, cur hunc potius appetas librum, nec potius alium. Si ſcilicet multa commoda, ex libro cupito in te redundatura, tibi repræſentas, tunc repræſentatio commodorum eſt *motivum*.

DCCCLI. *Regula appetitus* dicuntur, quas anima obſervat in appetendo.

DCCCLII. *Lex appetitus* dicitur principium generale regularum appetitus.

NOT. Lex autem appetitus eſt hæc propoſitio: Quicquid nobis repræſentamus, tanquam bonum, quoad nos, id appetimus.

DCCCLIII. *Regulæ averſationis* ſunt, quas anima obſervat in averſando.

DCCCLIV. *Lex averſationis* eſt principium generale regularum averſationis.

NOT. Lex autem averſationum eſt hæc propoſitio: *quicquid* nobis repræſentamus, tanquam malum, quoad nos, id averſamur.

DCCCLV. *Conſenſus appetitus ſenſitivi & rationalis* eſt tendentia utriuſque ad idem objectum.

DCCCLVI. *Appetitus fortis* dicitur, ſi ab appetitione nos non facile dimoveri patimur.

DCCCLVII. *Conſenſus averſationis rationalis, & ſenſitiva* eſt, ſi verſatur circa idem objectum.

DCCCLVIII. *Motiva completa* ſunt, ſi omnes rationes expendimus, ob quas objectum ad appetendum vel averſandum propoſitum judicatur, vel bonum vel malum. Si aliquas tantum expendimus dicuntur *motiva incompleta*.

DCCCLIX. *Voluntas antecedens* eſt appetitus rationalis, qui oritur ex motivis incompletis. *Voluntas conſequens* eſt, qui oritur ex motivis completis.

EXEMPL. E. gr. Si quis ob cœli ſerenitatem, ſanitatiſque conſervationem iter meditatur Lipſiam, tunc vult illud ipſum iter, ob rationes, & motiva dicta. Cum autem negotia, quæ adhuc expedienda ſunt, & quibus obrutus eſt, expendit, iter ſuſcipere non vult, ſed potius domi commorari. *Antecedens* hic oritur *voluntas*, nondum ponderatis omnibus circumſtantiis particularibus, adeoque ex motivo incompleto: *conſequens* vero naſcitur, ſpectatis circumſtantiis particularibus, adeoque motivis completis.

DCCCLX. *Conſuetudo agendi* dicitur habitus agendi ex determinatione præterita, ſeu ea, quæ fit vi motivorum præteritorum, quatenus confuſe perceptorum memoriam habemus.

NOT. Exemplum conſuetudinis iſtiuſmodi eſt, cum quis ſingulis horis matutinis vinum aduſtum bibit, quod jam ſæpius ſecum ſumſit. Hic, qui conſuetudine agendi ad bibendum determinatur, non inquirit, num potus ille ſalutaris ſit, an perniciosus. Sed tantum bibit, quia ſæpius jam bibit, & quia jucunditatem ejus vini olim perſenſit, nunc autem iſtius jucunditatis, olim perceptæ, confuſe, & ſæpe quoque obſcure recordatur.

DCCCLXI.

DCCCXXVI. *Voluntatem cogere* idem eſt, ac vi quadam externa animam determinare ad appetendum vel averſandum.

DCCCLXII. *Noluntatem cogere* idem eſt, ac vi quadam externa eam adigere ad nolendum.

DCCCLXIII. *Spontaneitatis* eſt principium ſeſe ad agendum determinandi intrinſecum.

NOT. Sic, cum, miſſo ſtudio Theologico, ad juriſprudentiam te confers, *ſponte* ſtudium juris amplecti diceris, quia te ipſum ad hoc ſtudium excolendum determinas.

DCCCLXIV. *Actiones* dicuntur *ſpontaneæ* quatenus per principium ſibi intrinſecum, ſine principio determinandi extrinſeco, agens eaſdem determinat.

NOT. Talis actio eſt, cum te derminas ad juriſprudentiam. Ejuſmodi actiones competunt etiam brutis.

DCCCLXV. *Motus corporis voluntarii* ſunt, qui pendent a voluntate animæ. *Involuntarii* appellantur, qui ab eadem non pendent.

NOT. Ita pedum motus eſt motus voluntarius, palpitatio cordis eſt motus involuntarius.

DCCCLXVI. *Lubenter facere* dicimur, quando facimus, quod nobis placet. *Minus libenter facere* dicimur, quando facimus, quod in ſe ſpectatum nobis diſplicet.

DCCCLXVII. *Anima libertas* eſt facultas ex pluribus poſſibilibus ſponte eligendi, quod ipſi placet, cum ad nullum eorum per eſſentiam determinata ſit.

SCHOL. De hac libertatis notione legi poſſunt Cl. *Schloſſeri* theſes de genuina libertatis notione, *VVagneri* tr. *von der Steyite*, *Bulfingeri* dilucid. §. 301.

DCCCLXVIII. *Indifferentia exercitii* appellatur ille ſtatus animæ, quo ipſa indifferens eſt ad agendum, vel non agendum.

DCCCLXIX. *Regimen corporis* eſt facultas ex pluribus motibus voluntariis, per ſtructuram corporis poſſibilibus, libere determinandi eum, qui actum conſequi debet.

NOT.

NOT. Hactenus definitiones ex pſychologia empyrica deſumptæ. Nunc ſequuntur definitiones ex pſychologia rationali.

DCCCLXX. *Moniſtæ* (*philoſophi*) dicuntur illi philoſophi, qui unum tantummodo ſubſtantiæ genus admittunt.

NOT. Dicuntur a Μόνος ſolus, unicus. Tales ſunt, qui vel non niſi corpora, vel non niſi ſpiritus exiſtere affirmant.

DCCCLXXI. *Materialiſtæ* dicuntur philoſophi, qui tantummodo entia materialia, ſive corpora exiſtere affirmant.

NOT. Inter hos materialiſtas referuntur *Hobbeſius* & *Covvardus*.

DCCCLXXII. *Idealiſtæ* dicuntur, qui non niſi idealem corporum in animabus noſtris exiſtentiam concedunt.

SCHOL. Inter idealiſtas nomen ſuum recentius profeſſus eſt *Georgius Berkely*, Collegii Trinitatis, quod Dublini in Hibernia eſt, Socius, in tribus Dialogis, Anglicano idiomate conſcriptis de immaterialitate animæ, immediata Providentia Numinis & realitate & perfectione cognitionis humanæ, Londini A. 713. in 8. Conf. *Pfaffius* in Orat. de Egoiſmo, & *Schloſſerius Im Sendſchreiben an die Philoſ. Geſellſchafft in VVittemberg vom. Idealiſmo*, Hanov. 1730. 4.

DCCCLXXIII. *Egoiſtæ* ſunt, qui non niſi ſui, quatenus nempe anima ſunt, exiſtentiam realem admittunt.

DCCCLXXIV. *Dualiſtæ* ſunt, qui & ſubſtantiarum materialium & immaterialium exiſtentiam admittunt, h. e. & corporibus realem extra ideas animarum exiſtentiam concedunt, & animarum immaterialitatem defendunt.

DCCCLXXV. *Dogmatici* ſunt, qui veritates univerſales defendunt, ſeu quid affirmant vel negant in univerſali.

DCCCLXXVI. *Sceptici* ſunt, qui metu erroris committendi veritates univerſales inſuper habent, ſeu nihil affirmant, nihil negant in univerſali.

DCCCLXXVII.

DCCCLXXVII. *Imago in genere* eſt repræſentatio quilibet compoſiti.

DCCCLXXVIII. *Imago materialis* eſt repræſentatio compoſiti in compoſito. *Imago immaterialis* eſt repræſentatio compoſiti in ſimplici.

DCCCLXXIX. *Pictura* ſunt repræſentationes compoſiti in ſuperficie.

DCCCLXXX. *Sculptura* ſunt repræſentationes in ſolido.

DCCCLXXXI. *Species impreſſa* eſt motus ab objecto ſenſibili organo impreſſus.

DCCCLXVXII. *Idea materialis* eſt motus, inde ab objecto ſenſibili ad cerebrum propagatus.

DCCCLXXXIII. *Anima* dicitur intueri ideam univerſi, quatenus nonnulla, quæ eidem inſunt, clare percipit.

DCCCLXXXIV. *Perceptiones ordinatæ* appellantur, quæ repræſentant res, conſtanti ordine ſibi invicem ſuccedentes. *Inordinatæ* dicuntur, quæ repræſentant res, nullo ordine ſe invicem conſequentes.

DCCCLXXXV. *Campus perceptionum* dicitur multitudo perceptionum ſimultanearum.

DCCCLXVXVI. *Senſus acui* dicitur, ſi efficitur, ut clare aut diſtincte percipiat, quæ antea obſcure, vel confuſe petcipiebat.

NOT. Hinc vides, vel maxime per teleſcopia, & microſcopia acui viſum, cum, ope illorum ea, quæ antea diſtingui non poterant, diſtinguere liceat.

DCCCLXXXVII. *Memoria ſenſitiva* (*animalis*) eſt facultas ideas reproductas, & res per eas repræſentatas confuſe recognoſcendi. *Intellectualis* vero *memoria* eſt facultas ideas reproductas diſtincte recognoſcendi.

NOT. Illam homo cum brutis habet communem hæc vero homini nonniſi propria eſt.

DCCCLXXXVIII. *Memoria læди* dicitur, quando ad functiones ſuas, ſeu ad eliciendum actum inepta redditur.

DCCCLXXXIX. *Ratiocinia primitiva* appellantur,

quæ ex aliis ſe prioribus ortum minime ducunt; ſeu: quæ in alia ſimpliciora reſolvi non poſſunt. *Derivativa* vero ſunt, quæ in alia ſimpliciora reſolvi poſſunt.

NOT. Ad ratiocinia primitiva pertinent ſyllogiſmi categorici, ad derivativa refertur ſorites, utpote qui ex pluribus ſyllogiſmis in unum contractis conſtat.

DCCCXC. *Imbecillitas judicii* eſt impotentia judicandi ex defectu notionum univerſalium, ad judicia diſcurſiva requiſitarum.

DCCCXCI. *Uſus rationalis* eſt potentia actus eliciendi, ad intuitum nexus veritatum univerſalium neceſſarios.

SCHOL. Auctor autem hic intelligit potentiam proximam, qua anima actus illos elicere poteſt, quando voluerit, & quandò occaſio ita tulerit. Ipſa autem ratio, tanquam facultas ſpectata, nobis ineſt per potentiam remotam, ita ut eidem equidem non repugnent actus, ad intuitum nexus veritatum univerſalium requiſiti, non tamen eoſdem elicere poſſit, niſi aliæ præcedant animæ modificationes.

DCCCXCII. *Theoria* eſt veritatum univerſalium complexus.

NOT. Sic Theoriam legis habet, cui veritates univerſales de eadem ſunt cognitæ.

DCCCXCIII. *Perceptionem prævidere* dicimur, quatenus nobis conſcii ſumus, nos eam habere poſſe.

NOT. Si noverimus amicum, qui per aliquod tempus abſens fuerit, jam factum fuiſſe reducem, nobis conſcii ſumus, nos eum adire, & colloquia cum ipſo miſcere poſſe.

DCCCXCIV. *Syſtemata explicandi commercium inter animam, & corpus* dicuntur hypotheſes philoſophorum, quas excogitarunt ad rationem reddendam commercii, inter animam, & corpus intercedentis.

NOT. Cum vero tres potiſſimum hypotheſes in medium protulerint, tria quoque ſyſtemata dantur

ex-

explicandi commercium inter animam, & corpus. Alterum eſt ſyſtema influxus phyſici, ſive Ariſtotelicum, alterum ſyſtema cauſſarum occaſionalium, ſive Carteſianum, alterum ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ, ſive Leibnitianum.

DCCCXCV. *Harmonia mentis, & corporis* appellatur explicabilitas perceptionum animæ per mutationes in corpore contingentes, & motuum voluntariorum in corpore per volitiones ac nolitiones animæ, vel etiam appetitiones atque averſationes ejuſdem.

Obſerv. I. Explicabilitas vero iſta conſiſtit in hoc, quod ex iis, quæ in corpore contingunt, intelligatur, cur tales jam ſint animæ perceptiones, ex appetitionibus vero ac averſationibus ſenſitivis, ſive rationalibus, cur iſtiuſmodi jam in corpore fiant motus ſpontanei, vel voluntarii.

Obſerv. II. Sic e. g. ſi rationem reddere potes, qui fiat, ut, cum vis huc nec illuc pedem movere, per moveatur ad decretum animæ huc nec potius illuc, explicas harmoniam mentis, & corporis.

DCCCXCVI. *Phyſice influere* dicitur ſubſtantia una in alteram, ſi quædam realitas, quæ inerat uni ſubſtantiæ, transfertur in alteram, cui ante non inerat.

SCHOL. Talis influxus ſtatuitur in motu duorum globulorum. Cum enim globulus A in globulum B quieſcentem incurrit eundemque movet, poſt conflictum globulus A minorem vim habet, quam ante eundem, & globulus B, qui in quiete vi iſtiuſmodi deſtitutus erat, poſt conflictum aliquam accipit.

DCCCXCVII. *Corpus* noſtrum organicum *phyſice influere* dicitur *in animam*: quatenus ex corpore quædam in animam transfertur realitas, quæ, cum ante corpori ineſſet, nunc inſit animæ.

DCCCXCVIII. *Anima phyſice influere* dicitur *in corpus*, quando in idem transfert quamdam realitatem, quæ ante non inerat.

DCCCXCIX. *Syſtema influxus phyſici* dicitur, quo commercium inter mentem, & corpus explicatur, per influxum phyſicum corporis in animam, &

animæ in corpus, ſeu, quod perinde eſt, per actionem corporis in animam, qua corpus in animam influit, & per actionem animæ in corpus, qua anima in corpus influit.

SCHOL. Plures de hoc ſyſtemate commentati ſunt, legi tamen præ ceteris poſſunt *Verdries* in commentat. de æquilibrio mentis, & corp. 1726. Gieſſ. Cel. *Gottſched* in vindic. Syſtem. influx. phyſ. R. *Andala* in diſſ. de unione mentis, & corpor. phyſica, non metaphyſ. Halæ recuſ. 1721. *Bulfinger.* in dilucidat. §. 321. ſeqq.

DCCCC. *Influxioniſta* dicitur, qui ſyſtema influxus phyſici defendit.

SCHOL. Tales ſunt Ariſtotelico-Scholaſtici, & nonnulli noſtræ ætatis philoſophi, non vero totum genus humanum ſyſtema illud ſemper defendiſſe dicendum eſt, ut Vener. *Langius* exiſtimat. Carteſiani enim ſine dubio quoque ad genus humanum pertinent.

DCCCCI. *Syſtema cauſarum occaſionalium* dicitur, quo commercium inter mentem, & corpus explicatur per modificationes harmonicas immediate a Deo factas, ſeu per voluntatem Dei generalem, & certis legibus liberrime adſtrictam.

SCHOL. Hoc ſyſtema, quod etiam *ſyſtema aſſiſtentiæ*, alias appellatur defenderunt Carteſiani, nominatim *Malebranchius*, *de la Forge*, & recentiori ætate *Sturmius*. Conf. *Bulfinger.* in dilucidation. §. 321. ſeqq. *Gottſched.* in diſſ. 2. vindic. Syſtem. influx. *Elsvvich.* in diſſ. recentiores de anima controv. Vit. 1717.

DCCCCII. *Cauſa occaſionales* dicuntur, quæ vi agendi propria deſtituuntur, Deo tamen agendi occaſionem præbent.

DCCCCIII. *Occaſionaliſta* dicitur, qui ſyſtemate cauſarum occaſionalium in explicando commercio, inter animam, & corpus intercedente, utitur, tum etiam qui corpora in motus communicatione ac conſervatione inſtar cauſarum occaſionalium conſiderat.

DCCCIV.

DCCCCIV. *Syſtema Harmoniæ præſtabilitæ* dicitur, quo commercium animæ, & corporis explicatur per ſeriem perceptionum atque appetitionum in anima, & ſeriem motuum in corpore, quæ per naturam animæ ac corporis harmonicæ ſunt, ſeu conſentiunt.

SCHOL. Syſtema hoc quoque dicitur *Leibnitianum*, propterea quod a *Leibnitio* primum inventum eſt, & ab ipſo in Journal des ſavans cum eruditis fuit communicatum. An. 1659. p. 444. Hoc ſyſtema Leibnit. ab exteris, & domeſt. erud. impugnatum, poſtea *VVolfius* 1720. in Metaphyſ. Germ. §. 765. propoſuit, & tanquam probabile aſſumſit. Hunc ſecutus *Bulſingerus*, qui idem ſyſtema explicavit, & defendit in commentat. hypothet. de Harmonia animi, & corpor. humani maxime præſtabilita, anno 1723. edit. item in dilucidat. §. 321. ſeqq. & in epiſt. Amoeb. Poſt *Bulſingerum* compluresalios huic ſyſtemati ſubſcripſiſſe, conſtat. E. g. *Thumingius*, *Marquardt* in diſſertat. de Harm. præſt. Regiom. 1722. *Hanſchius* in princip. Philoſ. Leibn. Frf. 1628. 4. *Ribovius in der ferneren Erlauterung Anonymus*, (quem *Mullerum* alii, alii alium eſſe, dicunt) in commentat. de Deo, anima &c.

SCHOL. Qui vero ſyſtema hoc impugnarunt, numero plures ſunt. Præcipui inter exteros ſunt *Foucherius*, *Baylius*, *Lamius*, *Tournemine*, *Neuton*, *Clarck*. Inter noſtros vero eruditos, præter *Langium*, & *Buddeum*, ſyſtema hoc impugnarunt, *VVucherer* in duabus diſſertat. de Harmonia mentis, & corpor. humani ſtabilimento orbata, 1724. *Hollmann.* in diſſert. de Harm. præſt. Vitemb. 1724. item Auctor ſcripti: *Die mit ihr ſelbſt ſtreitende Harmonia der neuen VVeltweiſen, zu Erlauterung den unter ihnen uber die ſogenundte harmoniam præſtabilitam. VValtende Streitikeiten entworffen* 1724. Conf. *VValch. Lex. tit.* Harmoniæ *Swiſchen ſeel und Leib.*

DCCCCV. *Harmoniſta* dicitur, qui ſyſtemate

 har-

harmoniæ præſtabilitæ utitur in explicando commercio inter animam atque corpus intercedente, tum etiam in motuum communicatione ac conſervatione.

SCHOL. Tales Harmoniſtæ plerumque eſſe putantur illi, qui *VVolfiano* ſyſtemati favent. At experientia docuit, exemplo Cel. *Gottſchedii*, aliorumque, *VVolfii* aliquem ſyſtema legitimo nexu poſſe defendere, & nihilo minus Harmoniam præſtab. rejicere.

DCCCCVI. *Spiritus* eſt ſubſtantia intellectu, & voluntate prædita.

SCHOL. Non itaque ſynonyma ſunt *Spiritus*, & ens ſimplex, cum ad notionem Spiritus completam plura requirantur, quam ſola immaterialitas. Id quod obſervare debuiſſent, qui, cum *VVolfio*, omnia compoſita conſtare ex entibus ſimplicibus, aſſeveret, ipſi imputant, ſe omnia corpora ex ſpiritibus coagmentata eſſe, affirmare. Ridicule profecto!

DCCCCVII. *Spiritus perfectiſſimus* eſt, qui intellectu perfectiſſimo, & voluntate perfectiſſima gaudet.

DCCCCVIII. *Intellectus perfectiſſimus* dicitur, qui omnia poſſibilia ſibi repræſentat diſtincte.

SCHOL. *Bulfingerus* in dilucidat. §. 273. & alii adhuc requirunt ad notionem intellectus perfectiſſimi, ut omnia poſſibilia diſtincte, & N. B. *actu ſimultaneo*, *non ſucceſſive* ſibi repræſentet.

DCCCCIX. *voluntas perfectiſſima* dicitur, quæ non appetit, niſi optimum.

DCCCCX. *Corrumpi* dicitur, quod diſſolutione in partes diſſolvitur. *Corruptibile* dicitur, quod ita interire poteſt. *Incorruptibile* eſt, quod corrumpi nequit.

DCCCCXI. *Sapientia* eſt ſcientia actionibus liberis fines, naturæ ſuæ convenientes, præſcribendi, & media ad eos ducentia eligendi, fineſque particulares ita ſibi invicem ſubordinandi, ut propiores fiant media remotiorum. Sive: eſt ſcientia cum finibus optimis connectendi media optima, vel quod idem eſt: eſt ſcientia ſubordinandi ſibi fines, & media.

SCHOL. *Leibnitius* definit *ſapientiam* per ſcientiam feli-

felicitatis. Conf. *Bulſingerus* in tr. de Origine mali §. 212. ſeqq. & in dilucidat. §. 441. item *Syrbii* Schediaſm. de definitione ſapientiæ, Jen. 1707. edit.

DCCCCXII. *Finis optimus* dicitur, qui agenti ex aſſe convenit, hoc eſt, qui ceteris præferendus agnoſcitur, ubi ad omnes determinationes, quæ agenti inſunt, vel extrinſecus ſuperaccedunt, reſpexeris.

DCCCCXIII. *Ex aſſe* dicitur agens *conſequi finem*, ſi vi mediorum ad actum perducantur ea omnia, quibus (ſcilicet finis) conſtituitur.

DCCCCXIV. *Creatio* eſt productio ex nihilo, non præexiſtente.

SCHOL. *Formale creationis*, inquit, *Bulſingerus illud eſt, quod loco nihili a cauſa efficiente præſtatur aliquid; quod agens, infinita præditum virtute, illi, quod ex ſeſe nihil eſſet, exiſtentiam a ſua diſtinctam largitur; ubi igitur realitatem exiſtentiæ ab alio habet id, quod ex ſeſe nullam haberet exiſtentiam.* Conf. dilucid. §. 189. & ſequentes, item *Cantz.* uſu philoſ. *Leibnit.* in Theol. in Loc. de Creatione.

DCCCCXV. *Creatiani* appellantur, qui ortum animæ per creationem defendunt.

SCHOL. Tales Creatiani, præter complures Patres, & Scholaſticos medii ævi, fuerunt poſteriori tempore, *Stahlius*, *Zeiſoldus*, cujus controverſiæ, hac de re cum *Sperlingio* agitatæ, ſatis notæ ſunt, *Hornejus*, *Drejerus*, *Zeidlerus*, alii, vid. *Elsmvvichii* recentiores de anima controverſiæ, §. 29. pag. 46. ſeqq.

DCCCCXVI. *Propagatio animæ per traducem* eſt generatio animæ, a parentibus facta; ſive: eſt animæ ex corpulentis ſeminibus ortus.

DCCCCXVII. *Traduciani* dicuntur, qui propagationem animæ per traducem defendunt.

SCHOL. Inter *Traducianos* referuntur, præter *Tertullianum* alioſque plures patres, multi theologi philoſophique recentiorum temporum, e. g. *Thumminus*, *Dorſcheus*, *Calovius*, *Hildbrandus*, *Meiſnerus*, *Sennertus*, *Sperlingius*, alii, vid. cit. diſp. Dni. *de Elsvvic*

DCCCCXVIII. *Mors* eſt ſtatus corporis, quo organa ipſius in univerſum omnia a functionibus ſuis plenarie ceſſant.

SCHOL. Hæc notio *mortis* eſt experientiæ, itemque uſui loquendi admodum conveniens. Quæ de exilio mortis Leibnitiano recentius diſputata ſunt, videri poſſunt in *Hanſchii* princip. philoſ. Leibnit: pag. 170. & *Bulfingeri* dilucidat. §. 366. & 367. Conf. *Pfaffii* Schediaſma de morte naturali.

DCCCCXIX. *Immortalitas animæ* eſt potentia perſeverandi a morte corporis in ſtatu perceptionum diſtinctarum, & conſervandi memoriam ſui.

SCHOL. Tria *Wolfius* ad notionem completam immortalitatis conſtituendam requirit (α) *perſeverantiam poſt mortem corporis*, ſive *indeſtructibilitatem* (β) *ſtatum perceptionum diſtinctarum* (γ) *ſtatum perſonalitatis*, ſive ejuſmodi ſtatum, quo anima vitæ præteritæ conſcia ſibi & memor ſit, eam ad ſe pertinere. Vid. *Thummigii* diſſertat. de immortalitate animæ ex intima ejus natura demonſtrata. Si plures, qui de immortalitate animæ commentati ſunt, conferre lubet, evolvas *Fabricium* in delectu argumentorum, & ſyllabo ſcriptorum, qui veritatem religionis Chriſtianæ aſſeruerunt, c. 18. p. 425.

DCCCCXX. *Perſona* dicitur ens, quod memoriam ſui conſervat, hoc eſt, meminit, ſe eſſe idem illud ens, quod ante in hoc, vel illo fuit ſtatu.

SCHOL. Veteres *perſonam* definiebant per ſuppoſitum intellectu præditum, ſuppoſitum autem dicebant ſubſtantiam ſingularem, completam, incommunicabilem, non aliunde ſuſtentatam. Conf. *Hebenſtreitii* Philoſ. Prim. pag. 255. *Wolfius* ſuam cum veterum definitione conciliare conatus eſt in Pſychol. Lat. Rat. pag. 660.

DCCCCXXI. *Bruta perfectiora* ſunt, quibus quinque ſunt organa ſenſoria. *Bruta* vero *imperfectiora* ſunt quibus pauciora.

NOT. Ita animalia imperfectiora ſunt oſtreæ, cochleæ, muſcæ, formicæ, inſecta alia.

DEFI-

DEFINITIONES
THEOLOGIÆ NATURALIS.

DCCCCXXII.

Ens *a ſe* dicitur, quod exiſtentiæ ſuæ rationem in ſe ipſo habet, i. e. quod per eſſentiam ſuam determinatur ad exiſtendum.

DCCCCXXIII. *DEUS* eſt ens a ſe, in quo continetur ratio ſufficiens exiſtentiæ contingentium, h. e. mundi, elementorum atque animarum, ſive, quod idem eſt, DEUS eſt illud ens, quod eſt cauſa hujus mundi.

Obſerv. I. Eſt hæc definitio nominalis, quam *VVolfius* de DEO tradit. Definitionem enim realem de DEO dari poſſe, ipſe negat in Logic. §. 47. cap. I. Recenſet itaque *VVolfius* aliquas tantum notas characteriſticas, (omnes enim enumerare non opus eſt,) quibus DEUS ab omnibus aliis rebus queat diſcerni.

Obſerv. II. Contra hanc definitionem, qua *VVolfius* per DEUM id ens a ſe intelligit, quod a mundo diſtinctum, eſt cauſa mundi, *Langius* nonnulla monuit, quæ vero dici vix poteſt, quam cito in fumum abeant, ſi recte expendantur. (α) objicit vir acutus, cadere quoque hanc definitionem in animam humanam, conf. *Anatome* Syſt. VVolfiani p. 73. Sed reſp. Quis unquam affirmavit, aut affirmare poterit, animam eſſe ſubſtantiam, in qua contineatur exiſtentiæ univerſi ratio? In anima hominis ratio quidem deprehenditur, cur hoc nec alio modo repræſentetur, non vero in eadem continetur ratio, cur mundus exiſtat. (β) Putat venerabil. *Langius*, ex his verbis: *Deus eſt ens*

a ſe,

a ſe, in quo continetur ratio exiſtentiæ hujus mundi, nondum colligi poſſe, *VVolfium* Deum pro cauſa efficiente hujus mundi habere. At, ni grave fuerit, evolvat Vir Reverendus, §. 29. Metaphyſic. VVolf. Hic *VVolfius* ita: *Cauſa eſt res, quæ in ſe continet fundamentum alterius*. Ita vero Deus eſt ens, quod continet rationem ſufficientem exiſtentiæ hujus mundi per def. Dei) E. quid clarius eſſe poteſt, quam *VVolfium* definitione ſua indicare, ſe Deum pro cauſa hujus mundi habere, conf. *Bulfinger*. dilucidat. §. 440. (γ) VVolfiana definitione, pergit vir S. R. ne verbulo quidem commemorari intellectum, libertatem, providentiam, benignitatem, & reliqua Dei attributa. Reſp. Neque id opus eſt in definitione philoſophica. Ex characteribus allegatis, ſi cetera attributa legitimo nexu deduci poſſunt, optima eſt definitio, etiam ſi unicum tantum, quoque definitum ab aliis rebus poteſt dignoſci, criterium allegaverit. Neque vero negari cetera attributa Dei, putandum eſt, quia reticentur in definitione. Abſtrahentium enim, quod ajunt philoſophi, non eſt mendacium.

Obſerv. III. Aliam adhuc definitionem Dei ſuppeditat *VVolfius*, quam pluribus exceptionibus fuiſſe expoſitam, conſtat. Scilicet in ratione prælect. VVolfianarum pag. 150. & 160. hac utitur definitione: *DEUS* eſt ſubſtantia, quæ univerſa poſſibilia unico actu diſtincte, aut ſi mavis, adæquate ſibi repræſentat. Et in Metaphyſ. Germ. §. 1069. *Deus eſt illud ens, quod mundos omnes poſſibiles eodem tempore, & ſine ſucceſſione clariſſime ſibi poteſt repræſentare.*

SCHOL. Contra hanc notionem Dei, quam *VVolfius* ex §§. antecedentibus deductam ſibi format, itidem, cum vener. *Langius*, tum *B. Buddeus* permulta exceperunt, quorum præcipua huc redeunt. (α) Objiciunt, ſi Deus eſt ſubſtantia, & ſubſtantia, judice quidem *VVolfio* in Metaphyſ. §. 114. eſt id,

quod

quod continet ſuarum mutationum rationem in ſemetipſo, ſequi, putant, ut Deus ſit mutationibus obnoxius. Reſpondet hic *VVolfius in den nothigen Zugabe zu den Anmerekungen* pag. 102. ſeqq. locutum ſe eſſe in Metaphyſ. de ſubſtantiis finitis, non de infinita, quam, ipſe affirmat, nullis mutationibus eſſe expoſitam. Subſtantiæ itaque vocem, alio ſenſu ad ſignificandum Numen transferri, per ſe patet. *Talia ſunt prædicata &c.*

(β) Non ſola putant adverſarii, omnium poſſibilium diſtincta repræſentatione eſſentiam & completam Dei notionem conſtitui, ceteras quoque Dei virtutes in definitione ejus eſſe enumerandas. Reſp. Non excludit hac definitione *VVolfius* cetera Dei attributa, ſed ex eadem deduci vult & demonſtrari. Id quod etiam feliciter præſtiterunt *Bulfinger.* in dilucidat. §. 422. ſeqq. & *Riebov. in der ferneren Erlauterung.* Cap. 5.

(γ) Ex hac definitione difficulter admodum, vel plane non demonſtrari poſſe providentiam divinam exiſtimant. Nullam enim eſſe conſequentiam, ajunt: Deus repræſentat omnes mundos. E. præſentem curat, fovet, ſuſtentat. Non ſequitur, fateor, immediate providentia DEI exinde, ſequitur tamen aliis propoſitionibus accedentibus, conf. hic *Cantzius* in uſu philoſ. *Leibnit.* in Theologia T. I. cap. I. de Deo §. 3. ubi controverſiæ hujus logicæ progreſſum videbis. it. *Riebov.* §. 160. *der ferneren Erlauterung*, & *Bulfinger.* loc. citatis. Plures objectiones leges *in den Pedenken des Horn Buddei*, item in Anatome Langiana Syſtem. Metaphyſici VVolfiani c. de Deo. Conferri poſſunt *M. Draghеimii* diſputat. duæ de definitione Dei VVolfiana Roſtoch. 1724. hab. In quibus diſputationibus, ut verum fatear, nihil prolatum video, niſi quod ſemel iterumque ac tertio a vener. *Langio & Buddeo* monitum erat. Poterat itaque bonus ille *Dragheimius* opera hac ſuperſedere, & acumen ſuum in aliis rebus demonſtrare. Ex charta enim in

papy-

papyrum res tranſcribere, parum videtur eſſe glorioſum.

Obſerv. III. Ceterum, ſi definitiones *VVolfii*, de Deo ſuppeditatæ, minus tibi placuerint, dic: *Deus* eſt Spiritus independens. Sic: *Deus* eſt ens perfectiſſimum. Definitiones enim nominales ſint arbitrariæ.

DCCCCXXIV. *Intellectus divinus* eſt diſtincta eademque ſimultanea omnium poſſibilium repræſentatio.

NOT. Intellectum divinum non conſiderare debemus (α) ut *facultatem* & potentiam repræſentandi, ſed ut actum. (β) Debemus illum conſiderare, non ut actum ſucceſſivum, ſed ut ſimultaneum, cum Deus, ob infinitatem ſuam, omnia ſibi repræſentet unico actu & ſimul, conf. *Riebov. in der Erlauterunt* pag. 244.

DCCCCXXV. *Scientia Dei media* eſt, qua cognoſcit Deus ea, quæ ſub conditione, nunquam implenda, poſſibilia ſunt.

DCCCCXXVI. *Præſcientia Dei* eſt, qua diſtincte cognoſcit, ea, quæ nobis futura dicuntur.

SCHOL. Conf. *Kromayeri* docta diſſertatio de divina contingentium Præſcientia, contra *Stephanum Vitum*, 1727. Jen. hab.

DCCCCXXVII. *Omniſcientia Dei* eſt actus, quo ipſe cum omnia poſſibilia, an, quando & cur, fieri poſſint actualia, tum etjam omnia actu exiſtentia adæquate novit.

DCCCCXXVIII. *Qualitas occulta* dicitur, quidquid ſua natura incomprehenſibile eſt, & cujus proin nulla fingi poteſt ratio, niſi voluntas divina.

DCCCCXXIX. *Fortuna* eſt inopinatus cauſarum, nobis haud prævifarum, concurſus.

SCHOL. *Clericus* putat in Arte Critica Part. 2. Sect. I. c. 3. §. 3. vocem fortunæ eſſe vocem mente caſſam. At alii jam jam, quinam conceptus cum hac voce combinari debeat, demonſtrarunt. Conf. *Rivini* diſſert. de providentia divina, Lipſ. habita.

DCCCCXXX.

DCCCCXXX. *Revelatio* eſt voluntatis divinæ ſupernaturalis & miraculoſa manifeſtatio.

SCHOL. *Rivinus* in diſſert. de revelatione divina Lipſ. 1729. habit. illam ita definit: *Revelatio divina eſt doctrina a Deo ipſo ſpeciali modo hominibus tradita, & a viris ſanctis litteris conſignata, quæ homines de ſummo bono inſtruit, mediaque ipſis ſufficientia rationique incognita, ſuppeditat, quibus ſummæ compotes fieri queant felicitatis* §. 24. vide *Golling.* diſp. de Neceſſitate & Criteriis revelation. Altorf. 1733. habit. item. *Langii Jun.* diſſertat. de Neceſſitat. revelat. eod. ann. hab. Halæ.

DCCCCXXXI. *Omnipotentia Dei* eſt illa perfectio, qua omnia poſſibilia poteſt ad actum deducere.

DCCCCXXXII. *Majeſtas* ſeu *gloria divina* eſt perfectionum divinarum omnium complexus.

DCCCCXXXIII. *Creatura* dicitur ens, quod per divinam virtutem exiſtentiam conſequitur.

DCCCCXXXIV. *Providentia divina* eſt continuata quædam ejus, quod in univerſo perdurabile eſt, conſervatio.

SCHOL. *Bulfingerus* definit providentiam §. 467. diluc. per curam, quam Deus gerit, rerum ſemel conditarum. Conf. *Cantz.* in uſu phil. Leibn. & *VVolf.* in Theol. T. I. cap. 3.

DCCCCXXXV. *Bonitas* ſive *benignitas* ſumma eſt providentia in Deo bonum quodvis poſſibile creaturis impertiendi.

Cf. hic *Bulfinger.* §. 439. item *Leibnitian.* in Theodic.

DCCCCXXXVI. *Infinitas* ſeu *immenſitas* eſt ſimultanea & perpetua perfectionum, ſeu virtutum omnium poſſeſſio.

SHOL. De infinitate Dei vid. *Cantz.* l. c. & *VVideburgi* diſſertat. demonſtrat. mathem. infinitatis Dei. Jen. 1729. hab. Infinitum recentioribus rectius definitur per ens, quod habet omnes realitates poſſibiles, quam quod nullos habet terminos, quæ erat veterum definitio. Vid. *Bulf.* diluc. 407.

DCCCCXXXVII.

DCCCCXXXVII. *Sanctitas Dei* conſiſtit in excluſione omnium imperfectionum.

SCHOL. Sanctus itaque intellectus Dei dici poteſt, quatenus in ipſum cadit nulla confuſio, nulla obſcuritas, ſancta voluntas, quatenus nulla in ipſa cadit appetitio mali vel boni apparentis. Vide hic *Hœferi* diſputat. de genuina notione ſanctitatis DEI. anno 1729. habit. Vitemberg. & *Cantzius* p. 160. ſeqq.

DCCCCXXXVIII. *Omnipræſentia DEI* conſiſtit in eo, quod ipſe omnia ſciat, & omnia in omnibus operetur.

SCHOL. Vid. hic *Cantzius* in uſu phil. in Theol. T. I. in loc. de Chriſto p. 310. ſeqq.

DCCCCXXXIX. *Juſtitia perfectiſſima*, qua Deus gaudet, eſt benignitas ſumma ſecundum ſapientiæ perfectiſſimæ leges temperata, ſive adminiſtrata.

SCHOL. (α) Itaque requirit *VVolfius* ad juſtitiam *Bonitatem*, quæ tribuit unicuique (β) *Sapientiam*, quæ oſtendit, quid ſit illud, quod tribuere liceat, aut negare oporteat, pro rei convenientia. Hæc definitio quam fœcunda ſit conſectariis, & quam commode in caſibus ſpecialibus applicari queat, oſtendit præclare, cum *Bulfingerus* §. 445. dilucid. tum *Cantzius* in uſu Philoſoph. *Leibnit*. in Theolog. pag. 342. 374 & 425. ubi felici plane ſucceſſu, definitionem, præſentem *VVolfii* cum communi illa definitione: *eſt conſtans & perpetua voluntas ſuum cuique tribuendi*, conciliat, commonſtrato inſimul ejuſdem uſu, objectionibuſque nervoſe confutatis.

DCCCCXL. *Compoſſibilia* ſunt, quæ una eidem ſubjecto ineſſe poſſunt.

EXEMPL. Ex. gr. Intellectus & voluntas ſunt compoſſibilia, quoniam una animæ noſtræ inſunt. Ex adverſo incompoſſibilia forent, cogitatio & extenſio, quoniam ineſſe nequeunt eidem ſubjecto.

DCCCCXLI. *Realitas* eſt, quicquid enti alicui

vere

vere ineſſe intelligitur, non vero per perceptiones noſtras confuſas ineſſe videtur.

SCHOL. Scilicet realitas hic opponitur phœnomeno: Hoc autem non eſt niſi quod apparet rei ineſſe, actu tamen illi, neutiquam ineſt. Ita quando primo mane ſolem exorientem intuemur, & illum rubrum veluti ſanguine perfuſum conſpicimus, facile nobis perſuademus, illum actu rubrum eſſe; iſta vero perſuaſio a perceptione noſtra confuſa dependet, dum actu ruber non exiſtit; ſed propter vapores in aere hærentes, qui unius generis radios tantum tranſmittunt, reliquos autem reflectunt, talis eſſe videtur. Quare hoc eſt phœnomenon. Ex adverſo intellectus, qui actu animæ competit, vis motrix, quam corporibus ineſſe demonſtramus, ſunt realitates.

DCCCCXLII. *Ens perfectiſſimum* dicitur, cui inſunt omnes realitates compoſſibiles in gradu abſolute ſummo.

Obſerv. Ipſe Ill. *VVolfius* in Theol. Nat. p. II. §. 6. not. obſervavit, hac ipſa definitione non negari, enti perfectiſſimo omnes realitates ſimpliciter ineſſe, conſultius tamen ipſi viſum fuiſſe, dixiſſe, realitates, quæ inſunt enti infinito, compoſſibiles eſſe debere, ne, antequam poſſibilitatem entis perfectiſſimi demonſtraret, compoſſibilitatem realitatum omnium evincere neceſſum haberet. Ceterum compoſſibilitatem realitatum omnium inter alios Cel. *Iſr. Theoph. Cantzius* demonſtrare annifus eſt in uſu Philoſoph. Leibnitian. & *VVolf.* in Theol. T. I. Sect. II. c. I. §. 19. ſeqq. & in Civit. Dei Sect. I. c. I.

DCCCCXLIII. *DEUS* eſt ens perfectiſſimum, ſcilicet abſolute tale.

NOT. Sic, puto, omnes ſaniores divinum numen definire, quamquam non omnes notionem entis perfectiſſimi comprehendant.

DCCCCXLIV. *Poſſibilia derivativa* ſunt, quæ aliorum combinatione reſultant: *Primitiva* vero, quæ aliorum combinatione non reſultant.

SCHOL.

SCHOL. Poſſem has definitiones aliquo modo illuſtrare *Leibnitiano* Harmoniæ præſtitutæ ſyſtemate, quod ſupponit ſubſtantiam poſſibilem compoſitam ex anima perceptiones modificationibus corporis reſpondentes & volitiones vi propria in ſeriebus haud interruptis producente, & corpore vi ſtructuræ per prævios motus in cerebro excitatos eo ordine eoque tempore ad motum determinato, quo ſe invicem excipiunt animæ volitiones. Certe ejuſmodi ſubſtantia compoſita foret poſſibile derivativum, dum ex combinatione ejuſmodi animæ & ejuſmodi corporis reſultaret. Sin vero animam ſeorſim, corpuſque iterum ſeorſim ſpectares, eatenus poſſibile primitivum animo obſervaretur.

DCCCCXLV. *Ars inveniendi combinatoria* eſt, qua veritates aliarum combinatione eruuntur.

EXEMPL. E. gr. Talis foret ars machinas compoſitas ex combinatione ſimplicium inveniendi.

DCCCCXLVI. *Voluntas approbans* dicitur, qua volens id, quod eſſe, vel fieri cognoſcit, eſſe vel fieri vult.

SCHOL. Obſ. Iſta voluntas permittendi contradiſtinguitur. Eſt autem voluntas permittens, qua quis id, quod eſſe vel fieri cogniſcit, eſſe quidem vel fieri non vult, neque tamen efficere vult, ut illud non ſit vel non fiat. Eſt enim permiſſio, definiente *VVolfio* in Theolog. Natur. P. I. Cap. III. §. 584. volitio non impediendi, quod ab alio nec fieri, nec non fieri, volumus. Illuſtr. *Bulſingerus* in Commentat. de O. & P. M. Sect. II. §. 261. permiſſionem vocat ſuſpenſionem vel negationem alicujus efficientiæ, qua oppoſita factum ab agente non eliceretur. Cui proxime accedit Celeb. *Carpovius* in Theolog. dogm. P. I. cap. II. qui permiſſionem definivit per omiſſionem, per quod agens in agendo impediretur. Iſta non inanis ſpeculationis ergo, ſed eo conſilio hic expoſui, ut appareret, quantum approbans a permittente voluntate diffe-

differat, & hanc cum nolitione illius, quod permittere volumus, poſſe conſiſtere. Nec minus hinc liquet, poſſe aliquem totum aliquod velle voluntate approbante, cujus partes nonnullas vult voluntate permittente.

DCCCCXLVII. *Noluntas* dicitur *reprobans*, qua nolens id, quod eſſe, vel fieri, aut factum eſſe cognoſcit, eſſe, fieri, aut factum eſſe non vult, ſeu idem averſatur.

DCCCCXLVIII. *Finis unus alteri contrarius* dicitur, ſi obſtet, quo minus alterum conſequi, vel ſaltem quo minus eundem ex aſſe conſequi detur.

NOT. Fac, hominem ceu finem ultimum intendere felicitatem vitam præſentem aliquando ſecuturam: Fac illum inſimul pro fine ſuo habere fruitionem voluptatum ſenſualium; quoniam hic impedit illius conſecutionem, eſt finis illi contrarius.

DCCCCXLIX. *Subſtantia primaria* eſt finita, quæ concipitur poſſibilis abſque alia ſubſtantia limitata ſive finita: *Secundaria* vero, quæ non concipitur poſſibilis niſi per alias ſubſtantias limitatas ſive finitas. Aſt *prima* eſt ſubſtantia, quæ per ſe poſſibilis: *ſecunda*, quæ poſſibilis non eſt niſi per primam.

SCHOL. Quoniam compoſita conſtant ex ſimplicibus, adeoque non niſi per illa poſſibilia concipi poſſunt, ſunt ſubſtantiæ ſecundariæ: Ex adverſo ſimplicia ſunt primariæ, dum finitæ exiſtunt ſubſtantiæ, & poſſibiles quidem abſque alia ſubſtantia limitata. Subſtantia vero prima non poteſt eſſe niſi ſolus Deus; reliquæ ſubſtantiæ, limitatæ ſcilicet, ſunt ſecundæ, cujus demonſtrationem dedit Ill. *VVolfius* in Theol. Nat. P. II. cap. IV. §. 311.

DCCCCL. *Ordo mundi* dicitur is, quo corpora, ex quibus componitur, in ſerie coexiſtentium, & ſucceſſivorum collocantur.

NOT. Sicuti enim ordo in genere eſt ſimilitudo in modo coexiſtendi, vel ſuccedendi, ita ordo mundi illa erit ſimilitudo coexiſtendi, vel ſuccedendi,

quæ deprehenditur in mundo hoc adſpectabili.
Quam ſi propius determinare velis, illa prodit definitio, quæ hic exhibetur.

DCCCCLI. *Concurſus Dei ordinarius* dicitur, quo natura ſibi relicta nihil fit contra naturæ ordinem. Aſt *extraordinarius*, ſive *miraculoſus* appellatur, quo quid fit contra naturæ ordinem.

EXEMPL. Si Ex. gr. per voluntatem Dei accidit, ut quis, qui antea linguam exoticam addicit, ſufficientem ſibi vocabulorum copiam acquiſivit, & illius Syntaxin probe perſpectam ſibi reddidit, lingua iſta utatur, tum id quidem fit concurſu Dei ordinario; ſin vero eveniat, ut quis illam nullo tempore edoctus hac lingua loquatur, id fieret per concurſum extraordinarium, ſeu miraculoſum. Priori enim caſu effectus præſtatur, qui concipi poteſt ex naturæ viribus; poſteriori autem, qui exinde conſequi haud poteſt.

DCCCCLII. *Conſervatio ordinaria* eſt, qua Deus naturam ſibi relinquit: *Extraordinaria* ſeu *miraculoſa*, qua quid in eadem immutat.

NOT. Scilicet conſervationem eodem licet modo diſpeſcere, quo dividebatur Dei concurſus.

DCCCCLIII. *Limitationes naturales* ſunt, quæ vel eſſentiis rerum inhærent, vel vi naturæ inſunt; *Limitationes* vero *ſupernaturales*, quæ per omnipotentiam Dei inſunt, naturaliter ineſſe nequeunt.

NOT. Telluri noſtræ ineſt vis centripeta, & vis centrifuga, quibus ſuppoſitis illa quotidie abſolvere debet motum vertiginis: Atque hæc quidem limitatio eſt naturalis, ſin vero aliquando ſubſiſteret, quies iſta, dum naturaliter ineſſe nequit, eſt limitatio ſupernaturalis.

DCCCCLIV. *Chaos* dicitur moles rudis, & indigeſta, h. e. in qua coexiſtentia juxta principium rationis ſufficientis non ſunt ordinata, conſequenter nec ullæ juxta idem continuo ſeſe excipiunt mutationes.

Obſerv. Optime, & menti Philoſophi noſtri conve-

venienter chaos illud delineavit *Ovidius* Lib. I. Metamorph. ſtatim ab initio:

Ante mare & terras, & quod tegit omnia, cælum;
Unus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quem dixere chaos; rudis indigeſtaque moles,
Nec quicquam niſi pondus iners, congeſtaque eodem
Non bene junctarum diſcordia ſemina rerum.

Statuitur vulgo tale chaos fuiſſe mundus, antequam ita diſponeretur, ac nunc exiſtit, adeoque mundus ex eodem productus eſſe; ſed negavit *Wolfius* in Th. Nat. P. II. Sect. I. cap. V. §. 402. mundus in chaos redigi poſſe, aut ex eodem eſſe productum. Certum eſt, nunc quid in mundo nullum dari chaos. Unde *Leibnitius* in Princip Ph. §. 72. *Ita nihil incultum, nihil ſterile, nihil mortuum datur in univerſo, nullum chaos, nulla confuſio, niſi quoad apparentiam; quemadmodum in piſcina ad aliquam diſtantiam apparet, ubi motus confuſus piſcium videtur, nec tamen ipſos piſces diſcernere licet.*

DCCCCLV. *Atheus* dicitur, qui negat dari Deum, hoc eſt, ens aſe mundi auctorem. Unde *Atheiſmus* conſiſtit in negatione exiſtentiæ Dei mundi auctoris.

Obſerv. I. Optarem, hanc Athei, & Atheiſmi definitionem ante oculos habuiſſent, qui proxima hinc retro ætate Atheiſmi incuſarunt recentioris Philoſophiæ promachum, quaſi hujus principia illius ſemina continerent, quin ad eundem viam ſternerent apertiſſimam. Certe qui ſufficientis rationis principium tantopere urget, ut id ipſi adverſarii propemodum ferre nequeant, qui mundi contingentiam demonſtrat, qui exinde docet, neceſſum eſſe, ut exiſtat ens a mundo diverſum quod contineat rationem exiſtentiæ mundi ſufficientem, miſſis licet reliquis pro hujus entis exiſtentia argumentis, illi inique, & injuſte exprobratur Atheiſmi crimen.

Obſerv. II. Qui Atheum per eum definit, qui Deum exiſtere non affirmat, illes tres Athoeorum claſſes conſtituere neceſſum habet. Talis enim aut aperte negat, Deum exiſtere, aut ignorat, aut de Dei exiſtentia dubitat. Qui aperte negant Numinis exiſtentiam, vocari poſſunt Athei *craſſiſſimi*, aut *peſſimi*, qui de illa dubitant, *Sceptici*, qui eam ignorant, *idiotæ*. Sceptici iterum diſpeſci poſſunt, in Atheos *indifferentiſtas*, *peſſimis propiores*, & *peſſimis remotiores*. Illi ſunt, quibus æque probabile eſſe videtur, Deum non exiſtere, ac eum quidem exiſtere; Iſti, quibus probabilius videtur, Deum non exiſtere; hi denique, qui contrarium amplectuntur.

DCCCCLVI. *Atheus theoreticus* dicitur, qui verbis (ſive mente conceptis, ſive ore prolatis) negat dari Deum.

Obſerv. Poteſt Atheus theoreticus commode diſpeſci in *directum*, & *indirectum*. Directus eſt, qui totidem verbis negat, dari Deum, hoc eſt, ens a ſe a mundo diverſum, quod rationem exiſtentiæ mundi in ſe continet. Indirectus vero eſt, qui ejuſmodi principia admittit, ex quibus aperte conſequitur, nullum dari Deum Veluti ſi quis abſolutam mundi neceſſitatem ſtatueret. Poteſt tamen fieri, ut quis incautus principia admittat, quæ Atheiſmo patrocinantur, licet hunc ipſe vehementer deteſtetur: quo caſu ipſi Atheiſmus imputari nequit. Legi merentur, quæ de conſequentiarum imputatione Cel. *Carpovius* in Tr. de Imputat. facti proprii, & alien. c. II. §. 160. ſqq. ſcripſit.

DCCCCLVII. *Atheus practicus* appellatur, qui factis Deum dari negat, quem verbis profitetur.

Obſerv. In hac definitione difficile admodum eſt determinatu, quid ſit, factis negare, Deum dari. Certe non omnis actio impia, & divinis attributis contraria, ne habitualis quidem, aliquem Atheiſmi practici criminis reum ſtatim reddit. Neceſſum itaque eſt, ut omnia ipſius facta non niſi ne-

ga-

gationem illorum, quæ de Deo docentur, arguant. Hac enim ratione demum factis negat, Deum exiſtere.

DCCCCLVIII. *Deum colere* dicitur, qui certas edit actiones ſolius Dei gratia, ſeu quia Deum eſſe agnoſcit, eas non editurus, ſi eundem non agnoſceret. Unde *cultus divinus* ſunt actiones, quas ideo edit homo, quia pro certo habet, dari Deum.

Obſerv. Generalius cultus Dei definitur per complexum actionum, quarum motiva nobis ſuppeditant divinæ perfectiones: Atque ſecundum hanc definitionem diſpeſcitur in mediatum, & immediatum. Ille complectitur actiones, quæ etiam, licet ex aliis motivis, ſuſcepiſſemus, ſi vel maxime Deus ignoraretur. Hoc reſpectu Deum quoque edendo, bibendo, munere perfungendo &c. colere dicimur. Hic vero eas denotat actiones, quas ſine Dei notitia edere non potuiſſemus. Huc pertinet ex. gr. Deum laudibus concelebrare, templum frequentare &c.

DCCCCLIX. *Religio* dicitur modus colendi DEUM.

Obſerv. Definitio eſt generalis, & facile ad quaſcumque Religiones applicabilis.

DCCCCLX. *Irreligionarii* dicuntur, qui Religionem nullam habent.

EXEMPL. E. gr. Tales ſunt Athei, aut Deum ſimpliciter ignorantes. Quoniam enim illi Deum exiſtere negant, hi vero ignorant, non poſſunt actiones edere, quarum motiva forent Dei perfectiones: Nullum adeo Dei cultum (*per def.* 958.) nullamque religionem (*per def.* 959.) profiteri poſſunt. Sunt itaque irreligionarii (*per def.* 960.)

DCCCCLXI. *Antiſcripturarii* dicuntur, qui Scripturam ſacram, quam vocamus, revelationem divinam continere negant.

NOT. Tales omni propemodum tempore extiterunt, atque ad hanc claſſem pertinent iſti, qui contradictiones inter Scripturam, & rationem, aut inter

vetus, & novum Teſtamentum, errores Chronologicos, Genealogicos, Geographicos alioſque ſubinde urſerunt.

DCCCCLXII. *Fataliſta* dicuntur, qui abſolutam rerum omnium in mundo neceſſitatem defendunt.

Obſerv. Scilicet Fataliſta a *fato* derivatus eſt, qui fatum docet. Fatum in genere denotat neceſſitatem quandam, quæcunque illud ſit. Eſt autem illud multiplex. Aliud enim eſt *Aſtronomicum*, aliud *Manichæum*, aliud *Spinoſiſticum*, aliud *Turcicum*, aliud *Stoicum*, aliud *rationale*, de quibus plura videre licet in *Theologi Anonymi* Comment. de DEO, Mundo, Homine atque Fato. Sect. I. §. VII. Non quilibet, qui fatum aliquod admittit, Fataliſta audit. Agnoſcunt plerique neceſſitatem hypotheticam in mundo materiali: Quis vero illos propterea fatali Fataliſtarum nomine diffamaret? Qui fatum abſolutam, & inevitabilem neceſſitatem importans ſtatuit, & docet, proprie fataliſta dici meretur.

DCCCCLXIII. *Fataliſmus univerſalis* eſt, qui abſolutam rerum omnium neceſſitatem ad ipſas actiones humanas extendit, negata libertate mentis humanæ: Et qui hunc amplectitur, *Fataliſta univerſaliſta* audit

DCCCCLXIV. *Fataliſmus particularis* eſt, qui neceſſitatem rerum omnium abſolutam, ultra mundum materialem non extendit, conceſſa libertate voluntatis humanæ. Et qui hunc admittit, *Fataliſta particulariſta* audit.

DCCCCLXV. *Deiſta* eſt, qui Deum exiſtere concedit, cum tamen res humanas curare negat, ſeu providentiam divinam negat. Unde *Deiſmus* in negatione providentiæ Numinis conſiſtit, cujus exiſtentia admittitur.

DCCCCLXVI. *Naturaliſta* dicitur, qui Religionem naturalem ſolam agnoſcit neceſſariam, revelatam autem vel rejicit tanquam falſam, vel ſaltem non neceſſariam agnoſcit.

DCCCCLXVII.

DCCCCLXVII. *Anthropomorphitæ* dicuntur, qui Deo tribuunt corpus humanum.

Obſerv. Ad Anthropomorphitas non pertinent, qui Deum inſtar ſenis alicujus, aut alia forma, in qua ſe unquam manifeſtavit, teſte Scriptura, pingunt: Illi enim hoc corpus Deo re vera non tribuunt, ſed non nullas duntaxat perfectiones ſymbolo quaſi externo repræſentant.

DCCCCLXVIII. *Anthropomorphiſmus craſſus* eſt error, quo affirmatur Deum habere corpus iſtiuſmodi organis inſtructum, quale eſt humanum.

Obſerv. Hanc defendunt *Rabbini*, qui divinum corpus monſtruoſæ magnitudinis, proportionatum tamen, fingunt, ita ut diſtantiam oculorum aliquot mille milliarium faciant. Vid. *Eiſenmenger.* in Judaiſ. detecto. P. I. c. p. 2. ſeqq.

DCCCCLXIX. *Antropomorphiſmus ſubtilis* eſt error, quo Deo per modum animæ repræſentato tacite tribuuntur limites.

Obſerv. Huc pertinent illi, qui Deo affectus in ſenſu proprio tribuunt. Nec minus Sociniani illius notam incurrunt, quando Deum, ſicuti homines, futura contingentia conjicientem, non vero certo præſcientem, ſibi imaginantur.

DCCCCLXX. *Paganiſmus*, ſive *Gentiliſmus* eſt hypotheſis de mundi a pluribus Diis dependentia, ſive quoad exiſtentiam, ſive quoad gubernationem.

Obſerv. Quales & quid de Diis ſuis finxerint Pagani, Poetæ ethnici docent, & inter illos præcipue *Ovidius* in Lib. Metamorph. unde liquet, Paganiſmum inſimul fuiſſe Antropomorphiſmum craſſum.

DCCCCLXXI. *Idolum* eſt ens, quod fingitur eſſe Deus, cum non ſit.

SCHOL. Alii cœli ſidera, ſolem, lunam, alii homines, alii bruta, utpote Ægyptii bovem, hydram &c. adorarunt: Unde iſta omnia pro idolis merito habentur.

DCCCCLXXII. *Manichaiſmus* eſt hypotheſis de de-

dependentia mundi a duobus principiis, altero quidem bono, unde ſunt, quæ bona in hoc mundo, altero autem malo, unde ſunt mala phyſica, & moralia.

Obſerv. quanquam hic error longe ante Chriſti in carne exhibiti tempora invaluit, non tamen penitus in Chriſtianiſmo extirpari potuit, ſed renovatus, & ex orco quaſi revocatus eſt iterum Sec. III. a quodam *Manete* ſub nomine *manichaiſmi*. Quin ipſe *Belius* noſtra ætate cauſam manichæorum ita egit, ut iſti errori magis patrocinari quam illius rationis exponere videretur, conf. *Leibnitius* in Theod. P. II. & *Jo. Chr. VVolfius* in *Manichaiſmo* ante *Manichaos*.

DCCCCLXXIII. *Spinoſiſmus* eſt hypotheſis, qua non admittitur niſi unica ſubſtantia, infinitis attributis prædita, quorum duo ſunt, cogitatio, & extenſio infinita, & quorum unumquodque æternam, & infinitam eſſentiam exprimit, entia vero finita oriri ſupponitur neceſſaria modificatione attributorum iſtius ſubſtantiæ, veluti animas modificatione infinitæ cogitationis, & corpora modificatione extenſionis infinitæ.

Obſerv. Scilicet Spinoſiſmus eſt complexus dogmatum Spinozæ propriorum. Hæc vero dogmata ipſius eſſe, prolixe docuit ex illius *Etnica* III. *VVolfius* in Th. Nat. P. II. Sect. II. cap. IV. §. 671. not. Nonnulla quoque inde excerpta propoſuit *Jo. Fr. Buddeus* in Phil. Theor. T. II. cap. V. §. 2. ſeqq. & Theologus *Anonymus* in Comment. de Deo, Mundo, Homine atque Fato, Sect. III. §. 32. ubi differentiam Syſtematis VVolfiani a Syſtemate Spinoziano oſtendit.

DCCCCLXXIV. *Epicureiſmus* eſt opinio, qua negatur intrinſeca actionum honeſtas, & turpitudo, atque obligatio divina ad alias actiones committendas, alias vero omittendas.

DE-

DEFINITIONES
EX
PHILOSOPHIA MORALI.

DCCCCLXXV.

A*ctiones naturales* vocantur, quas ipſa hominis natura, citra ejus deliberationem, determinat.

NOT. Talis actio eſt repræſentatio ſimplex in anima. Quæ enim cum ſequatur ex vi repræſentativa animæ, vel nobis etiam invitis, dubium non eſt, quin illa repræſentatio ſimplex per naturam animæ, etiam citra noſtram deliberationem, determinetur. Talis quoque actio eſt concoctio ſtomachi, utpote quæ ex ſtomachi ſtructura, & vi ejus inſita provenit, etiam citra noſtram deliberationem.

DCCCCLXXVI. *Actiones liberæ* appellantur, quæcunque per liberam hominis voluntatem, ſive deliberationem determinantur.

SCHOL. Quemadmodum vero actio per naturam noſtram determinatur, cum ratio ſufficiens, cur actio adſit, & cur hæc præciſe, nec alia ſequatur, actio, in ipſa natura hominis, ſive in vi activa intrinſeca, vel animæ, vel corporis, latet; ita actio per liberam hominis voluntatem, ſive deliberationem determinatur, cum ratio ſufficiens, cur actio ſequatur, cur hæc potius, quam alia, committatur, reperitur in libera hominis voluntate. Sic actio libera eſt, ſcholas philoſophicas frequentare, alios conviciis proſcindere, &c. Hæc enim omnia ex libera noſtra voluntate originem ſuam repetunt.

DCCCCLXXVII. *Actiones bonæ*, vel *honeſtæ* vo-

vocantur, quæcunque hominem ejuſdemque ſtatum perfectiorem reddunt.

DCCCCXXVIII. *Actiones malæ*, vel *turpes* ſunt, quæ hominem eiuſdemque ſtatum corrumpunt ſeu imperfectiorem reddunt.

SCHOL. Actio autem nos noſtrumque ſtatum perfectiorem reddere dicitur, ſi cum fine, ad quem nos conditi ſumus, conſentit, eidemque obtinendo accommodata eſt. Actio autem nos noſtrumque ſtatum imperfectiorem reddere dicitur, ſi fini ad quem tendere debeat, minus eſt conveniens. Atqui vero finis, ad quem condidit nos ſupremum Numen, eſt felicitas. Proinde *actio bona* ſ. *honeſta* eſt, quæ felicitatem noſtram promovet, & *actio mala* erit, quæ felicitatem noſtram deſtruit.

DCCCCLXXIX. *Intrinſeca* actionum liberarum *moralitas*, ſive earundem *intrinſeca honeſtas* atque *turpitudo* conſiſtit in eo, quod aliæ actiones per ſe, & per ſuam naturam ſint bonæ, ſive felicitatem noſtram promoveant; aliæ vero per ſe, & ſuam naturam ſint malæ, ſive felicitatem deſtruant.

Obſerv. I. Dicitur hæc intrinſeca actionum liberarum moralitas quoque *objectiva*, quia ſcilicet ratio turpitudinis, & honeſtatis ex ipſa objecti indole petitur. Sic, ſi quæſiveris, cur avaritia ſit actio turpis, & amor proximi ſit actio honeſta, tunc moralitatis objectivæ defenſores rationem ex objecto ipſo, ſcilicet ex actionis natura repetunt.

Obſerv. II. Non attinet, hic, commemorare omnes eos, qui moralitatem intrinſecam, vel defenderunt, vel rejecerunt. Legi autem hic poteſt *S. R. VValchius* in Lexic. Philoſ. ſub Tit. *Moralitat. Buccky* de moralitate actionum intrinſeca, Lipſ. 1732. item *Cantzius* in uſu Philoſ. Leibnit. & *VVolf.* in Theologia T. I. p. 445. ſeqq.

DCCCCLXXX. *Obligatio* eſt connexio motivorum cum actionibus.

Obſerv. I. Cum hanc definitionem, ſciam, compluribus minus probari, id nunc agam, ut (*) eam

pau-

paucis explicem, & illuſtrem (β) ejuſdem convenientiam cum aliis obligationis definitionibus demonſtrem, (γ) objectiones potiores commemorem & refellam.

Obſerv. II. Quid ſint *motiva*, quid ſit *nexus* ſive *connexio*, id vero non eſt, quod multis exponam, cum hæc jam expoſita & definita meminerim in metaphyſicis. Connectere autem motiva actionibus alterius eſt nihil aliud, quam repræſentare alteri & proponere, vel bona, vel mala, commoda, vel incommoda, per quæ alter, vel ad actionem incitetur & determinetur, vel ab actione deterreatur & retardetur. E.g. Cum Deus Adamum & Evam, primos generis humani ſatores, condidiſſet, ipſis proponebat legem, qua ab arbore quadam definita fructus decerpere prohibebantur. Subjungebat legi Deus ſtatim comminationem mortis, tanquam motivum, per quod ab actione prohibita revocarentur. Atque per connexionem hujus motivi cum actione Adami fugienda obligabat Deus Adamum ad actionem illam quovis modo devitandam. Sic Magiſtratus homines ad omittendum furtum obligat, cum ipſis certam hujus vitii pœnam conſtituit.

Obſerv. III. Contra hanc definitionem, novi, permulta eſſe monita, quæ quanti ſint momenti, paucis diſpiciemus. (α) Objicitur, in hac definitione abeſſe ideam Dei, tanquam ſuperioris, quæ abeſſe non poſſit. Reſpondent hic nonnulli pro *VVolfio*, recte id affirmari de obligatione externa; cum vero *VVolfius* obligationem *generalius* definiverit, ita, ut, cum externam, tum intrinſecam, hac ipſa definitione comprehenderit, mirum non eſſe, ipſum definitionem ſuam ita adornaſſe. Eſt autem illa, de qua modo dictum, intrinſeca obligatio nihil aliud, quam illa obligatio, quæ ex actionis ſuſcipiendæ indole petitur. Conſtat ſcilicet, quamlibet actionum liberam conſequentias, vel bonas, vel malas, ſecum habere conjunctas, per quas quidem actionum

conſecutiones, tanquam motiva, homo vel ad actionem invitetur, vel ab eadem deterreatur.

(β) Objicitur: Secundum hanc definitionem par parem amicum amicus poterit obligare. Cum enim amicus cum alterius amici actionibus motiva connectere queat; & par pari multas proferre poſſit rationes, cur hæc illave actio ſit ſuſcipienda, obligationem, ſecundum *VVolfium*, adeſſe, ſcito. *Reſp.* Obligatio hic adeſt imperfecta. Plures objectiones vides in Doctiſſ. *Treveri* notis ad Puffendorf. lib. de off. Hom. & Civ. pag. 53. & 54. Conf. *Cantz.* in uſu Philoſ. in Theol. T. I. p. 485. ſeqq.

Obſ. IV. Sin minus hæc definitio tibi placuerit; dic cum Celeber. *Syrbio*: Obligatio eſt neceſſitas moralis ad agendum vel omittendum, in genere ad præſtandum aliquid; vel cum magnifico noſtro *Haſſenio*: Obligatio eſt neceſſitas moralis, præſtandi id, quod mutuo conſenſu fuit placitum, in Synopſ. pag. 373. poſ. 242. Quæ tamen definitio eſt ſpecialis, & tantum de obligatione pacti intelligenda, generalis autem habetur in cit. Synopſ. p. 64. poſ. 91. & p. 170. poſ. 42.

Obſ. V. Vid. Cl. *Koehlerus* in peculiari diſſertat. de Obligatione morali Jen. 1723. habit. hanc obligationis notionem *VVolfianam* diſtincte evolvit, eandemque cum *Thomaſii* definitione conciliat, qui obligationem in metu periculi & ſpe lucri quærit. Conf. Fundament. I. N. G. L. I. c. 4. §. 60. De Obligatione vid. *VValchius* in Lexico ſub Tit. *Verbindlichkeit*, item *Adelung.* in diſſertat. de veræ obligationis Natura & uſu.

DCCCCLXXXI. *Lex* eſt regula, juxta quam actiones liberas determinare obligamur.

Obſ. I. Contra hanc definitionem vel hoc unicum excipi poterat, quod in ea vocabulum adhibeatur metaphoricum, ſc. *regula*. Sed conſtat ex regulis Logicis, vocabula metaphorica tum poſſe adhiberi in definiendo, cum antea vocabulum fuerit determinatum & a ſenſu ambiguo liberatum. Jam vero,

cum

cum *VVolfius* in Metaph. definiverit regulam per propoſitionem, quæ vel faciendum quid dictat vel fugiendum præcipit, intelligitur, vocem hanc optime hic adhiberi poſſe.

Obſerv. II. Alii definiunt Legem per decretum ſuperioris obligans inferiorem. Conf. *Cantz.* in uſu Philoſ. in Theol. pag. 435. Item Cel. *Haſſenii* Synopſ. philoſ. moral. p. 168. ſeqq.

DCCCCXXXII. *Lex divina* eſt, quæ obligandi vim ſuam habet a Deo.

DCCCCLXXXIII. *Lex humana* eſt, quæ obligandi vim ſuam habet ab homine.

NOT. Obſ. Lex varias ſuas ſortitur denominationes pro vario obligationis principio.

DCCCCLXXXIV. *Actio moraliter bona* dicitur actio legi conformis.

DCCCCLXXXV. *Actio moraliter mala* eſt actio legi difformis.

Obſ. I. Hæ definitiones non ſunt diſcrepantes ab aliis, cum *actiones bonæ* definiantur per eas, quæ nos noſtrumque ſtatum perficiunt, & *actiones malæ* per illas, quæ nos noſtrumque ſtatum imperfectiores reddunt. Cum enim lex id omne jubeat, quod nos noſtrumque ſtatum perfectiorem reddit, dubitari non poteſt, legi id conforme eſſe, quod nos perfectiores reddit, & id legi difforme eſſe, quod nos noſtrumque ſtatum imperfectiorem reddit.

Obſ. II. Hinc intelligis, quid ſit *bonitas moralis*. Conſiſtit hæc in conformitate actionum cum lege; *turpitudo* autem *moralis* conſiſtit in difformitate.

DCCCCLXXXVI. *Præmium* dicitur bonum, quod cum actione connectit legislator, tanquam motivum eam committendi, vel omittendi.

SCHOL. Sic cum Princeps, litterarum incrementis conſulturus, convocat eruditos, eoſdemque jubet, ut, certamine quaſi facto, ſpeciminibus propalam edendis, litterarum auctus promoveant, eique, qui optimum exhibet præſtantiſſimumque eruditionis

ſpeci-

ſpecimen certam pecuniæ ſummam elargitur, tunc illa pecuniæ ſumma dicitur præmium eruditionis. Eſt enim ea, (1) bonum quid; (2) cum actione & ſtudio eruditi hoc bonum connectit Princeps, tanquam legislator, (3) ideo connectit; ut hoc ipſo bono incitetur eruditus ad plura & præſtantiora in poſterum ſpecimina edenda, ſive, ut ſtylo utar philoſophico; ut hoc ipſum bonum ſit motivum, litteras in reliquum virtutemque ferventiſſime conſectandi.

DCCCCLXXXVII. *Præmium naturale* eſt bonum cum actione neceſſario connexum.

NOT. Sic gaudium animi innocenſque voluptas ſunt præmium naturale virtutis, & ſcientiæ. Eſt enim cum virtutis ſtudio, naturali & indivulſo nexu, conjuncta voluptas animi innocens; & a nemine, quiſquis hic cujaſque fuerit, diſturbanda.

DCCCCXXXVIII. *Præmium poſitivum* eſt bonum connexum cum actione libera ex legislatoris voluntate.

NOT. Tale eſt præmium certa pecuniæ ſumma; erudito pro operibus ſuis & ſcientiarum cultura a principe donata.

DCCCCLXXXIX. *Pœna* eſt malum, quod cum actione connectit legislator, tanquam motivum eam omittendi vel committendi.

SCHOL. *Grotius* definit pœnam per malum paſſionis propter malum actionis. Celeb. autem noſter *Haſſenius* plenius, &, ut verum dicam, clarius quoque definit pęnam in ſynopſ. p. 691. Eſt coercitio ſeu ultio delicti a ſuperiore, aut magiſtratu, jus puniendi habente, certi inflictione mali, ob civitatis ſalutem, ac lædentis læſique utilitatem, rite facta.

DCCCCXC. *Pœna naturalis* eſt malum cum actione neceſſario connexum.

NOT. Talis pœna eſt crapula, ex ebrietatis vitio contracta, item morſus conſcientiæ, & turbulentus mentis ſtatus ex ſcelerum commiſſione oriundus,

DCCCCXCI.

DCCCCXCI. *Pœna poſitiva* eſt malum, quod connectitur cum actione libera ex legiſlatoris voluntate.

NOT. Talis pœna eſt patibulum cum furto ex legiſlatoris voluntate connexum.

DCCCCXCII. *Virtus* eſt habitus, actiones ſuas legi naturaliter & conformiter dirigendi.

SCHOL. Obſ. Magnif. *Haſſen.* virtutem ita definit, Eſt ſerium & conſtans propoſitum ac ſtudium, voluntati divinæ in omnibus obſequendi. Conf. Synopſ. p. 142. Quam quidem definitionem, credo, cum noſtra, facili negotio, conciliari poſſe. Virtus autem & officium maxime differunt; id quod palam fiet, cum quid ſit *officium*, a nobis explicabitur.

DCCCCXCIII. *Vitium* eſt habitus, actiones ſuas ratione contraria dirigendi; quam lege naturali præſcribitur.

DCCCCXCIV. *Infirmitas naturalis* eſt impotentia naturalis actiones ſuas ad legem naturalem, tanquam normam dirigendi.

DCCCCXCV. *Impotentia* autem *naturalis* dicitur, cui tollendæ pro rerum noſtrarum ſtatu non ſumus pares.

DCCCCXCVI. *Virtus philoſophica* eſt, quæ nititur non niſi motivis, ab intrinſeca actionum honeſtate & turpitudine petitis.

EXEMPL. Cum e. gr. Cajus liberalis eſt erga pauperes, ideo tantum, quia, exiſtimationem ſuam lædi per avaritiam, putat, vel quia, liberalitatem ad commodum publicum facere, novit, tunc iſta liberalitas eſt adhuc virtus philoſophica. Vid. *Carpovii* differt. de Gradatione virtutum moralium, 1733. Jenæ habita.

DCCCCXCVII. *Summum bonum* ſive *Beatitudo* (Philoſophica nempe ſeu naturalis) eſt perpetuus ſive non impeditus ad majores perfectiones progreſſus.

NOT. Cum ob finitudinem noſtram omnes & ſummas perfectiones obtinere nequeamus, homines eſſe, patet, continuo progredi ad majores perfectiones.

Atque

Cum e. gr: quis dubitat, num licitum ſit ſaltare, cum determinare neſcit, vel honeſtatem, vel turpitudinem ſaltationis conſcientiam ipſi dubiam tribuimus.

MVII. *Conſcientiæ ſcrupulus* nihil eſt aliud, quam ratio, quæ dubiam reddit actionis noſtræ rectitudinem.

EXEMPL. Si e. gr. quis dubitaret, num licet moderamen inculpatæ tutelæ adhibere, idque ideo, quia ſecundum Chriſti effatum, malo reſiſtere non debeamus, tunc ſcrupulo conſcientiæ vexaretur.

MVIII. *Conſcientia antecedens* eſt judicium de moralitate actionis nondum patratæ.

MIX. *Conſcientia conſequens* eſt judicium de actionibus jam patratis.

MX. *Conſcientia theoretica* eſt, cum judicium noſtrum de actionis moralitate eſt theoreticum.

NOT. Judicium autem noſtrum eſt theoreticum, ſi judicamus tantummodo, num actio bona, vel mala ſit.

MXI. *Conſcientia practica* eſt, cum jidicium de actione eſt practicum.

NOT. *Practicum* autem eſt *judicium*, cum judicamus, quod actio ſit, vel patranda, vel omittenda.

MXII. *Conſcientia theoretice-practica* eſt, ſi judicium practicum feratur, nondum ſpectatis ſingularibus circumſtantiis.

MXIII. *Conſcientia practice-practica*, ſi judicium practicum fertur, circumſtantiis ſingularibus probe conſideratis.

SCHOL. Sic ſi judicaveris neminem eſſe vulnerandum, nondum autem perſpexeris ſingulares quaſdam circumſtantias, quæ in moderamine inculpatæ tutelæ concurrunt, tunc conſcientia illa eſt (1) *practica*, quia judicat, actionem quandam eſſe non ſuſcipienda (2), eſt *theoretice-practica*, quia judicatur, nondum conſideratis omnibus ſingularibus circumſtantiis. Si vero judicaveris, nonnunquam alterum eſſe vulnerandum, ſi ſcilicet

omnes ſingulares circumſtantias probe perſpexeris, tunc judicium tuum eſt conſcientia *practice-practica*.

MXIV. *Conſcientia practice-practica* dicitur *completa* ſi omnes attenduntur circumſtantiæ. *Incompleta* autem, ſi aliquæ tantum attenduntur circumſtantiæ.

MXV. *Conſcientia libera* eſt, cum mens judicium fert, affectuum impetu liberata. *Serva* eſt, cum judicamus, affectuum impetu turbati.

EXEMPL. Cum ex. grat. judicaveris comeſſationes eſſe fini non contrarias, ſenſuum dulcedine delinitus ita judicans, adeoque ſerva adeſt conſcientia. Si vero judicas, omne vitium eſſe perniciosum, tunc conſcientia libera eſt.

MXVI. *Homo inconſcientioſus*, ſ. *nullius conſcientiæ* eſt, quiſquis contra conſcientiam practice-practicam agit, propterea, quod ſerva eſt.

EXEMPL. Fac e.gr. judicem aliquem, fide juris jurandi interpoſita, pollicitum eſſe principi ſuo, ſe deprecaturum omnes largitiones, fac, ipſum porro conſiderare attentius perjurii turpitudinem, & incommoda: fac, ipſum nihilominus, conſiderata licet jurisjurandi religione, perpenſiſque fidei ſubjectæ damnis, corrumpi ſe pati largitionibus, idque ideo, quia pecunia ſplendore præſtrictus, ſenſibus, quam rationi, magis obſequitur, tunc judicem hominem nullius conſcientiæ dixerim. Agit enim (1) contra conſcientiam practice-practicam, i.e. agit contra judicium ſuum, quod perpenſis omnibus circumſtantiis, de turpitudine actionis committendæ ferebat (2). Agit ſecundum conſcientiam ſervam, dum, ſenſuum blanditiis deceptus, ſeponit tantiſper rationis juſſa, & imperium.

MXVII. *Conſcientioſus* ille vocatur, qui agit ſecundum conſcientiam liberam.

NOV. Cum quis ſcilicet ducem rationem ſequitur; nec turbulento affectuum concurſu ſe in agen-

do

do determinari patitur, eo ipſo jam conſcientioſum illum dixerim.

MXVIII. *Excuſatio conſcientiæ* eſt conſenſus conſcientiæ conſequentis cum antecedente.

MXIX. *Accuſatio conſcientiæ* eſt diverſitas, ſive diſſenſus conſcientiæ conſequentis atque antecedentis.

NOT. Cum judex, ſacramenti oblitus, largitionibus ſe patitur corrumpi, tunc ante actionem turpem, ſive ante donorum acceptationem, eam judicabit, ſenſuum ſervitute determinatus, ut bonam, (alias non ſuſciperet) poſt accepta vero dona, ratione quaſi reviviſcente, actionem patratam habebit pro turpiſſima. Quo ipſo conſcientia ipſum accuſat.

MXX. *Morſus conſcientiæ* eſt tædium ex diſſenſu conſcientiæ antecedentis, & conſequentis ortum.

NOT. Cajus, Titii librum pretioſum ſuffuraturus, hanc libri ablationem bonam judicat, poſt actionem patratam actionis perſpicit turpitudinem, & actionem patratam pro mala habet. Ex quo inſigne in ipſo orietur tædium. Atque ita morſu conſcientiæ diſcruciatur.

MXXI. *Somnus conſcientiæ* eſt defectus conſcientiæ antecedentis, & conſequentis hominis, ex conſuetudine agentis.

EXEMPL. Cum ex. gr. Cajus neque, quid agendum ſit, perpendit, neque, actione jam perpetrata, quid actum ſit, conſiderat, ſoporoſam ipſi conſcientiam tribuimus.

MXXII. *Evigilare conſcientia* dicitur, cum, ob tædium ex actionibus patratis ſubortum, ad agnoſcendam actionum patratarum pravitatem adigimur.

MXXIII. *Sopire conſcientiam* dicitur, cum cogitationes noſtras dirigimus ad ea, quæ actionibus ſuſpectis qualemcumque rectitudinis ſpeciem conciliant.

NOT. Cum judex largitionibus inhians, cogitat, ſe pauperem eſſe, alios quoque largitionibus ſe corrumpi pati, itemque perjurii crimen poſſe remitti, &c. tum, ita cogitando, pedetentim conſcientiam ſopit.

MXXIV. *Tranquillitas conſcientiæ* eſt immunitas a tædio, quod ex pravis actionibus ſubnaſci poteſt.

MXXV. *Inquietudo conſcientiæ* eſt ſenſus ſcrupulorum conſcientiæ.

MXXVI. *Cuſtodia conſcientiæ* eſt cura de rectitudine, & certitudine conſcientiæ.

NOT. *Cuſtodire* hinc *conſcientiam* ille dicitur, qui de conſcientia recta, & certa ſolicitus eſt.

MXXVII. *Contra conſcientiam* agunt, qui contra conſcientiam practice-practicam agunt, i. e. qui quamvis actionem aliquam, ut malam ſub omnibus ſingularibus circumſtantiis judicent, nihilominus eam ſuſcipiunt, & v. v.

MXXVIII. *Sapiens ac bene ordinata vitæ ratio* eſt conſenſio actionum, ſive finium intermediorum ac ſingularium ad perfectionem, ſive beatitudinem hominis obtinendam.

MXXIX. *Stulta minusque ordinata vitæ ratio* eſt actionum humanarum, ſive finium ſingularium ad perfectionem, ſive beatitudinem obtinendam diſſenſio.

NOT. Stultus hic eſt, qui media eligit fini contraria.

MXXX. *Cognitio viva* dicitur, quæ efficaciter hominis animum ad agendum impellit.

MXXXI. *Cognitio mortua* eſt, quæ non fit motivum voluntatis, ſive quæ non ad agendum hominit voluntatem impellit.

MXXXII. *Ceremoniæ* ſunt ſigna eorum, quorum meminiſſe in propoſiti executione nos oportet.

SCHOL. Conf. de Ceremoniis, & maxime de hac definitione ejuſque conſectariis *Cantz.* in uſu Philoſ. *Wolf.* in Theol. in cap. de Lege.

MXXXIII. *Dominium in ſemetipſum*, vel in ſenſus, imaginationem, & affectus, eſt animi visquædam a ſervitute morali ſeſe vindicandi in libertatem.

MXXXIV.

MXXXIV. *Servitus moralis* eſt dominium ſenſuum, phantaſiæ atque affectuum.

NOT. Conf. hic differt. noſtra de ſtatu ſervitutis moralis, Vitemb. 1733.

MXXXV. *Pugna cupiditatum* eſt rationis atque appetitus ſenſitivi in actionum liberarum cenſura contrarietas.

NOT. Conf. Magnif. *Haſſenii* differt. de pugna appetitus ſenſ. & rat.

MXXXVI. *Victoria moralis* eſt exſtinctio vel remotio cupiditatum, ſive appetitus ſenſitivi, & quidem per libera rationis pronunciata.

MXXXVII. *Dominus ſui ipſius* eſt, quiſquis ratione ſua vincere appetitum ſenſitivum ſeu cupiditatis impetum poteſt.

MXXXVIII. *Philoſophia moralis characteriſtica*, ſive *ars hominum animos cognoſcendi*, eſt habitus, principia, ſive generales regulas, quibus homines in dijudicanda actionum moralitate utuntur, explorandi.

MXXXIX. *Simulatio* eſt actionis internæ atque externæ diſſenſus.

MXL. *Sinceritas* eſt actionis externæ cum interna conſenſus.

NOT. De ſimulatione vid. *M. Troſien.* diſp. ſub præſid. Magnifici *Haſſen* habit. de Moralitate ſimulationis.

MXLI. *Phyſiognomia* eſt ars cognoſcendi hominis animum ex habitu, & conformatione corporis, præſertim ex faciei lineamentis.

MXLII. *Geſtus* vultus, vocis, atque artuum corporis *liberi* ſunt, quicumque naturalibus hominis propenſionibus conformes exiſtunt.

MXLIII. *Geſtus coacti* (*minus naturales affectati*) ſunt, quicunque naturalibus hominis propenſionibus contrarii exiſtunt.

MXLIV. *Status hominis naturalis* eſt, in quo actiones arbitratu ſuo determinat, nullo ſuperiore his in terris libertatem ejus determinante.

NOT. Talis ſtatus eſt eorum, qui, naufragio in inſu-

inſulas delati, ſoli vivunt, ſive magiſtratu, talis ſtatus eſt Monarcharum, a nullo ſuperiore his in terris dependentium.

MXLV. *Status hominis civilis* eſt, in quo actiones ſuas ex alterius, qui libertatem ejus limitat, arbitratu dirigere tenetur.

MXLVI. *Officium* eſt actio ad legem determinata, quatenus ad eam ita determinandam obligamur.

MXLVII. *Officium erga Deum* vocatur, cujus motiva ſunt attributa divina.

NOT. Sic ſi confidis in Deo, propterea, quod noſti, ipſum poſſe, ipſum velle ſuppetias tibi ferre, officium quoddam obſervas erga Deum. Ad hanc enim actionem, ſcil. fiduciam in Deo te movet repræſentatio omnipotentiæ immenſæque benignitatis divinæ. Motiva itaque hujus actionis ſunt attributa divina.

MXLXIII. *In noſtra poteſtate* dicuntur eſſe ea, quæcunque per vires noſtras obtineri, vel & declinari, a nobis poſſunt.

NOT. Sic in noſtra poteſtate eſt, aliorum laudibus, & famæ obtrectare. Id enim eſt ejuſmodi, ut noſtris viribus devitari queat.

MXLIX. *Prudentia* eſt habitus ſubſidia, ſapienter excogitata, prompte exſequendi.

ML. *Ars* eſt habitus, per mentis aut corporis vires efficiendi ea, quæ ſolius naturæ beneficio (vel abſque ſtudio noſtro) effici nequeunt.

EXEMPL. Sic ex. gr. Si Cajus artem eleganter ſaltandi callet, tunc gaudet habitu per corporis vires producendi ea, quæ ſolius naturæ beneficio, ſive ſine ſtudio, & ſine actibus, crebrius repetitis, nunquam effeciſſet.

MLI. *Officia erga voluntatem* ſunt illæ actiones, quas perficere homo, reſpectu voluntatis, tenetur.

MLII. *Officia erga corpus* ſunt ejuſmodi actiones, quas perficere, reſpectu corporis noſtri, per naturæ legem tenemur.

MLIII. *Sanitas* eſt is corporis ſtatus, quo membra

bra ſingula nativis functionibus ſuis expediendis ſunt accommodata, & inter ſe conſentiunt.

MLIV. *Morbus* eſt in corporis ſtatus, quo ad decenter expediendas functiones ſuas inepta ſunt corporis membra.

MLV. *Vigor* ſ. *elegantia corporis* eſt iſte ſtatus, quo poſituris, & commotionibus, quas animi, & corporis perfectio naturalis flagitat, corpus aptum eſt, & accommodatum.

MLVI. *Temperantia* eſt virtus, dirigens cibi ac potus uſum legibus ſanitatis convenienter.

MLVII. *Intemperantia* eſt habitus, cibi ac potus uſum non niſi ad voluptatem attemperandi.

MLVIII. *Voluptuoſus* nuncupatur, qui bonum ac malum ſenſuum voluptate, vel tædio metitur.

MLIX. *Ebrietas* eſt vitium, in capiendo potu modum ita excedens, ut functiones capitis turbentur.

MLX. *Opes* ſ. *facultates* vocantur apparatus earum rerum, quibus homini ad expediendas vitæ neceſſitates, oblectationem ac decus, opus eſt.

MLXI. *Opulentia* eſt iſtiuſmodi opum copia, quæ major eſt, quam ad neceſſitates ac decentiam requiritur.

MLXII. *Lautitia* eſt iſtiuſmodi opum copia, quæ cum ad expediendas vitæ neceſſitates, tum ad ſervandum vitæ decus, ſufficit.

MLXIII. *Sufficientia* eſt opum copia, vitæ neceſſitatibus expediendis ſufficiens.

MLXIV. *Paupertas* eſt defectus aliquis opum.

MLXV. *Labores* ſunt iſtiuſmodi hominis actiones, quæ ad acquirendas opes, ſeu ad vitæ ſuſtentationem ſunt accommodatæ.

MLXVI. *Somnolentia* ſ. *Pigritia* eſt temeraria laboris intermiſſio.

MLXVII. *Otium* eſt immunitas a labore, (ordinario ſcil.).

MLXVIII. *Avaritia* eſt cupiditas, plura acquirendi, quam quæ, & ad vitam honeſte tranſigendam requiruntur, &, pro conditione noſtra acquiri poſſunt.

MLXIX. Αὐτάρκεια *ſufficientia* eſt juſta earum opum cupiditas, quæ ad vitæ neceſſitatem ac decentiam ſufficiunt.

MLXX. *Incuria* eſt juſto minor opes acquirendi cupiditas.

NOT. Differunt itaque αὐτάρκεια, & incuria toto cœlo, cum adſint diverſæ notæ characteriſticæ.

MLXXI. *Parſimonia* eſt prudentia moderandi expenſa.

MLXXII. *Prodigalitas* eſt ſtultitia in expenſis nimiis.

MLXXIII. *Tenacitas* eſt ſtudium juſto minus, quam ſat eſt ac decet, expendendi.

MLXXIV. *Sordities* eſt inſignis gradus tenacitatis.

MLXXV. *Laus* eſt enumeratio perfectionis, qua quis gaudet, & *laudare alterum* nihil eſt aliud, quam alterius enumerare perfectiones,

NOT. De hac laudis definitione, & ejus conſectariis egi copioſius in diſſertat. *Num propria Laus ſemper ſordeat*? Viteberg. 1734.

MLXXVI. Κενοδοξία ſeu *vana gloria ſtudium* eſt juſto major ejus honoris cupiditas, quem neque promeremur, neque pro circumſtantiarum conditione, adipiſci poſſumus.

MLXXII. *Gloriæ ſtudium* eſt cupiditas ejus honoris, quem actionibus, ſeu virtutibus noſtris promeremur, ſive: eſt animi propenſio ad honores promeritos.

MLXXVIII. *Humilitas*, ſive *animus abjectus* eſt defectus honeſtæ ambitionis.

MLXXIX. *Honor* nihil eſt aliud, quam judicium aliorum de noſtra perfectione.

NOT. Perfectio autem dicitur *noſtra*, quæ noſtris viribus, & noſtro ſtudio fuit acquiſita.

MLXXX. *Dedecus* eſt nihil aliud, quam judicium aliorum de noſtra imperfectione.

MLXXXI. *Ignominia* vel *Opprobrium* eſt actio, cujus motivum eſt alterius imperfectio.

MLXXXII.

MLXXXII. *Vituperatio*, ſive *cenſura* eſt enarratio imperfectionum alterius.

MLXXXIII. *Convicia* ſunt vocabula, quibus alterius imperfectiones deſignamus.

MLXXXIV. *Calumnia* ſive *criminatio* eſt falſum de alterius imperfectione pronunciatum.

MLXXXV. *Arrogantia* eſt vitium, plura ſibi tribuendi, quam decet.

MLXXXVI. *Modeſtia* eſt virtus, tantum ſibi tribuendi, quantum decet.

MLXXXVII. *Contemptus ſui* eſt vitium, minus ſibi tribuendi, quam decet.

MLXXXVIII. *Patientia* eſt virtus moderandi triſtitiam in adverſitatibus, ſive eſt tranquillitas in adverſis.

MLXXXIX. *Animoſitas* eſt moderatio metus circa imminens periculum.

MXC. *Meticuloſitas* eſt nimia proclivitas ad metum circa imminens periculum.

MXCI. *Audacia* eſt immunitas ab omni metu circa inſtans periculum.

MXCII. *Gloriam Dei illuſtrare* dicimur, ſi ejuſmodi actiones ſuſcipimus, quarum motiva ſunt perfectiones divinæ, ſ. ex quibus cognoſci & intelligi poteſt, nos Deum habere pro ente perfectiſſimo.

MXCIII. *Pietas* eſt habitus, actiones ſuas ad divini Numinis gloriam dirigendi.

NOT. *Pius* itaque erit, qui ejuſmodi actiones ſuſcipit, quarum motiva ſunt perfectiones divinæ. Sic cum ideo quis tranquillus & patiens eſt in adverſis, quia novit, Deum & velle, & poſſe juvare, pium illum eſſe dicimus.

MXCIV. *Gloria Dei* eſt admiranda ejus majeſtas, rebus atque actionibus, itemque judiciis noſtris, expreſſa.

MXCV. *Obſcuratio Gloriæ divinæ* conſiſtit in actione, cujus motivum eſt erronea de divina majeſtate opinio.

NOT. Sic ſi quis, in omne vitiorum genus effuſus,

ſus, petulantius peccat, propterea, quod ſibi perdet, Deum non omnia adeo rigoroſe punire gloriam Dei obſcurat, cum actionibus ſuis declaret, ſe Deum non habere pro ente perfectiſſimo.

MXCVI. *Blaſphemia* eſt oratio, qua Deo tribuimus vitia vel imperfectiones.

MXCVII. *Timor Dei* eſt ſolicitudo fugiendi eas actiones, quas Dei voluntati, aut perfectionibus, contrarias eſſe novimus.

MVCVIII. *Metus ſervilis* eſt ſolicitudo, fugiendi malas actiones, propter divinam, quæ conjuncta eſſe cum illis videtur, pœnam.

MXCIX. *Filialis Dei Timor* eſt, cum malum fugimus ideo, quia Deum amamus, illumque lædi nefas putamus.

MC. *Reverentia Dei* eſt ſolicitudo, quacunque data occaſione venerationem ejus declarandi.

MCI. *Veneratio Dei* conſiſtit in convictione de divina majeſtate vel præſtantia.

MCII. *Invocatio Dei* eſt intimum, ſive ſerium deſiderium iſtiuſmodi beneficiorum, quæ expectare ab eodem, per ipſius perfectiones, licet.

MCIII. *Precatio*, ſive *Adoratio* eſt ſignificatio externa invocationis Dei internæ.

MCIV. *Gratus erga Deum animus* eſt amor erga Deum, tanquam benefactorem noſtrum.

MCV. *Gratiarum actio* eſt oratio, qua gratum Deo animum declaramus.

MCVI. *Cultus Dei externus* eſt complexus illarum actionum externarum, quæ Dei cauſa, ſive ad ſignificandam Numinis venerationem, ſuſcipiuntur.

MCVII. *Cultus* autem *Dei internus* ſunt cogitationes, venerationi Numinis accommodatæ.

MCVIII. *Cultus Dei in genere* eſt obſervatio officiorum, Dei debitorum.

MCIX. *Amicus* eſt perſona, quæ nos amat, ſive, quod idem, eſt, quæ prompta ſemper eſt ad capiendam ex noſtra felicitate voluptatem.

MCX. *Inimicus* eſt perſona, quæ nos odit, ſive: quæ

quæ prompta eſt ad voluptatem capiendam ex noſtra infelicitate.

MCXI. *Superbia*, *inſolentia* eſt vitium, quo noſmetipſos temere ſuper alios efferimus.

MCXII. *Faſtus* eſt ſuperbia actionibus ſive ſignis externis declarata.

MCXIII. *Contentus aliorum* eſt actio, qua ſignificamus, nos parum, aut nihil aliis tribuere.

MCXIV. *Modeſtia* eſt virtus vel habitus, ſuos cuique honores tribuendi.

MCXV. *Comitas* eſt virtus, qua in actionibus ſingulis voluptatem aliquam, ex alterius perfectione perceptam, ſignificamus.

MCXVI. *Humanitas* eſt virtus in actionibus ſingulis ſincerum erga alios amorem demonſtrandi.

MCXVII. *Lædere alios* eſt nihil aliud, quam ejuſmodi actiones ſuſcipere, quæ officiis erga alios ſunt contrariæ.

MCXVIII. *Damnum* eſt iſtiuſmodi malum, quod ex leſione naſcitur.

MCXIX. *Ingratitudo*, ſive *Animus ingratus* eſt odium adverſus benefactorem.

MCXX. *Beneficiorum immemor* dicitur ille, quiſquis parum, aut nihil amoris erga benefactorem oſtendit.

MCXXI. *Manſuetudo* eſt promptitudo ignoſcendi iis, qui nos offenderunt.

MCXXII. *Ignoſcere aliis* nihil eſt aliud, quam alios ita conſiderare, ac ſi nos non læſiſſent.

MCXXIII. *Vindicta* eſt cupiditas, offenſoribus nocendi, vel ægre faciendi.

MCXXIV. *Moderamen inculpatæ tutelæ* eſt defenſio corporis ac vitæ ab hoſtium violentia.

NOT. Conf. hic diſſertat. 1. *Roesleri* de jure violentæ defenſionis, Tubing. hab. 1722.

MCXXV. *Magnanimitas* ſc. *Generoſitas* eſt firmum atque conſtans propoſitum, hoſtibus non tantum non nocendi, ſed quoque quavis occaſione benefaciendi.

MCXXVI.

MCXXVI. *Crudelitas* eſt inſatiabilis vindictæ cupiditas.

MCXXVII. *Pax* eſt ille hominum ſtatus, quo nemo alium aperte offendit.

MCXXVIII. *Bellum* eſt ille hominum ſtatus, quo alter alterum offendit, ſive eſt ſtatus perſonarum, vi certantium.

MCXXIX. *Communia bonorum* eſt facultas multorum vel omnium, unam eandemque rem ad uſus proprios adhibendi.

MCXXX. *Dominium*, ſive *Poſſeſſio* eſt jus unius vel quarundam modo perſonarum, utendi re aliqua pro ſuis uſibus, ſive: *Dominium* eſt, cum rem aliquam ita poſſidemus, ut alter ab ejudem uſu, & poſſeſſione excludatur.

MCXXXI. *Dominus* vocatur, quiſquis rei alicujus habet dominium.

MCXXXII. *Turbatio dominii* eſt offenſio aliorum, quoad dominium.

MCXXXIII. *Furtum* eſt ablatio rei alienæ, inſcio atque invito domino, lucri faciendi cauſa.

MCXXXIV. *Merces* eſt operarum pretium.

MDXXXV. *Pretium* eſt quantitas rerum moralis, juxta quam earum ad ſe invicem ratio determinanda.

MCXXXVI. *Pecunia* eſt communis menſura pretiorum, quæ ſtatuuntur rebus, ad vitæ neceſſitatem, commoditatem, & jucunditatem neceſſariis.

MCXXXVII. *Emtio, venditio*, eſt ſpecies contractus, qua quis pro determinata, mutuo conſenſu, pecuniæ quantitate, transfert, rei ſuæ dominium in alterum.

MCXXXVIII. *Locatio* dicitur, ſi quis rei ſuæ uſum, vel etiam operam ſuam pro certa mercede alteri concedit.

MCXXXIX. *Donare* alteri quid dicimur, ſi gratis in alterum transferimus rei noſtræ dominium.

MCXL. *Eleemoſyna* dicitur donum, quod confertur in egentem, ad vitæ neceſſitatem.

MCXLI. *Mendicus* dicitur, qui eleemoſynas petit,

MCXLII.

MCXLII. *Depoſitum* dicitur res in cuſtodiam nobis tradita.

MCXLIII. *Mendacium* vocatur ejuſmodi falſiloquium, quod ad alterius damnum doloſe directum eſt.

MCXLIV. *Falſiloquium* autem eſt quilibet ſermo a mente alienus.

MCXLV. *Veracitas* eſt virtus vel habitus verum dicendi, quoties id ipſum naturæ legi congruum eſt,

MCXLVI. *Taciturnitas* eſt habitus celandi veritatem, quoties eadem cum damno eſt conjuncta.

MCXLVII. *Conteſtationes* ſunt ejuſmodi voces, quibus ſinceritatem noſtram declaramus.

MCXLVIII. *Sinceritas* eſt virtus ſ. habitus agendi dicendique ea, quæ menti noſtræ ſunt conſentanea.

MCXLIX. *Juramentum* eſt conteſtatio, qua Deum tanquam teſtem ac vindicem, invocamus.

SCHOL. Cel. *Haſſen.* Synopſ. p. 344. ſatis apte perque bene jusjurandum ita definit: *Juramentum* eſt nihil aliud, quam provocatio vindictæ divinæ, ſub conditione mendacii, aut perfidiæ, juſtam ob cauſam legitime facta.

MCL. *Perjurium* eſt juramentum, pro mendacio confirmando præſtitum.

MCLI. *Maledicere alteri* dicimur, ſi verbis ſignificamus nos velle, ut alteri male ſit.

MCLII. *Pacta* ſunt promiſſiones mutuæ, ſc. pactum eſt conſenſus plurium in unum placitum.

MCLIII. *Contractus* ſunt pacta, quæ circa dominii translationem verſantur.

MCLIV. *Promiſſio* dicitur oratio, qua alteri ſignificamus, nos in ejus gratiam quidpiam eſſe facturos, vel omiſſuros.

MCLV. *Latrocinium* vocatur ablatio rei alienæ, conſcio quidem, ſed invito domino.

MCLVI. *Fraus* eſt actio, qua aliis, conſciis quidem, ſed falſis tamen rationibus aſſenſum adductis, res ſuas auferimus.

Obſ.

Obſerv. Hæ ſunt fere definitiones morales, quas cum deprehenderim per ſe evidentes, ſatiſque faciles; multas obſervationes adjiciendas eſſe, non putavi.

DEFINITIONES
POLITICÆ.

MCLVX.

Societas eſt pactum aliquod, ad com munem felicitatem, conjunctis viribus promovendam, inſtitutum.

SCHOL. *Cantzius* in poſitionibus de *vocatione Miniſtrorum Eccleſiæ* ita definit ſocietatem; *ſocietas* eſt conjunctio plurium hominum, qui viribus & voluntatibus unitis ad certum finem contendunt.

MCLVIII. *Salus ſocietatis* eſt non impedita boni communis per conjunctas ſociorum vires promotio.

MCLIX. *Societas conjugalis* eſt ſocietas ſimplex inter maritum & fœminam, ſive conjuges ad procreandam atque educandam ſobolem inſtituta.

MCLX. *Caſtitas* eſt virtus determinans appetitum venereum legi naturali conformiter.

MCLXI. *Fornicatio* eſt coitus ſolius voluptatis gratia, cum perſona ſoluta celebratus.

MCLXII. *Adulterium* eſt coitus cum maritata.

MCLXIII. *Libido* eſt cupiditas ex coitu voluptatem capiendi.

MCLXIV. *Salax* dicitur, qui ex tactu venereo nimiam ſentit voluptatem, qua impellitur ad actus legi naturali contrarios.

MCLXV. *Sodomia* eſt coitus hominis cum brutis.

MCLXVI.

MCLXVI. *Pæderaſtia* eſt coitus maris cum mare:

MCLXVII. *Pudicus* dicitur ille, qui ſe abſtinet ab ejuſdem actionibus, quæ ad libidinem & æſtum incitant. *Impudicus* vero eſt, qui ejuſmodi actiones ſuſcipit, quæ ad æſtum venereum pertinent & libidinem inflammant.

MCLXVIII. *Polyandria* eſt ſocietas inter fœminam unam & plures mares. *Polygamia* eſt ſocietas inter marem unum & plures fœminas.

MCLXIX. *Sponſalia* ſunt mutuum promiſſum de ſocietate conjugali ineunda, ſcilicet de nuptiis contrahendis.

MCLXX. *Concubinatus* eſt, cum mas præter fœminam ſuam, plures ſibi adjungit, coitus libidinoſi cauſa.

MCLXXI. *Mutuum adjutorium* eſt continuum mutuæ ſinceræque amicitiæ vel humanitatis inter conjuges ſtudium.

MCLXXII. *Societas paterna* eſt ſocietas ſimplex, quæ parentes inter ac liberos viget, horum educandorum gratia.

MCLXXIII. *Suſtentatio*, quam debent parentes liberis, in eo conſiſtit, ut ea a parentibus præſtentur liberis felicitatis ſubſidia, quibus parandis horum vires adhuc impares exiſtunt.

MCLXXIV. *Gubernatio*, qua conſulunt parentes liberis, in eo conſiſtit, ut adſit prudens & ſolicita earum actionum, quæ liberis ad felicitatem neceſſariæ ſunt, moderatio.

MCLXXV. *Ludus* eſt actio temporis fallendi cauſſa ſuſcepta.

MCLXXVI. *Patria poteſtas* eſt jus, quo gaudent parentes actiones liberorum pro arbitratu ſuo determinandi.

MCLXXVII. *Majorennes* dicuntur liberi, ſi a patria poteſtate fuerint immunes.

MCLXXVIII. *Minorennes* dicuntur liberi, ſi adhuc ſunt ſub patria poteſtate.

MCLXXIX.

MCLXXIX. *Obedientia* eſt promtitudo imperata exequendi.

MCLXXX. *Reverentia*, quam habent liberi erga parentes, conſiſtit in ſolicitudine illa, qua cavent, ne quid, præſentibus parentibus, ſuſcipiant, quod ipſis diſpliceat.

MCLXXXI. *Tutores* dicuntur perſonæ, quæ poſt parentum mortem, in educandis liberis, Parentum vicem ſubeunt.

MCLXXXII. *Pupilli* dicuntur liberi, qui ſunt ſub tutorum poteſtate.

MCLXXXIII. *Societas herilis* eſt ſocietas ſimplex herum inter & ſervum, eum in finem inſtituta, ut hic, pro mercede ſeu neceſſariis ſuſtentationis ſubſidiis, operas ſuas illi præſtet.

MCLXXXIV. *Servus* dicitur, qui hero operas ſuas locat.

MCLXXMV. *Subjectus* alter alteri dicitur, ſi voluntas ipſius a voluntate alterius determinatur.

MCLXXXVI. *Mancipium* dicitur ſervus proprius.

MCLXXXVII. *Domus* eſt ſocietas quædam ex pluribus ſocietatibus ſimplicioribus coagmentata.

MCLXXXVIII. *Reſpublica* eſt ſocietas quædam, ex compluribus domibus ſeu familiis, ad communem ſalutem, conjunctis viribus promovendam, tuendamque tranquillitatem, inſtituta.

MCLXXXIX. *Magiſtratus* ſive *imperantes* dicuntur, qui in republica de rebus ad ſalutem & tranquillitatem communem ſpectantibus, præcipiunt.

MCXC. *Subditi*, ſive *parentes* ſunt, qui ad exſequenda magiſtratus juſſa ſunt obſtricti.

MCXCI. *Monarchia* eſt forma imperii, qua unus de rebus, ad ſalutem, & tranquillitatem communem ſpectantibus, vel libere, vel minus libere, præcipit.

MCXCII. *Tyrannus* eſt, cum perſona imperans contra ſalutem & tranquillitatem communem, ſtudio & data opera præcipit, ſuæ tantum utilitati intentus.

MCXCIII.

MCXCIII. *Ariſtocratia* eſt forma imperii, qua uno plures de ſalute, & tranquillitate communi præcipiunt.

MCXCIV. *Oligarchia* eſt, cum plures perſonæ contra ſalutem publicam agunt, & tantum propriam utilitatem intendunt.

MCXCV. *Politia* eſt imperii forma, qua populus univerſus de rebus, ad ſalutem, & tranquillitatem publicam ſpectantibus, ſtatuit.

MCXCVI. *Democratia* eſt ſtatus, quo plebs, utilitati ſuæ tantum intenta, negligit ſalutem, & tranquillitatem reipublicæ.

MCXCVII. *Scholæ* dicuntur ſocietates docentium, & diſcentium, in quibus in rerum ſalutarium cognitione inſtituuntur.

MCXCVIII. *Academiæ* dicuntur, in quibus ſcientiæ ſublimiores, artes, itemque exercitia corporis docentur.

MCXCIX. *Academia ſcientiarum* dicuntur illæ ſocietates, in quibus conjunctis viribus, incrementa ſcientiarum, & artium promoventur.

MCC. *Templa* ſunt ædificia publica, quæ, cultus Dei publici cauſa, exſtruuntur.

MCCI. *Ædificia* autem *publica* dicuntur illæ ædes, quæ in republica ad communem uſum adhibentur.

MCCII. *Honeſtas externa* eſt convenientia actionum externarum cum lege naturæ.

MCCIII. *Religio* eſt cultus Dei.

MCCIV. *Duellum* eſt decretatio duarum perſonarum, qua injurias illatas armis lethiferis vindicare ſtudent.

MCCV. *Noſocomia* ſunt ædificia publica in quibus ægroti pauperes curantur, & foventur.

MCCVI. *Scriptum famoſum*, quod vocant paſquillum, eſt ejuſmodi ſcriptum, quod, tecto nomine, in alterius contumeliam editur.

SCHOL. Cel. noſter *Haſſenius* in Synopſ. p. 312. poſ. 116. *paſquillum* ita definit: eſt ſcriptum, quo

grave aliquod, & famoſum crimen, (ut adulterium, furtum, latrocinium, vel ſcortum) dolo malo, alteri objicitur.

MCCVII. *Leges civiles* ſunt normæ, ſecundum quas in republica actiones noſtras inſtituere obligamur.

MCCVIII. *Poteſtàs* dicitur libertas, juſſa promulgandi.

MCCIX. *Summa poteſtas* (*Souveraineté*) eſt poteſtas illimitata.

MCCX. *Leges fundamentales* ſunt regulæ quibus poteſtatis atque potentiæ limitationes continentur.

MCCXI. *Theſaurarius* eſt, qui pecunias, in uſum publicum exactas, recipit, & erogat.

MCCXII. *Dux belli* eſt perſona, a cujus nutu pendet miles, ipſe autem a juſſu imperantis, ad leges quaſdam fundamentales ſtatus attemperato.

MCCXIII. *Jus denominandi* eſt poteſtas, collegio conceſſa, ut, ſi munus quod vacet, nominent perſonas duas, vel tres, dignas ipſorum judicio, quæ eidem admoveantur.

MCCXIV. *Tribunal appellationum* eſt ſummum illud tribunal, quo judici ſuperiori, qui de cauſis gravioribus jus dicit, examinare, & reformare licet ſententiam, ab inferiori latam, ſi pars alterutra litigantium in ea acquieſcere nolit.

MCCXV. *Appellatio* eſt illa provocatio ab judice inferiori, ad ſuperiorem ob latam ab iſto ſententiam.

MCCXVI. *Homagium* eſt juramentum, quod præſtant ſubditi imperanti, ad imperium evecto.

MCCXVII. *Tribunal quoddam criminale ſummum* eſt, ad quod mittenda ſunt acta inquiſitionis, ita ut ſententia lata executioni demandari nequeat, niſi ab eodem, ſummi Imperantis nomine, confirmata.

MCCXVIII. *Confrontatio* eſt, cum teſtes, præſente reo, teſtimonium deponunt, & ejus aſſenſum ur-

urgent, ſi ſcilicet neget pertinaciter reus, quæ conſenſu teſtium juratorum confirmantur.

MCCXIX. *Conſiliarii* ſunt perſonæ, quorum conſilio in rebus decernendis ſummus imperans utitur.

MCCXX. *Fœdera* ſunt pacta de conjungendis viribus adverſus hoſtem alterutrius partis.

MCCXXI. *Eleemoſynaria* ſunt ædificia publica, quibus eleemoſynarii conſulunt egeſtati ſtipem emendicantium.

MCCXXII. *Ergaſtula* ſunt ædificia publica, in quibus ad labores vi compelluntur male feriati, donec ad ſaniorem mentem redeant.

MCCXXIII. *Ærarium publicum* eſt, ex quo pecunia mutuo datur modicas uſuras ſoluturis.

MCCXXIV. *Homicidium doloſum* eſt actio, qua quis mortem alteri infert, cum eam, vel minorem læſionem intenderet.

MCCXXV. *Homicidium caſuale* eſt actio, qua quis nulla ſui culpa, præter intentionem, alteri mortem infert.

DEFINITIONES PHYSICÆ.

MCCXXVI.

Pori *corporum* dicuntur interſtitia, vacua ab ea materia, ex qua conſtant corpora.

MCCXXVII. *Corpus abſolute durum* dicitur, quod caret interſtitiis, ab ea materia vacuis, ex qua conſtat.

MCCXXVIII. *Corpus rarum* dicitur, ſi interſtitia in ſenſus incurrunt. *Corpus* autem *denſum* dicitur, ſi interſtitiola fuerint rariora, & exilia.

MCCXXIX. *Corpus poroſum* dicitur, ſi materia cohærens corpori apparet denſa, ſed interſtitiis ſeu poris admodum parvulis diſtincta.

MCCXXX. *Corpus durum* eſt, ſi particulæ corporis difficulter cedunt tactui, ut difficilis earum ab invicem ſit ſeparatio.

MCCXXXI. *Corpus tenue* dicitur, ſi moleculæ corporis in ſenſum incurrentes fuerint valde exiguæ.

MCCXXXII. *Corpus* vero *craſſum* dicitur, ſi moleculæ fuerint majores.

MCCXXXIII. *Corpus aſperum* eſt, ſi in ſuperficie corporis moleculæ quædam eminent ultra intermedias.

MCCXXXIV. *Corpus leve* eſt, ſi molecularum ſuperficies, in corporis ſuperficie ſitarum, continuæ apparent.

MCCXXXV. *Corpus fluidum* dicitur, ſi ea fuerit materiæ variabilis, & interlabentis quantitas, ut materiæ conſtantis particulæ a mutuo contactu divellantur.

MCCXXXVI. *Corpus molle* dicitur, ſi particulæ corporis facile cedunt tactui, ut facilis earum ſit ab invicem ſeparatio.

MCCXXXVII.

MCCXXXVII. *Calor* conſiſtit in motu peculiari cujuſdam fluidi ſubtilis, ex uno corpore in aliud tranſeuntis.

MCCXXXVIII. *Corpus calidum* dicitur, quod manu noſtra calidius, calorem contingenti impertitur.

MCCXXXIX. *Corpus frigidum* dicitur, quod, minus calidum, a contingente calorem recipit.

MCCXL. *Gravitas corporum* eſt illa corporum affectio, qua illa verſus centrum terræ tendunt.

MCCXLI. *Stellæ fixæ* dicuntur illæ ſtellæ, quæ eandem conſtanter a ſe invicem diſtantiam ſervant.

MCCXLII. *Planetæ* dicuntur ſtellæ, quæ ab occaſu verſus ortum ad alias aliaſque progrediuntur.

MCCXLIII. *Æther* dicitur illa materia, quæ vehiculo luminis inſervit.

MCCXLIV. *Ventus* appellatur aeris motus, quem nubium motus, & vela atque apluſtra navium produnt.

MCCXLV. *Tempeſtates* appellantur mutationes atmoſphæræ ſenſu perceptibiles.

MCCXLVI. *Tempeſtates ſtatæ* ſunt, ſi ſtato tempore redeant.

NOT. Dividuntur hæ tempeſtates in verem, æſtatem, autumnum, & hyemem.

MCCXLVII. *Meteora* dicuntur, quæ in atmoſphæra noſtra genita, in conſpectum veniunt.

MCCXLVIII. *Nebula* eſt congeries vaporum craſſiorum in vicinia collectorum.

MCCXLIX. *Nubes* ſunt vaporum congeries in ſublimi collectorum.

MCCL. *Nubes pluvia* ſ. *gravis* dicitur, quæ vaporibus craſſioribus, in guttulas confluentibus, vel guttulis, ex vaporum conglaciatorum in aquam reſolutione ortis conſtat.

MCCLI. *Imber* dicitur, ſi aer fuerit levis, vel guttæ majores, & plures una formentur.

MCCLII. *Nimbus* eſt, ſi impetus venti ſiſtatur ſimul, ut integra nubes veluti uno impetu deſcendat.

MCCLIII. *Grando* ſunt grana glacialia.

MCCLIV. *Terra motus* eſt ille naturæ effectus, cum terra tremit, in ſuperficie imo valide concutitur, ut ædificia ſuperſtructa ſimilem tremorem concipiant, imo ſubinde prorſus concidant.

MCCLV. *Maſticatio* eſt ille actus animantis, quo cibus, ore aſſumtus, dentibus inciſoriis diſſecatur in fruſta, molaribus autem comminuitur, ſaliva affluente permixtus.

MCCLVI. *Circulatio ſanguinis* eſt continuus ille motus ſanguinis, quo ſanguis ex pulmone ad cor per venam pulmonalem redit, & ſiniſtro cordis ventriculo infuſus, motu cordis in arteriam magnam exprimitur, per cujus ramos ad omnes corporis partes defertur, unde per ramos venarum redit in venam cavam, dextro cordis ventriculo iterum infundendus.

MCCLVII. *Syſtole* vocatur motus iſte, quo cor conſtringitur.

MCCLVIII. *Diaſtole* eſt motus, quo cor dilatatur.

MCCLIX. *Pulſus cordis* dicitur motus cordis per arterias continuatus.

MCCLX. *Vita* dicitur is ſtatus, quo functionibus animalibus, veluti nutritioni, ſenſationi, & motibus locus eſt.

Obſerv. Non dubito, quin plures adhuc in phyſicis ſuppetant definitiones, quæ annotari mereantur. Cum vero inſtituto meo minus conſentaneum ſit, plures, quam in *Thummigii* inſtitutionibus philoſ. VVolf. deprehenduntur, definitiones adferre, egoque præterea totam hanc philoſophiam definitivam ea lege cum publico communicaverim, ut definitiones, in addiſcenda philoſophia, vel maxime neceſſariæ, i. e. logicæ, metaphyſicæ, atque morales, auditoribus meis redderentur familiares, excuſatius peccaſſe mihi videor, quod juſto brevior in adducendis definitionibus phyſicis fuerim. Cujus intereſt, plures noſſe definitiones phyſicas, vel *Verdrieſii* phyſicam evolvat, vel *Loe-*

ſcheri

ſcheri phyſicam Theoreticam, & Experimentalem compendioſam adeat, vel alios in ſubſidium adhibeat.

SCHOL. Præterea complures definitiones phyſicæ jam allegatæ, & explicatæ ſunt in coſmologia, ubi generalia principia phyſices fuerunt adducta. Ad eas itaque, L. B. Coſmologicas definitiones, ubi, quæ hic in phyſicis deſiderari poſſe videntur, reperies. Ceterum in conatu juventuti inſerviendi conquieſcas, &, quæ promiſi, theoremata VVolfiana propediem abs me expectes. E re enim juventutis, vel maxime eſſe duco, in compendium mittere ea, quæ *VVolfius* majoribus ſuis operibus complexus eſt.

INDEX

DEFINITORUM.

A

ABſens. *pag.* 115
Abſolute neceſſarium. 72
Abſtrahere. 124
Academiæ. 193
- ſcientiarum. *ibid.*
Accidens. 18
- intrinſecum. 93
- prædicamentale. 93
Accidentalis entium ſimilitudo. 69
- perfectio. 84
Acquieſcentia. 138
Acquiri. 127
Actio. 90
- compoſita. 92
- contraria. 107
- in diſtans. 107
- moraliter bona. 173
- moraliter mala. *ib.*
- ſimplex. 92
Actiones bonæ. 169. & ſe.
- malæ. 170
- liberæ. 169
- naturales. *ib.*
Actiones ſpontaneæ. 143
Activa potentia. 92
Actualitas. 67
Actualis pars. 86
Actus reflexi. 124
Acumen. 126
Acui ſenſus, *quando dicantur.* 145
Adjuncta. 90
Adjutorium mutuum. 191
Adoratio. 186 186
Adulterium. 190
Ædificia publica. 193
Æquabilis motus. 89
Æqualia. 74
Æqualitas. *ib.*
Æquivocatio. 36
Æquus in interpretando. 57
Ærarium publicum. 195
Æther. 197
Affectus. 135
- jucundi. *ib.*
- moleſti. 136
- mixti. 136
Affirmare. 28
Agendi conſuetudo. 142
- promtitudo. 128
Agens quando ex aſſenſu nem conſequitur. 151
Agere contra conſcientiam. 180
- difficulter. 128
Aliquanta pars. 74
Aliquid. 63
Aliquota pars. 74
Alteri maledicere. 189
Alterius mentem intelligere. 24

Amicus. 186
amor. 136
analogum modi. 93
- rationis. 132
analyſis notionum. 127
analytica methodus. 56
anima. 112
- influere dicitur in corpus. 147
animæ facultates. 113
- illuminatio. *ibi.*
- immortalitas. 152
- libertas. 143
- lumen. 113
- propagatio per traducem. 151
- tenebræ in ea. 113
animal. 16
animi fluctuatio. 139
animoſitas. 140
animus. 5. 6
- gratus. 138
- ingratus. 187
annihilari. 85
antecedens. 40
- in propoſitione hypothetica.
conſcientia. 176
- voluntas. 142
antropomorphiſmus ſubtilis. 167
- craſſus. *ibi.*
antropomorphitæ. 167
antiquum. 94
antiſcripturarii. 165
appellatio. 194
apperceptio mentis. 113
appetitus in genere. 134
- ſenſitivus. 135
- rationalis. 141
- ſenſitivi, & rationalis conſenſus. 142
- fortis. *ibi.*
appetitus lex. 141
- regulæ. *ibi.*
appetitivæ facultates. 135
- pars inferior. 135
apprehenſio ſimplex. 13
argumentum ab invidia ductum. 59
ariſtocratia. 193
arrogantia. 185
ars. 182
- animos hominum cognoſcendi. 181
- charateriſtica. 125
- experimentandi. 129
- inveniendi. 10
- - generalis. 130
- ſpecialis. *ibi.*
- combinatoria. 100
- obſervandi. 129
- mnemonica ſ. memoriæ. 121. *& ſeq.*
artium hiſtoriæ. 53
artificia heuriſtica. 129
- memoriæ. 121
artificialis.
- Ontologia. 62
- ſignum. 97
aſpectabilis mundus. 101
aſſenſus rationes extrinſecæ. 58
- intrinſecæ. *ibi.*
aſſumi propoſitio, *quando dicatur.* 40
atheus. 163
- practicus. 164

- theoreticus, *ibid.*
Atheiſmus. 163
Atomus naturæ. 103
- materialis. *ibid.*
Attentio. 123
Attributa. 17
Avaritia. 183
Averſatio.
- in genere. 135
- rationalis. 141
- ſenſitiva. 135
- rationalis & ſenſitivæ conſenſus. 142
Averſationis lex. 141
- regulæ. *ibi.*
Audacia. 185
Auditus 116
Augeri res, *quando dicatur*. 75
Auritus teſtis. 51
Αυτάρκεια. 184
Axioma. 31

B

Beatitudo. 175
Bellum. 188
Beneficiorum immemor. 187
Benignitas. 157
Blaſphemia. 186
Bonum. 134
- verum. *ibid.*
- apparens. *ibi.*
- internum. *ibi.*
- ſummum. 175
Bonitas. 157
Botanica. 11
Botanologia. *ibi.*
Bruta perfectiora 152
- imperfectiora. *ibi.*

C

Calculus in genere. 125
Calor. 197
Calumnia. 185
Caſtitas. 190
Caſus purus. 101
Caſuum ſimilium expectatio. 130
Cauſa 95
adminiſtra 96
- efficiens ejudem ordinis. *ibi.*
- efficiens mediata. 96
- efficiens immediata. 96
- principalis. 96
- inſtrumentalis. 96
- ſufficiens. *ibi.*
- inſufficiens. *ibi.*
- efficiens ſolitaria. 96
- finalis. 97
- formalis. 97
- impulſiva. 97
- interna. *ibi.*
- externa. *ibi.*
- occaſionalis. 148
- ſocia auxiliatrix. 96
- ſocia. 96
- ſubordinata. 96
Cauſatum. 95
Cauſalitas. *ibi.*
Cauſæ occaſionales. 148
Cauſarum occaſionalium ſyſtema. 148
Celeritas. 88
Cenſura. 185
Cerimoniæ. 180
Chaos. 162
Circulatio ſanguinis. 198
Cir-

Circulus in definendo. 26
- in demonſtrando. 53
Coexiſtentia. 86
Cogere voluntatem. 143
- noluntatem. *ibi.*
Cogitare. 112
Cogitatio. *ibi.*
Cognitio. 114
- a priori. 128
- a poſteriori. *ibi.*
- hiſtorica. 5
- intuitiva. 125
- mathematica. 6
mortua. 180
- philoſophica. 5
- particularis 126
- ſingularis. 126
- ſymbolica. 121
- viva. 164
- univerſalis. 126
Cognoſcere. 114
- a priori. 128
- a poſteriori. *ibi.*
- rem intuitive. 125
Cognoſcitiva facultas. 9
- ejus pars inferior. 114
- pars ſuperior. 114
Cohæſio. 106
Cohærere firmius, *quando corpus dicatur.* 106
Cohærere inter ſe quędam, *quando dicantur.* 86
colliſio regularum perfectionis. 83
comitas. 187
commiſceri aliquid, *quando dicatur.* 105
commiſeratio. 137
communio bonorum. 188
compilator. 56
complementum poſſibilitatis. 67
compoſitum. 85
- continuum. 85
- diviſibile. 88
- organicum. 106
compoſitio phantaſmatum. 119
compoſſibilia. 158
concatenatio ſyllogiſmorum. 128. *ſeq.*
concauſa. 94
conceptibile. 48
concluſio. 25
concubinatus. 191
concurſus Dei ordinarius. 162
- extraordinarius. *ibi.*
conditor ſyſtematis. 58
confrontatio. 194
confuſio. 78
congruentia. 76
connecti quædam inter ſe, *quando dicantur.* 99
connexio veritatum. 55
connubium rationis & experientię. 132
conſcientia. 176
- antecedens. 177
- certa. 176
- conſequens. 177
- dubia. 176
- erronea. *ibi.*

libe-

- libera. 178
- practica. 177
- practice practica. ibi.
- completa. 178
- incompleta. ibi.
- probabilis. 176
- recta. 176
- ſerva. 178
- theoretica. 177
- theoretice practica. ibidem
Conſcientiæ nullius homo. 178
- accuſatio. 179
- cuſtodia. 180
- evigilatio. 189
- excuſatio. ibi.
- inquietudo. 180
- morſus. 179
- ſomnus. ibi.
- ſcrupulus. 177
- tranquillitas. 180
conſcientiam ſopire, *quando quis dicatur*. 179
conſcientioſus. 178
conſenſus. 80
contra naturæ ordinem fieri. 111
contra conſcientiam agere, *quando dicatur*. 180
confectarium. 32
conſequens. 41
voluntas. 142
conſequentia. 59
- immediata. 39
conſequentiarii. 59
conſervatio ordinaria. 162
- extraordinaria. ibi.
conſiliarii. 195
conſuetudo agendi. 142
contemtus.
- ſui. 185
- aliorum. 187
conteſtationes. 189
contigua 86
contingens. 72
continuum compoſitum. 85
contradicere ſibi ipſi, *quando quis dicatur*. 62
contradictio. ibi.
contradictionis principium. ibi.
converti dicitur propoſitio. 33
convincere. 57
convicia. 185
copula. 28
cordis pulſus. 198
corollarium. 32
corpus. 102
- abſens. 115
- abſolute dur. 196
- aſperum. ibi.
- calidum. 197
- craſſum. 196
- denſum. ibi.
- durum. ibi.
- elaſticum. 109
- fluidum. 196
- frigidum. 197
- in mundo nobis præſens. 114. *ſeq.*

lævε

- leve. 196
- mixtum. 105
- molle. 109
noſtrum. 115
- organicum. 106
- organicum ſimplex. ibid.
- compoſitum. ib.
- perfecte durum. 109
- poroſum. 196
- præſens. 114
- rarum. 196
- tenue. ibid.
Corpus trahere. 108
- deſcendere. 108
- aſcendere. ibid.
- gyrari. ib.
- incurrere in alterum. 197
- occurrere alteri. ib.
- impingere directe dicitur. ibid.
Corpus indirecte impingere. 107
- incurrere directe. ibidem.
- occurere directe. ib.
- impellere in alterum. ibid.
- progredi. 108
- retrogredi. ibi.
- trudere. ib.
- volutari. 108
- vehi. 108
- phyſice influere in anima dicitur. 187
Corporis dolor. 133
- harmonia cum mente. 47
- impetus. 110
- motus involuntarii. 143
- motus voluntarii. 143
- regimen. ibid.
- vigor, & elegantia. 188
Corporum ſtructura. 106
- conflictus. 107
- pori. 196
Corpuſcula. 104
- derivativa. ibid.
- primitiva. ibid.
- mixti. 105
Correlata. 94
Corrumpi. 130
Corruptibile. ibid.
Coſmologia. 10
- generalis ſc. tranſcendentalis. 11
- generalis experimentalis. 99
- generalis ſcientifica. 99
Creatio. 151
Creatiani. ibid.
Creatura. 157
Criterium falſitatis. 58
- veritatis. 58
Crudelitas. 188
Cultus divinus. 165
- externus. 186
- internus. ib. & ſeq.
Cupiditas. 139
- vindictæ. 140
Cupiditatum pugna. 181

Dam-

D

Damnum. 27
Dedecus. 184
Deductio ad abſurdum vel impoſſibila. 49
Defectus. 78
- apparens. 84
- verus. *ibid.*
Defendere ſeſe. 60
Defenſionis tentamen. *ib.*
Definitio. 26
- generica. 27
- nominalis. 27
- realis. 27
- rei convenit, *quando.* 127
Definitum. 26
Deformitas rei. 134
Deforme. 133
Deiſta. 166
Delectationes ſenſuales. 134
Dementia
Democratia. 193
Demonſtrandi principia. 49
- in demonſtrando circulus. 55
Demonſtratio. 47
- a priori. 39
- a poſteriori. *ib.*
- apogogica. 48
- completa. 57
- conſummata. 55
- directa. 49
- incompleta. 55
- indirecta. 48
- ordinata ſcilic. naturalis. 53
- oſtenſiva. 49
Dendroiogia. 11
Depoſitum. 189
Deſiderium. 140
Deſperatio. 135
Determinari. 65
Determinatam veritatem habere. 102. *ſeq.*
Determinantia. 60
Determinatio ſubjecti. 29
Determinationes. 65
- æquivalentes. *ibid.*
- non æquivalentes, ſeu diverſæ. 30
- communes. 70
- conſtantes. 92
- genericæ. 70
- ſpecificæ. *ibid.*
- propriæ. *ibid.*
- variabiles. 62
Determinatum. 65
Determinatum omnimode ens. 70
Deus. 159 & 158
Dei gloria. 457
Dei gloriæ illuſtratio. 185
- obſcuratio. *ib.*
Dei intellectus. 156
- invocatio. 186
Dei juſtitia perfectiſs. 158
- lex. 172
- majeſtas. 157
- omnipræſentia. 158
- omnipotentia. 157
- omniſcientia. 156
- præſcientia. *ibid.*
- providentia. 157
- reverentia. 186

ſan-

- ſanctitas. 158
- ſcientia media. 156
Deum colere. 165
Diaſtole 198
Dictum de omni. 39
- de nullo. ibid.
Diffetentia notionum formalis 18
- materialis. 23
- numerica. 70
- ſpecifica. 71
Difficulter agere. 128
Difforme extenſum. 88
Dilemma. 44
Dimidium. 75
Directio mobilis. 102
Diſplicere. 153
Diſpoſitio. 128
- habitui contradiſtincta. 128
Diſputatio. 60
Diſſenſus. 82
Diſſimilia. 69
Diſſimilitudo. ib.
Diſtare. 86
Diſtantia. 86
Diſtinctio reſpondentis. 61
Diſtinguere. ib.
Diverſa. 68
Diviſio phantaſmatum. 118. & ſeq.
Docere. 61
Doctrina ſolida. 129
Dogmatici. 144
Dominium. 118
- in ſemetipſum. 181
- ejus turbatio. 188
Dominus. ibid.
- ſui ipſius. 181
Domus. 192
Donare. 188
Dualiſtæ. 144
Duellum. 193
Duratio. 87
Duplex. 75
Dux belli. 194

E

Eadem. 68
Ebrietas. 183
Effectus continuus cauſæ. 96
- partialis. 97
- plenus. 96
- proximus. 97
- remotus. 96
Egoiſtæ. 144
Eleemoſyna. 195
Eleemoſynarium. 195
Elementa. 103
Empirici. 132
Emtio. 188
Ens. 66
- a ſe. 153
- actuale. 67
- compoſitum. 85
- contingens. 75
- dependens. 94
- externum. 66
- fictum. 66
- finitum. 93
- independens. 94
- imaginarium. 66
- neceſſarium. 72
- omnimode determinatum. 70
- per eminentiam 63. & ſeq.
per-

- perfectiſſimum. 159
- permanens. 87
- potentiale. 67
- in pontentia proxima. 67
- remote. ib.
- poſitivum. 71
- privativum. 71
- ſimplex. 89
- ſucceſſivum. 87
- univerſale. 70
- verum. 80
- ejus affectiones. 68
- unitas metaphyſica. 73
Entium ſimilitudo. 69
- eſſentialis. ibid.
- accidentalis. ib.
Enthymema. 41
Enunciabile. 124
Enunciare. ib.
Enunciatio. 15
- affirmativa. 28
- negativa. ibid.
Epicureiſmus. 168
Epiſyllogiſmus. 40
Epitomator. 57
Ergaſtula. 195
Errare. 51
Error. ib.
Eſſentia. 66
- eandem quæ habent. 69
- ſimilem. ibid.
- diverſam. 69
- diſſimilem. ibid.
Eſſentialia. 17
Ethica. 9
Exiſtentia. 67
Experientia. 52
Experiri. 52
Expectatio caſuum ſimilium. 132
Extenſio. 85
Extenſum uniforme. 86
- difforme. ibid.

F

Facere aliquid. 89
- lubenter. 143
- minus lubenter. ib.
Facultas. 91
- abſtrahendi. 124
- audiendi. 116
- cognoſcendi. 9
- fingendi. 129
- guſtandi. 116
- imaginandi 117
- olfaciendi. 116
- reflectendi. 124
- ſentiendi. 116
- tangendi. 116
- videndi. 116
Facultates. 183
Falſiloquium. 189
Falſitas. 48
- ejus criterium. 48
Faſtidium. 140
Faſtus. 187
Fataliſmus univerſalis 166
- particularis. ib.
Fataliſta. 166
- particulariſta. 166
Favor. 138
Felicitas. 137
Fides philoſophica. 51
Fiducia. 138

Fig-

Figmentum. 120
Figura, 88
- ſyllogiſmorum in genere. 39.
- prima.
- ſecunda. *ib.*
- tertia. *ib.*
- quarta. *ib.*
- imperfecta. 40
- perfecta. 40
Figuræ hieroglyphicæ. 110
Finis ſine cauſa finalis. 97
- alteri contrarius. 161
Finis intermedius. 97
- minus principalis. 97
- optimus. 151
- principalis. 97
- proximus. 97
- remotus. *ib.*
- ſecundarius. 97
- ultimus. 97
Finem ex aſſe conſequi, *quando agens dicatur.* 151
Finitum. 93
Fluctuatio. 139
Fœdera. 195
Forma. 97
Fornicatio. 190
Fortuna. 156
Fraus. 189
Fuga mali. 139
Fundamentum relationis. 94
Furtum. 188

G

Gaudium. 136
Generoſitas. 187
Genus. 16
- ſuperius. *ib.*
Gentiliſmus. 167
Geſtus liberi. 181
- coacti ſeu affectati. 181
Gloria. 138
Gloriam divinam illuſtrare. 185
- obſcurare. *ibi*
Gloriæ ſtudium. 184
- vanæ ſtudium, *ibidem.*
Gradus. 92
Grando. 197
Gratiarum actio. 186
Gratitudo. 138
- erga Deum. 186
Gravitas corporum. 187
Gubernatio. 191
Guſtus. 116

H

Habitus. 128
Hæcceitas. 138
Harmonia mentis, & corporis. 147
Harmoniſta. 149 *ſeq.* 141

Hiſtoria naturalis. 53
Hiſtoriæ artium. ib.
- in genere. 53
Homagium. 194
Homonyma. 36
Homonymia. ib.
Homonymus. 36
Homicidium doloſ. caſualė. ib.
Honor. 184
Honeſtas externa. 193
- intrinſeca actionum. 170
Horror. 140
Hydrographia. 11
Hydrologia. 11
Hypotheſis philoſophica. 12
Humilitas. 184
Humanitas. 287 ſeq.

I

Idea. 14
- confuſa. 20
- deceptrix. 14
- materialis. 145
- ſenſualis. 117
- ſocia. 122
Idealiſtæ. 144
Ideam reproductam recognoſcere. 120
- univerſi intueri. 145
Idem numero. 68
Idolum. 167
Ignominia. 184
Ignoratio elenchi. 52
Ignoſcere aliis. 187
Illatio. 35
Imago. 145
- immaterialis. ib.
- materialis. ib.
Imaginatio. 117
- vivax. 130
Imaginationem extendere. 121
Imber. 197
Immenſitas. 158
Imminui. 75
Immutabilitas. 72
Imperantes. 192
Impedimentum. 92
Imperfectio. 82
Impotentia naturalis. 175
Impoſſibile. 63
Impudicus. 191
Impugnare. 58
Inæqualia. 74
Inæqualitas. ib.
Inconceptibile. 48
Inconnexa. 99
Inconſcientioſus. 178
Incorruptibile. 150
Incuria. 184
Indeterminatum. 64
Indifferens. 135
Indifferentia exercenda. 143
Indignatio. 141
Individuum. 15
Inductio. 44
- completa. ib.
- incompleta. ib.
Infelicitas. 137

Inferiora. 43
Infinitas. 158
Infinite parvum. 93
Infinitum. 93
Infirmitas naturalis. 175
Influxioniſtæ. 148
Influere phyſice. 147
Ingenioſus. 130
Ingenium. 130
Ingratitudo. 187
Inimicus. 187 ſeq.
Inobſervabilia. 101
Inordinatio. 77
Inſolentia. 187
Inſtans. 89
Inſtrumentum. 96
Intellectus. 124
- divinus. 156
- non purus. 116
- purus. 126
- perfectiſſimus. 150
Intelligere mentem alterius. 24
Intemperantia. 183
Intenſio, ſive Intenſitas. 92
Interire ſimpliciter. 85
Interpretatio in genere. 57
In interpretando iniquus. 57
Interruptum. 85
Invidia. 137
Intra nos quid repræſentare. 8
Intra rem repræſentare. ib.
Ira. 130
Irriſio. 137
Irreligionarii. 165
Judicium. 15
- affirmativum. 28
- determinatum. 35
- diſcurſivum. 17
- intuitivum. 17
- negativum. 28
- particulare. 30
- ſingulare. 30
- vagum. 36
- univerſale. 30
Judicii imbecillitas. 146
Jus denominandi. 194
Jus naturæ. 9
Juſtitia perfectiſſima. 158
Juramentum. 189

L

Labores. 183
Lædere alios. 187
Laus. 184
Lautitia. 193
Latrocinium. 189
172
- divina. 173
- humana. ib.
- imaginationis. 118
- phantaſmatum. ibidem.
Leges civiles. 195
- fundamentales. ibidem.

- motus. 106
Lemma. 33
Liber dogmaticus. 53
- hiſtoricus. 53
- hiſtoricus 53
- obſcurus. 54
- perſpicuus. 54
- ſcientificus. 53
Libertas philoſophandi. 12
Libido. 190
Limitationes naturales. 162
- ſupernaturales. *ibidem.*
Limes. 76
Lingua philoſophica. 125
- univerſalis. 125
Locatio. 188
Locus. 89
Logica. 9
- artificialis docens. 13
- utens. 13
- naturalis. 13
- connata. 13
- acquiſita. *ib.*
- docens.
- utens. *ib.*
Logomachia. 39
Ludus. 191

M

Machina. 101
Magiſtratus. 192
Magnanimitas. 187
Magnitudo. 75
- determinata. 75
- eandem metiri. *ib.*
Magnum. *ib.*
Majorennis. 191
Majus. 74
Malum. 134
- internum. *ib.*
- externum. *ib.*
Mancipium. 192
Manichæiſmus. 167 *ſeq.*
Manſuetudo. 187
Maſſa ſimilaris. 105
- diſſimilaris. *ib.*
Maſticatio. 198
Materia. 102 & 97
- circa quam. *ib.*
Materialiſta. 444
Medium. 97
Memoria. 120
- acquiſita. 122
- intellectualis. 145
- labilis. 122
- naturalis. 122
- ſenſitiva. 145
Memoriæ aliquid mandare. 121
- cito. 121
- facile. 121
Memoriam habere bonam. 121
- magnam. *ib.*
- lædere. 145
Memoria retinere. 121
- diu retinere. 121
- labi dicitur. 122

- nos

- nos fallere. *ibi.*
Mendicus. 188
Mendacium. 189
Menſura. 75
Menſuratum. *ibi.*
Mentem alterius intelligere. 24
Merces. 188
Metaphyſica. 11
Meteora. 197
Meteorologia. 11
Methodus.
- analytica. 56
- mixta. *ib.*
- philoſophica. 12
- ejuſdem lex ſuprema. 12
- ſynthetica. 56
Meticuloſitas. 185
Metiri. 75
Metus. 139
- ſervilis. 186
Minorennis. 191
Minus. 74
Miraculum. 109
Miſceri aliquid, *quando dicatur.* 105
Miſcibilia. *ibi.*
Mixtum perfecte. 105
- imperfecte. *ib.*
- dicitur ſolvi. 105
Mobile. 88
- quod celerius movetur. 89.
- quod tardius movetur. *ib.*
Modeſtia. 187
Moderamen inculpatæ tutelæ. 187
Modi. 18
Modificatio rei. 90
Modificabile. 92
Monarchia. 192
Moniſtæ. 144
Morbus. 183
Mors. 152
Motivum. 141
- completum. 142
- incompletum. 142
Motus. 88
- æquabilis. 89
- inæquabilis. *ib.*
- inteſtinus. 89
Motus terræ. 198
Multa. 73
Mundus. 99
Mutabilitas. 72

N

Natura. 102
- ejus curſus. 111
- contra ordinem naturæ fieri. *ib.*
- ſecundum ordinem naturæ fieri. *ibidem.*
Natura ineſſe aliquid, *quando dicatur.* 127
Natura univerſa. 110
Naturale in genere. *ibidem.*
- in mundo adſpectabili materiali. *ib.*

Naturaliſta. 166
Nebula. 197
Negare. 28
Neceſſarium. 71
- hypothetice. 72
Neceſſitas naturalis ſeu phyſica. 102
Nexus. 99
Nihilum. 63
- ex nihilo producere. 89
Nimbus. 197
Nolitio. 141
Noluntas. 141
- reprobans. 161
Non-ens 66
Noſôcomia. 193
Notæ. 18
- irreſolubiles. 119
- reſolubiles. 120
Notio. 13
- abſtracta. 24
- abundans. 21
- adæquata. 22
- ejus gradus primus. 22
- - ſecundus. ib.
- clara 19
- communis. 24
- completa. 21
- complexa. 23
- concreta. 24
- confuſa. 20
- determinata. 25
- diſtincta. 20
- fixa 25
Notio imaginaria. 64
- inadæquata. 22
- incompleta. 21
- negativa. 28
- obſcura. 19
- particularis. 126
- poſitiva. 28
- realis. 64
- ſimplex. 23
- ſingularis. 24
- turpis.
- univerſalis. 17
Nubes. 197
- pluvia. ib.
Numerus in genere. 73
- determinatus. 75
- indeterminatus, ib.
- vulgaris. 73
Numero idem. 68
- diverſum. ib.

O

Obedientia. 192
Obligatio. 170
Objectum. 97
ſenſibile. 117
Oblivio. 122
Obliti rei, *quando dicimur*. 123
Obſervatio: 129
Obſervabile. 101
Occaſionaliſta.
Odium. 137
Oeconomia. 9
Officium. 182
- erga corpus. 182
- DEUM. 182

- voluntatem. 182
Olfactus. 116
Oligarchia. 193
Ontologia, 10
- artificialis. 62
- naturalis. 62
Opes. 183
Opinio. 51
- probabilis. 51
- precaria. *ibi.*
Opponens. 60
Oppoſita. 71
- privative. 71
Opprobrium. 184
Opulentia. 183
Opus. 54
Oratio. 15
Ordo. 76
- mundi. *ibi.*
- naturæ. 111
- mixtus. 55
- naturalis. 55
- ſcholæ. 54
Organicum. 106
Organon ſenſorium. 115
Oriri ex nihilo. 85
- ſimpliciter. 85
Otium. 183
Ortus inſtantaneus. 89
Oryctologia. 11

P

Pacta 189
Pæderaſtia. 197
Paganiſmus. 112
Paralogiſmus. 65
Pars. 73
- debilior. 39
- poſſibilis. 86
Pathologia phyſica. 11
Parſimonia. 184
Paſſio. 91
Paſquillum. 194. *ſeq.*
Patientia. 185
Paupertas. 183
Pax. 188
Pecunia. 188
Perceptio. 113
- compoſita. 113
- partialis. 113
- totalis. 114
Perceptionem prævidere, *quando dicatur*. 146
Perceptiones inordinatę. 145
- ordinatæ. 145
Perceptionum campus. *ibi.*
Perdurabile. 92
Perfectio. 809
- accidentalis. 84
- compoſita. 83
- eſſentialis. 84
- primaria. 83
- ſimplex. 83
Perfectionis magnitudo. 84
Perjurium. 189
Perſona. 152
Perſecutor. 60
Perſuaſio paſſive ſumta.

ta. 57
Pertractatio ſolida. 57
. ſuperficiaria. ibi.
Phantaſma. 117
Philoſophia. 6
. corpuſcularis. 104
- moralis characteriſtica. 181
. practica. 9
. prima. 10
. practica univerſalis. 10
Philoſophus. 7
Phyſica. 9
. experimentalis. 12
. generalis. 10
Phyſica principia. 104
. qualitas. 104
Phyſice influere. 147
Phyſiologia. 11
Phyſiognomia. 181
Phytologia. 11
Phænomenon. 104
. ſubſtantiarum. 106
Pictura. 145
Pietas. 185
Pigritia. 183
Placere. 133
Plagiarius. 56
Planetæ. 197
Pœna. 174
. naturalis. 174
. poſitiva. 175
Politia. 193
Politica. 9
Polyandria. 191
Polygamia. ibi.
Poſſeſſio. 188
Poſſibile. 63
. extrinſece. 102
. intrinſece. ibi.
Poſſibilia derivativa. 160
. primitiva. ibi.
. per Deum. 8
. a Deo. ibi.
Poſtulatum. 32
Potentia. 91
- paſſiva. 91
Poteſtas. 194
- paterna. 191
- ſumma. 194
- in poteſtate noſtra aliquid eſſe, *quando dicatur*. 182
Pneumatica. 11
Pulſus cordis. 198
Præcipitantia. 58
Prædicatum. 27
Præjudicium. 18
- auctoritatis. ibi.
- nimiæ confidentiæ. ibid.
Præmiſſæ, ſcilicet, ſumtiones. 37
Præmiſs. membr. ponere. 39
- emovere. ibi.
Præmium. 173
- naturale. 174
Præſcientia Dei: 156
Præſes. 60
Precatio. 186
Pretium. 188
Primitiva corpuſcula. 104
Principium. 94
- cognoſcendi. 95

con-

- contradictionis. 62
- externum. 95
- eſſendi. 95
Principium fiendi. 95
- indiſcernibilium. 104
- individuationis. 18
- internum. 95
- rationis ſufficientis. 63
- reductionis. 129, & ſeq.
Principia precaria. 51
- mechanica. 104
- phyſica. ibid.
Principiatum. 95
Privatio. 71
Probatio propoſition. 47
- compoſita. ibid.
- inſufficiens. 56
- probabilis. ibid.
- ſimplex. 74
Prodigalitas. 184
Producere aliquid. 89
Problema. 32
Profunditas intellectua-lis. 127
Progreſſus in infinitum. 101
- rectilineus. ibid.
- circularis. ibi.
Promiſſio. 189
Promtitudo agendi. 128
Propagatio animæ per traducem. 151
Propiora. 88
Propoſitio. 15
- æquipollens. 33
- affirmativa. 28
- certa. 50
- compoſita. 33
- copulativa. ibi.
- disjunctiva. 35
- contradictoria. 33
- contraria. 33
- categorica. 29
- converti dicitur. 33
- converſa. 33
- cryptica. 34
- definita. 31
- demonſtrativa. 31
- determinata. 33
- disjunctiva incompleta. 41
- hypothetica. 29
- incerta. 50
- indefinita. 31
- identica. 29
- irreſtricta. 60
- limitata. 61
- major. 38
- minor. ibi.
- negativa. 28
- oppoſita. 33
- particularis. 31
- practica. 31
- probabilis. 50
Propoſitio propria. 39
- reſtrictiva. 60
- ſingularis. 30
- ſimplex. 34
- ſubalternas. 34
- ſubcontraria. 34
- theoretica. 31
- vera. 48
- univerſalis. 30
- ſubſumi, quando di-

dicatur. 38
Propoſitiones in demonſtratione explicitæ. 55
- implicitæ. *ibi.*
Proſyllogiſmus. 46
Providentia divina. 157
Prudentia. 182
Pſychologia. 9
- empirica, 12
Pudor. 138
Pudicus. 191
Pugna cupiditatum. 181
Pulcritudo. 133
- apparens. 134
- vera. 134
Pulchrum. 133
Punctum Zenonicum. 103
Pupilli. 192
Puſillanimitas. 140

Q

Qualitas. 75
- derivativa. 76
- occulta. 103
- primitiva. 76
Qualitates mechanicæ. 104
- mixtæ. 104
- phyſicæ. *ibi.*
Quantitas. 73
- heterogenea. 74, *& ſeq.*
- homogenea. 74
Quies. 88

R

Ratio. 131
- varii ejus ſignificatus. 36
- impura. 132
- pura. 132
Rationis & experientiæ connubium. 132
Rationi conforme. 132
- contrarium. *ibi.*
Ratio ſufficiens. 63
- ejus principium. *ibi.*
- determinans perfectionis. 82
Rationalis in actionibus ſuis eſſe, *quando aliquis dicatur*. 132
Ratiocinari diſtincte. 129
Ratiocinia primitiva. 146
- derivativa. *ibi.*
Rationes aſſenſus extrinſecæ. 58
intrinſecæ. *ibi.*
Ratiocinatio. 16
- mixtim compoſita. 47
- polyſyllogiſtica. 47
Reactio. 107
Realitas. 158
Recordatio. 123

Reflexio. 124
Refutare. 58
Refutatio directa. 59
. indirecta. ib.
. a priori. ibi.
. a poſteriori. ib.
Regimen corporis. 144
Regula. 78
Regulæ appetitus. 144
. averſationis. 141
exceptio. 84
. imaginationis. 117
. motus. 106
. perceptionum. 117
. phantaſmatum. 117 *& ſeq.*
. ſenſationum. 117
Relata. 94
Relatio. 94
. ejus ſubjectum. 94
. terminus. ib.
Religio. 166. 193
Remotiora. 88
Reminiſcentia. 123
Repugnare ſubjecto. 34
. hypotheſi. *ibid.*
Res. 71
Rei non meminiſſe, *quando dicimur.* 123
Reſpublica. 192
Reſpondens. 60
Revelatio. 157
Reverentia. 192
. Dei. 186
Riſus. 138

S

Salus ſocietatis. 190
Salax. 190
Sanctitas Dei. 158
Sanitas. 182. *& ſeq.*
Sapientia. 150
Secundum naturæ ordinem fieri. 111
Senſatio una fortior. 116
. debilior. 117
Senſationes. 115
. earum regulæ. 117 *& ſeq.*
Senſus acui, *quando dicantur.* 145
Senſus. 116
Senſuum voluptates. 134
Sequi per ſe. 134
. per accidens. ib.
Servitus moralis. 181
. philoſophandi. 12
Servus. 192
Sceptici. 144
Scientia Dei media. 156
. affectiva. 10
. compoſita. *ibid.*
. viva. *ibid.*
Scholæ. 192
Scholion. 33
Scripta polemica. 60
Scriptum completum. 54
. dogmaticum utile. 55

fa-

. famoſum. 193
Scriptura univerſalis. 125
Sculptura. 145
Signum. 97
Significatus proprius. 25
Similia. 68
Similium caſuum expectatio. 132
Similitudo. 65
Simulatio. 181
Simultanea. 86
Sinceritas. 189
Situs. 88
Societas. 190
. conjugalis. ibid.
. herilis. 192
. paterna. 191
Sodomia. 190
Soliditas doctrinæ. 129
. intellectus. 128
Solutio immediata. 106
Solvi dicitur mixtum ibi.
Somniare. 118
Somnium. ibid.
Somnolentia. 183
Sophiſma. 52
Sordities. 184
Sorites categoricus. 42
Spatium. 87
Species. 15
. impreſſa. 145
. infima. 16
Spes. 138
Spontaneitas. 143
Spiritus
. perfectiſſimus. ib.
Spinoſiſmus. 168
Status præſens, quando dicatur gravidus futuri. 117
. impregnari a præterito. ibid.
Stellæ fixæ. 197
Structura corporum. 106
Stylus philoſophicus. 12
Subditi. 192
Subjectum. 27
. ejus determinatio. 29
. ejus determinationes æquivalentes. ibi.
. non æquivalentes, ſcilicet, diverſæ. 30
. inhæſiones. 90
Subjectus. 192
Subſtantia. 93
. compoſita, 93
. prima. 161
. primaria. 161
. ſecunda. 161
. ſecundaria. ibid.
Succeſſiva, quæ dicatur. 87
Sufficientia. 103 184
Summum bonum. 175
Summum malum. 176
Superbia. 187
Superflua ſcripti. 55
Supernaturale. 199
Superior. 43
Suſtentatio. 191
Syllogiſmus. 36
. affirmans. 38
. biformis. 44

. categoricus. 39
. multiplex · 44
. compoſitus. 40
. concatenatus. 45
. conditionalis. 40
. crypticus. 40
. disjunctivus. 41
. hypotheticus. 40
. negans. 38
. particularis. *ib.*
. ſimplex. 38
. univerſalis. 38
Syllogiſmorum concatenatio. 43
. modi. 37
Synonyma. 36
Synonymia. 36
Syſtema. 56
. ejus conditio. *ibid.*
Syſtema cauſarum occaſionalium. 148
Syſtema harmoniæ præſtabilitæ. 149
Syſtema influxus phyſici. 147 & *ſeq.*
Syſtemata explicandi commercium inter animam & corpus. 146
Syſtole. 198

T

Taciturnitas. 189
Tactus. 116
Tædium. 433
Teleologia. 11
Temperantia. 183
Templa. 193
Tempeſtates. 197
Tempus. 87
Tenacitas. 184
Tenebræ in anima. 113
Tentamen defenſionis. 60
Termini. 14
Terminus. 76
. æquivocus. 36
. abſtractus. 24
. clarus. 20
. fixus. 20
. homonymus. 36
. incomplexus. 23
. negativus. 29
Terror. 139
Technologia ſ. Technica. 10
Theologia naturalis. 8
Theorema. 32
Theſaurarius. 194
Theſis. 60
Timor Dei. 186
Tribunal appellationum. 194
. crimin. ſummum. *ibid.*
Triſtitia. 136
Tutiores. 192
Tyrannus. *ibid.*

V.

Vacillatio animi. 139
Venditio. 189

Ven-

Ventus. 197
Veneratio Dei. 186
Veracitas. 189
Verba propria. 12
Veritas determinata. 101
. hiſtorica. 53
. logica. 48.
. metaphyſica. 79
Victoria moralis. 181
Vigor corporis. 183
Vindicta. 187
Vindictæ cupiditas. 146
Virtus. 175
. philoſophica. ib.
Vis. 91
. derivativa. 109
Vis elaſtica. 109
. inertiæ. 102
. mortua. 109
. motrix. 102
. paſſiva. 102
. primitiva. 109
Viſus. 116
Vita. 198
Vitæ ratio ſapiens ac bene ordinata. 180
Vitium. 175
. materiæ in ſyllogiſmo. 51
. formæ in ſyllogiſmo. 72
Vitium ſubreptionis. 53
Vituperatio. 185
Vocabula. 124
Voces. 14
Volitio. 141
Voluntas. 141
. approbans. 160
. perfectiſſima. 150
Voluptas.. 132
. apparens &c. 133
Voluptuoſus. 183
Uſus loquendi. 26
Uſus rationis. 146
Unicum. 72
Uniforme extenſum. 88
Unio. 86
Unitas entis metaphyſica. 73
Uniri. 86

Z

Zenonicum punctum. 103

F I N I S.

A Φ 1 14 53 4 05

XXIII
e
41

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

by Google